

Ғылым бар жерде - жеңіс бар!
Победа там - где наука!
Victory is where science is!

ISSN 2958-5694 (Print)
ISSN 2958-5708 (Online)

Ғылыми-білім беру журналы
Научно-образовательный журнал
Scientific and educational journal

Ұлттық Ұлан Академиясының ХАБАРШЫСЫ

№ 54 (4-2024)

ВЕСТНИК

Академии Национальной
гвардии Республики Казахстан

BULLETIN

of the National Guard
of the Republic of Kazakhstan

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ҰЛАНЫ
АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ»
ҒЫЛЫМИ-БІЛІМ БЕРУ ЖУРНАЛЫ**

**«ВЕСТНИК
АКАДЕМИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»
НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ**

№ 4 (54), желтоқсан 2024 ж.

№ 4 (54), декабрь 2024 г.

Журнал 2011 жылдан шыға бастады Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясының басылымы Бас редакторы полковник А.Қ. Тоқышев	Журнал издается с 2011 года Издание Академии Национальной гвардии Республики Казахстан Главный редактор полковник Токушев А.К.
Ғылыми-білім беру журналы «Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясының ХАБАРШЫСЫ» – «ВЕСТНИК Академии Национальной гвардии Республики Казахстан» Қазақстан Республикасы Ақпарат және коғамдық даму министрлігінің Ақпараттандыру комитетінде тіркелген, 28 қазан 2022 ж. № KZ73VPY00058079 куәлігі. Журнал ҚР ҒЖЖБМ ҒЖЖБССҚК әскери іс және қауіпсіздік бойынша негізгі қорытындыларды жариялауға ұсынған ғылыми басылым (2023 жылғы 28 сәуірдегі № 188 бұйрығы)	Научно-образовательный журнал «Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясының ХАБАРШЫСЫ» – «ВЕСТНИК Академии Национальной гвардии Республики Казахстан» зарегистрирован в Комитете информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан, свидетельство № KZ73VPY00058079 от 28 октября 2022 г. Журнал рекомендован КОКСНиВО МНиВО РК для публикации основных результатов по военному делу и безопасности (Приказ № 188 от 28 апреля 2023 года)
Редакцияның мекен-жайы мен телефоны: 150009, Петропавл қаласы, Ж. Қизатов к., 6. Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы. Әскери-ғылыми орталығы Телефон: (8 7152) 50-78-88, Тел./факс: (8 7152) 50-74-83; E-mail: Vestnik@ang.edu.kz Журнал жылына 4 рет шығарылады <i>Мақала авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді</i>	Адрес и телефон редакции: 150009, г. Петропавловск, ул. Ж. Кизатова, 6, Академия Национальной гвардии Республики Казахстан. Военно-научный центр. Телефон: (8 7152) 50-78-88, Тел./факс: (8 7152) 50-74-83; E-mail: Vestnik@ang.edu.kz Журнал выходит 4 раза в год <i>Мнения авторов не отражают точку зрения редакции</i>

Бас редактор

А.Қ. Тоқышев, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясының бастығы, полковник.

Бас редактордың орынбасары

Р.Б. Альназир, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы бастығының орынбасары (ғылыми жұмысы жөніндегі), философия (PhD) докторы, полковник.

Жауапты хатшы

Ж.А. Атыгаев, әскери-ғылыми орталығының бастығы, полковник.

Шығаруға жауапты

А.Е. Әбілмәжінова, әскери-ғылыми орталығы редакциялық-баспа жұмысы қызметінің бастығы, подполковник.

Редакциялық алқа:

Ж.Х. Ахметов, әскери ғылымдарының докторы, профессор, генерал-майор.

А.А. Корабельников, әскери ғылымдарының докторы, профессор, полковник.

В.М. Булойчик, техника ғылымдарының докторы, профессор, полковник.

М.Х. Рустамбаев, заң ғылымдарының докторы, профессор, полковник.

М.Ө. Серкпаев, тарих ғылымдарының докторы, профессор, полковник.

А.А. Петрусевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор.

А.Ж. Мырзалинова, педагогика ғылымдарының докторы, профессор.

Р.М. Махмудов, педагогика ғылымдарының докторы, профессор.

В.Б. Василевский, әскери ғылымдарының кандидаты, профессор.

Б.С. Әбжанов, философия (PhD) докторы, қауымдастырылған профессор (доцент), генерал-майор.

М.Е. Батыров, педагогика ғылымдарының кандидаты, полковник.

А.А. Плешаков, тарих ғылымдарының кандидаты.

Ж.Н. Сартаев, медицина ғылымдарының докторы, профессор.

А.А. Корнилов, әскери ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), полковник.

Н.К. Бектұрсынов, философия (PhD) докторы, полковник.

Д.Ш. Алтынбеков, философия (PhD) докторы, полковник.

А.А. Әбілмәжінов, философия (PhD) докторы, подполковник.

А. Саркенқызы, филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), майор.

Р.С. Әлжанова, тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), майор.

А.Қ. Иманов, педагогика ғылымдарының кандидаты.

Е.С. Анцибор, мұғалім-зерттеуші.

Қ.Е. Қоспанова, техникалық редактор.

МАЗМҰНЫ**СОДЕРЖАНИЕ****ТЕОРИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ**

Пузикова С.М., Кудро Н.М. Сущность и функции социально-политических технологий.....4

Булеулиев Б.Т., Мухаметкалиев Н.Ж., Калиев А.К. К некоторым аспектам участия адвоката и прокурора в уголовном процессе суда с участием присяжных заседателей.....12

Оспанов Е.Ж., Салий С.М. Шекаралық бақылау бөлімшелерімен адам саудасына қарсы тұрудың кейбір аспектілері.....19

Нурушев А.Ж. Киберкылмыспен қарсы іс-қимыл саласында ІІО мамандарын даярлауды жетілдіру мәселелері.....26

Musin K.S., Baimukhanov E.M. Legal issues of military personnel training in the Republic of Kazakhstan and its exchange of foreign experience.....31

Айжанов С.А., Сағынтаева А.А. Қауымдастықтар мен серіктестердің қатысуымен құқық бұзушылықтардың алдын алу.....40

ИСТОРИЯ. ТАКТИКА И ОПЕРАТИВНОЕ ИСКУССТВО

Ахметов Ж.Х. Войска Росгвардии России и Национальной гвардии Украины в военном конфликте: характер и особенности задач.....48

Логвиненко Д.В., Якубов Р.А. Особенности организации взаимодействия соединений, воинских частей (подразделений), участвующих во проведении совместных боевых действий во внутреннем вооруженном конфликте....58

Akimbayev E.Zh., Ibraev R.V., Zakirov A.K. Experience in conducting emergency rescue operations in case of earthquakes..65

Кожажулов Н.С., Әбілмәжинов А.А. Картографияны ғылым ретінде дамыту.....73

Байбусинов М.Н., Акшиков Т.Б. Су тасқынына қарсы іс-шараларды жүргізу кезінде ұлттық ұлан бөлімшелерінің инженерлік қамтамасыз етудің рөлі.....78

Кульбаев Ж.Ж. Особенности организации совместных действий караулов, войсковых нарядов контролеров и администраций УИС при совершении диверсий НВФ на учреждения уголовно-исполнительной системы.....86

Ақтанов Б.М. Барлау топтарын торуылға дайындаудың кейбір ерекшеліктері.....94

Бенке А.А. Гендерные аспекты репрессий: условия содержания женщин в сталинских лагерях ГУЛАГа (1937-1950-е гг.).....99

ТЕХНИКА И ОРУЖИЕ. ВОЙСКОВОЙ ТЫЛ

Тарунин Р.А., Тюканько В.Ю., Брильков С.А., Маркова А.Г., Ахметжанов Е.М. Использование ультразвуковой дефектоскопии для оценки качества пластиковых емкостей, применяемых для хранения дизельного топлива в службе тыла.....109

Никитенко Д.В., Кибатаев К.М. К вопросу о повышении боевой готовности зенитных подразделений Национальной гвардии.....114

Акишев К.М., Тулегулов А.Д., Дюсебаев И., Акишева Л.К. Материалы, используемые в 3d-принтерах для печати деталей, необходимых для ремонта военной техники.....120

Главный редактор

Токушев А.К., начальник Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник.

Заместитель главного редактора

Альназир Р.Б., заместитель начальника Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, доктор философии (PhD), полковник.

Ответственный секретарь

Ж.А. Атыгаев, начальник военно-научного центра, полковник.

Ответственный за выпуск

Абилямажинова А.Е., начальник службы редакционно-издательской работы военно-научного центра, подполковник.

Редакционная коллегия:

Ахметов Ж.Х., доктор военных наук, профессор, генерал-майор.

Корабельников А.А., доктор военных наук, профессор, полковник.

Булойчик В.М., доктор технических наук, профессор, полковник.

Рустамбаев М.Х., доктор юридических наук, профессор, полковник.

Серкпаев М.О., доктор исторических наук, профессор, полковник.

Петрусевич А.А., доктор педагогических наук, профессор.

Мурзалинова А.Ж., доктор педагогических наук, профессор.

Махмудов Р.М., доктор педагогических наук, профессор.

Василевский В.Б., кандидат военных наук, профессор.

Абжанов Б.С., доктор философии (PhD), ассоциированный профессор (доцент), генерал-майор.

Батыров М.Е., кандидат педагогических наук, полковник.

Плешаков А.А., кандидат исторических наук.

Сартаев Ж.Н., доктор медицинских наук, профессор.

Корнилов А.А., кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент), полковник.

Бектурсунов Н.К., доктор философии (PhD), полковник.

Алтынбеков Д.Ш., доктор философии (PhD), полковник.

Абилямажинов А.А., доктор философии (PhD), подполковник.

Саркенкызы А., кандидат филологических наук, ассоциированный профессор (доцент), майор.

Альжанова Р.С., кандидат исторических наук, ассоциированный профессор (доцент), майор.

Иманов А.К., кандидат педагогических наук.

Анцибор Е.С., преподаватель-исследователь.

Коспанова К.Е., технический редактор.

Байкенов Д.Б., Батыров М.Е., Сапабеков А.Е. Спутниковые технологии стран НАТО.....127

Петров П.А., Кашевкин А.А., Молдахметов С.С., Аубакирова Г.Ф. ZigBee энергия үнемдеу технологиясы негізінде бірнеше наукастардың жағдайын бақылаудың сымсыз желісін жобалау.....135

Бейсенов Ж.Т. Манызды мемлекеттік объектілерді күзетуде қолданылатын кейбір инженерлі техникалық күзет құралдарының ерекшеліктері.....146

Набиев Т.Р. Система материального обеспечения Национальной гвардии Республики Казахстан. Теоретические основы.....151

Ахметжанов А.С., Галиев В.Н. Техническое обеспечение подразделений Национальной гвардии, проблемные вопросы, возникающие при организации и непосредственном выполнении служебно-боевых задач в районах чрезвычайного положения.....155

Корнилов Н.А. Особенности боевого применения беспилотных аппаратов в современных военных конфликтах.....161

ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

Piralova O.F., Antsibor Y.S., Antsibor A.A. Reflection of activities in learning and adaptation of foreign students.....168

Жасанова Ж.С., Жасанов К.Б., Несипбаев С.К. Потенциал образовательной среды в развитии социального интеллекта выпускника военного специального учебного заведения....172

Шапашев М.А., Әділбаев Е.Б., Асиров Н.Т. Қазақстан Республикасы арнайы операциялар күштері бөлімшелерінің әскери қызметшілерін психологиялық даярлаудың ерекшеліктері.....181

Лепешев Д.В., Доскенова Д.А., Воронова Р.М., Кусаннова Г.Т., Кайникова Г.К. Вызовы времени как фактор социально-психологических особенностей социальной неуверенности юношей в условиях закрытого социокультурного пространства.....188

Тәтгімбетов А.Ж., Иманов А.К. Әскери жоғары оқу орнындағы білім беру процесінің бағыттары.....195

Саркенкызы А. О. Жәлел еңбектеріндегі ғылым концептісі.....199

Саттарова А.Ф. О практикоориентированности преподаваемых в вузах общеобразовательных дисциплин.....205

Moldabekova S.K., Stukalenko N.M., Kazkenova G.T. Scientific aspects of profilization in the context of professional self-determination of students.....211

Тулесов К.Ж., Айтымова А.М. Аспекты совершенствования огневой подготовки курсантов высших военных учебных заведений Республики Казахстан.....217

Қалыбек Б.Қ. Діннің отбасы тәрбиесіне әсерінің кейбір аспектілері.....226

Исламов Т.З. Особенности проблемного обучения в подготовке курсантов в условиях военного вуза.....231

Серов И.А., Митяев А.И. Психогенные расстройства, развивающиеся у военнослужащих в ходе выполнения боевых задач и их профилактика.....236

ТЕОРИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

УДК 316.4

С.М. ПУЗИКОВА¹, Н.М. КУДРО²

¹ доктор педагогических наук, главный научный сотрудник научного проекта «Социально-политические технологии обеспечения пограничной безопасности РК», Пограничная академия КНБ Республики Казахстан, г. Алматы;

² доктор социологических наук, профессор, профессор кафедры Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, г. Алматы.

СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИИ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

(Данное исследование проведено в рамках реализации проекта грантового финансирования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан ИРН АР196119/0222)

В статье, в качестве теоретической основы, рассматриваются сущность и классификация социальных и политических технологий. На основе проведенного анализа эксплицируется понятие «социально-политические технологии», определяются их цели и функции. Акцентируется внимание на основных функциях данных технологий: информационно-манипулятивной, организационно-мобилизационной, аналитико-прогностической и контрольной. Проводится анализ исторического контекста и выделяются современные аспекты их применения в целях развития общества и государства.

Ключевые слова: общество, социальное поведение, влияние на общественное мнение, инструменты воздействия на общество, социальное благополучие личности, общества и государства.

Введение. В современном обществе социально-политические процессы занимают центральное место, определяя направления развития государства. Исследование сущности, функций и классификации социально-политических технологий – это необходимость, обусловленная значительным влиянием данных технологий на улучшение качества социального взаимодействия между государством и обществом. Применение социально-политических технологий предоставляют возможность понять механизмы организации и управления социальными процессами, оценить их социальное воздействие и его результат. Важность такого исследования актуализируется многими факторами, некоторые из них можно раскрыть следующим образом: во-первых, в эпоху цифровизации, информатизации, технологизации роль социально-политических технологий значительно возросла. Во-вторых, в условиях усиления политической

конкуренции, не только среди политиков, но и среди государственных органов, использование социально-политических технологий становится ключевым фактором успеха. В-третьих, необходимость обеспечения гражданской активности и участия в политической жизни общества делает изучение социально-политических технологий неотъемлемой частью процесса развития демократических институтов, обеспечения стабильности и устойчивого развития современного общества.

«XXI век характеризуется огромными объемами и потоками информации, стремительным ростом технологий, нестабильностью состояния разных областей деятельности человека. Вследствие всего этого происходит увеличение количества разносторонних социальных процессов, общество движется вперед. Для обеспечения наибольшей эффективности управления современным обществом необходимы методы, приемы и инструменты, направленные на решение социальных проблем и вопросов, конкретных социальных задач; их принято называть социальными технологиями» [1].

Проблема данного исследования заключается в необходимости глубокого и всестороннего понимания сущности и функций социально-политических технологий, в том числе теоретических и практических аспектов их применения для систематизации знаний о социально-политических технологиях и оптимизации их использования в реальной социально-политической среде.

Методология исследования. Целью статьи является анализ научных трудов в контексте социально-политических технологий, их сущности, на основе которого эксплицировать понятие «социально-политические технологии», определить их цели и функции. В данном исследовании применяется потенциал системного и исторического подходов с использованием общенаучных и частнонаучных методов научного исследования: дедукция, индукция, синтез, компаративный анализ, моделирование.

Основная часть. Как понятие социальные технологии официально закрепились в XX веке и стали предметом исследований многих ученых, в том числе К. Поппера [2], Э. Тоффлера [3], Н. Стефанова [4], В.В. Щербина [5], И.Т. Касавина [6].

Н. Стефанов, как «один из основоположников теории социальной технологии, под социальными технологиями понимал деятельность, в результате которой достигается поставленная цель и изменяется объект деятельности». Социальные технологии тесно связал с теорией управления, описав технологии управления как одну из разновидностей социальных технологий.

«До настоящего момента вокруг данного термина ведется огромное количество споров, касающихся объектно-субъектных отношений в социальных исследованиях, особенно в части междисциплинарных пересечений. С точки зрения специалистов в области социологии, социальные технологии определяются как набор эффективных инструментальных средств для решения конкретных задач в целях оптимизации функционирования или контроля человеческой деятельности как объекта исследований в рамках каких-либо

социальных систем или как исследование социальных отношений, социальных процессов» [1].

Дорфман В.Ф. считает, что «в широком смысле любая технология социальна и отвечает критериям научности и рациональности» [7].

«Оганян К.К. классифицирует социальные технологии по трем основаниям:

- по сферам;
- по видам, уровням, сферам применения, масштабу объекта, стратегии управления; характеру решаемых задач; территориальному принципу;
- по степени новизны;
- по согласию.

По сферам, в свою очередь, социальные технологии классифицируются на:

- специфические социальные технологии регулирования;
- решения проблем сферы производственно-экономических, общественно-политических, духовно-культурных, социально-бытовых отношений» [8].

Предметом данного исследования являются именно технологии решения проблем сферы общественно-политических отношений, то есть социально-политические технологии.

Ученые в области социологии и политологии политические технологии трактуют как совокупность приемов и процедур, упорядочивающих использование средств достижения цели и закрепляющих очередность действий, выработку соответствующих алгоритмов поведения конкретного субъекта политики, что способствует решению поставленных задач при наименьшей затрате ресурсов [9].

Демидченко В.В. считает, что «политические технологии – это совокупность способов, методов и процедур воздействия на человеческие массы с целью изменения их политического поведения в достижении определенных целей, а также решения политических и управленческих задач» [10, с. 140].

Акулич К.В. пишет, что «в современной политической науке фиксируется многообразие подходов к пониманию феномена политической технологии. В настоящее время политические технологии целесообразно трактовать как вариант социальных технологий, выделяющийся сферой применения. В качестве политической технологии рассматривает социальную рекламу, призванную оказывать воздействие на социальное поведение человека» [11].

Артамонова У.З. как политическую технологию раскрывает «публичную дипломатию, под которой понимает средство осуществления целей и задач внешней политики государства, а также защиты его интересов за границей через оказание влияния на общественное мнение в других странах» [12].

Авторами данного исследования под социально-политическими технологиями понимается совокупность научно обоснованных способов и приемов воздействия на социальные объекты (сознание и поведение людей) с целью достижения государственно значимых целей, решения социальных

проблем, преобразование конкретного явления и процесса в конструктивном для власти и социума ключе.

Применение исторического подхода позволяет понять, что истоки зарождения социально-политических технологий уходят в древние времена, когда правители использовали различные методы и средства для укрепления своей власти и влияния на массы (религиозные обряды, символы власти и прочее). Наиболее значимым периодом в истории развития социально-политических технологий является современная эпоха, а именно конец XX века. Связано это с развитием СМИ, рекламы, маркетинга, науки в целом, психологии влияния в частности, что дало возможность применять новые методы воздействия на общественное мнение и поведение. Процесс глобализации и развитие информационных технологий в конце XX и начале XXI века привели к новой волне развития социально-политических технологий. Новые инструменты коммуникации и воздействия на общество стали доступны с появлением интернета, социальных сетей и, в целом, медиа пространства как «совокупности источников, которые на профессиональной основе обеспечивают информацией людей и следуют закономерностям развития социальной системы» [13].

Исходя из этого, исторический контекст в происхождении социально-политических технологий свидетельствуют об их тесной связи с развитием общества и средств коммуникации, что позволяет глубже понять сущность социально-политических технологий в современном обществе и оценить их влияние на социально-политические процессы.

Основные цели социально-политических технологий формируются в контексте стремления воздействовать на общественное мнение, поведение граждан и политические процессы, как и осуществление контроля за данными процессами, что означает управление потоком информации, манипуляцию общественным мнением и формирование политических решений в интересах определенных групп или организаций. Кроме того, важно понимать, что «политические технологии очень часто используются для низменных и разрушающих целей. С их помощью происходит подготовка к революции в некоторых государствах; в глазах мировой общественности оправдываются военные преступления. Также именно с помощью политических технологий одни страны подрывают идеологии и государственность других стран» [10, с. 142].

Изучив сущностные характеристики социально-политических технологий и сформулировав их цели, можно выделить следующие функции:

1. Информационно-манипулятивная, заключающаяся в использовании различных методов и инструментов для управления сознанием, убеждениями и поведением людей в социально-политическом контексте за счет распространения информации. Социально-политические технологии могут использоваться для создания определенных образов, символов и идей, которые способны, воздействуя на подсознание, вызывать нужные реакции, предпочтения и убеждения. Одним из основных инструментов реализации

информационно-манипулятивной функции является использование СМИ (публикации статей, репортажей, интервью и других материалов) посредством распространения специально подготовленной информации через телевидение, радио, газеты, интернет и социальные сети. В качестве второго инструмента можно использовать создание в глазах общественности образа, имиджа по типу кумиров, которые ассоциируются с определенными идеалами и ценностями, что помогает формированию необходимых предпочтений и убеждений. Также можно использовать техники психологического влияния и убеждения.

2. Организационно-мобилизационная, заключающаяся в организация массовых мероприятий для мобилизации общественного потенциала, активизации общества за счет участия в общественной жизни в целях социально-политических изменений. К ним можно отнести митинги, демонстрации, петиции, забастовки и другие формы проявления общественной активности, направленных на привлечение внимания общественности к обнаруженным проблемам и мобилизацию граждан для их решения. Кроме того, организационно-мобилизационная функция социально-политических технологий может выражаться в организации учебных курсов, тренингов, семинаров и других форм обучения, направленных на повышение осведомленности граждан в социально-политических вопросах.

3. Аналитико-прогностическая, заключающаяся в анализе социально-политической обстановки, тенденций, динамики социально-политических процессов и прогнозирования возможных вариантов развития событий с целью разработки или корректировки стратегий дальнейших действий, подготовки к возможным вызовам и угрозам. Данная функция может быть реализована сбором и систематизацией информации о процессах, происходящих в обществе, статистическим анализом, а также с помощью оценки их влияния на общественное мнение и поведение граждан, пересмотра приоритетов и задач в соответствии с изменяющимися условиями.

4. Контрольная, проявляющаяся в контроле и управлении информацией, мониторинге выполнения государственных программ, требований законов, обратной связи, общественного настроения, социальной напряженности, оценке результатов деятельности на соответствие поставленным целям, и принятии необходимых решений в целях корректировки и повышения качества применения социально-политических технологий, выявления и предотвращения вероятных нарушений или злоупотребления, обеспечивая при этом прозрачность, и повышая доверие общества к социально-политическим институтам.

Исследуя социально-политические технологии на предмет их функций, изначально авторами данного исследования были выделены функции односоставные, например, информационная, манипулятивная, организационная, мобилизационная.

Однако, при их экспликации стало очевидным, что они взаимосвязаны, взаимообусловлены, дополняются и содержательно обогащаются за счет своей интеграции.

Выводы. Социально-политические технологии играют важную и постоянно растущую роль в современном обществе. Они определяют основу для формирования и трансформации общественного мнения, влияют на социально-политические процессы. Значимость данных технологий подтверждается многочисленными примерами успешного использования в различных странах и сферах жизнедеятельности. Социально-политические технологии являются важным инструментом для формирования и изменения общественной реальности, улучшения настоящего и строительства счастливого будущего. Понимание сущности, значения, потенциала, функций позволяет эффективно использовать их в интересах общества, способствуя развитию демократии, защите прав человека и созданию устойчивого политического и социального благополучия личности, общества и государства.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

- 1 Коровин А.Л. Гибридные социальные технологии // Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология. – 2019. – Вып. 4. – С. 515–524. DOI: <https://doi.org/10.17072/2078-7898/2019-4-515-524>.
- 2 Поппер К. Открытое общество и его враги. – Т. 1: Чары Платона / Пер. с англ. – М.: Феникс, 1992. – 448 с.
- 3 Тоффлер Э. Шок будущего / пер. с англ. – М.: АСТ, 2002. – 557 с.
- 4 Стефанов Н. Общественные науки и социальная технология / пер. с болг. – М.: Прогресс, 1976. – 250 с.
- 5 Щербина В.В. Социальные технологии: история появления термина, трансформация содержания, современное состояние // Социологические исследования. – 2014. – № 7 (363). – С. 113–124.
- 6 Касавин И.Т. Социальные технологии и социальные практики // Эпистемология и философия науки. – 2012. – Т. 31. – № 1. – С. 52–55.
- 7 Дорфман В.Ф. О развитии технологии // Вопросы философии. – 1985. – № 5.
- 8 Оганян К.К. Принципы, методы и классификация социальных технологий по формированию лидерства в студенческой среде // Теория и практика общественного развития. – 2012. – № 3. – С. 53–56.
- 9 Сидоренко О.А. Современные технологии в публичной политике и управлении: Учеб. пособие; Под ред. О.А. Сиденко; Воронеж. гос. ун-т. – Воронеж: Изд. дом ВГУ, 2018. – 228 с.
- 10 Демидченко В.В. Понятие политических технологий: сущность, формы и виды // Власть. Политология. – 2015. – № 12. – С. 140–142.

11 Акулич К.В. Социальная реклама как политическая технология // Кубанский государственный университет: Автореф. дисс. ... канд. полит. наук. – Краснодар, 2011. – С. 24.

12 Артамонова У.З. Публичная дипломатия США как политическая технология. «Национальный исследовательский институт мировой экономики и международных отношений имени Е. М. Примакова Российской академии наук»: дисс... канд. полит. наук. – М., 2023. – 244 с.

13 Евдокимов В.А. Информационное и медиaprостранство: соотношение понятий // Наука о человеке: гуманитарные исследования. Раздел 1. Филологические науки. Омская гуманитарная академия. – 2018. – С. 47-52. DOI 10.17238/issn1998-5320.2018.34.47.

REFERENCES:

1 Korovin A.L. Gibridnye social'nye tekhnologii // Vestnik Permskogo universiteta. Filosofiya. Psihologiya. Sociologiya. 2019. Vyp. 4. S.515–524. DOI: <https://doi.org/10.17072/2078-7898/2019-4-515-524>.

2 Popper K. Otkrytoe obshchestvo i ego vragi. T. 1: Chary Platona / per. s angl. M.: Feniks, 1992. – 448 s.

3 Toffler E. Shok budushchego / per. s angl. M.: AST, 2002. – 557 s.

4 Stefanov N. Obshchestvennye nauki i social'naya tekhnologiya / per. s bolg. M.: Progress, 1976. – 250 s.

5 Shcherbina V.V. Social'nye tekhnologii: istoriya poyavleniya termina, transformaciya sodержaniya, sovremennoe sostoyanie // Sociologicheskie issledovaniya. 2014. № 7(363). – S.113–124

6 Kasavin I.T. Social'nye tekhnologii i social'nye praktiki // Epistemologiya i filosofiya nauki. 2012. T. 31, № 1. – S.52–55

7 Dorfman V.F. O razvitii tekhnologii. Voprosy filosofii. 1985. № 5.

8 Oganyan K.K. Principy, metody i klassifikaciya social'nyh tekhnologij po formirovaniyu liderstva v studencheskoj srede // Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya. – 2012. – № 3. – S.53-56

9 Sidorenko O.A. Sovremennye tekhnologii v publichnoj politike i upravlenii: uchebnoe posobie / pod red. O. A. Sidenko; Voronezhskij gosudarstvennyj universitet. – Voronezh: Izdatel'skij dom VGU, 2018. – 228 s.

10 Demidchenko V.V. Ponyatie politicheskikh tekhnologij: sushchnost', formy i vidy // Vlast'. Politologiya. – 2015.12. – S.140-142

11 Akulich K.V. Social'naya reklama kak politicheskaya tekhnologiya // Kubanskij gosudarstvennyj universitet. avtoref. diss. kand.pol.nauk. Krasnodar. – 2011. – S. 24.

12 Artamonova U.Z. Publichnaya diplomatiya SShA kak politicheskaya tekhnologiya «Nacional'nyj issledovatel'skij institut mirovoj ekonomiki i mezhdunarodnyh otnoshenij imeni E.M. Primakova Rossijskoj akademii nauk»diss...kand pol nauk, Moskva. – 2023. – 244 s.

13 Evdokimov V.A. Informacionnoe i mediaprostranstvo: sootnoshenie ponyatij // Nauka o cheloveke: gumanitarnye issledovaniya. Razdel 1. Filologicheskie nauki. Omskaya gumanitarnaya akademiya. – 2018. – S.47-52. DOI 10.17238/issn1998-0.2018.34.47.

С.М. ПУЗИКОВА, Ж.С. ЖАСАНОВА

ӘЛЕУМЕТТІК-САЯСИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МӘНІ МЕН ФУНКЦИЯЛАРЫ

Қазақстан Республикасы ҰҚК Шекара академиясы

Мақалада әлеуметтік және саяси технологиялардың мәні мен жіктелуі теориялық негіз ретінде қарастырылады. Жүргізілген талдау негізінде «әлеуметтік-саяси технологиялар» ұғымы айқындалады, олардың мақсаттары мен функциялары айқындалады. Бұл технологиялардың негізгі функцияларына назар аударылады: ақпараттық-манипуляциялық, ұйымдастырушылық-жұмылдыру, аналитикалық-болжамдық және бақылау. Тарихи контекстке талдау жасалады және оларды қоғам мен мемлекетті дамыту мақсатында қолданудың заманауи аспектілері ерекшеленеді.

S.M. PUZIKOVA, Z.S. ZHASSANOVA

THE ESSENCE AND FUNCTIONS OF SOCIO-POLITICAL TECHNOLOGIES

Border Academy of the NSC of the Republic of Kazakhstan

The article considers the essence and classification of social and political technologies as a theoretical basis. Based on the analysis, the concept of «socio-political technologies» is explicated, their goals and functions are determined. Attention is focused on the main functions of these technologies: information-manipulative, organizational-mobilization, analytical-prognostic and control. The analysis of the historical context is carried out and the modern aspects of their application for the development of society and the state are highlighted.

УДК 344.414
МРНТИ 10.79.01

Б.Т. БУЛЕУЛИЕВ¹, Н.Ж. МУХАМЕТКАЛИЕВ², А.К. КАЛИЕВ³

¹ доктор юридических наук, профессор «Esil University», адвокат;

² кандидат юридических наук, начальник Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан, полковник полиции;

³ кандидат юридических наук, и.о. доцента, заведующий кафедрой «Право» «Esil University», полковник полиции.

К НЕКОТОРЫМ АСПЕКТАМ УЧАСТИЯ АДВОКАТА И ПРОКУРОРА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ СУДА С УЧАСТИЕМ ПРИСЯЖНЫХ ЗАСЕДАТЕЛЕЙ

В данной статье рассматривается роль адвоката и прокурора в уголовном процессе, осуществляемом с участием присяжных заседателей. Анализируется законодательное регулирование взаимодействия сторон в суде присяжных, изучаются ключевые функции адвоката и прокурора на различных этапах судебного разбирательства. Особое внимание уделяется влиянию этих ролей на эффективность правосудия и защиту прав обвиняемых и потерпевших. Исследуются практические кейсы и судебная практика, что позволяет выявить существующие проблемы и предлагать пути их решения, а также сформулировать рекомендации по совершенствованию системы уголовного судопроизводства с участием присяжных.

Ключевые слова: *уголовный процесс, адвокат, прокурор, присяжные заседатели, судебное разбирательство, правосудие, защита прав, законодательство, судебная практика, уголовное судопроизводство.*

*Едва ли скоро человечество придумает форму суда,
могущую с прочным успехом заменить суд присяжных,
или найдет возможным обходиться без состязательного начала.*
А.Ф. Кони

Вот уже 17 лет в системе правосудия Казахстана присутствует особая форма уголовного судопроизводства – суд с участием присяжных заседателей, и конечно, под нее подведена конституционная основа, и другого быть не может, поскольку эта общественная сфера весьма чувствительная, касается прав, свобод и законных интересов граждан.

В этой связи, не лишним будет напомнить, что согласно пункту 1 статьи 1 Конституции, «Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы» [1]. От себя добавим

после слова «человек» - слово «гражданин», так будет более юридически корректно.

Кроме того, пункт 2 статьи 75 Конституции гласит, что «Судебная власть осуществляется посредством гражданского, уголовного и иных установленных законом форм судопроизводства. В случаях, предусмотренных законом, уголовное судопроизводство осуществляется с участием присяжных заседателей» [1].

Законами, регулирующими вышеуказанное уголовное судопроизводство, являются: ЗРК «О присяжных заседателях» от 16 января 2006 года № 121, Конституционный закон «О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан» от 25 декабря 2000 года N 132, и конечно, Уголовно-процессуальный кодекс от 4 июля 2014 года, а также ряд других.

Согласно п. 1 статьи 1 Конституционного закона «О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан» от 25 декабря 2000 года N 132 «Судебная власть в Республике Казахстан принадлежит только судам в лице постоянных судей, а также *присяжных заседателей*, привлекаемых к уголовному судопроизводству в случаях и порядке, предусмотренных законом» [2].

Вот из этого и надо исходить, а именно, что *судебная власть*, наряду с постоянными судьями, также *принадлежит и присяжным заседателям, то есть присяжные такие же судьи, с равноценным как у профессиональных статусом*. Здесь не зря цитируется закон, поскольку имеет непосредственно прикладное значение или применение: в частности, а к кому должен обращаться (или представлять доказательства) в своем выступлении в прениях адвокат как защитник подсудимого или как адвокат, представитель потерпевшего: к председательствующему или присяжным заседателям, либо вообще кардинально, на стадии судебного следствия?

Могут ли расценить обращение участников процесса, в частности, апеллирование адвоката к вышеназванным субъектам судебной власти как принижение или умаление одних перед другим, либо наоборот? Мне представляется, что ответ на этот тонкий вопрос, содержит не только процессуальный вопрос, но и этический, «кто главней»? Из СМИ, из судебной практики, знаем, что в некоторых регионах отмечены факты не процессуального давления профессионального судьи на присяжных, и они, присяжные – практически беззащитны.

На наш субъективный взгляд, эти вопросы должны найти свое детальное отражение в процессуальной регламентации УПК, в том числе и активная роль присяжных в ходе судебного следствия.

Что мы теряем при активной роли присяжных? Нам представляется, что состязательность процесса от этого только выиграет. Напомним, что сейчас это ограничивается вопросами присяжных через председательствующего судью.

Стадия судебного следствия в суде с участием присяжных заседателей, мне видится особой стадией уголовного судопроизводства по сравнению с

«обычным» уголовным процессом, где разбирательство ведется с одним председательствующим профессиональным постоянным судьей.

Безусловно, фактор присутствия или вернее сказать, осуществления или реализации судебной власти присяжными, должен быть определяющим при подготовке и участии адвоката, будь-то, в качестве защитника подсудимого, свидетеля, имеющего право на защиту или представителя потерпевшего, гражданского истца или ответчика.

Красной нитью, всю тактику и стратегии выступления адвоката, должна пронизывать необходимость убедить в правоте своей позиции именно присяжных заседателей, а их, как известно основных, - 10.

Безусловно, должно быть учтено, что правовое сознание присяжных, если не несколько, то во многом значительно отличается от правосознания профессионального судьи.

Акцент на восприятие присяжными простых и не обремененных сложной формулой, профессиональными понятиями, доказательств – вот золотая середина тактики и стратегии защиты. «Артистизм» в хорошем понимании этого слова и ораторское искусство приветствуется, это неотъемлемое слагаемое успеха.

Кстати, аналогичное можно посоветовать и государственным обвинителям, даже в большей степени. Другой вопрос – не перегнуть в этом вопросе, быть этичным и корректным. Например, резонансный открытый процесс с участием присяжных по гр-ну Бишимбаеву. В частности, прокурор выступала в прениях, имитируя кровь и количество крови потерпевшей. Некоторым это не понравилось, они почувствовали отторжение, возможно эффектно, но, наверное, не совсем эффективно, хотя не исключаем, что для присяжных это было решающим.

Здесь уместно сказать, что нисколько не умаляем авторитета и достоинств профессионального судьи. Но и не замечать определенной, объективной их профессиональной деформации, было бы неразумным. В частности, некоторые экс-судьи отмечают, что когда уголовное дело попадает к судье, естественно, какие-то элементы предрасположенности к обвинению, обвинительному акту, все-таки присутствуют, не без этого.

Логика и объяснение этому очень просты – попаданию дела на стол судье предшествует значительная работа и деятельность органа досудебного расследования или органа дознания, прокурора, следственных судей (в этом контексте вопрос законности или незаконности не обсуждается), хотя как известно, согласно ч. 3 ст. 106 УПК, пределы судебной проверки ограничены [3], а при рассмотрении ходатайств о санкционировании, например, согласно ч. 3 ст. 148 УПК, следственный судья проверяет обоснованность подозрения в совершении преступления, т.е. налицо огромный пласт процессуальной работы госорганов. Как к нему, к этой, предшествующей работе относиться?

Вопросов много.... Не откроем секрет, что мы наблюдаем, в некоторых случаях, «заряженность» этим фактором некоторых прокуроров, иногда

приходящих на процессы неподготовленными, уповаю, что судья сделает вместо них их процессуальную работу, т.е. грубо говоря, когда судья «вытаскивает» дело вместо прокурора...Но это скорее исключение, чем правило.

И еще один аспект. Процессуальная состязательность адвоката, как защитника подсудимого и прокурора, как представителя государственного обвинения.

Причем, не побоимся этого слова – «взаимодействие» прокурора и адвоката как защитника подсудимого надо рассматривать не как непримиримых антагонистов или образно «процессуальных противников», а наоборот, в контексте их общей совместной процессуальной работы на установление истины по делу, и как нам представляется, эта концепция укладывается в их задачи изначально, вернее цель – одна, но пути решения этих задач отличаются, поскольку позиция адвоката как защитника заключается в синхронизации с позицией своего подзащитного, и это может существенно отличаться от позиции государственника-прокурора, нацеленного на неотвратимость и справедливость наказания, кто бы ни был в этом виноват.

Правило или принцип состязательности в суде присяжных, необходимо и это отметить особо, изначально заложен в самой природе этой модели судопроизводства, в отличие от модели судов общей уголовной юрисдикции.

Сверхзадача заключается в попытке склонить на свою сторону мнение присяжных, голосующих, как известно, тайно по ключевым 3 вопросам: имело ли место деяние, совершил ли это деяние подсудимый и наконец, виновен ли подсудимый в совершении этого преступного деяния.

Насколько нормами УПК эти вопросы защищены или детально регламентированы процессуально. Совсем недавно, весь мир в прямом эфире наблюдал вышеназванный казахстанский судебный процесс с участием присяжных в отношении гр-н Б. по обвинению в совершении убийства с особой жестокостью и соучастии в этом убийстве.

Нам представляется, что, во-первых, гласность судебного процесса, это прививка от беззакония и гарантия соблюдения процессуальных прав и законных интересов прокурора и адвоката как защитника, а во-вторых, в целом, претензий к нормам УПК в этой части у нас нет, но отдельные точечные изменения можно и нужно внести.

Есть одно хорошее выражение «дьявол скрывается в деталях». Возьмем одно из самых «узких» мест в этой формуле судопроизводства, ст.653 УПК в части формирования вопросного листа для разрешения или голосования в совещательной комнате.

Так, согласно ч. 4 ст. 653 УПК, председательствующий, с учетом замечаний и предложений сторон, окончательно формулирует вопросный лист и подписывает его. С этого момента, никто и никогда не вправе вносить в него изменения, конечно, если в будущем приговор не будет отменен.

Так вот, этот резонансный процесс показал, что не все так «гладко», как на бумаге: можно «успешно» вести уголовный процесс, но все эти усилия могут

не увенчаться успехом, если в финале, по мнению защиты, не будут достаточно корректно поставлены вопросы в вопросном листе, имея в виду дополнительные, помимо трех основных.

В этой связи, предлагается допустить «квоту» вопросов защиты подсудимого, например, до трех, которые не могут быть преодолены председательствующим при окончательном формировании вопросного листа.

Думаю такой подход будет справедливым, учитывая: а) презумпцию невиновности подсудимого (подпункт 1) п. 3 ст. 77 Конституции); б) все сомнения должны толковаться в пользу подсудимого (подпункт 8) пункта 3 статьи 77 Конституции); в) на стороне обвинения вся мощь органа досудебного расследования, вся мощь государства и прокуратуры; г) не всегда и во всем было законным и справедливым досудебное расследование (наличие кассационных протестов Генерального прокурора в ВС РК и статистика оправдательных приговоров тому подтверждение).

«Суд присяжных в Казахстане существует уже 15 лет. Сегодня судьи присяжных выносят оправдательные приговоры до 10% от рассмотренных дел. В общих судах эта цифра составляет 1,5-2 %. По делам, подсудным суду присяжных, качество досудебного расследования лучше, в судебном разбирательстве стороны более активны, - отмечал Абдрашит Жукенов» [4].

Далее с 1 января 2024 года до 43 увеличилось количество дел, подсудных присяжным, не только по особо тяжким, но и по другим составам уголовных правонарушений. В этом вопросе, думаем, надо проявить разумную осторожность, чтобы не дискредитировать саму идею присяжного судопроизводства. Прогнозное увеличение количества дел до четырех и более раз рождает наш первый вопрос: достаточно ли оснащены наши суды, чтобы справиться с увеличением количества дел, количества присяжных? Ведь им нужны совещательные комнаты, кабинеты для размещения и отдыха. Оснащены ли наши залы судебных заседаний? Большой вопрос.

В заключении, хотели бы обратить внимание на следующее. Сама идея присяжного судопроизводства исходила из принципа народного участия в отправлении правосудия, суда равных, т.е. граждане, проживающие на одной муниципальной территории, должны определять судьбу подсудимого, не перекладывая часть ответственности на государство, имея в виду профессионального судью.

А раз так, то смеем предложить подумать на предмет введения классической модели судопроизводства, где вопрос виновности или невиновности в совещательной комнате должны определять сами присяжные, без участия профессионального судьи. Нет необходимости изобретать велосипед, эта разумная форма судопроизводства давным-давно апробирована в развитых демократических государствах, причем у них коллапса правоохранительной системы, системы следственного аппарата не случилось, и у нас таковых предпосылок к этому нет, соответственно, опасений по этому

поводу мы не разделяем. Однако, этот вопрос дискуссионный, требующий поддержки законодателя.

В целом, и защита в лице адвокатов, и государственное обвинение в лице прокуроров, сообща решают важнейшую государственную задачу – отправление законного и обоснованного правосудия!

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 Конституция Республики Казахстан: Практическое пособие. – А.: ТОО «Издательство «Норма», 2018. – 44 с.

2 О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан. https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000132_

3 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231>

4 Аскарлов А. Категории дел для рассмотрения судом присяжных хотят расширить//<https://kapital.kz/gosudarstvo/110252/kategorii-del-dlya-rassmotreniya-sudom-prisyazhnykh-khotyat-rasshirit.html>. Дата обращения 9.11.2022.

REFERENCES:

1 The Constitution of the Republic of Kazakhstan. A practical guide.-Almaty: LLP "Publishing House «Norma», 2018. – 44 с.

2 On the judicial system and the status of judges of the Republic of Kazakhstan. https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000132_

3 The Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231>

4 Askarov A. Categories of cases for consideration by a jury want расширить//<https://kapital.kz/gosudarstvo/110252/kategorii-del-dlya-rassmotreniya-sudom-prisyazhnykh-khotyat-rasshirit.html>. Date of application 11/19/2022.

Б.Т. БУЛЕУЛИЕВ, Н.Ж. МҰХАМЕТҚАЛИЕВ, А.К. ҚАЛИЕВ

АДВОКАТ ПЕН ПРОКУРОРДЫҢ АЛҚАБИЛЕРДІҢ ҚАТЫСУЫМЕН
СОТТЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ПРОЦЕСІНЕ ҚАТЫСУЫНЫҢ КЕЙБІР
АСПЕКТІЛЕРІНЕ

«Esil University»

ҚР ИМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты

Бұл мақалада алқабилердің қатысуымен жүзеге асырылатын қылмыстық процесте адвокат пен прокурордың рөлі қарастырылады. Алқабилер сотында тараптардың өзара іс-қимылын заңнамалық реттеу талданады, сот талқылауының әртүрлі кезеңдерінде адвокат пен прокурордың негізгі функциялары зерделенеді. Бұл рөлдердің сот төрелігінің тиімділігіне және айыпталушылар мен жәбірленушілердің құқықтарын қорғауға әсеріне ерекше назар аударылады. Практикалық жағдайлар мен сот практикасы зерттеледі, бұл бар проблемаларды анықтауға және оларды шешу жолдарын ұсынуға,

сондай-ақ алқабилердің қатысуымен қылмыстық сот ісін жүргізу жүйесін жетілдіру бойынша ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік береді.

B.T. BULEULIEV, N.J. MUKHAMETKALIEV, A.K. KALIEV

«Esil University»

Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan

TO SOME ASPECTS OF THE PARTICIPATION OF A LAWYER AND A PROSECUTOR IN THE CRIMINAL TRIAL OF A COURT WITH THE PARTICIPATION OF JURORS

This article examines the role of a lawyer and a prosecutor in a criminal trial conducted with the participation of jurors. The article analyzes the legislative regulation of the interaction of the parties in a jury trial, examines the key functions of a lawyer and a prosecutor at various stages of the trial. Special attention is paid to the impact of these roles on the effectiveness of justice and the protection of the rights of the accused and victims. Practical cases and judicial practice are studied, which allows us to identify existing problems and suggest ways to solve them, as well as formulate recommendations for improving the system of criminal proceedings with the participation of juries.

УДК 355.01

Е.Ж. ОСПАНОВ¹, С.М. САЛИЙ²

¹әскери іс және қауіпсіздік магистрі, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара академиясының 1 факультеті 3-ші арнайы кафедрасының доценті, полковник, Алматы қ.;

²әскери ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, доцент, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара академиясы 2 факультеті жоғары оқу орнынан кейін білім беру басқармасының бастығы, полковник, Алматы қ.

ШЕКАРАЛЫҚ БАҚЫЛАУ БӨЛІМШЕЛЕРІМЕН АДАМ САУДАСЫНА ҚАРСЫ ТҰРУДЫҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ

Мақалада адам саудасының трансшекаралық құрамдас бөлігі және өткізу пункттеріндегі осы қылмыстық құбылысқа қарсы тұру проблемаларының кейбір аспектілері қарастырылған. Шекаралық бақылау бөлімшелерінің адам саудасына қарсы күреске қатысуының нормативтік-құқықтық негіздеріне талдау жүргізілді. Адам саудасының құбылысын зерттеу негізінде оның трансұлттық құраушысы белгіленген.

Түйінді сөздер: мемлекеттік шекара, қайшылықтар, шекаралық бақылау, шекаралық бақылау бөлімшелері, адам саудасы, адам саудасының құрбаны, адам саудасының құрбандарын анықтау, адам саудасына қарсы тұру, трансшекаралық құраушысы.

Кіріспе. Бүгінгі таңда бір елде де, елдер арасында да әл-ауқат деңгейінде алшақтық бар жаһанданған әлемде трансұлттық қылмыс үшін ең жылдам дамып келе жатқан және өте тиімді қызметтердің бірі адам саудасы болды. XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басында адам саудасы халықаралық алаңдаушылық тудырды және қазіргі уақытта бұрын-соңды болмаған ауқымға ие болды.

Адам саудасы – бұл әлемнің барлық дерлік елдерін қамтитын жаһандық проблема және барлық елдер күресу үшін бүкіл қоғам мен әлеуетті құрбандардың қырағылығын арттыру, сондай-ақ ұйымдардың қызметін күшейту, шекараны бақылау және құрбандарды оңалту жұмыстарын жақсарту мақсатында тығыз және тиімді ынтымақтасуы тиісті қылмыстық құқық бұзушылық ретінде қарастырылады. Жыл сайын жүздеген мың ерлер, әйелдермен балалар адам саудасының құрбаны болады.

Жәбірленушілерді дәл және уақтылы анықтау оларды қорғаудың қажетті шарты болып табылады, онсыз олар одан әрі қанауға ұшырайды немесе жәбірленуші ретінде емес, қылмыскер ретінде қарастырылады, олар мәжбүрлі еңбек жағдайында болу салдарынан жасаған құқық бұзушылықтары үшін қылмыстық қудалауға, депортациялауға немесе бас бостандығынан айыруға

ұшырайды. Оларды анықтау көптеген факторлармен қиындайды. Мысалы, жұмыс берушілер көбінесе заңды мәртебесі жоқ заңсыз жұмысшыларды жасырады; жәбірленушілер көбінесе анықталудан және депортациядан қорқады; олар алыс және жасырын жерлерде жұмыс істеуі мүмкін.

Халықаралық дәлелдер мәжбүрлі еңбек құрбандарының көпшілігі анықталмағанын көрсетеді. Сонымен, ЮНОДК-тің адам саудасы туралы мәліметтеріне сәйкес, 2007-2012 жылдар аралығында бүкіл әлемде адам саудасының тек 43000 құрбаны анықталды және олардың үштен бір бөлігі ғана еңбек қанау мақсатында адам саудасының құрбандары болды. ХЕҰ бағалауы бойынша, бұл бүкіл әлем бойынша 20,9 миллион мәжбүрлі еңбек құрбандарымен салыстырғанда аз ғана үлес екені анық [1].

Зерттеу мақсаты – адам саудасы құбылысын зерттеу және оның трансұлттық құрамдас бөлігін белгілеу.

Зерттеу әдіснамасы. Зерттеудің негізгі нәтижелері теориялық әдістерді қолдану нәтижелері бойынша алынды. Зерттеудің әдіснамалық негізі білімнің жалпы ғылыми әдістері – ақпаратты жалпылау, талдау және салыстыру, индукция және дедукция, болжау болды. Аталған зерттеу әдістерін қолдану мақаланы дайындау кезінде қойылған мақсатқа толық қол жеткізуге мүмкіндік берді.

Негізгі бөлім. Өкінішке орай, адам саудасы мәселесі қазақстандық қоғамға да әсер етті. Жыл сайын көптеген ерлер, әйелдер мен балалар құлдыққа түседі. Ақпараттық қол жетімділік және әлеуметтік-экономикалық жағдайлар еңбек мигранттарының көбеюін белгілеуде.

Адам саудасы – бұл әр түрлі профильдегі мамандардың бірлескен әрекеттерін қажет ететін күрделі және көп қырлы мәселе. Адам саудасының тиімді профилактикасына, оған қарсы әрекетке және алдын алуға кедергі келтіретін проблемалық мәселелер жеткілікті кең сипатқа ие және уәкілетті мемлекеттік органдардың көпшілігінің құзыретіне қатысты тек ішкі істер органдарының өкілеттіктерінен асып түседі. Осылайша, сарапшылар құқық қорғау және мемлекеттік органдардың тиімді өзара әрекеттесуінің болмауына байланысты адам саудасына байланысты қылмыстарды анықтаудың төмен нәтижелілігі байқалатынын атап өтті.

Адам саудасын тоқтатудың жылдам және оңай жолы жоқ. Оның жарамсыздығын көрсету үшін бәріміз бірге жұмыс істеуіміз керек. Біз оның құрбандары үшін көмек, қауіпсіздік және қолдау жүйесін құруымыз тиісті. Бұл уақытты қажет етеді, бірақ бұл жалғыз мүмкін жол [2].

Адам саудасына қарсы күрестің тиімділігін арттыру бағыттарының бірі, Б.А. Нургалиевтің пікірінше, қарсы әрекет жүйесін қамтитын жан-жақты трансұлттық стратегияны құру болып табылады (оны проблеманың жасырын құрамдас бөлігін ескере отырып, оның мониторингі нәтижелері негізінде құру тиісті) [3].

Қазіргі жағдайда адам саудасы трансшекаралық қылмыс болып табылады, ол құрбандардың қозғалысына, соның ішінде контрабандалық тасымалдауға

байланысты. Осыдан тасымалдау белгісін бөлудің негізділігі шығады. Бұл қағида бұрыннан аксиомаға айналды.

Халықаралық-құқықтық тәжірибе бұл белгінің маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Шынында да, көбінесе адам саудасы терминінің орнына олар трафик терминімен жұмыс істейді, бұл, сайып келгенде, адам саудасын білдіреді [4].

Сонымен, осыны растай отырып, ғалым З.П. Хайдарзода жаһандану жағдайында ұйымдасқан қылмыстың ең тиімді және нәтижесінде кең таралған түрлерінің бірі адам саудасы болатынын көрсетеді. Бір қарағанда, адамзат өркениетінің дамуының алғашқы кезеңдеріне тән осы әлеуметтік қауіпті заңсыз әрекеттердің архаизміне қарамастан, дәл осы күндері олар кеңінен таралып, айқын трансұлттық сипатқа ие болды [5].

Шынында да, бүгінде ұйымдасқан қылмыс интернационализацияға ұшырап, трансшекаралық сипатқа ие болды деген сөз жиі кездеседі. Сондықтан құқықтық саясат тұжырымдамасында «қылмысқа қарсы бірлескен шаралардың мемлекетаралық бағдарламасын іске асырудың нақты тетігі пысықталуы тиіс» деп жазылуы кездейсоқ емес [6].

Бұл қылмыстық әрекетке қарсы тұрудың әр түрлі тәсілдері бар. Осындай тәсілдердің бірі ескерту, яғни адам саудагерлерінің қызметі салдарынан туындауы мүмкін қауіптер мен тәуекелдер туралы халықтың хабардарлығын арттыруға ықпал ететін шаралар қабылдау, халықты құл саудагерлерінің желіге кіруінен сақтық туралы біліммен қамтамасыз ету болып табылады.

Қазақстан Республикасында адам саудасына қарсы әрекеттің қазіргі заманғы шаралары қылмыстардың алдын алуға және адам саудасының құрбандарына қолдау көрсетуға бағытталған және Қазақстанның елді мекендерінің аумақтарында ғана жүзеге асырылады және құрбандарды ұлттық шекаралар арқылы тасымалдау кезеңінде анықтау функциясын жоққа шығармайды.

Жеке азаматтардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы өз денсаулығына қауіп төндіретін табыстарға баруға мәжбүр болған жағдайда және ұйымдасқан қылмыстық топтардың әрекеттері заңнамалық нормалар мен қылмыстық қудалауды айналып өтудің жаңа нысандары мен әдістерін қолдана отырып жалғасуда, азаматтардың хабардарлығын арттыру шаралары негізгі болып табылады, бірақ бұл заңсыз құбылысқа қарсы күресте жалғыз емес.

Бұл шаралар профилактикалық болғанымен, адам саудасының құрбандарын анықтауға және идентификациялауға назар аудару керек. Жоғарыда айтылғандар адам саудасының әлеуетті құрбандарына, оның ішінде Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы арқылы өткізу пункттеріне тікелей тап болатын барлық мемлекеттік құрылымдардың ресурстарын пайдалану арқылы мүмкін болып көрінеді.

Өткізу пункттеріндегі адам саудасына қарсы тұру туралы айтатын болсақ, мемлекеттік шекарадан өтетін тұлғалардың екі санатын ажырату маңызды: күштеп, бопсалау арқылы немесе алдау арқылы адам саудасының құрбаны болған және өз еркімен шекарадан өтуге шешім қабылдағандар. Өз қалауы

бойынша шекарадан өтуге шешім қабылдаған, бірақ кейіннен қанауға ұшыраған адамдар адам саудасының құрбандарына да жатады және бұл жағдайда адам құқықтарының бұзылуы да маңызды болып саналуы керек.

Алайда, егер адамдар шекараны өз қалауы бойынша кесін өткен жағдайда, өткізу пункттерінің әскери қызметшілерінің адам саудасының ықтимал құрбанын сәйкестендіру мүмкіндіктері азайтылса, ал кейбір жағдайларда нөлге дейін азайтылса, онда бірінші санаттағы адамдар белгілі бір факторлармен және өткізу пункттерінің әскери қызметшілерінде нақты білім болған жағдайда сәйкестендірілуі мүмкін.

Адам саудасының құрбандарын анықтау мүмкіндігінің болмауы, шекараны өз еркімен кесін өткен жағдайда, әрине, түсіндіруді қажет етпейді, өйткені бұл адамдар соңғы межелі жерге жеткенге дейін және мәжбүрлі қанауға тап болғанға дейін өздері адам саудасының құрбаны болып табылатынын немесе болатынын білмейді.

Адам саудагерлері жәбірленушілерді әр түрлі әдістермен үнемі бақылайды: олар жәбірленушілердің құжаттарын қауіпсіз жерде сақтау керек немесе виза алу үшін қажет деген сылтаумен таңдай алады және т.б. Адам саудагерлері жәбірленушілерге қауіп-қатердің көмегімен (жәбірленушілерге немесе олардың туыстарына) немесе зорлық-зомбылық арқылы еркін жүруге рұқсат бермейді. Көбінесе саудагерлер жәбірленушілерді алдау үшін «қарыз құлдығы» әдісін қолданады. Бұл әдіспен саудагер жәбірленушіні тағайындалған елде жұмыс істей отырып, көлік шығындары мен құжаттарды рәсімдеу үшін қарызын өтей алатынына сендіреді. Алайда, келген кезде құрбандар қарыздарын қайтару мүмкін болмайтын жағдайға айналады.

Осылайша, өткізу пункттеріндегі адам саудасының ықтимал және нақты құрбандарын анықтау қызметі үшінші тұлғалардың әсеріне ұшыраған адамдар санатына бағытталуы керек.

Дәл осы жерде адам саудасына қарсы тұрудағы кейбір олқылықтар өткізу пункттеріндегі шекаралық бақылау бөлімшелерінің күшімен толтырылуы мүмкін.

Өткізу пункттерінде шекаралық бақылаудан жасырынған адамдарды анықтаудың, сондай-ақ жалған, жасанды және ұсынушыға тиесілі емес құжаттарды анықтаудың әдістемелері, тәсілдері мен құралдары бар және іс жүзінде барлық жерде қолданылады және жетілдіріледі. Осыған байланысты, мұндай бұзушылар анықталған жағдайда, олардың адам саудасының құрбандарына жататындығын тексеру бойынша қосымша іс-шаралар жүргізу қалады. Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметі оның тұтастығы мен қол сұғылмауын қамтамасыз ету, сондай-ақ шекара кеңістігінде заңдылық пен белгіленген тәртіпті қолдау мақсатында мемлекеттік шекараны күзету мен қорғауды жүзеге асыратын уәкілетті орган болып табылады.

Бұл ретте, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара қызметінің міндеттері болып табылады:

1) мемлекеттік шекара режимін және өткізу пункттеріндегі режимді қамтамасыз ету;

2) Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекара туралы халықаралық шарттарынан туындайтын міндеттемелерді орындау;

3) Қазақстан Республикасының қорғаныс және Ұлттық қауіпсіздік міндеттерін шешуге қатысу;

4) мемлекеттік шекарада және континенттік қайраңда Қазақстан Республикасының экономикалық мүдделерін қорғауға қатысу;

5) шекаралық аймақта, аумақтық суларда (теңізде), ішкі суларда және континенттік қайраңда белгіленген режимдердің сақталуын бақылауды дербес немесе уәкілетті органдармен бірлесіп жүзеге асыру;

6) Қазақстан Республикасының құқық қорғау, табиғат қорғау органдарына азаматтарды, табиғи ресурстарды және қоршаған ортаны қорғауға, шекаралық кеңістікте Қазақстан Республикасының көші-қон заңнамасын сақтауға жәрдемдесу [7].

Ұлттық қауіпсіздік шеңберінде мемлекеттік шекара арқылы өткізу пункттерінде тұлғалардың, көлік құралдарының, жүктер мен тауарлардың шекарадан өтуін бақылау жөніндегі нақты әрекеттерді орындайтын шекаралық бақылау бөлімшелері болады. Шекаралық бақылау бөлімшесінде жұмыс халықаралық және Мемлекеттік заңнама талаптарына қатаң сәйкес жүргізіледі [8].

Қорытынды. Осылайша, адам саудасының құрбандарын анықтау, оларды алдын ала сәйкестендіру және одан әрі қайта бағыттау жөніндегі қызмет осы құбылысқа қарсы күрес жөніндегі уәкілетті органдарға жәрдем көрсету тәсілі ретінде ҚР ҰҚК Шекара қызметінің құзыретіне кіреді деген қорытындыға келу керек. Дегенмен, шешуді қажет ететін жаңа мәселелер туындайды. Адам саудасының құрбандарын және осындай сауданы ұйымдастырушыларды анықтаудың тиімділігі тексеру желісіндегі шекаралық бақылау маманы адам саудасының құрбандарын анықтау белгілері (индикаторлары) мен әдістерін қаншалықты жақсы білетініне байланысты болады. Бұл шекаралық бақылау бөлімшелерінің әскери қызметшілерін осындай құрбандарды қалай анықтау және сәйкестендіру керектігі туралы біліммен қамтамасыз ету қажеттілігін туындатады.

Сонымен қатар, шекарада адам саудасына қарсы әрекеті субъектілерін үйлестіру мен өзара әрекеттесудің жолға қойылған тетігінің және осындай фактілерді анықтау кезіндегі әрекеті алгоритмінің болмауы да шекарашылардың міндетін қиындатады. Шекаралық бақылау бөлімшелерінің қызметін ұйымдастыруды және жүзеге асыруды регламенттейтін нормативтік-құқықтық негіздерге қысқаша талдау жүргізу олардың алдында адам саудасына қарсы әрекеті бойынша тікелей міндеттердің тұрмайтындығын көрсетеді. Сонымен қатар, адам саудасы құбылысын зерттеу және оның трансұлттық құрамдас

бөлігін белгілеу мемлекеттік шекарадағы қарсы әрекеті субъектісі ретінде шекаралық бақылау бөлімшелерін пайдалану арқылы адам саудасына қарсы әрекеті процесін жетілдіруге мүмкіндік бергенін атап өткен жөн.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1 ЮНОДК (2012): Адам саудасы туралы Дүниежүзілік есеп. – Вена, 2012. – 25 б.
- 2 Мирзоева Г.М. Құлдықтың қазіргі түрлері. ҰЕҰ мен құқық қорғау органдарына арналған нұсқаулық және оқыту бағдарламасы / Г.М. Мирзоева, А.Г. Кадырова. – «Модар» ҰЕҰ, 2005; Душанбе, 2005. – 100-б.
- 3 Нурғалиев Б.А. Адам саудасы – ұйымдасқан сипаттағы қылмыс / Б.А. Нурғалиев // Хабаршы – Вестник. – № 2. – Қараганды, 2008. – 45–48-бб.
- 4 Омарханова Н. Трафик құрбандарына қалай көмектесуге болады. Қазіргі құлдыққа қарсы күрес туралы заң дайындалуда // Заң газеті. – 2002. – 19 маусым. – 1-б.
- 5 Хайдарзода З.П. Тәжікстан Республикасы Ішкі істер органдарының адам саудасына қарсы іс-қимыл жөніндегі қызметінің құқықтық және ұйымдастырушылық негіздері: заң ғылымд. канд. ...дис.: 12.00.11. – М., 2019. – 276 б.
- 6 Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 20 қыркүйектегі Құқықтық саясат тұжырымдамасы.
- 7 «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы туралы» 2013 жылғы 16 қаңтардағы ҚР Заңы // Ақпарат көзі. – ЖЗШ Әділет.
- 8 Поливанов П.К. Шекаралық бақылау негіздері: Оқу құралы / П.К. Поливанов, В.Н. Христий, В.В. Василевич. – Бішкек: «ТБИ Илимпоз» ЖШС, 2005. – 484 б.

REFERENCES:

- 1 UNODC (2012): World Report on Human Trafficking, Vienna 2012, p. 25.
- 2 G.M. Mirzoeva, A.G.Kadyrova. Modern forms of slavery. Guidance and training program for NGOs and law enforcement agencies. NGO «Modar», 2005, Dushanbe-2005, p. 100.
- 3 Nurgaliev B.A. Human trafficking is an organized crime.// Khabarshy-Bulletin. – No. 2. – Karaganda, 2008. – pp. 45-48.
- 4 Omarkhanova N. How to help victims of traffic. A law on combating modern slavery is being prepared. // Legal newspaper. – 2002. – June 19. – p. 1.
- 5 Haidarzoda Z.P. Legal and organizational foundations of the activities of the internal affairs bodies of the Republic of Tajikistan to combat human trafficking: dissertation ... candidate of Law : 12.00.11. – Moscow, 2019. – p. 276.
- 6 The concept of the legal policy of the Republic of Kazakhstan dated September 20, 2002.
- 7 The Law of the Republic of Kazakhstan dated January 16, 2013 «On the State Border of the Republic of Kazakhstan». //Source of information – IPS Adilet.

8 Polivanov P.K., Hristiy V.N., Vasilevich V.V. Fundamentals of border control: A textbook. Bishkek: LLC «CPI Ilimpoz», 2005. – p. 484.

Е.Ж. ОСПАНОВ, С.М. САЛИЙ

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТОРГОВЛЕ ЛЮДЬМИ
ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ ПОГРАНИЧНОГО КОНТРОЛЯ

Пограничная академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан

В статье рассмотрены вопросы трансграничной составляющей торговли людьми и некоторые аспекты проблем противодействия данному преступному явлению в пунктах пропуска. Проведен анализ нормативно-правовых основ участия подразделений пограничного контроля в борьбе с торговлей людьми. На основе изучения феномена торговли людьми определена его транснациональная составляющая.

E.K. OSPANOV, S.M. SALII

SOME ASPECTS OF COUNTERING HUMAN TRAFFICKING BY
BORDER CONTROL UNITS

Border Academy of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan

The article examines the issues of the cross-border component of human trafficking and some aspects of the problems of countering this criminal phenomenon at checkpoints. The analysis of the regulatory framework for the participation of border control units in the fight against human trafficking has been carried out. Based on the study of the phenomenon of human trafficking, its transnational component is determined.

УДК 340
FTAHP 10.71.01

А.Ж. НУРУШЕВ

заң ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты бастығының орынбасары, полиция полковнигі, Ақтөбе қ.

КИБЕРҚЫЛМЫСПЕН ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ САЛАСЫНДА ПО МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУДЫ ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мақалада компьютерлік технологиялардың қарқынды дамуы және оларды біздің өміріміздің әртүрлі салаларында қолдану мәселелері қарастырылады, бұл кезде компьютер адам өмірінің әртүрлі салаларында қажетті құрал болып табылады. Киберқылмыстарға қарсы іс-қимыл саласында ПО мамандарын даярлаудың қолданыстағы жүйесіне талдау жүргізіледі, адам мен жалпы қоғамның компьютерлік және ақпараттық жүйелерге тәуелділігі туралы атап өтіледі. Халықаралық тәжірибе негізінде мамандарды даярлау сапасын жетілдіру бойынша шаралар ұсынылады.

Түйінді сөздер: *цифрландыру, киберқылмыс, ақпараттық қауіпсіздік, ПО қызметкерлерін даярлау.*

Жаһандық цифрландырудың маңызды мәселелерінің бірі ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету болып табылады. Біріккен Ұлттар Ұйымының халықаралық телекоммуникация Одағындағы (БҰҰ МӘС) жаһандық киберқауіпсіздік индексіне (ЖБИ) Қазақстан өз ұстанымын тез жақсартты. ЖБИ-е индикаторларына қол жеткізу деңгейін арттыру Қазақстанға БҰҰ МӘС сарапшылары жүргізген талдау бойынша белгілі бір нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік берді, онда Қазақстан Республикасы 9 позицияға көтерілді және қазіргі уақытта ЖБИ-е-де 31-ші орынға (бұрын 40-шы орынға) ие болды [1].

Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 269 қаулысымен бекітілген цифрлық трансформация, акт және киберқауіпсіздік саласын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы қабылданды. Бұл тұжырымдамада елдің киберқауіпсіздігін нығайтуға бағытталған қосымша шаралар реттеледі, атап айтқанда техникалық қорғау, радио бақылауды жетілдіру, дербес деректерді қорғау және халықтың хабардарлығын арттыру жөніндегі іс-шаралар көзделген [2].

2023 жылғы 11 желтоқсанда Мемлекет басшысы «ҚР кейбір заңнамалық актілеріне ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттандыру және цифрлық активтер мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына қол қойды. Бұл заң дербес деректерді қорғауды күшейтуге және ақпараттандыру объектілерінің, оның ішінде мемлекеттік

орғандардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету кезінде өзара іс-қимылдың жаңа тетіктерін айқындауға бағытталған [3].

Осыншама қысқа мерзімде ақпараттық технологиялар әр адамның өмірінің бір бөлігіне айналды. Олар экономиканың, саясаттың, медицинаның, мәдениет пен өнердің тиімді дамуына қызмет етеді, азаматтардың күнделікті өмірінде ажырамас рөл атқарады. Осыған қарамастан, ақпараттық технологиялардың осындай оң сипаттамасына, ақпаратты табудың, өңдеудің және пайдаланудың ыңғайлылығына қарамастан, бүкіл әлемдік қауымдастық – киберқылмыс алдында үлкен проблема туындады. Сондай-ақ, киберқылмыстардың туындау проблематикасы Қазақстанға да тән.

2024-2028 жылдарға арналған қоғаммен серіктестікте (құқық бұзушылықтың алдын алу саласында) қоғамдық қауіпсіздік тұжырымдамасында келтірілген деректерге сәйкес инновациялық технологиялар мен цифрлық сервистердің дамуы жағдайында киберқылмыс қауіпінің артуы ерекше дабыл тудыратыны көрсетілген. Азаматтардың шоттарынан алаяқтық пен ақша ұрлаумен байланысты қылмыстар басым. 5 жыл ішінде олардың саны 5 есе өсті.

Мұндай қылмыстар экономикаға ғана емес, елдің ұлттық қауіпсіздігіне де орасан зор зиян келтіреді. Олар жалпы халықтың мүдделерін қозғайды және трансшекаралық сипатта болады.

Жалпы алаяқтықпен келтірілген залал сомасы 5 жыл ішінде 300 млрд теңгеден асады, оның ішінде интернет-алаықтық бойынша – 39 млрд теңге. Бұл ретте өтемақы тиісінше 20 %-дан және 6,3 %-дан аспады.

Киберқылмыстардың жасалу жолдары әртүрлі. Қылмыскерлер алдын-ала төлем түрінде ақша алуға, онлайн-қарыздарды рәсімдеуге, банктік шоттарға, электрондық поштаға, әлеуметтік желілердегі аккаунттарға қол жеткізу үшін жеке деректерді иемденуге бағытталған әлеуметтік желі әдістерін пайдаланады [4].

Айтылған қылмыстардың басым бөлігі құқық бұзушылардың шетелдік интернет-мекенжайлар арқылы жасырын қолжетілімділікті пайдалануына, сондай-ақ жасырын хабарламалардың авторларын шетелде іздестіру бойынша іс-шараларды жүргізуге заңды негіздердің болмауына байланысты ашылмаған күйінде қалып отыр.

Мемлекеттік деңгейде ведомствоаралық өзара іс-қимыл алгоритмдері, оның ішінде қаржы ұйымдарымен жасырын қатерлерді бағалауды және кибер тәуекелдерді басқаруды, сондай-ақ жаңа сын-тегеуріндердің алдын алу жөніндегі стратегиялық шараларды әзірлеуді қамтамасыз ететін жүйелі талдамалық жұмыс жүргізу бойынша жеткіліксіз пысықталды. Сондықтан бүгінгі таңда интернет-алаықтықпен күрес қазірдің өзінде жасалған әрекеттерге жауап беруге дейін азаяды.

Осы саладағы қылмысқа қарсы іс-қимылдың тиімділігінің төмендігінің маңызды факторларының бірі киберқылмыстың қарқынды дамып кележатқансаласына барабар қарсы тұруға мүмкіндік бермейтін арнайы полиция бөлімшелерін шектеулі ресурстық қамтамасыз ету болып табылады. Екінші

жағынан, Интернет пен телефон алаяқтықтарының таралуының себебі халықтың қаржылық, құқықтық және компьютерлік сауаттылығының төмен деңгейі болып табылады, бұл осы саладағы ақпараттық-түсіндіру жұмыстарының жеткіліксіздігін көрсетеді.

Осылайша, бүгінгі таңда маңызды мәселелер бірі Қазақстан Республикасы ІІМ полиция бөлімшелерінің сауатты компьютерлік мамандардың қажеттілігі болып табылатыны анық. Құпия қызметтік ақпаратты қорғауға, компьютерлік қылмыстарды тергеуге және т. б. байланысты салаларда жұмыс істейтін полиция қызметкері. Әрине, барлық қажетті дағдыларға ие болуы керек. Алайда, қазір бұл салаларда азаматтық жоғары оқу орындарын бітіргеннен кейін келген адамдар жиі жұмыс істейді, сондықтан ІІМ-де білім беруді дамытудың басым бағыттарының бірі компьютерлік саладағы мамандарды оқыту болып табылады. Әрине, соңғы жылдары ҚР ІІМ ведомстволық жоғары оқу орындарында осы салада бірқатар қадамдар жасалды.

Мәселен, мысалы ІІМ Алматы және Қарағанды академиясының базаларында киберқауіпсіздік және ақпараттық технологиялар кафедралары, киберполигондар ашылды. Алматы академиясында ақпараттық технологиялар саласындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу, анықтау және ашу мәселелері бойынша қолданыстағы полиция қызметкерлерінің біліктілігін арттыру мақсатында қосымша оқытудың білім беру бағдарламаларын іске асыруды қамтамасыз ететін киберқылмысқа қарсы іс-қимыл бойынша мамандар даярлау орталығы жұмыс істейді. Сондай-ақ, «Киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету», «Ішкі істер органдары үшін IT-криминалистикалық қамтамасыз ету» сияқты жаңа бағдарламалар бойынша бакалавриат бағдарламалары бойынша оқуға қабылдау жанартылды.

ІІМ Ақтөбе заң институтында бакалавриат пен магистратураның білім беру бағдарламаларына «Киберқауіпсіздік негіздері», «Қылмыстардың жекелеген түрлерінің, оның ішінде ақпараттандыру және байланыс саласындағы криминологиялық ерекшеліктері», «Құқық қорғау органдарының ақпараттық қауіпсіздігі» пәндері енгізілді.

Жыл сайын ғылыми-практикалық конференциялар, форумдар өткізіледі, орталық аппараттың бейіндік қызметтерін және бөгде жоғары оқу орындарын тарта отырып, ақпараттық технологиялар саласындағы қылмысқа қарсы іс-қимыл бойынша ғылыми зерттеулер жүргізіледі, онда тақырыптардың тұтас жиынтығы бойынша ғылыми әзірлемелердің нәтижелері ұсынылады.

Бұл ретте осы күш-жігердің барлығы үзінді сипатқа ие екенін және бүгінгі күні болашақ полиция қызметкерлерін компьютерлік қауіпсіздік саласындағы құқық бұзушылықтарға қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша жүйелі, іргелі аярлау мен оқытудың шұғыл қажеттілігі туындайтынын атап өту қажет.

Мысал ретінде Ресей ІІМ ведомстволық университеттерін келтіруге болады (Мәскеу университеті, ІІМ Санкт-Петербург университеті, ІІМ Воронеж институты) және Беларусь Республикасы, онда мамандық бағдарламалары

бойынша келесі бағыттар бойынша дайындық жүзеге асырылады:

- автоматтандырылған жүйелердің ақпараттық қауіпсіздігі;

- құқық қорғау саласындағы ақпараттық технологиялардың қауіпсіздігі (мамандандыру-қылмыстарды тергеу кезіндегі компьютерлік сараптама, мамандандыру-киберқылмыстарды ашу мен тергеуді жедел-техникалық қамтамасыз ету, мамандандыру-құқық қорғау қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету, мамандандыру-құқық қорғау саласындағы ақпаратты қорғау технологиялары);

- компьютерлік қауіпсіздік;

- телекоммуникациялық жүйелердің ақпараттық қауіпсіздігі.

Әрине, мұндай мамандықтардың ашылуы оқу орнынан лицензия алудан бастап Ғылым және жоғары білім министрлігінің барлық біліктілік талаптарына сәйкестігіне дейін айтарлықтай ұйымдастырушылық шараларды талап етеді. Бұл тұрғыда біз ІІМ ЖОО-ларына оқытудың жаңа бағыттарын, әдістемелерін әзірлеу, сондай-ақ профессор-оқытушылар құрамын осы саладағы білікті кадрлармен толықтыру бойынша үлкен жұмыс күтіп тұр деп санаймыз. ІІО жүйесі үшін киберқылмыстарға қарсы іс-қимыл бойынша мамандар даярлаудың жекелеген тұжырымдамасын әзірлеу мүмкіндігін жоққа шығармаймын.

Бірақ осы кезеңде киберқылмыс әкелетін зардаптардың, сондай-ақ кәметке толмағандардың «Цифрлық кеңістікке» көбірек тартылуын ескере отырып, біз Қазақстанның барлық оқу орындары үшін киберқылмыс негіздері бойынша, әзірленген және енгізілген «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» оқу бағдарламасына ұқсас бірыңғай оқу бағдарламасын әзірлеу мәселесін қарастыруды ұсынамыз.

Интернеттегі қылмыс пен кибертерроризмге қарсы күрес қазіргі және болашақтың маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл бағыт көбінесе ақпараттық қауіпсіздік мамандарын даярлау сапасымен анықталады. Оқу-тәрбие жұмысын жетілдіру жастар арасында компьютерлік қылмыстың алдын алудың алғышарттарын жасайды, мұны ескеру маңызды, өйткені қоғамның ең оқытылатын және серпінді қабаты ретінде жас ұрпақ бүгін және ертең біздің еліміздің ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етуде негізгі жұмысты жас ұрпақ алады, өйткені ақпараттық сала минут сайын дамып келеді.

Қорытындылай келе, киберқылмысқа қарсы іс-қимыл бойынша мамандарды даярлаудың қолданыстағы жүйесі елдің осы саладағы барлық қажеттіліктерін әлі қанағаттандыра алмайды, ал ақпараттық салада болып жатқан тұрақты өзгерістер білім беру бағдарламаларын жаңарту және білім беру ұйымын жетілдіру қажеттілігін талап етеді деген қорытынды жасауға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1 Киберқауіпсіздік мәселелері. Қазақстан Республикасы цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің ұсынымдары // <https://www.gov.kz/memleket/entities/ifsecurity/press/>.

2 «2023-2029 жылдарға арналған цифрлық трансформация, акт және киберқауіпсіздік саласын дамыту Тұжырымдамасы»: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 269 қаулысы//<https://adilet.zan.kz/>.

3 «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттандыру және цифрлық активтер мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»: Қазақстан Республикасының 2023 жылғы 11 желтоқсандағы № 44-VIII Заңы//<http://zline.zakon.kz/>.

4 «Қоғаммен әріптестікте қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің 2024-2028 жылдарға арналған (құқық бұзушылықтың алдын алу саласында) тұжырымдамасын бекіту туралы»: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 29 желтоқсандағы № 1233 қаулысы//<http://zline.zakon.kz/>.

REFERENCES:

1 Cybersecurity issues. Recommendations of the Ministry of Digital Development, Innovation and Aerospace Industry of the Republic of Kazakhstan// <https://www.gov.kz/memleket/entities/ifsecurity/press/>.

2 Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated March 28, 2023 No. 269 «Concept of digital transformation, development of the ICT industry and cybersecurity for 2023-2029»//<https://adilet.zan.kz/>.

3 Law of the Republic of Kazakhstan dated December 11, 2023 No. 44-VIII «On Amendments and Additions to Certain Legislative Acts of the Republic of Kazakhstan on information security, Informatization and digital Assets» // <http://online.zakon.kz/>.

4 Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 29, 2023 No. 1233 «On approval of the Concept of ensuring public safety in partnership with the Society for 2024-2028 (in the field of crime prevention)» // <http://online.zakon.kz/>.

А.Ж. НУРУШЕВ

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ ОВД В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ
КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЯМ

Актюбинский юридический институт МВД РК имени М.Букенбаева

В статье рассматриваются вопросы стремительного развития компьютерных технологий и их применения в различных сферах нашей жизни, когда компьютер является необходимым инструментом в самых различных сферах жизнедеятельности человека. Проводится анализ существующей системы подготовки специалистов ОВД в сфере противодействия киберпреступлениям, отмечается о зависимости человека и общества в целом, от компьютерных и информационных систем. Предлагаются меры по

совершенствованию качества подготовки специалистов на основе международного опыта.

A.Zh. NURUSHEV

ISSUES OF IMPROVING THE TRAINING OF ATS SPECIALISTS IN THE FIELD OF COUNTERING CYBERCRIME

Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev

The article examines the issues of the rapid development of computer technologies and their application in various spheres of our lives, when a computer is a necessary tool in various spheres of human activity. The analysis of the existing system of training of ATS specialists in the field of countering cybercrime is carried out, it is noted that a person and society as a whole depend on computer and information systems. Measures are proposed to improve the quality of training based on international experience.

UDC 342:32(574

K.S. MUSIN¹, E.M. BAIMUKHANOV²

¹ Doctor of Philosophy (PhD), Professor of the Department of Theory and History of State and Law, Buketov Karaganda University. 28 Universitetskaya Street, Karaganda city. E-mail: mkuat80@mail.ru;

² Head of the Department of Professional Psychological Training and Management of the Department of Internal Affairs of the Karaganda Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after B. Beisenov, Candidate of Political Sciences.

LEGAL ISSUES OF MILITARY PERSONNEL TRAINING IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND ITS EXCHANGE OF FOREIGN EXPERIENCE

The purpose of the research is to examine the issues of improving military personnel in the Republic of Kazakhstan in the framework of international military cooperation. To achieve this goal, the author considers the issues of protection and enforcement of constitutional and legal norms of security and military policy. In addition, the article states that in actual conditions, the consolidation of its formation as a state in connection with the proclamation of independence of Kazakhstan and a full-fledged member of the world community directly depends on state policy. In the article the global experience of the development of the Armed Forces of the country and issues of constitutional law regulation of peacekeeping policy are analyzed. To master the elements of military-technical cooperation, the optimal experience of training military personnel in military schools of foreign countries, the issue of creating

a part of expertise of Kazakhstan and proposals for cooperation in the military Republic of Kazakhstan was considered. Scientific novelty consists in training the military personnel of the Armed Forces of the country in accordance with international requirements, developing proposals aimed at improving the legislation of the Republic of Kazakhstan in the military sphere.

Keywords: *military service, serviceman, security, military policy, constitution, norm, military doctrine, military cooperation.*

Introduction

Along with Kazakhstan sovereignty the question arose of training military personnel for the Armed Forces of the state, especially rare specialists.

One of the main directions of reforming the Armed Forces of Kazakhstan is an effective system of training military personnel. Over the years of independence, the Republic of Kazakhstan have achieved good results in this area. Nevertheless, the armed forces needed a large number of military specialists in various specialties and levels of knowledge. The question remains of training the missing specialists of rare specialties. In this regard, organized training of business personnel abroad.

However, this road requires significant financial costs. The question of providing the country's Armed Forces with officer personnel can be solved only through the development and implementation of an integrated system of measures for the development of a national military education system. This will allow in the future to prepare the main officer cadres of the armed forces in the military educational institutions of Kazakhstan, and in a limited number to train and meet the needs of rare officers abroad. The funds spent on the training of modern military personnel of Kazakhstan abroad, give good practical results and economic effect in the development of the national system of military education, provide a certain independence in this matter from other states. But, improving the national system of training military personnel, one should apply the experience and knowledge of leading states in this area.

Methods and materials

Scientific and methodological foundations of general and private research methods of scientific knowledge: normative and logical, historical, comparative law, analytical, synthesis, system and legal and others. In the course of the research work, an analysis of theoretical materials was carried out, providing for theoretical conclusions of transport obligations.

Results

In his message to the people the President spoke about the domestic political proposals of Kazakhstan, about how we received support in the world community. They matter in the previous ten-year message of our foreign policy. Next, we will continue our foreign policy, which not only interacts with the West, but also with the states of Asia.

The next major step in ensuring the safety of a young, independent Kazakhstan is the Treaty of Friendship, cooperation and mutual assistance between the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation. In it the parties bear responsibility for the assistance, functioning, and consolidation of friendly relations between the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation, the fundamental national interests of the people of the two states, serve the cause of security and peace. Thus, they form their relations as friendly states, exercise mutual respect and leadership of state and territorial unity, and promote the peaceful settlement of a dispute without the use of other forces and threats, including equal economic and other forms of pressure. In addition, the parties agreed to conduct foreign policy in the regional, as well as in the global dimension, mutual agreement with a view to strengthening peace and security: the impact on the effectiveness of creating a mechanism and a system of collective security; on the basis of the agreed proposals of its military doctrine and the principle of sufficiency of social consent and its military doctrine; the need to assist with the opening of one of the parties. In addition, the parties undertake to recognize and respect each other's territorial integrity, not to allow organizations and people directed against the territorial integrity, independence of both states, or to prohibit the aggravation of international relations, in accordance with their legislation. An important military agreement for Kazakhstan between the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation was also signed. The parties, guided by the agreement on mutual assistance and the commonwealth between the states of May 25, 1992, taking into account the agreement reached earlier on the commonwealth in the defense zone within the CIS, in order to ensure collective security, agreed on the following: the signing of an agreement on the use in the Caspian Sea of the means and forces of the naval fleet of the Russian Federation and the naval forces of the Republic of Kazakhstan in order to jointly ensure the security of both parties when a situation threatens the security, independence and territorial integrity of one of the parties.

Implementing partnerships on the territory of military intelligence, supplying and repairing military equipment and material and technical means, weapons, conducting a coordinated policy of joint development [1, c. 182].

Further training of Kazakhstani military personnel in educational institutions of the Russian Federation a contract between the Ministry of Defense of the Republic of Kazakhstan and Russia on the training of military specialists of August 19, 1992. The contract defines the quantitative parameters of military personnel up to 400 people per year [2, c. 163] and provides for joint training of military personnel of the Russian Federation on a single program at no cost. At the same time, according to the made commitments, the training was carried out from the account of Russia, and for the maintenance (monetary and subsistence allowance, transportation costs) — at the expense of the Ministry of Defense of the Republic of Kazakhstan. In particular, the agreement between the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation on friendship, cooperation and mutual assistance of March 28, 1994 (based on the friendship, cooperation and mutual assistance agreement between the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan of May 25, 1992) differs. «On admission

to training of military personnel of the Republic of Kazakhstan in military schools of the Ministry of Defense of the Russian Federation» No. 318/5 / 14–1 of April 6, 1995, a contract was signed for a contract basis, i.e., for compensation.

On the basis of a change in the principles of cooperation, there is a tendency to strengthen the statehood of the sovereign states of Kazakhstan and Russia, which have experienced their development. This was facilitated by the deepening of the economic crisis that both countries survived. As a result, we can see that this period according to the state need can be represented in the distribution of the trainees «self-alien», the transfer of military personnel of the Republic of Kazakhstan to specially reduced for significant importance faculties of military schools, training programs. Only in 43 military educational institutions of the Ministry of Defense of Russia more than 150 specialists and special specialists were trained, who cannot speak about the combat readiness of subunits and units. The main emphasis in air defense comes to the training of specialists in military schools (32.3 %) and aviation universities (22.4 %) of the total number of cadets, that is, in specialties cannot be prepared by our schools [3].

It should be noted that at present, the training of personnel in the Armed Forces of Kazakhstan is carried out in more than 10 countries of the world, but to a greater extent meets the needs of the Armed Forces of Kazakhstan, both in terms of training and content of specialists trained in military schools of the Ministry of Defense of Russia.

Statistical confirmation of the indicated stages of cooperation in the field of personnel training; change in the dynamics of the annual sample of universities of the Ministry of Defense of Russia: 1993–1996 — 300–400 people, 1997–2000 — 220–340 people, 2001–2002 — Decreased to 170 people, since 2003 — up to 300 people [4; 165].

From 1993 to 2004 about 2 thousand people graduated from military educational institutions of the Russian Federation. In their Military Academy and University — 300 officers among the officers with higher military education, which is 66 % of the Armed Forces of Kazakhstan; training in military universities and institutes — about 1200 cadets, which is 18.1 % of officers serving in the Armed Forces of Kazakhstan; short-term courses — about 180 officers. In addition, in 2005 about 50 officers were sent to military academies, about 170 cadets of military universities and institutes, as well as 70 officers for short-term courses [5].

In addition, the Republic is being thoroughly trained, scientific and personnel support of qualified specialists in the space industry, including Russia, Rosaviakosmos. In the branch of «Sunrise» on Baikonur, Moscow aviation institute (MAI) under the quota of the Ministry of education and science of the Republic of Kazakhstan have 10 people of Kazakhstan. The government noted that in cooperation with Russia in the implementation of the space rocket project «Baiterek» will require a large number of specialists and said that such a number of students is not enough. The Ministry of education and science was instructed to increase the quota in the branch of traffic police to 50 people.

According to the Deputy Chairman of the aerospace Committee of the Ministry of transport and communications of Kazakhstan, the head of the Baikonur cosmodrome, the training of Kazakh personnel for the cosmodrome was considered from the first days of the complex lease. In 1995, the Ministry of education and science of the Republic of Kazakhstan and the state Committee of the Russian Federation signed an agreement on the training of people of Kazakhstan in the field of space technology in higher education.

The first graduation took place in 2001. Since that time, 64 people have graduated: 21 specialists in testing of aircraft machines, 14 people received the specialty «computers, complexes, systems and networks», 25 — «automated information processing and management system» and 4 — applied in mathematics. Since 1991, about 50 citizens of Kazakhstan have been studying without a quota. Currently, they work at various facilities of the Baikonur cosmodrome and other cities, organizations and enterprises, in subordinate organizations of Rosaviakosmos places, state and educational institutions, as well as in commercial structures, small enterprises. The core team of the Aerospace Committee means graduates of this «sunrise». Currently, in coordination with the Ministry of education and the Aerospace Committee, 39 people Kazakhstan studied at the Moscow aviation institute.

For the first time, the Ministry of defence reached an agreement on the training of civilian specialists in Russian universities, such as the Moscow higher technical school. Bauman, an international financial institution, decided to train Kazakhstan military personnel in these institutions on a lightweight basis.

One of the directions of military cooperation of Kazakhstan is the training of military personnel for the CSTO. So, beginning in 1998, the Kyrgyz soldiers are trained in military educational institutions of Kazakhstan on a grant basis. Cadets and officers selected in 2002, 2003 and 2004 are currently being trained.

In February 1994, in Washington, a Memorandum was signed between the defense Ministers of the Republic of Kazakhstan and the United States «On mutual understanding and cooperation in the field of defense and military relations», which defines the methods and directions of military treaties between the two countries. In accordance with this, meetings on the Kazakh-American defense cooperation, a list of joint works and planned future activities are held annually.

As follows, the interaction between the departments of the Ministry of defense of the two States is expanding, the evidence of which in March and April 1995 the Minister of defense of the United States U. Peri came to Kazakhstan on an official visit. In turn, the Minister of defense of the Republic of Kazakhstan was on an official business trip as part of the US state delegation.

In July 2002, the United States held talks between the working group of defense agencies of the two States on the training of Kazakh soldiers under the program «military education and training», military assistance under the program «Foreign military financing», «surplus military equipment». With the American party differed an increase in military funding. Since 2003, the United States has reached an agreement to expand the training of Kazakh military personnel in the best military schools,

especially at the national University of defense West point (Colorado), which trains the commander of the management of the American army.

In addition, at the invitation of the heads of government, citizens of Kazakhstan will take part in the admission to the military academies of West point, the coast guard, the US air force, which will be attended by 146 candidates. Successfully passed the competition, currently three soldiers of Kazakhstan are trained at the military Academy of West point.

Then the visit of the British contingent to Kazakhstan was organized, the participation of British representatives in the tactical and special training «Steppe eagle-2003» was organized. In accordance with the action Plan for military cooperation between the Ministry of defence of the Republic of Kazakhstan and the United Kingdom, 16 servicemen of the Armed Forces of the Republic of Kazakhstan have been selected since 2003, who have successfully completed training and are implementing the acquired knowledge in the units of the Ministry of defence of the Republic of Kazakhstan in combat and training with subordinates and satellites.

There is no doubt that bilateral relations give a positive impetus, but their further development requires attention.

In addition, the visit of the Chief of the Joint Chiefs of Staff, General Fu-Tszuang in May 1996, testifies to the continuation of military contacts at the level of Chiefs of the General Staff. In the course of the previous negotiations, specific areas of military cooperation in bilateral relations of the state were identified. In June 1997, an official visit was made by the Minister of Defense of China, Colonel-General Chi Hayatyan to Kazakhstan. The meeting discussed issues of further development of military cooperation and training of Kazakhstani personnel in military schools in China. Intensive participation of both parties in the military departments means intensive work of states. For example: the Minister of Defense of Kazakhstan, Mukhtar Altynbayev, visited China three times on business trips in 1997, 1998 and 2002. In April 2000, the Minister of Defense of Kazakhstan and members of the Kazakhstani military delegation visited China. There were also business trips from China. In March and August 2002, the main leaders were Deputy Chief of Staff Colonel Xiong Guangkai and Commander of the Lanzhou Military District, Lieutenant General Zheng Shensen. The missions of the representatives of the Ministry of Defense of the two countries testify to the intensification of cooperation between the two countries in the military sphere. The result of the summit of the heads of military departments is the development of military cooperation in training Kazakhstani personnel in military schools in China, followed by the following figures: from 1997 to 2004, about 15 military personnel from the top commanders of the Kazakh army to junior officers were trained in the Chinese military educational institutions, and reforming experience. A special feature in cooperation with China is the opportunity for our officers to go on vacation with their families in this country. From 22 to 30 March 2003, 4 families of Kazakhstani military personnel were in the People's Republic of China, but not only in close and friendly relations between the defense departments, but also with the Kazakh military.

In this regard, the Embassy of India in the Republic of Kazakhstan in military schools of the Ministry of Defense of the Republic of India and in accordance with agreements concluded at the invitation of short courses now read 4 officers of the Armed Forces of the Republic of Kazakhstan, finished 4. They know that they are studying in accordance with our circumstances.

The first step in the field of military education with our country was made by the Republic of Hungary. This is a good result. Two soldiers from our country are studying 25 short courses in the Hungarian military schools. Training for military personnel abroad remains a top priority for the Armed Forces of the Republic of Kazakhstan, and the Ministry of Defense is charged with stepping up this work.

Conclusions

The geography of military cooperation of the Republic of Kazakhstan is wide and endless. Training of military personnel in the Armed Forces of the Republic of Kazakhstan is conducted in 10 countries of the world. At the new stage of military cooperation of Kazakhstan, the University of Defense of the Republic of Kazakhstan maintains contacts with 18 countries of near and far abroad, including the creation of the most productive military cooperation with Russia in the preparation of military-scientific personnel. The first Kazakhstan-Russian scientific-practical conference, held in March 2004, decided to establish a joint dissertation council.

In this regard, it is necessary to consider the creation of expertise and the proposals of the Kazakhstan Cooperation Section in the Department of International Cooperation of the Ministry of Defense of the Republic of Kazakhstan in order to gain the best experience in training military personnel in foreign military schools, elements of military technical cooperation. The military personnel of the Republic of Kazakhstan should use the knowledge and +experience gained in the course of training to increase combat and mobilization readiness in units and subunits, as well as in military educational institutions and peacekeeping units.

Moreover, to improve the quality of military training of the CSTO member states in military schools of the Russian Federation, in our opinion, it is necessary to pay attention to the following areas:

1. Preparation of scientific, scientific and pedagogical personnel.
2. Joint training of Russian military personnel for military training programs for the closest joint programs with a group of students and cadets.
3. In particular, students and trainees of the Republic of Kazakhstan should master the existing equipment and weapons as part of the Armed Forces of the Republic of Kazakhstan. Theoretical and practical classes are conducted on the use of operational (emergency) art and methods, the use of power tools and the use of the army in a mountain desert zone, such as the region of Central Asia.
4. According to commanders and managers, graduates of military schools of the Russian Federation are distinguished by a high level of professional training and are well versed in military specialties. At the same time, it is necessary to send officers of the Main Department of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan to the

management of military educational institutions of the Russian Federation, and not just ordinary military personnel interested in obtaining their competent specialists.

This is one of the successful areas of cooperation. For example, on the basis of the linguistic laboratory at the Ministry of Defense of the Republic of Kazakhstan and the Ministry of Defense of the USA, English is taught with military personnel free of charge. This will increase the number of students studying in the United States and reduce the number of Kazakhstani military personnel in their respective courses; Supply of linguistic laboratories and other educational materials to Kazakhstan.

Continue to prepare teachers for teaching in linguistic laboratories at the Lackland air force base, Texas, USA.

The article was developed according to the project "Zhas galim" of the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan for 2024-2026. (OGRN AP22686829 "scientific study of the constitutional and legal status of military personnel: problems and ways to solve them".

REFERENCES:

- 1 Токаев К.К. Казахстан в мировом сообществе / К.К. Токаев // Международная жизнь. — 2002. — № 7. — С. 45–53.
- 2 Назарбаев Н.А. Прямой телемост выступления Президента Казахстана. — Астана. — Хабар. — 24 августа 2005.
- 3 Материалы выступления Президента РК на презентации МО РК в Астане. Войсковая часть 10234. — Текущий архив. — Д. 26. — Т. 1. — С. 38–39.
- 4 Ертысбаев Е. Казахстан и Назарбаев: логика перемен. — Астана: Елорда, 2001. — 462 с.
- 5 Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Дағдарыстан дамуға» атты Жолдауы. 2009 ж. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: <http://www.adilet.gov.kz/kk/node/8888>.

REFERENCES:

- 1 Tokayev, K.K. (2002). Kazakhstan v mirovom soobshchestve [Kazakhstan in the world community]. Mezhdunarodnaia zhizn — International life, 7, 45–53 [in Russian].
- 2 Nazarbayev, N.A. (2005). Priamoi telemost vystupleniie Prezidenta Kazakhstana [Premiere of the teleconference in the Presidency of Kazakhstan]. Astana, Khabar [in Russian].
- 3 Materialy vystupleniia Prezidenta RK na prezentatsia MO RK v Astane. Voiskovaia chast 10234 [Presentations of the President of the Republic of Kazakhstan at the presentation of the IC RK in Astana. Military unit 10234]. (Vol. 1) [in Russian].
- 4 Yertysbayev, Ye. (2001). Kazakhstan i Nazarbaev: lohika peremen [Kazakhstan and Nazarbayev: change logic]. Astana: Elorda [in Russian].
- 5 Kazakstan Respublikasy Prezidenti N.A. Nazarbaevtyn «Dahdarystan damuha» atty Zholdauy 2009 zhyl [Message from the President of the Republic of

Kazakhstan N.A. Nazarbayev «From crisis to development» 2009]. adilet.gov.kz. Retrieved from <http://www.adilet.gov.kz/kk/node/8888> [in Kazakh].

Қ.С. МУСИН, Е.М. БАЙМҰХАНОВ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТКЕР КАДРЛАРДЫ ДАЯРЛАУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕМЕН АЛМАСУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды Университеті

Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы

Зерттеу жұмысының мақсаты — Қазақстан Республикасындағы әскери кадрларды халықаралық әскери ынтымақтастық шеңберінде жетілдіру мәселелерін қарастыру. Аталмыш мақсатқа жету үшін авторлар әскери саясат және қауіпсіздіктің конституциялық-құқықтық нормаларының қорғау және қамтамасыз ету сұрақтарын қарастырған. Сондай-ақ мақалада Қазақстан өзінің тәуелсіздігін жариялап, әлем қауымдастығына толыққанды мүше болуына байланысты өзінің мемлекет ретінде қалыптасуын нақты жағдайда бекіту тікелей мемлекеттік саясатқа да байланысты болғаны жайлы сөз етілді. Мақалада еліміздің Қарулы Күш дамыту барысында әлемдік тәжірибелер және бітімгершілік саясатының конституциялық құқықтық реттелу мәселелері зерттелген. Шетелдердің әскери оқу орындарында әскери кадрларды дайындаудың оңтайлы тәжірибелерін, әскери-техникалық ынтымақтастықтың элементтерін меңгеру мақсатында, ҚР Қорғаныс министрлігінің халықаралық ынтымақтастық департаментінде Қазақстанның ынтымақтастығы сараптамалары мен ұсыныстары бөлімін құру туралы да сұрақты қарастырған. Ғылыми жаңалығы еліміздің Қарулы Күшін халықаралық талаптарға сай кәсіпқой әскери кадрларды дайындау, Қазақстан Республикасының әскери саладағы заңнамасын жетілдіруге бағытталған ұсыныстар әзірлеу болып табылады.

К.С. МУСИН, Е.М. БАЙМУХАНОВ

ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ПОДГОТОВКИ ВОЕННЫХ КАДРОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И ЕГО ОБМЕНА ЗАРУБЕЖНЫМ ОПЫТОМ

Қарағанды университетінің академигі Е.А. Букетова

Қарағанды Академиясы МВД Республикасы Қазақстан им. Б. Бейсенова

Целью исследовательской работы является изучение вопросов совершенствования военных кадров в Республике Казахстан в рамках международного военного сотрудничества. Для достижения данной цели авторы рассмотрели вопросы защиты и обеспечения конституционно-правовых норм безопасности и военной политики. В реальных условиях закрепление становления Казахстана как государства в связи с провозглашением независимости и признание его полноценным членом мирового сообщества напрямую зависит и от государственной политики. В статье проанализированы мировой опыт развития Вооруженных сил и вопросы

конституционно-правового регулирования миротворческой политики. В целях освоения элементов военно-технического сотрудничества, оптимального опыта подготовки военных кадров в военных учебных заведениях зарубежных стран был рассмотрен вопрос о создании в Департаменте международного сотрудничества Министерства обороны РК части экспертиз и предложений сотрудничества Казахстана. Научная новизна статьи заключается в анализе подготовки военных кадров Вооруженных сил страны в соответствии с международными требованиями, в выработке предложений, направленных на совершенствование законодательства Республики Казахстан в военной сфере.

УДК 342.9

ҒТАХР 10.77.01

С.А. АЙЖАНОВ¹, А.А. САГЫНТАЕВА²

¹ оқу орталығы бастығының орынбасары, полиция полковнигі, Павлодар қ.

² Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа жұмысын ұйымдастыру бөлімінің бастығы, полиция подполковнигі, Ақтөбе қ.

ҚАУЫМДАСТЫҚТАР МЕН СЕРІКТЕСТЕРДІҢ ҚАТЫСУЫМЕН ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ

Мақалада қауымдастықтар мен серіктестердің қатысуымен Құқық бұзушылықтың алдын алудың заманауи тәсілдері қарастырылады. Қауіпсіз әлеуметтік ортаны құру мақсатында мемлекеттік органдар, жергілікті қоғамдастықтар мен үкіметтік емес ұйымдар арасындағы өзара іс-қимылдың маңыздылығына назар аударылады. Қылмыс деңгейін төмендетуге және құқықтық тәртіпті нығайтуға бағытталған бағдарламалар мен бастамалардың сәтті мысалдары талданады. Азаматтарды құқық бұзушылықтың алдын алу процесіне тарту әдістері, сондай-ақ құқықтық сананы қалыптастырудағы білім мен ағартудың рөлі талқыланады. Қорытындылай келе, құқық бұзушылықтың алдын алу саласында тұрақты нәтижелерге қол жеткізу үшін барлық мүдделі тараптардың кешенді көзқарасы мен ынтымақтастығының қажеттілігі атап өтіледі.

Түйінді сөздер: құқық бұзушылықтың алдын алу, қоғамдастық, серіктестік, құқықтық тәртіп, өзара іс-қимыл, жергілікті бастамалар, қауіпсіздік, азаматтық қатысу, білім беру, құқықтық сана.

Қылмыс пен құқық бұзушылық қоғам мен жеке адамның өміріне кері әсерін тигізеді. Құқық қорғау органдары мен сот жүйесінің дәстүрлі әдістері әрқашан құқық бұзушылықтардың алдын ала алуға әрқашан қабілетті бола

бермейді. Осыған байланысты қауымдастықтар мен серіктестер арасындағы ынтымақтастық қылмыстың алдын алу үшін тиімді әрі маңыздырақ болып отыр. Бұл мақалада табысты жобалардың тәжірибесіне негізделген тиімді стратегиялар мен практикалық ұсыныстарға шолу жасайды.

Қылмыстың алдын алу – қоғамдық қауіпсіздіктің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Дәстүрлі әдістермен соның ішінде құқық қорғау, сот жүйесімен бірге қылмыстың алдын алу процесіне қоғамдастықтар мен серіктестердің қатысуына баса назар аударылуда. Бұл мақала ағымдағы зерттеулер мен сәтті жобаларға негізделген қоғамдастықтар мен серіктестердің қатысуымен қылмыстың алдын алудың тиімді стратегиялары мен практикалық ұсыныстарын зерттейді.

Зерттеуді жүргізу үшін қауымдастықтар мен серіктестіктердің қатысуымен құқық бұзушылықтың алдын алу жобалары бойынша ғылыми мақалалар, баяндамалар мен жарияланымдарды талдауды қамтитын жүйелік талдау пайдаланылады. Әртүрлі стратегиялар мен тәсілдер салыстырылып ең тиімді тәжірибелер анықталады.

Қоғамдық полиция қызметі жаңалық емес. 1970 жылдардан бастап көптеген батыс елдері дәстүрлі көзқарастарда байқалған кейбір кемшіліктерді жою үшін полиция қызметінің табиғаты мен полиция институттарын ұйымдастыру туралы саясатты ой елегінен өткізуді бастады. Шынында да, бірқатар елдерде өсіп келе жатқан қауіпсіздік сезімі шешім қабылдаушыларды заңдылықты қалпына келтіру және құқық бұзушылық пен қылмысқа байланысты проблемалардың көздерін анықтай алу үшін қауіпсіздікті басқару тәсіліне елеулі өзгерістер енгізуге итермеледі. Осылайша жергілікті полиция саясаты біртіндеп анықталған контурлармен өз құқығына ие болды.

Біріккен ұлттар ұйымының мәліметі бойынша, қоғамдық полициясы – бұл жергілікті полиция иерархиясы мен алдыңғы қатардағы офицерлерге полиция стратегияларын әзірлеу және жүзеге асыруда қауымдастықтар мен жұмыс істеуге мүмкіндік беретін жауапкершілікті орталықтандыру тәсілі. Оның мақсаты- полиция мен қоғам арасындағы қарым-қатынасты өзгерту және әртүрлі мүдделі талаптардың тұрақты диалогы арқылы қылмыспен күресудің инновациялық және тиімді стратегияларын әзірлеуге әкелу [1, с. 331].

Полиция қызметі – келесі принциптерге негізделген ұйымдық стратегия болып табылады. Полиция мен халық арасындағы екі жақты байланысты жетілдіру үшін патрульдік қызметті ұйымдастырушылық орталықтандыру және қайта бағдарлау.

Полиция мәселелерін шешу.

Полицияның азаматтардың өтініштеріне назар аударуы.

Қоғамдастықтың қылмыс мәселелерін өз бетінше шешуіне, оның ішінде жақын маңдағы құрылымдармен және ұйымдармен серіктестікте, сондай-ақ

қылмыс пен құқық бұзушылықтың алдын алу бағдарламалары шеңберінде жүргізілетін жұмыстар арқылы қолдау көрсетеді [2].

Сонымен қатар, қоғамдық полиция қызметі тергеуге қажетті барлау аспектісін қамтамасыз ету арқылы полиция қызметкерлерінің жұмысын кеңейтеді. Сонымен қатар, ол тұрғындардың сапалы тіршілік ету ортасын анықтауға және сақтауға қатысуын ынталандыру арқылы халықпен байланысты нығайтады. Шынына да, полиция қызметкерлері тек қылмыспен күресуге немесе жедел көмек шақыруларына жауап беруге ғана назар аудармайды. Олар сондай-ақ қоғамдық қауіпсіздік пен ұсынылатын қызметтердің сапасына мүдделі болуы керек. Бұл стратегия жаяу патрульдер, қоғаммен байланысқа арнайы арналған полиция бөлімшелері, мектептердегі, мекемелердегі немесе карттар үйлеріндегі конференциялар дүкен иелерімен байланыстар немесе көршілермен және зардап шеккендермен кездесулер арқылы жүзеге асады.

Қазіргі таңда елімізде қылмыстың алдын алу жұмыстары жүргізілуде. Елімізде құқық бұзушылықтың алдын алу жүйесі біршама уақыт бұрын қалыптасып, тиімді жұмыс істеп келе жатқанын есте ұстаған жөн, алайда мемлекеттің өтпелі кезеңде оның қызметі бірқатар әр түрлі факторлардың ықпалы нәтижесінде тоқтатылды. Қазіргі жағдайда еліміздегі қоғамдық қатынастардың дамуын ескере отырып, әлеуметтік криминологиялық профилактика жүйесі жаңадан қалыптаспаған, өткеннен алынған, бірақ көп жағдайда жаңа мазмұнмен толықтырылған заманауи талаптарға сай болуы керек.

Халық сақшылары XIX ғасырда пайда болды. КСРО-да дружиналар қоғамдық ұйым мәртебесіне ие болды, әдетте жеңдерінде қызыл белдіктері бар жауынгерлер, кейінірек төс белгілері бар, бірнеше аамнан тұратын топтар кеңестік қалалардың көшелерін аралап, бақылайды. Олардың жеткілікті кең өкілеттіліктері болды. Мұндай топтар ұсақ бұзақылармен еш қиындықсыз айналысты. Уақыт өте келе әлі күнге дейін полиция көмекшілеріне қажеттілік бар [3].

Қазақстан полициясы Қазақстан Республикасы Президентінің ұсақ құқық бұзушылықтардың жолын кесу және қоғамда құқық бұзушылыққа «мүлдем төзбеушілік» қағидатын қалыптастыру жөніндегі тапсырмаларын орындау бойынша жұмысты жалғастыруда. Осы саясатқа байланысты бағыттары:

Кішігірім қылмыстардың алдын алу бойынша ішкі істер органының жұмысына бірінші мән беру; екеіншіден, түрлі жобалар мен бірлескен іс-шаралар арқылы жұртшылықты осы жұмысқа тарту. Қоғамдық тәртіпті қорғауға ерікті халық жасақтары, оқу орындарының мұғалімдері, күзет мекемелерінің қызметкерлері мен басқа ұйымдар полиция қызметкерлерімен бірге қала көшелерін патрульдейді. 2016 жылдың 1 қаңтарынан бастап Республика бойынша Жергілікті полиция қызметі жұмыс істей бастады, бұл құқық қорғау қызметін азаматтардың қажеттіліктеріне жақындауға, құқық қорғау органдарының тұрғындар алдынағы жауапкершілігін арттыруға мүмкіндік

беретін жаңа құқық қорғау мекемесі, атқарушы органдар мен жергілікті қоғамдастық, сондай-ақ халықтың полицияға сенім деңгейін арттыру. Қазақстан Республикасы үшін азаматтардың құқықтық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысу институты полиция қызметіне көшу жағдайында ерекше өзектілікке ие болады.

Қ. Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауында «полиция қызметінің моделіне» көшуді басым бағыттардың бірі ретінде белгіледі. Негізгі принцип – халықпен өзара әрекеттесу, азаматтық қоғамды құқықтық тәртіп мәселелерін шешуге тарту. Осыған байланысты полиция мен азаматтық қоғам институттары қазіргі заманғы мемлекеттің құқық қорғау қызметінің маңызды субъектілеріне, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тәжірибесіндегі серіктестерге айналуға.

Өзара әрекеттестік сипаттары азаматтардың мемлекеттік органдарға сенімі және азаматтардың қауіпсіздік пен қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуы болып табылады.

Азаматтар заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайту жөніндегі қоғамдық борышын өтеудегі өздерінің жоғары миссиясын түсініп қана қоймайды [4].

Соңғы жылдардағы қоғамдық көмекшілер санының өсуі олардың жұмыс нәтижелері, әсіресе жастардың құқықтық мәдениеті мен құқықтық санасының жоғарлағанын көрсетеді. Біз әкімшілік жолмен немесе басқа да мәжбүрлеу емес өз еркімен қатысу туралы айтып отырмыз. Азаматтардың қоғамдық тәртіпті қорғауға және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге қатысуы олардың осы саладағы проблемалардан шет қалмауын білдіреді, олар қоғамдағы заңдылық пен әділеттілікке қол жеткізу үшін әрбір адам, кем дегенде, қолдау көрсету керек екенін түсінеді, оның құқын қорғау органдары атынан мемлекетке көмектесу болып табылады.

Қоғамдық тәртіпті сақтауға және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге қатысатын азаматтардың санына байланысты қатысудың жеке және ұжымдық нысандары ерекшеленеді [5].

Қоғамдық тәртіпті қорғауға және қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысудың іс жүзінде жүзеге асуына байланысты азаматтардың нақты және жанама қатысуы ажыратылады.

Нақты қатысу – бұл қоғамдық тәртіпті қорғау және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды орындау. Жанама қатысу – азаматтардың және олардың бірлестіктерінің қосымша қатысуын білдіреді (азаматтардың ұсыныстары, мысалы полиция қызметінің тиімділігін арттыру, басымдылықтарды белгілеу, кемшіліктерді жою бойынша өтініштер) [6]. Азаматтардың қатысуын әртүрлі белгілер бойынша жіктеу мүмкіндігі мұндай қатысу нысандарының әртүрлілігін көрсетеді және қазіргі қазақ қоғамының демократиялық дәрежесін сипаттайды. Халықаралық полиция практиканың бөлімдері жергілікті қауымдастықтар келесі түрге бөлінеді.

- Күшті қылмыс деңгейінің төмендігі мен сипатталады (өздері ұйымдастырады) тәртіп пен қауіпті қамтамасыз ету мәселелері бойынша.

- Осал-төмен қылмыс деңгейінің болуы. Өзара әрекеттестік пен жауапкершіліктің номиналды деңгейі. Тұрғындар оларды алып тастау үшін полицияға тәуелді. Жағдай ушығып кетсе полицияны кінәлайды.

- Аномальды – қылмыс деңгейінің қалыпты емес жоғары деңгейі және қылмыс деңгейінің төмендігі өзара әрекеттесулер, тұрғындар тек полицияға тәуелді және олардың жұмысының нәтижелеріне үнемі көңілі толмайды.

- Отзывчивое – қылмыс пен тәртіпсіздіктің жоғары деңгейіне жауап береді, бірақ тұрғындар қауіпсіздік пен құқық тәртібі мәселелерін шешу үшін полициямен оңай ынтымақтасады.

Құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша жұмысты жақсартуға келесі шаралар ықпал етеді.

1. Жергілікті тұрғындарды шешім қабылдау процестеріне және құқық бұзушылықтың алдын алу бағдарламаларын іске асыруға белсенді түрде тарту үшін қоғамдастықтың қатысуы қажет. Тұрақты кездесулер, қоғамдық тыңдаулар және жергілікті ұйымдармен ынтымақтастық қоғамдастықтың сенімі мен қолдауын арттырады.

2. Әріптестік орнату үшін құқық бұзушылықтың алдын алуға мүдделі әртүрлі ұйымдармен және мекемелермен серіктестік орнату маңызды. Бірлескен жобалар, ресурстар мен әрекеттер туралы ақпарат алмасу; алдын алудың тиімділігін арттыруға көмектеседі.

3 Құқық бұзушылықтың алын алу бойынша ақпараттық науқандар мен ағарту бағдарламаларын ұйымдастыру және хабардар ету тұрақты негізде жүргізуге тиіс; қамтамасыз ету маңызды.

4. Тиімділікті бағалау қауымдастықтар мен серіктестіктердің қатысуымен құқық бұзушылықтың алын алу бағдарламаларының тиімділігін тұрақты түрде бағалауды жүргізу қажет. Бұл проблемалық аймақтарда жүргізілетін әрекеттердің тиімділігін арттыру үшін қажетті түзетулерді анықтайды. Осылайша, қоғамдастықтар мен серіктестердің қатысуымен қылмыстың алдын алу қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімді және перспективалы тәсілі болып табылады. Қоғамның белсенді қатысуы, әртүрлі ұйымдармен серіктестік, ақпараттық науқандар мен білім беру бағдарламалары – қылмыстың алын алудың табысты маңызды құрамдас бөліктері. Бұл тәсілді одан әрі дамыту және тарату ынтымақтастықты, тәжірибе алмасуды және қажет стратегиялар мен тәжірибелерді үздіксіз жетілдіру.

Қылмыстың алдын алу, тиімділік практикалық жүзеге асырылуы, құқықтық базаның сапасы, құқық бұзушылықтың алдын алу субъектілерінің әлеуеті және олардың азаматтық қоғам институттарымен өзара әрекеттесу деңгейі, осы және басқа да аспектілер азаматтардың қорғау деңгейін, олардың сенімін анықтайтын критерийлар қатарына жатады, мемлекетте және сайып

келгенде, заң үстемдігі құндылықтарына, құқықтарына, мызғымастығына, бостандықтары мен заңды мүдделері.

Ұсыныстар.

1. Қоғамдастықтың белсенді қатысуы: жергілікті тұрғындарды қылмыстың алдын алуға белсенді тартатын бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру, қолдау мен қадағалаудың күшті желісін жасау. Мысал ретінде тұрғындардың өздері қауінсіздікті қамтамасыз етудің белсенді қатысушыларына айналатын және күдікті оқиғалар туралы хабарлайтын «Қауінсіз қоғамдастық» жүйесі болып табылады.

2. Ұйымдар және мекемелермен серіктестік: коммерциялық емес ұйымдармен, оқу орындарымен, бизнес секторымен және басқа серіктестермен ынтымақтастық қылмыстың алдын алу бойынша күш жігерімізді біріктіруге мүмкіндік береді. Мысалы, бірлескен тәлімгерлік бағдарламалары арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алуға көмектеседі.

3. Ақпараттық науқандар және білім беру: жасампаздық хабардарлықты дамытатын ақпараттық науқандар қылмыстар және олардың алдын алу жолдары, қылмыс жасау ықтималдығын төмендетуге көмектеседі. Құқықтық білім беру элементтері мен жанжаларды басқару дағдыларын қамтитын білім беру бағдарламалары да қылмыстың алдын алуда маңызды рол атқарады.

4. Халықаралық ынтымақтастық: басқа елдермен және ұйымдармен тәжірибе және ақпарат алмасу қылмыстың алдын алудың неғұрлым тиімді стратегияларын әзірлеуге мүмкіндік береді. Бірлескен жобалар мен зерттеулер жалпы проблемаларды анықтауға және жақсы тәжірибелерді табуға көмектеседі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1 Cockayne J., Malone D. The Ralph Bunche Centennial: Peace Operations Then and Now // Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations. 2005. vol. 11. no. 3. pp. 331-350.

2 Полиция Великобритании: официальный сайт. 2016. – <https://www.police.uk/information-and-advice> (дата обращения):

3. Кто такие Народные дружинники? // https://www.gov.spb.ru/gov/terr/reg_viborg/news/180879/

4. Полиция и гражданское общество: поиск вектора взаимодействия <https://cyberleninka.ru/article/n/politsiya-i-grazhdanskoe-obschestvo-poisk-vektora-vzaimodeystviya>

5. «Азаматтардың қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге қатысуы туралы»: Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі № 590-ІІ Заңы.

6. Формы участия граждан в охране общественного порядка и обеспечении общественной безопасности.

7. Руководство ОБСЕ по полицейской деятельности на основе оперативных данных и информации [//https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/357211.pdf](https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/357211.pdf).

REFERENCES:

1 Cockayne J., Malone D. The Ralph Bunche Centennial: Peace Operations Then and Now // Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations. 2005. vol. 11. No. 3. pp. 331-350.

1UK Police: Official website. 2016. – <https://www.police.uk/information-and-advice> (date of application):

2 Who are the People's Vigilantes? // https://www.gov.spb.ru/gov/terr/reg_viborg/news/180879/

3 Police and civil society: the search for a vector of interaction <https://cyberleninka.ru/article/n/politsiya-i-grazhdanskoe-obschestvo-poisk-vektora-vzaimodeystviya>

4 «Azamattardyn kogamdyk tartipti kamtamasyz etuge katysuy turaly» Kazakhstan Republikasyn 2004 zhylgy 9 shildedegi No. 590-II Zany.

5 Forms of citizens' participation in the protection of public order and ensuring public safety <https://cyberleninka.ru/article/n/formy-uchastiya-grazhdan-v-ohrane-obschestvennogo-poryadka-i-obespechenii-obschestvennoy-bezopasnosti>.

6 OSCE Guidelines on Policing based on operational data and information // <https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/357211.pdf>.

С.А. АЙЖАНОВ, А.А. САГЫНТАЕВА

ПРОФИЛАКТИКА ПРАВОНАРУШЕНИЙ С УЧАСТИЕМ СООБЩЕСТВ И ПАРТНЕРОВ

Учебный центр, г. Павлодар

Актюбинский юридический институт МВД РК имени М. Букенбаева

В статье рассматриваются современные подходы к профилактике правонарушений с участием сообществ и партнеров. Акцентируется внимание на важности взаимодействия между государственными органами, местными сообществами и неправительственными организациями в целях создания безопасной социальной среды. Анализируются успешные примеры программ и инициатив, направленных на снижение уровня преступности и укрепление правопорядка. Обсуждаются методы вовлечения граждан в процесс профилактики правонарушений, а также роль образования и просвещения в формировании правосознания.

В заключение подчеркивается необходимость комплексного подхода и сотрудничества всех заинтересованных сторон для достижения устойчивых результатов в области профилактики правонарушений.

S.A. AIZHANOV, A.A. SAGINTAYEVA

CRIME PREVENTION WITH THE PARTICIPATION OF COMMUNITIES AND PARTNERS

Trainingcenter, Pavlodar

Aktobe Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev

The article discusses modern approaches to crime prevention with the participation of communities and partners. Attention is focused on the importance of interaction between government agencies, local communities and non-governmental organizations in order to create a safe social environment. Successful examples of programs and initiatives aimed at reducing crime and strengthening law and order are analyzed. The methods of involving citizens in the process of crime prevention are discussed, as well as the role of education and enlightenment in the formation of legal awareness. In conclusion, the need for an integrated approach and cooperation of all stakeholders is emphasized in order to achieve sustainable results in the field of crime prevention.

ИСТОРИЯ. ТАКТИКА И ОПЕРАТИВНОЕ ИСКУССТВО

Ж.Х. АХМЕТОВ

доктор военных наук, профессор, начальник института военного искусства
Национального университета обороны Республики Казахстан, генерал-майор,
tish tish tish2000@bk.ru

ВОЙСКА РОСГВАРДИИ РОССИИ И НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ В ВОЕННОМ КОНФЛИКТЕ: ХАРАКТЕР И ОСОБЕННОСТИ ЗАДАЧ

В настоящей статье анализируются задачи, выполняемые войсками Росгвардии и Национальной гвардии Украины в военном конфликте. Обобщаются характерные особенности и изменения их содержания. Рассматриваются группировки сил и средств и их особенности в контексте стратегических направлений, и операционных зон (Россия) и оперативно-территориальных объединений, зон ответственности (Украина). На примере выполняемых войсками сторон даны рекомендации по использованию опыта на этапах решаемых комплексных оперативных в процессе обучения по наступательной и оборонительной тематике.

Ключевые слова: вооруженная борьба, военный конфликт, специальная военная операция, войска национальной гвардии Российской Федерации, задачи и функции в СВО, объединенные группировки на стратегических направлениях, операционные зоны, режим военного положения, Национальная гвардия Украины, предназначение и задачи, Силы Обороны, оперативно-территориальные объединения, зоны ответственности, «Гвардии наступления» (штурмовые бригады).

Введение. Одной из актуальных внешних угроз военной безопасности государства является втягивание страны в существующие и потенциальные военные конфликты на фоне геополитической поляризации, турбулентности, напряженности, и непредсказуемости. Опыт вооружённых конфликтов за пределами Республики Казахстан показывает изменение характера вооруженной борьбы, вызванного несостоятельностью многих прогнозов развития военного дела. Это актуализирует принципиально новые тенденции и подходы к ведению вооруженной борьбы, требует безотлагательной переоценки роли и места разных видов оружия, группировки сил и средств, их состава, форм и способов применения на основе новых технологических решений, в том числе на основе искусственного интеллекта.

В военное противостояние между Россией и Украиной, именуемое специальной военной операцией (СВО – *российская риторика*) для выполнения отдельных служебно-боевых и специальных задач, а зачастую боевых действий совместно с регулярной армией сторон, привлечены войска Росгвардии России и Национальная гвардия Украины. В дальнейшем автор будет называть это военным конфликтом.

Основное содержание. Большинство военных экспертов и аналитиков характеризует сегодня войска Росгвардии как смешанное военно-полицейское формирование со специфическими функциями. Федеральный Закон «О войсках Национальной гвардии Российской Федерации» определяет, что они «являются государственной военной организацией, предназначенной для обеспечения государственной и общественной безопасности, защиты прав и свобод человека и гражданина» [1].

В данном вооруженном конфликте *полицейская составляющая ОМОН и СОБР* применяются наряду с военным компонентом Росгвардии для несения гарнизонной службы в занятых населенных пунктах, внутренней охраны различных объектов, например на Чернобыльской АЭС. В силовом обеспечении оперативных мероприятий против шпионов и террористов в тылу, участвовали в боях с ВСУ под Киевом и Харьковом в качестве легкой пехоты.

В военное время на Росгвардию возложены задачи функции по охране и обороне тыла действующей армии и маршрутов движения войск, зачистке занятых войсками при наступлении территорий от остатков сил противника (*функция третьего наступательного эшелона*). Они же составляют основу территориальной обороны.

Оперативные части и соединения войск Росгвардии выполняют боевые задачи в зоне военного конфликта (СВО) и на государственной границе. Так, в начальный период они применялись для ведения боев в качестве легкой пехоты при взятии Херсона, штурме Мариуполя, Изюма, под Киевом, под Харьковом и на Донбассе. В состав этих же войск Росгвардии входит, и значительная часть воинских формирований «Ахмат».

Главнокомандующий Росгвардией В. Золотов так описал задачи Росгвардии в СВО: «Росгвардия принимает непосредственное участие в боевых действиях, а именно: разведывательно-поисковые, разведывательно-засадные

действия, а также обнаружение и ликвидация диверсионно-разведывательных групп, диверсионно-террористических групп, обнаружение схронов вооружений и разминирование» [2].

Из структуры и особенностей задач Росгвардии видно, что ведение общевойскового боя с межвидовым взаимодействием на переднем крае линии боевого соприкосновения не относится к функциям Росгвардии. Вместе с тем, это реально осуществляется, также как это было ранее, в двух чеченских компаниях.

После того как внутренние войска вошли в состав Росгвардии в 2016 г., началось их перевооружение, под определенные им задачи, которое продолжается и в настоящее время с учетом резонансного события «мятежа» ЧВК «Вагнер» и наступления ВСУ в Курской области [3].

В состав сил и средств Росгвардии в зоне СВО входят до 30 тыс. чел., из которых сводные подразделения полиции, входящей в Росгвардию, сформированные на базе ОМОН до 80 отрядов, соответствующих 1-2 взводам каждый, а всего свыше 3 тыс. чел. На базе СОБР до 35 отрядов, соответствующих 2-3 взводам каждый, а всего около 2,5 тыс. чел. Военные силы Росгвардии составляют до 24,5 тыс. военнослужащих, сведены в 5-7 батальонных тактических групп (*БТГр*) и 40-45 тактических групп (*ТГр*). Группы сформированы на базе бригад, полков и отдельных батальонов оперативного назначения. Кроме того, в состав этих сил входят специальные войска по охране и обороне Запорожской АЭС в Энергодаре, и несколько сводных отрядов, сформированных из разведывательных подразделений, а также центров (*полков*) и постоянных отрядов (*батальонов*) спецназа Росгвардии [4].

На сегодняшний день структура сил и средств объединенной группировки росгвардейцев *на Юго-западном стратегическом направлении* представляет:

- в *Южной операционной зоне*: личного состава – свыше 9 тыс. чел., бронемашин до 200 ед., минометов и ПТРК – около 40, транспортно-боевых вертолетов – 6;

- в *Центральной операционной зоне*: личного состава – свыше 12 тыс. чел., бронемашин – до 230 ед., минометов и ПТРК – свыше 80, вертолетов – 10;

- в *Северной операционной зоне*: личного состава – до 7 тыс. чел., бронемашин – до 150 ед., минометов и ПТРК – более 30, вертолетов – 6.

Управление всей группировкой осуществляется из центрального командного пункта (*ЦКП*) Росгвардии и через временно развернутые пункты управления в соответствующих зонах ответственности, в операционных зонах Объединенных Группировок войск «Восток», «Юг», «Запад».

Таким образом, для выполнения боевых задач в зоне СВО и на границе от Росгвардии выделено в пределах 35 тыс. чел. Необходимо отметить, что командование Росгвардии осуществляет систематическую ротацию своих формирований через 3-4 месяца. С выводом сменяемых на отдых и в резерв, доподготовку и доукомплектование в пунктах постоянной дислокации на территории РФ.

Учитывая, что боевой состав Росгвардии (*военнослужащие и полицейские из ОМОН, СОБР*) составлял около 210 тыс. чел., из которых было примерно 170 тыс. контрактников (военные, полицейские из ОМОН и СОБР). Из числа этих формирований в зоне военного конфликта и на границе Росгвардия, с учетом ротации и резерва для пополнений, задействует около 80 тыс. личного состава, 40-45 % своего боевого состава.

Росгвардия на вооружении имеет: весь комплекс стрелкового оружия, ручные противотанковые и автоматические гранатометы, специальное оружие и специальные средства, колесные и боевые колесные машины с пулеметным вооружением, БТР с пулеметным вооружением. В оперативных частях имеется небольшое количество легких минометов калибром 82 мм.

В виду отсутствия тяжелого оружия – артиллерии калибром свыше 100 мм, противотанковых средств, танков, ПЗРК войска Росгвардии не способны самостоятельно вести «полевой» бой на дальней дистанции с общевойсковыми механизированными частями ВСУ. Поэтому росгвардейцы, в боях на «передке», действовали только совместно с армейскими подразделениями, *в основном* прикрывая фланги, либо как легкая пехота в штурме населенных пунктов. Однако при усилении их тяжелым оружием и танками с армейскими расчетами, и экипажами представляла значимую силу, за счет морального духа.

Опыт применения войск Росгвардии *показывает*, что с имеющимся комплектом вооружения они способны вести боевые действия, используя «повстанческую» и штурмовую тактику (которой они обучены), в боях в населенном пункте и успешно противостоять механизированным войскам. Учитывая, что дистанции в городской застройке резко сокращаются и это серьезно снижает возможности механизированных войск вести бой по захвату населенного пункта с использованием тяжелого оружия без захода в зону поражения огня легкой пехоты. Это же характерно на закрытой и сильно пересеченной, лесистой и горной местности. Данный опыт необходимо учитывать при выполнении ОТЗ касаясь оборонительной и наступательной тематики.

Рассмотрим весьма важную задачу, которая решается нами в рамках КТЗ – *обеспечение реализации мер в условиях режима военного положения*. Так по опыту военного конфликта в ЛНР, ДНР, Запорожской и Херсонской областях военно-политическим руководством РФ развернута *Объединенная группировка войск (ОГВ) Росгвардии*. В отличие от ОГВ ВС РФ на Юго-Западном стратегическом направлении данная группировка не имеет многопрофильных оперативных или тактических группировок войск. Она выполняет задачи в определенных зонах ответственности по территориальному принципу. *Рассмотрим некоторые особенности ее деятельности:*

Во-первых, войска Росгвардии, расположенные в полосе тактической зоны обороны до 50 км от линии боевого соприкосновения в тылу российских войск находятся *в оперативном подчинении армейского командования*. Соответственно, в этой полосе помимо выполнения своих задач *могут быть*

использованы в боях и операциях общевойскового характера в качестве приданных сил или сил усиления, а также в самостоятельных боях при усилении их тяжелым вооружением в обороне крупных населенных пунктов.

Во-вторых, на остальных территориях войска Росгвардии подчиняются своему командованию и выполняют самостоятельно или во взаимодействии с армейскими формированиями, несущими комендантскую и гарнизонную службу, другими силовыми ведомствам – органами МВД, ФСБ и МЧС *следующие задачи*: борьба со шпионами, диверсантами, террористами и бандеровским бандподпольем, охрана и оборона важных коммуникаций, инфраструктурных и административных объектов; поиски и изъятие, оставшегося от боев оружия, взрывчатых веществ, участие в разминировании территорий и объектов; контроль разрешенного режима пребывания и потоков движения населения, транспорта на определенных территориях, обеспечение контрольно-пропускного режима; оказание содействия МЧС в мероприятиях гражданской обороны.

В-третьих, после известных военных событий, для оказания содействия ПС в охране и обороне госграницы на окраинах Белгородской, Курской и Брянской областей могут быть задействованы более 5 тыс. военнослужащих и спецподразделений полиции Росгвардии.

Военные специалисты и эксперты полагают, что необходимо:

первое, сформировать на базе Росгвардии и под ее контролем совместно с МВД *вооруженное народное ополчение в ЛНР, ДНР*, где наиболее пророссийски настроенное население на новых территориях, а также в приграничных районах Белгородской, Курской и Брянской областей *для ведения территориальной обороны*. Что позволило бы высвободить и передислоцировать в тактическую зону обороны армейских формирований регулярные формирования Росгвардии для их усиления в ходе боевых действий, надежной охраны тылов и коммуникаций в зоне прифронтовой полосы.

второе, выделить дополнительные силы и средства, а также перегруппировать силы и средства Росгвардии в зоне СВО с тем, чтобы значительно увеличить их в Южной операционной зоне, для надежной охраны тактических, оперативных тылов армейской группировки, обеспечения безопасности гражданских органов управления и населения в прифронтовой полосе. Именно на территории Херсонской и Запорожской областей, активно действуют националистическое бандитское подполье, сосредоточены основные диверсионно-террористические силы ВСУ, и возобновились попытки проведения десантной операции на реке Днепр с целью дальнейших рейдов на тылы.

Таковы некоторые особенности и изменившийся характер задач, группировка сил и средств войск Росгвардии в так называемой СВО.

Национальная гвардия Украины – воинское формирование с правоохранительными функциями, входит в систему Министерства внутренних дел Украины и предназначено для выполнения задач по защите и охране жизни,

прав, свобод и законных интересов граждан Украины, общества и государства от преступных и иных противоправных посягательств, охраны общественного порядка и обеспечения общественной безопасности, а также во взаимодействии с правоохранительными органами – по обеспечению государственной безопасности и защиты государственной границы, пресечению террористической деятельности, деятельности незаконных военизированных или вооруженных формирований (групп), террористических организаций, организованных групп и преступных организаций [5].

Нарушение территориальной целостности Украины серьезно повлияло на позицию власти относительно Национальной гвардии, что предупредило ее развитие как военного формирования с правоохранительными функциями на базе Внутренних войск Министерства внутренних дел Украины с привлечением новых военных кадров на добровольческой основе в Национальную гвардию. В ее состав вошли Внутренние войска Украины, добровольцы и патриоты, ставшие на защиту народа и государственности Украины. Подразделения Национальной гвардии Украины осуществляют разведку, поиск и ликвидацию блокпостов пророссийских боевиков, принимает участие в сдерживающих боях по всему фронту; сопровождает колонны сил АТО и участвуют в штурмовых операциях вместе с другими силами [6].

С ведением боевых действий на территории Украины командованием Национальной гвардии перераспределены зоны ответственности и изменился характер выполняемых задач и их содержание. Так, приоритетными стали боевые задачи по изоляционно-ограничительным мерам на блокпостах: содержанию и обеспечению опорных пунктов, и обеспечению порядка в населенных пунктах Донецкой и Луганской областей на подконтрольных Украине территориях.

Структурно Национальная гвардия Украины состоит из оперативно-территориальных объединений (ОТО). Всего 6 ОТО: Северное ОТО, дислокация г. Киев; Центральное ОТО, дислокация г. Днепр; Западное ОТО, дислокация г. Львов; Южное ОТО, дислокация г.Одесса; Восточное ОТО, дислокация г. Харьков; *Крымское ОТО, предусмотрено структурой, фактически не существует.*

Опыт боевых действий в военном конфликте показывает, что тактика ведения оборонительных боев ВСУ небольшими группами, без поддержки авиации, устойчивой системой управления, обеспечивает живучесть, не распыляя силы и средства, для ведения позиционных оборонительных и ограниченных наступательных действий.

Западное ОТО ■; Южное ОТО ■; Северное ОТО ■;
Восточное ОТО ■ Центральное ОТО ■ Крымское ОТО ■

Соединения национальной гвардии Украины применялись для создания условий соединениям Сил Оборона для ведения наступательных действий в весенней и летней кампании на операционных направлениях, эта же тактика присутствует и осенью этого года. Основными же задачами бригад НГУ являются специальные и контрразведывательные действия. В случае не достижения целей наступления Силами Оборона, соединения национальной гвардии Украины могут применяться в качестве резерва по недопущению прорыва оборонительных рубежей, срыву темпов наступления, проведения контратак и обеспечения контр наступательной операции. Отдельные подразделения Национальной гвардии участвовали в боях в Киевской области и деокупации 20 населенных пунктов области, участвовали в зачистках и разминировании региона.

Подразделения Национальной гвардии непосредственно обороняли Рубежное и Северодонецк в Луганской области, активно участвовали в Харьковской и Лиманской контр наступательных операций, в частности, участвовали в освобождении Балаклеи, Изюма, Казачьей Лопани, Белогоровки. Во время контр наступления на Херсон активно участвовали в освобождении правобережья Херсонщины и оккупированной части Николаевщины [7].

Обобщая накопленный боевой опыт подразделений Национальной гвардии Украины можно выделить такие аспекты как:

основными тактическими способами НГУ в городских условиях являются наступательные действия мелкими группами на уровне типично взвода или штурмовыми группами до 16 человек. Продвижение нескольких штурмовых групп ежедневно, считается атакой. Наступательные действия ведут малые группы Национальной гвардии, максимально усиленная рота;

в подразделениях Национальной гвардии успешно применяются наблюдение с воздуха за позицией противника и управление атакой через наблюдение и информацию из дрона;

артиллерийские налеты на позиции, так пытаются «размягчить» оборону, выбить тяжелое вооружение; применяют противотанковые ракетные комплексы для поражения позиций противника, в т.ч. «Корнет» с тепловизионным прицелом;

скрытое сближение в темное время штурмовой группы с позициями противника, решительное проникновение в окопы вместе с последними взрывами из АГС (важно тесное взаимодействие между штурмовыми группами и расчетами АГС, для сохранения бронетехники от поражения и обеспечения максимальной внезапности бронетехника не применяется);

подход на захваченную позицию группы закрепления, которая сразу усиленно зарывается в землю (бронетехника следует на расстоянии достаточной для огневой поддержки), в случае неудачной атаки россияне подвергают позицию артиллерийскому обстрелу;

дневные и ночные атаки проводятся в одном направлении, используя ударные типа FPV. Круглосуточные атаки малых групп становятся эффективным средством противодействия и захвата отдельных позиций там, где есть проблемы в организации обороны, разведки, связи, ночного боя, индивидуальной тактической и огневой подготовки российских военнослужащих.

Отметим боевую работу *спецподразделения Национальной гвардии «Омега»* считается одной из самых боеспособных групп, которая получила колоссальный опыт вовремя АТО и ООС и отличилась во время полномасштабной войны. Спецназовцы неоднократно заходили не только в «серую зону», но и на временно оккупированную территорию, и даже в тыл позиций до 20 км, вытащив из Мариуполя морских пехотинцев. В районе Великой Новоселки в Донецкой области спецподразделение «Омега» ликвидировало 20 боевиков батальона «Ахмат» [7].

В 2023 году МВД Украины анонсировало начало национальной кампании «Гвардии наступления», в рамках которой ведомством сформированы 8 *штурмовых бригад*, в том числе от Национальной гвардии - «Буревій» («Буревий»), «Червона калина» («Красная калина»), «Кара-Даг», «Рубіж» («Рубеж»), «Спартан» и «Азов». Каждая из этих бригад имеет боевой опыт на всех этапах военного конфликта. Боевое предназначение штурмовых бригад (*подразделений*) – участие совместно с Силами Обороны в операциях на передовой по деокупации Херсонской и Запорожской областей, Луганщины, Донбасса и Крыма. Особенность в том, что эти силы не будут использованы в оборонительных действиях [8]. Вместе с тем эта работа не завершена.

Таким образом, соединения и части Национальной гвардии воюют бок о бок с другими военными формированиями на самых горячих направлениях фронта на линии соприкосновения, ведут боевые действия Украины в полномасштабной войне.

Заклучение/выводы. Облик современных войн и военного искусства определяют высокотехнологичный, многосферный, киберпространственный театр военных действий. Перспективы развития военного дела приобретают инновационное, наукоемкое содержание, основанное на: прорывных информационных технологиях искусственного интеллекта и автоматизированных сетевых систем управления; новых видах энергии, материалах и принципах действий, способные коренным образом изменить характер и содержание вооруженной борьбы. При этом традиционные виды и средства борьбы претерпевают изменения в парадигмах их применения.

Изучение опыта служебно-боевой деятельности и боевых действий Росгвардии и Национальной гвардии Украины показывает изменившийся характер задач, их содержание и особенности в военном конфликте.

Во-первых, эти воинские формирования, созданные для обеспечения внутренней безопасности, выполнения полицейских задач военными методами в силу принятых военных решений высшим политическим и военным руководством вступили в масштабные боевые действия.

Во-вторых, данный фактор стал влияющим на их развитие. Это выражено в значительных изменениях в организационно-штатной структуре, формах и способах применения, оснащении вооружением, боевой и специальной техникой, системы подготовки всех категорий военнослужащих и др.

В-третьих, изменился характер и содержание задач, выполняемых войсками правопорядка, некоторые способы и особенности боевых действий, а также выявились проблемы при применении частей и соединений в условиях, как интенсивных боев, так и затяжных позиционных оборонительных операциях под постоянным огнем артиллерии и непрерывных действий БПЛА и авиации.

В-четвертых, нам необходимо изучать опыт как одной, так и другой стороны военного конфликта, преломлять это через этапы и вопросы единых комплексных задач в процессе обучения. Важно уметь видеть и интерпретировать изменившийся облик военного конфликта, его характерные черты и особенности, учиться на опыте военного конфликта нового поколения.

В-пятых, в развитии войск необходимо учитывать опыт, тенденции и черты изменившегося облика войн нового поколения, определить приоритетные направления на основе передовых военных технологий и качественно новых требований в применении родов и видов войск, ВТО, БПЛА, РЭР и РЭБ, мобилизационной подготовке и территориальной обороне, восстановлении и пополнении ресурсов вооружения и боеприпасов, совершенствовании видов обеспечения.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 Федеральный закон от 30 июля 2016 года № 226 Ф-3 О войсках Национальной гвардии Российской Федерации».

2 Золотов описал задачи Росгвардии в СВО. Москва, ИА. Регнум, 30 августа 2022.

3 Зюков А.М. Задачи подразделений Росгвардии в ходе СВО на территории бывшей УССР (взгляд криминолога). [Эл. ресурс]. – Режим доступа: <https://dzen.ru/a>. [Дата обращения: 22.11.2024].

4 Золотов рассказал Путину о работе Росгвардии на Украине. [<https://rbk.ru/turborades.org>] Дата обращения: 22.11.2024].

5 Закон Украины от 13 марта 2014 года № 876 – VII «О Национальной гвардии Украины».

6 Основные виды служебно-боевой деятельности и действий гвардии. Режим доступа: <https://otherrefarats.allbest.ru/org>. [Дата обращения: 22.11.2024].

7 Сборник военно-научных трудов «Изученные уроки боевого опыта Часть IV» (ТКП 7-00(162) 01.04) Киев, 2021. Утверждено начальником главного управления доктрин и подготовки Генерального штаба Вооружённых сил Украины.

8 Гвардия наступления. Как Украина формирует новые штурмовые бригады. Эл.ресурс]. – Режим доступа: <https://m.youtube.com/watch>. [Дата обращения: 22.11.2024].

УДК 355/359

ЛОГВИНЕНКО Д.В.¹, ЯКУБОВ Р.А.²

¹ кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры оперативного искусства и тактики факультета Национальной гвардии Национального университета обороны Республика Казахстан, полковник, г. Астана, E-mail: deius@mail.ru;

² магистр, старший преподаватель кафедры оперативного искусства и тактики факультета Национальной гвардии Национального университета обороны Республика Казахстан, полковник, г. Астана, E-mail: mr.yakubov1973@gmail.com.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СОЕДИНЕНИЙ, ВОИНСКИХ ЧАСТЕЙ (ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ), УЧАСТВУЮЩИХ ВО ПРОВЕДЕНИИ СОВМЕСТНЫХ БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ ВО ВНУТРЕННЕМ ВООРУЖЕННОМ КОНФЛИКТЕ

В статье рассматриваются особенности взаимодействия между различными ведомствами и структурами в условиях внутреннего вооруженного конфликта. Особое внимание уделяется вопросам управления и организации связи, как основополагающим элементам координации боевых и специальных действий и обеспечения эффективности операций.

Проанализированы преимущества и недостатки различных подходов, выделены ключевые проблемы и предложены рекомендации для их преодоления.

Ключевые слова: *временная оперативная группировка, внутренний вооруженный конфликт, тактические действия, специальные действия, организация взаимодействия, ведомства, тактические учения, организация управления, организация связи.*

Введение. Внутренние вооруженные конфликты ставят перед государственными структурами, соединениями и воинскими частями участвующим в операции ряд сложных задач по обеспечению безопасности и восстановлению стабильности.

Выполнение задач соединениями и воинскими частями (подразделениями) Вооруженных сил Республики Казахстан, других войск и воинских формирований во внутреннем вооруженном конфликте требует специфического подхода организации взаимодействия между различными структурами, соединениями, воинскими частями (подразделениями) для повышения эффективности совместных боевых действий.

Основные особенности координации действий в этих условиях включают обеспечение управления, надежной связи, и адаптацию методов ведения боя к

условиям конфликтной обстановки, где сталкиваются военные и гражданские интересы.

Внутренние вооруженные конфликты требуют специфического подхода к организации взаимодействия между различными структурами и ведомствами, соединениями, воинскими частями и родами войск для повышения эффективности совместных боевых действий. [1, 2, 3, 4].

Основные особенности координации действий в этих условиях включают обеспечение оперативного управления, организации единой связи и адаптацию форм и способов выполнения задач к условиям конфликтной обстановки, где сталкиваются военные и гражданские интересы.

При подготовке операции (совместных боевых действий) взаимодействие организуется командующим войсковой (временной) оперативной группировкой войск (сил) (командиром тактической группы) с участием заместителей по другим войскам (командирами соединений и частей других войск), должностных лиц штаба и оперативных групп, начальников родов войск и служб.

При организации взаимодействия распределяются задачи, последовательность и сроки их выполнения, согласовываются:

порядок совместных действий соединений, воинских частей и подразделений Вооруженных сил и других войск и воинских формирований по локализации района конфликта; порядок нанесения огневых ударов по противнику; действия соединений, воинских частей и подразделений Вооруженных сил, других войск по этапам операции (совместных боевых действий); действия соединений, воинских частей и подразделений Вооруженных сил со служебно-боевой деятельностью других войск. При этом особо согласовываются действия по обеспечению охраны тыловых районов, коммуникаций и организации комендантской службы на освобожденной от противника территории. [5, 6, 7]

Основная часть работы по организации взаимодействия проводится заблаговременно, в том числе при недостатке информации о возможном составе и характере действий противника.

Так как в этих условиях практически невозможно предусмотреть все варианты совместных боевых действий, то при непосредственной их подготовке, после получения боевой задачи, спланированные мероприятия взаимодействия необходимо уточнять в соответствии с полученной задачей, либо планировать заново.

Взаимодействие организуется по нескольким вариантам, в зависимости от прогнозируемого характера действий противника и условий обстановки, которая сложится к этому времени.

Согласованные действия предусматривают:

единое понимание командирами (начальниками) содержания совместно выполняемых задач, способов и последовательности их выполнения; согласованные действия всех сил и средств в интересах подразделений действующих на главном направлении (выполняющих главные задачи);

оптимальное распределение задач между подразделениями и других войск; установление зон (районов) ответственности при выполнении задач; согласование вопросов боевого обеспечения; поддержание устойчивой и непрерывной связи внутри тактической группы, с соседями и взаимодействующими органами управления, подразделениями; взаимный обмен информацией о состоянии и характере действий взаимодействующих подразделений.

Взаимодействие организуется на общих принципах традиционными методами.

Основной особенностью организации взаимодействия будет уточнение (согласование) вопросов соединениями и воинскими частями а также взаимодействующими органами участвующих во внутреннем вооруженном конфликте. [8]

Исходные данные по взаимодействию с ними должен давать старший начальник. На этой основе от командующего ВОГ (ВрОГ) и его штаба потребуются согласовать, уточнить и детализировать вопросы взаимодействия с данными ведомствами и структурами. Организация взаимодействия осуществляется по этапам совместных боевых действий или по районам, оперативно-тактическим задачам, выполняемым в районе вооруженного конфликта.

При согласовании вопросов совместных боевых действий командующему ВОГ (ВрОГ) следует уточнить:

общий характер задач; порядок совместных действий; способы действий по охране и обороне основных коммуникаций и тыла; выделяемые силы, средства, возможные районы и способы оказания взаимной помощи в критической обстановке; состав выделенных сил и средств, распределение между ними зон ответственности; порядок совместных боевых действий при отражении нападения иррегулярных формирований противника; определить отдельные маршруты для движения мирного населения и порядок регулирования движения мирного населения по участкам и времени; порядок закрепления и передачи освобожденных районов, особенно населённых пунктов.

Основными вопросами согласования могут быть:

способы разгрома противника; организация связи и установление сигналов взаимного опознавания между соединениями, воинскими частями и подразделениями участвующими во внутреннем вооруженном конфликте; порядок их выхода на назначенные рубежи и действий при разгроме противника по нескольким вариантам, пароль на каждый день; мероприятия по обеспечению взаимного обмена информацией и обеспечению флангов; порядок обозначения занимаемых рубежей при нанесении ударов авиацией; способы действий по использованию результатов огня артиллерии и ударов авиации; порядок преодоления минно-взрывных заграждений; состав привлекаемых сил и порядок ведения разведки; места расположения сторожевых постов и меры по

обеспечению безопасности движения колонн; способы совместных боевых действий по уничтожению мелких групп противника. [5, 7]

При этом особое внимание обращается на согласование порядка действий в период выдвижения и сосредоточения в районе конфликта; последовательности и маршрутов выдвижения к очагам, зонам и районам действий или сосредоточения противника; силы, средства, порядок обеспечения выдвижения; время выхода соединений и воинских частей к указанным районам, объектам и очагам сопротивления противника; способы совместных боевых действий против каждого незаконного (террористического) вооружённого формирования; порядок и объекты поражения ударами авиации и огнём артиллерии; какие вооружённые формирования противника где и когда должны быть уничтожены, а какие должны быть только окружены; порядок и способы дальнейших действий; меры и порядок обеспечения функционирования основных коммуникаций, жизненно важных объектов в районе ведения совместных боевых действий.

Преимуществом совместных действий различных ведомств являются возможности выполнения широкого спектра задач, использование больших ресурсов и различных подходов в решении задач.

Однако различия в задачах, тактике действий и разновидность средств связи участвующих во внутреннем вооруженном конфликте ведомств затрудняет эффективное управление. Кроме того выполнение как боевых так и специальных задач требуют применения специфичных методов управления и организации связи.

Эффективное управление разноминистерственными подразделениями во внутреннем вооруженном конфликте требует четкой иерархии командования, при которой каждый уровень выполняет определенные задачи и может оперативно реагировать на изменения ситуации. Для чего необходимо четко структурированная система организации взаимодействия, предполагающая заблаговременную подготовку участвующих соединений, частей (подразделений) к предстоящим действиям. Разработку плана проведения взаимодействия, плановой таблицы взаимодействия, единой таблицы позывных должностных лиц и сигналов боевого управления, проведение штабных тренировок (раздельных, совместных), учений.

Для управления силами и средствами необходима адаптированная и эффективная система связи, позволяющая обеспечивать быстрый обмен информацией между различными уровнями командования, что важно для совместных действий, особенно при выполнении задач разноминистерственными силами.

Вопросы организации связи при выполнении задач во внутреннем вооруженном конфликте на сегодня налажены только на стратегическом и оперативно-стратегическом уровне, между ведомствами, главными командованиями войск (сил) и Комитетами. На оперативно-территориальном, оперативном, тем более оперативно-тактическом и тактическом уровнях

организация связи осуществляется с учетом имеющихся, штатных средств связи, что не обеспечивает оперативного и устойчивого управления силами и средствами.

Проанализировав преимущества и недостатки различных подходов, выделены ключевые проблемы и предложены рекомендации для их решения.

1 Создание единого центра управления для оперативного принятия решений, минимизации дублирования функций и координации действий различных структур. Определение четкой цепочки командования для всех задействованных структур. Использование спутниковой связи, защищенных радиоканалов, мобильных узлов связи.

2 Стандартизация протоколов и создание совместных коммуникационных систем, способных работать в условиях помех и попыток перехвата со стороны противника.

3 Использование беспилотных летательных аппаратов, системы GPS, защищенные мобильные платформы для обмена данными и передачи изображений.

4 Совершенствование единой системы командования и контроля.

5 Разработка общих методик планирования и анализа, а также более гибкие и интегрированные решения для управления совместными действиями.

6 Обеспечение полной совместимости оборудования различных ведомств, что позволит повысить оперативность реагирования, усиление защищенности каналов передачи данных от перехвата и кибератак.

Заключение. В условиях внутреннего вооруженного конфликта вопросы управления и связи играют критическую роль для успешного взаимодействия разнородных структур.

Эффективная организация совместных операций невозможна без надежной системы связи и четкой структуры управления, которые обеспечат оперативное и безопасное принятие решений. Стандартизация и внедрение новых технологий могут значительно повысить эффективность совместных действий, минимизируя возможные риски и конфликты интересов между структурами.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 Указ Президента Республики Казахстан от 12 октября 2022 года №1045 «О внесении изменений и дополнений в Указ Президента Республики Казахстан от 29 сентября 2017 года № 554 «Об утверждении Военной доктрины Республики Казахстан» [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2200001045>

2 Закон Республики Казахстан от 8 февраля 2003 года N 387 «О Чрезвычайном положении». [Электронный ресурс] // Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z030000387_

3 Закон Республики Казахстан от 10 января 2015 года № 274-V ЗРК. «О Национальной гвардии». Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000274/info>

4 Закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года № 527-IV. «О Национальной безопасности». Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000527/z1200527.htm>

5 Армия и Внутренние Войска в противоповстанческой и противопартизанской борьбе. Мировой опыт и современность. Под общей редакцией Шкирко А.А., Золотарёва В.А. [Текст] – М.: Тип. ВВ МВД России, 1997. – 194 с.

6 Батюшкин С.А. Действия по предупреждению и пресечению ВК. [Текст] Методические рекомендации. - М. ОА ВС РФ, 2000.

7 Подготовка и ведение боя (действий) общевойсковыми формированиями в вооруженных конфликтах: Учебное пособие. /Под редакцией Золотова Л.С. [Текст]- М.: ОА. ВС. РФ, 2001. – 74 с.

8 Научно-исследовательская работа «Совершенствование служебно-боевого применения бригады (полка) оперативного назначения при пресечении внутреннего вооруженного конфликта» [Текст]. г. Астана. НУО -2022 г.

REFERENCES:

1.Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan ot 12 oktyabrya 2022 goda №1045 «O vnesenii izmenenij i dopolnenij v Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan ot 29 sentyabrya 2017 goda № 554 «Ob utverzhdenii Voennoj doktriny Respubliki KazakhstaN» [Ehlektronnyj resurs] // Rezhim dostupa: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2200001045>

2.Zakon Respubliki Kazakhstan ot 8 fevralya 2003 goda N 387 «O Chrezvychajnom polozhenii». [Ehlektronnyj resurs] // Rezhim dostupa: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z030000387>

3.Zakon Respubliki Kazakhstan ot 10 yanvarya 2015 goda № 274-V ZRK. «O Nacional'noj gvardii». Ehlektronnyj resurs] // Rezhim dostupa: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000274/info>

4.Zakon Respubliki Kazakhstan ot 6 yanvarya 2012 goda № 527-IV. «O Nacional'noj bezopasnosti». Ehlektronnyj resurs] // Rezhim dostupa: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000527/z1200527.htm>

5.Armiya i Vnutrennie Vojska v protivopovstancheskoj i protivopartizanskoj bor'be. Mirovoj opyt i sovremennost'. Pod obshchej redakciej Shkirko A.A., Zolotaryova V.A. [Tekst] – М.: Tip. VV MVD Rossii, 1997. – 194 s.

6.Batyushkin S.A. Dejstviya po preduprezhdeniyu i presecheniyu VK. [Tekst] Metodicheskie rekomendacii. - М. ОА VS РФ, 2000.

7.Podgotovka i vedenie boya (dejstvij) obshchevojskovymi formirovaniyami v vooruzhennykh konfliktakh: Uchebnoe posobie. /Pod redakciej Zolotova L.S. [Tekst]-M.: OA. VS. RF, 2001. – 74 s.

8.Nauchno-issledovatel'skaya rabota «Sovershenstvovanie sluzhebno-boevogo primeneniya brigady (polka) operativnogo naznacheniya pri presechenii vnutrennego vooruzhennogo konfliktA» [Tekst]. g. Astana. NUO -2022 g.

ЛОГВИНЕНКО Д.В., ЯКУБОВ Р.А.

ІШКІ ҚАРУЛЫ ҚАҚЫЛДАҒЫ БІРЛЕСКЕН ҰРЫС ЕСЕП АСЫРЫЛУҒА ҚАТЫСАТЫН ҚҰРАМДАР МЕН ӘСКЕРІ БӨЛІМДЕРДІҢ (БӨЛІМДЕРДІҢ) ӨЗАРА ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Қазақстан Республикасының Ұлттық қорғаныс университеті

Мақалада ішкі қарулы қақтығыстар жағдайында әртүрлі ведомстволар мен құрылымдардың өзара әрекеттесу ерекшеліктері қарастырылады.

Жауынгерлік және арнайы операцияларды үйлестірудің және іс-қимылдардың тиімділігін қамтамасыз етудің іргелі элементтері ретінде байланыстарды бақылау және ұйымдастыру мәселелеріне ерекше назар аударылады.

Әртүрлі тәсілдердің артықшылықтары мен кемшіліктері талданады, негізгі проблемаларға тоқталып, оларды еңсеру бойынша ұсыныстар ұсынылады.

LOGVINENKO D.V., YAKUBOV R.A.

FEATURES OF ORGANIZING INTERACTION OF FORMATIONS AND MILITARY UNITS (UNITS) PARTICIPATING IN JOINT COMBAT OPERATIONS IN INTERNAL ARMED CONFLICT.

National Defense University of the Republic of Kazakhstan

The article examines the features of interaction between various departments and structures in conditions of internal armed conflict.

Particular attention is paid to issues of control and organization of communications, as fundamental elements of coordinating combat and special operations and ensuring the effectiveness of operations.

The advantages and disadvantages of various approaches are analyzed, key problems are highlighted and recommendations for overcoming them are proposed.

УДК 614.8

E.Zh. AKIMBAYEV¹, R.V. IBRAEV², A.K. ZAKIROV³

¹ Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor (docent), Colonel (R), Director of the Defense Research Department of JSC «Center for Military-Strategic Studies», Astana;

² Colonel, Master's degree, doctoral student at the National Defense University, Astana;

³ Lieutenant Colonel, Master's degree, Senior Lecturer at the Department of Civil Protection of the National Defense University, Astana.

EXPERIENCE IN CONDUCTING EMERGENCY RESCUE OPERATIONS IN CASE OF EARTHQUAKES

The article deals with the peculiarities of conducting emergency rescue operations in case of an earthquake by rescuers of Kazakhstan in Türkiye and Afghanistan. This article was developed during the implementation of research work on grant funding within the framework of the competition held by the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan No. AR 148023/0222.

Keywords: *earthquake, emergency rescue operations, technological maps, elimination, secondary damaging factors, emergency situation.*

Introduction. The relevance of the research topic is related to the need to study the conduct of rescue and emergency operations in the area of emergency situations, especially those associated with a devastating earthquake. This problem is especially relevant for Kazakhstan, where a devastating earthquake of up to 9 points may occur.

The purpose of the study is to analyze the participation of rescue units of Kazakhstan in the elimination of earthquakes in Türkiye and Afghanistan, to identify shortcomings and ways to solve them.

Materials and methods of research. The study uses the material of military and scientific literature on the subject of research, the opinion of experts and specialists involved in emergency rescue and emergency work in the earthquake zone. The work is based on general scientific research methods, principles of objectivity, methods of establishing and studying cause-effect relationships of the studied processes, which are also a system of analysis and synthesis, comparison and generalization.

Research results and their discussion.

One of the most important factors determining the effectiveness of rescue and emergency operations in emergency situations is the choice of a rational technology for conducting these operations. At the same time, the technology of such work is understood as a certain procedure for carrying out work by emergency rescue forces in the emergency zone, in its individual sections or objects for rescuing victims and carrying out certain types of emergency recovery work. Rescue and emergency rescue

operations in case of earthquakes should be considered, as a rather complex technological process consisting of a set of interrelated sequential technological operations and activities, performed by the relevant forces of the state civil protection system. One of the most important components is the experience of carrying out such works. Kazakhstan's rescuers provided assistance in Türkiye and Afghanistan in 2023. The gained experience by the participants of these events undoubtedly is of great practical importance.

Türkiye. On February 6, 2023, two powerful earthquakes occurred within nine hours of each other in southeastern Türkiye. The epicenter of the first, with a magnitude of 7.8 (± 0.1), was located in the Şehitkamil area in Gaziantep, the epicenter of the second, with a magnitude of 7.5 (± 0.1), in the Ekinezu area in Kahramanmaraş. The earthquake was felt in 10 Turkish provinces.

Within six hours of the earthquake, 24 aftershocks occurred in Gaziantep. The magnitude of the strongest of them was 6.7. On the same day, another powerful earthquake of magnitude 7.6 occurred in Türkiye. Its epicenter was located in the Elbistan region of the Kahramanmaraş province. After the quakes, 9,136 aftershocks occurred.

As a result of the disaster, more than 50,090 people were killed in Türkiye, 8,476 people in Syria, and tens of thousands more were injured. A state of emergency and seven days of mourning were declared in Türkiye. The earthquake is recognized as the most powerful in Türkiye after the 1939 earthquake in Erzincan. In terms of the deadliest events in the territory occupied by modern Türkiye, it is second only to the earthquake in Cilicia in 1268, and in Syria to the earthquake in Aleppo in 1822.

On February 6, 2023, on the instructions of the Head of State, a group of rescuers of the Republican Operational Rescue Squad (hereinafter referred to as ROSO) and the Center for Disaster Medicine (hereinafter referred to as CDM) Ministry of Emergency Situations of Kazakhstan was formed and sent to eliminate the consequences of an earthquake in the territory of the Republic of Türkiye.

Force grouping. 1-echelon. At 13.00 on February 6, the team "General assembly" of the ROSO and CDM stationed in the city of Almaty was announced, consisting of 38 people, 3 units of equipment and 3 dog training teams (ROSO 33 people, 3 units of equipment, 3 dog training teams, CDM branch 5 people).

An operational group consisting of 3 people from the Central Office of the Ministry of Emergency Situations under the leadership of the First Vice-Minister for Emergency Situations, Major General I. D. Kulshimbayev, has been identified for the management and overall coordination of emergency operations.

An IL-76 aircraft of the Office of the President of the Republic of Kazakhstan has been assigned to deliver rescue units to the Republic of Türkiye.

Customs control was carried out in a simplified manner in accordance with the Code on Customs Regulation.

Thus, according to article 147, customs operations are performed on a priority basis with respect to goods necessary for the elimination of the consequences of natural disasters, natural and man-made emergencies.

In the cities of Astana and Almaty, border control was carried out as a matter of priority.

In general, the loading of personnel, machinery and equipment, as well as the passage of customs and border control was carried out within one hour.

However, the flight permit was received only at 10.11 am on February 7, landing at Gaziantep Airport (Türkiye) at 15.39 pm local time.

2-echelon. On February 7, 2023, the second echelon of rescue units was formed, consisting of the emergency department of Astana, Akmola and Karaganda regions, the ESD branch in Astana and Karaganda region in the amount of 56 people, 3 units of equipment and 3 canine teams.

After checking the personnel, equipment, materiel and outfit, conducting briefing and setting the task at 09.30-10.00 hours, they were relocated to the Nursultan Nazarbayev International Airport (Astana).

The business terminal of the Nursultan Nazarbayev International Airport was identified for the rapid passage of border control.

In general, the loading of personnel, equipment and materiel, as well as the passage of customs and border control was carried out within 1 hour.

At the same time, the flight permit was received only at 12.44 hours, landing at Gaziantep airport (Türkiye) at 17.51 hours local time.

It should be noted that from the moment of gathering personnel, the time of arrival and the beginning of emergency rescue operations of the 1st echelon was about 20 hours (including 6 hours per flight), the 2nd echelon-23 hours (including 5 hours per flight).

According to the requirements of the International Advisory Group on Search and Rescue of the UN "INSARAG", the sent groups correspond to "Heavy PSOs", which must start working within 48 hours.

At the same time, in order to fully support the grouping of forces and means of the Ministry of Emergency Situations, together with the Department of Legislation, Defense and Law and Order of the Government Apparatus, Government resolutions «On certain issues of emergency response and its consequences in the territory of the Republic of Türkiye» were promptly developed and adopted.

Government resolutions (06.02.2023 No. 76 and 08.02.2023 No. 99) provide for:

1) involvement of professional emergency services of the Ministry of Emergency Situations of Kazakhstan in emergency response and its consequences on the territory of the Republic of Türkiye;

2) provision of an aircraft of the Office of the President of the Republic of Kazakhstan for the delivery of rescuers to the Republic of Türkiye and their return;

3) allocation of funds from the reserve of the Government of the Republic of Kazakhstan in the amount of 146,568,023 tenge for reimbursement of travel expenses to rescuers;

4) passing border and customs control in a simplified manner [1].

Experience in conducting emergency rescue operations. At the initial stage of search and rescue operations in Türkiye, professional (full-time) rescue units were not involved in sufficient numbers.

Rescuers who arrived from other countries were not identified areas of work. Thus, the first echelon of Kazakh rescuers was met only by representatives of the Embassy of Kazakhstan in Türkiye, the work sites were determined independently.

Units of the Turkish Armed Forces were involved in the work to eliminate the consequences of the earthquake only after 2-3 days.

Governors of vali (akims of the region) who were not affected by the earthquake were sent to the affected regions to organize emergency rescue operations. At the same time, emergency response managers were not appointed. As a result, the principle of unity of command was not observed, which negatively affected decision-making and coordination of actions of the attached forces and means, including international ones.

In general, there is a high professional training of rescuers in Kazakhstan, their knowledge of the main methods and techniques of work in conditions of mass destruction.

On the second day, facts were recorded when Turkish colleagues started receiving requests for the allocation of Kazakh rescuers to lead search and rescue operations in other areas where Turkish rescuers worked at joint work sites.

Also, high efficiency was shown by dog training calculations, thanks to which 7 people were found and rescued in a timely manner.

At the request of our Turkish colleagues, our K-9 teams were actively used in other areas, where after the K-9 teams indicated the intended place of the victim, our rescuers additionally used acoustic devices to search for people under the rubble. This, in turn, it gave a high probability of identifying and detecting victims.

According to the results of emergency rescue operations carried out on the territory of the Republic of Türkiye, in addition to the lives saved, rescuers have gained extensive practical experience in working in the conditions of a devastating earthquake.

Afghanistan [2].

October 10 at 14.54 (Astana time) grouping of forces and means of the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Kazakhstan in the amount of 45 rescuers (ROSO-37, CMD-5, Central Office-3, including 3 canine teams, 3 technical units).- KAMAZ, Gazelle and Uaz) on an IL-76 plane arrived in Herat, Afghanistan.

October 10 at 21.00 h. according to the distribution of loss for search and rescue operations, to the settlement of Naibrofi, located 45-50 km from Herat (population 4500-4800 people).

In the village of Naibrofi, about 700 houses were previously destroyed. The structure of the collapse is complete, the material of the buildings is adobe, the height of the buildings is 1.5-3 meters, the area of the buildings is 30 sq. m. (6x5m).

The total volume of blockages is about 31.5 thousand cubic meters.

Upon arrival, 3 groups were formed, which carried out the following work:

- setting up a camp (30% of the ROSO personnel were involved);
- setting up a medical center to provide assistance to the victims (the personnel of the CMD was involved);
- search and rescue operations (70 % of the ROSO personnel are involved).

After the deployment of the temporary camp was completed, the entire personnel of the Ministry of Emergency Situations (MES) Republic of Kazakhstan group began to conduct search and rescue operations.

On October 11, at 06.32 h. a strong aftershock was recorded in the vicinity of Herat, after which information was received about the possible location of victims in the village of Chalk (9 km from the deployment of the MES of Kazakhstan group). 29 rescuers were sent to the above-mentioned locality, which carried out work to sort out the rubble, no injuries were found. Rescuers of the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Kazakhstan provided medical assistance to 10 victims. The forces and equipment involved returned to the village of Naibrofi, where they continued work on 4 sites.

On October 11, at 10.10 am, rescuers of the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Kazakhstan in the village of Naibrofi extracted the corpse of a 5-6-year-old boy from the rubble of a completely destroyed house, and the body was handed over to his parents.

On October 11, during the period from 16: 00 to 18: 00, two groups of ROSO and CMD, together with representatives of the Afghan side, conducted a survey of the village of Siyakhan (completely destroyed), located 10 km from the village of Naibrofi. No fragments of people's houses were found during the survey.

In the village of Naibrofi, the CMD provided medical assistance to 70 local residents, including 11 children under the age of 10 (minor injuries, acute stress reaction, colds).

On October 12, from 06-00 h, rubble removal works were carried out, 85 plots (fragments of houses) were dismantled. From 12-00 h. to 14-00 h. The "continuous chain" method covered 487 destroyed houses (100%), no dead or injured were found under the rubble.

On October 12, from 14-00h. in connection with the frequent facts of strong aftershocks (aftershocks) and the completion of work on the entrusted site, to protect the population in case of destruction, the combined detachment carried out work on preparation and relocation to the regional center of Herat. At 2:30 p.m. the combined detachment moved to the regional center of Herat.

October 12 in Naibrofi (60 km from Herat), as a result of a strong dust storm, a tent camp was destroyed. At 21-00h. from the city of Herat, the operational group of

the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Kazakhstan as part of the LEB group moved out to provide medical assistance to the victims.

During the period from 21-00h. 12.10. to 04-00h. 13.10. at the request of local authorities in connection with the destruction of tent cities as a result of a dust storm, a task force (7 people) together with representatives of the diplomatic corps (2 people) conducted a survey of 9 settlements (places where tent cities are located) for possible necessity providing medical care. As a result of the survey, no persons in need of medical assistance were identified. Local authorities organized the evacuation of the population from the destroyed tents to a safe place (mobile hangar of the Red Crescent) about 300 people.

Since October 13, work has been carried out to collect the tent camp, maintain equipment, prepare materiel, outfit and K-9 teams for departure to their permanent locations.

October 12, from 19-02h. grouping of forces and means of the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Kazakhstan in the amount of 45 rescuers (ROSO-37, CMD-5, Central Office-3, including 3 canine teams, 3 technical units) - Kamaz, Gazel and Uaz) on an IL-76 plane landed at the airport of Almaty.

In total, since the beginning of rescue operations, the rescuers of the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Kazakhstan have recovered the body of 1 dead child, provided medical assistance to 83 local residents (73 by the CMD and 10 ROSO), dismantled 211 plots (fragments of houses). All 700 sites of destroyed houses in the village of Naibrofi were examined, no victims or dead were found under the rubble.

Problematic issues and ways to solve them.

1. For organizational matters.

First. The experience of eliminating a devastating earthquake and the identified systemic shortcomings in the organization of emergency and emergency work in Türkiye showed the need to rework regulatory legal acts in the field of civil protection.

In this regard, the Ministry of Emergency Situations is working on making amendments to the Law "On Civil Protection", including in terms of preventing and eliminating the consequences of an earthquake. There is also a revision of the action plans for the elimination of emergency situations of global and regional scales (Law No. 486 of the Republic of Kazakhstan dated 16.08.2017).

Second. The optimization carried out in 2019 to include operational and rescue teams in the composition of fire extinguishing Services revealed a number of systemic shortcomings. The functioning of two professional emergency services in one institution does not allow for the full development of the rescue branch in the Ministry of Emergency Situation system [3].

Currently, work is being carried out on the formation of separate state institutions by withdrawing operational and rescue teams from the Fire extinguishing services.

Third. We can positively note the efficiency of the Turkish authorities in providing priority measures for the life support of the affected population. So, from the first days, tent camps with the necessary infrastructure were set up for the affected

population, which was achieved at the expense of available supplies from local authorities. Taking into account this experience, it is necessary to create a reserve of property for the primary life support of the affected population under local executive and branchstate bodies.

Fourth. It is necessary to study and implement the positive Turkish experience of involving non-governmental organizations and volunteers who worked on an equal basis with professional rescuers in emergency and emergency work.

2. On material and technical equipment.

First. Delivery of rescue units to the Republic of Türkiye was carried out by an IL-76 RSE aircraft at the State Aviation Berkut Station of the Presidential Affairs Department of the Republic of Kazakhstan.

At the same time, for the rapid response of the Ministry of Emergency Situations, it is necessary to have its own cargo and passenger aircraft for the transfer of rescuers and humanitarian aid, including to other countries.

Second. Rescue units of other countries (Türkiye, the United Arab Emirates, Qatar, Uzbekistan, Belarus, etc.) that took part in the earthquake response were equipped with equipment of world manufacturers (Toyota, Ford, Mercedes, Iveco, Cadillac, Opel, etc.), which are superior in technical characteristics to Russian-made equipment [4].

Due to the lack of production of the above-mentioned world manufacturers and the requirements of interstate agreements (the Customs Union and the Common Economic Space of the three countries), the Ministry of Emergency Situation units are mainly equipped with Russian-made vehicles (KAMAZ, UAZ, Gazelle, etc.).

Third. Overalls, shoes and gloves of rescuers from other countries (Türkiye, the United Arab Emirates, Germany, Hungary, Italy, Qatar, etc.) are made of aramid (fiber) materials and meet international standards that have high resistance to abrasion, fuel, oil and acids. There is no production of rescue equipment made from aramid fibers in Kazakhstan, which makes it difficult to equip rescue units.

Conclusion. Thus, we have successfully achieved the goals of the study - to analyze the participation of rescue units of Kazakhstan in the elimination of earthquakes in Türkiye and Afghanistan, to identify shortcomings and ways to solve them. In the course of the study, we considered problematic issues and ways to solve them during emergency rescue and emergency work in the aftermath of earthquakes on the example of Türkiye and Afghanistan.

REFERENCES:

1 Analysis of response to the devastating earthquake in the Republic of Türkiye and the Syrian Arab Republic. MES. – 2023-22 p.

2 Information on conducting search and rescue operations by the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Kazakhstan in Afghanistan. – Ministry of Emergency Situations, 2023-2 p.

3 Life safety and rescue operations / Belov S.F. Moskva. 2015 – 448 s.

4 Accidents and catastrophes. Book 1 Moskva. 2018 – 319 s.

Е.Ж. АКИМБАЕВ, Р.В. ИБРАЕВ, А.К. ЗАКИРОВ

ОПЫТ ВЕДЕНИЯ АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫХ РАБОТ ПРИ ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЯХ

АО «Центр военно-стратегических исследований»

Главное командование Национальной гвардии Республики Казахстан

Национальный университет обороны

В статье рассмотрены особенности ведения аварийно-спасательных работ при землетрясении спасателями Казахстана в Турции и Афганистане. Данная статья разработана при выполнении научно-исследовательской работы по грантовому финансированию в рамках проведенного конкурса Комитетом науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан № АР 148023/0222.

Е.Ж. АКИМБАЕВ, Р.В. ИБРАЕВ, А.К. ЗАКИРОВ

ЖЕР СІЛКІНІСІ КЕЗІНДЕ АВАРИЯЛЫҚ-ҚҰТҚАРУ ЖҰМЫСТАРЫН ЖҮРГІЗУ ТӘЖІРИБЕСІ

«Әскери стратегиялық зерттеулер орталығы» АҚ

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының Бас қолбасшылығы

Ұлттық қорғаныс университеті

Мақалада Қазақстанның Түркия мен Ауғанстандағы құтқарушыларының жер сілкінісі кезінде авариялық-құтқару жұмыстарын жүргізу ерекшеліктері қарастырылған. Бұл мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті № АР 148023/0222 өткізген конкурс шеңберінде гранттық қаржыландыру бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарын орындау кезінде әзірленді.

УДК 623.64

Н.С. КОЖАГУЛОВ¹, А.А. ӘБІЛМАЖИНОВ²

¹ магистр, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясының тактика және жалпыәскери пәндер кафедрасының бастығы, подполковник, Петропавл қ., e-mail: NurKoz84@mail.ru;

² философия докторы (PhD), Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасының аға оқытушысы, подполковник, Петропавл қ.

КАРТОГРАФИЯНЫ ГЫЛЫМ РЕТІНДЕ ДАМУ

Бұл мақалада картографияны құру тарихы, оның посткеңестік кеңістікте қалыптасу кезеңдері қарастырылады. Қызметтің әртүрлі салаларында қолдану тәсілдері ашылады.

Түйінді сөздер: *картография, топография, геодезия, халықаралық әлем картасы, географиялық конгрестер, проекциялар.*

Картография (*әрі қарай – К.*) (бастап карта және графика) – географиялық карталар, оларды құру және пайдалану әдістері туралы ғылым. Бұл ең көп таралған анықтама К. оның техникалық аспектілерін көрсетеді. Сонымен қатар, географиялық карталарға кеңістіктің көрнекі бейнелі-символдық модельдері ретінде заманауи көзқарас картографияның тақырыбы мен әдісін қатаң анықтауға әкеледі.

К. – шындықтың белгілі бір жақтарын бейнелейтін картографиялық кескіндер арқылы табиғат пен қоғам құбылыстарының (және олардың уақыт бойынша өзгеруінің) кеңістіктік орналасуын, тіркесімдері мен байланыстарын картаға түсіру және зерттеу туралы ғылым. Бұл анықтамаға К.-ның қызығушылықтары кіреді. Аспан денелері мен жұлдызды аспан карталары, сондай-ақ глобустар, рельефтік карталар және карта белгілеріндегі басқа кеңістіктік модельдер. Тақырып картография (құбылыстардың кеңістіктік орналасуы, тіркесімі және өзара байланысы) және тақырыптық карталардың дамуы оны жаратылыстану ғылымдарына көбірек қосады. «К.» термині ғылыми және өндірістік картографиялық қызметке және оның нәтижелеріне де қолданылады, мысалы, Мемлекеттік К. бұл мағынада «К.» термині КСРО картографиялық-геодезиялық қызметінің атауына кіреді (КСРО Министрлер Кеңесі жанындағы Геодезия және картография Бас басқармасы).

Қазіргі К. құрамына кіреді:

- ғылымның теориялық негіздері, оның ішінде К. пәні мен әдісі туралы ілім және карта туралы ілім (немесе шындықты картографиялық бейнелеу туралы); соңғысы картографиялық проекциялар теориясына, жалпылау теориясына және бейнелеу әдістеріне (белгі жүйесі) жатады; ол карталардың түрлерін, түрлерімен жіктелуін, сондай-ақ оларды талдауды қарастырады;

- картография ғылымы мен өндірісінің тарихы;
- картографиялық деректану (картографиялық дереккөздерге жүйелі шолу және талдау және ғылыми ақпарат теориясына қатысты мәселелер);
- карталарды жобалау және жасау теориясы мен технологиясы;
- карталарды пайдалану теориясы мен әдістері.

Бұл проблемалар К. тарихи тұрғыдан әр түрлі дамыды және жетілудің әр түрлі кезеңдерінде дамуда, бұл К.-ның жеке пәндерге бөлінуінде көрініс тапты: картография, математикалық картография, карталарды құрастыру және редакциялау (немесе жобалау) және карталарды жобалау; кейде картометрия ерекше пән ретінде пайда болады. Картография қазіргі күйінде ғылымның теориялық негіздерін, оның тарихын, деректануын, сондай-ақ карталарды пайдалану әдістерін біріктіреді. Бұрын математикалық К-нің ерекше пәні немесе картографиялық проекциялар теориясы ретінде бекітілген. Ұзақ тарихы бар картометрия-координаттар, қашықтықтар, ұзындықтар, биіктіктер, аудандар және т.б. карталар бойынша өлшеу және есептеу туралы ілім; бұл карталарды қолданудың бір ғана әдісін құрайтыны анық, бірақ көбінесе практикалық маңыздылығына, ескіруіне және зерттеулердің көптігіне байланысты тәуелсіздікке ие. «Карталарды құрастыру және редакциялау» деген атпен КСРО-да карталардың түпнұсқаларын жобалау мен жасаудың теориясы мен технологиясы қарқынды дамыды. Карталарды ресімдеу міндетіне К.-ның өнертапқыштық құралдарын зерттеу және әзірлеу кіреді; бұл ретте Семиотика, тұстану, инженерлік психология деректері пайдаланылады, сондай-ақ графикалық өнер құралдары тартылады және полиграфия талаптары ескеріледі.

Тиісті ғылымдардың (геология, топырақтану, экономикалық география және т.б.) материалдарына негізделген геологиялық, топырақ, экономикалық және т.б. карталардың жекелеген түрлерінің ерекшелігі, сондай-ақ осындай карталарды жасау ерекшеліктері К.-геологиялық К., топырақ К., экономикалық К. және т.б. Тақырыптық бөлімдерді әзірлеуге және бөлуге әкелді, әдіс және басқа ғылымдар бойынша – карта мазмұны бойынша.

Картографтардың арнайы дайындығына сонымен қатар пәндер кіреді: карталарды шығару (карталарды көбейту және көбейту әдістерін жасаумен айналысады) және картографиялық өндірісті және ұйымдастыру. Бірақ олардың біріншісі, негізінен физика-химиялық және техникалық ғылымдарға негізделген, полиграфияға жатады, ал екіншісі салалық экономикаларға жатады.

Біздің дәуірімізге дейінгі 3-1 мыңжылдықта Вавилония мен Египетте тірі қалған ең көне картографиялық кескіндер жасалды. К. өзінің алғашқы ғылыми негіздерін Ежелгі Грекияда алды, онда жердің сферасын ескеретін географиялық карталар жасалды. Әйгілі «Клавдий Птоломейдің» география бойынша нұсқаулығы (2-ші) негізінен географиялық карталарды жасауға арналған нұсқаулық болды. Оған әлем картасы және жердің ірі бөлімшелерінің 16 картасы кірді. Қайта өрлеу дәуірінде және Ұлы географиялық ашылуларда (15 және 16 ғғ.) сауданың, навигацияның және отарлаудың дамуы географиялық карталарға, атап айтқанда әлемдік картаға үлкен сұраныс тудырды, бұл жаңа

картографиялық проекцияларды әзірлеуді талап етті және К.-ның жалпы жетілдірілуіне әкелді, оның ең жоғары дамуына ортағасырлық К.Г. Меркатордың жазбаларында қол жеткізді, оның ішінде атлас 1595 әсіресе белгілі. Ресейде ғылыми К-нің қалыптасуы 18 ғасырға жатады. Бұл негізінен АН географиялық департаментінің қызметімен байланысты, онда 1745 жылы алғашқы толық «Ресей атласы» дайындалып, жарық көрді. Әскери істің мүдделері аймақтың егжей-тегжейлі топографиялық карталарының қажеттілігін тудырды. Осы кезеңде К. геодезия бөлімі болып саналды немесе оның ғылыми қызығушылықтарын картографиялық проекциялармен және ішінара карталар бойынша өлшеу әдістерімен, яғни нақты және салыстырмалы түрде тар математикалық мәселелермен шектеді. Сонымен қатар, 19 ғасырдың 2-ші жартысындағы ғылым мен практиканың қажеттіліктерін саралау әр түрлі тақырыптық карталардың – геологиялық, климаттық, топырақ, экономикалық және т.б. дамуын анықтады; сол кездегі К-нің таза геометриялық түсіндірмесі оның дамуына кедергі келтірді. К.-ға жаңа көзқарастар бұрын КСРО-да пайда болды, онда жоспарлы экономика елді жан-жақты картаға түсіруді қажет етті: 30-шы жылдары К. карталарды құрастыру және көбейту әдістері мен процестері туралы ғылымды түсіне бастады, бұл К.-ның бұрынғы идеясымен салыстырғанда прогрессивті құбылыс болды. Оларды қолдану әдістері КСРО-да күрделі картографиялық жұмыстарды құру (әлемнің үлкен кеңестік атласы және т.б.) осы олқылықты толтыруды және мақаланың басында келтірілген оның анықтамасына әкелетін тиісті бөлімдерді әзірлеуді қажет етті.

К. кеңесі идеялық және ғылыми негіздерін әзірлеу үшін үлкен құндылықты В.И. Лениннің 1920-1921 жылдардағы алғашқы кеңестік географиялық атластарды дайындауға қатысты хаттары және К. мәселелері бойынша басқа да лениндік құжаттар ұсынды, атап айтқанда, олар құбылыстарды олардың көпжақтылығында, өзара байланыстарында, тарихи дамуы мен қайшылықтарында көрнекі, толық және сенімді бейнелеудің маңыздылығын атап көрсетеді.

К. геодезиялық және географиялық ғылымдармен тығыз байланысты. Геодезия оған Жердің пішіні мен өлшемдері туралы нақты деректерді береді, ал топография мен аэрофотопография – бастапқы карта көздері – барлық географиялық карталардың бастапқы негізін құрайтын ауқымды топографиялық карталар. География ғылымдары картографты картаға түсірілген құбылыстардың сандық және сапалық сипаттамаларына негізделген таңдау және аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, оларды дұрыс көрсету үшін қажетті біліммен қаруландырады. Өз кезегінде география (басқа ғылымдар сияқты) карталарда кез-келген табиғи және әлеуметтік құбылыстардың кеңістіктік орналасуын, тіркесімдері мен қатынастарын зерттеудің тиімді құралын алады.

К.-ның практикалық маңыздылығы географиялық карталардың құндылығы мен алмастырылмайтындығымен, ұлттық экономикалық, мәдени-білім беру және қорғаныс мақсаттарында кеңінен қолданылатын визуалды және ақты кеңістіктік модельдер ретінде анықталады.

Картографиялық өндірісте карталар далалық түсірілімдер мен олардың материалдарын өңдеу нәтижесінде немесе камералдық, яғни кабинеттік немесе зертханалық жағдайларда әртүрлі көздерді – картографиялық, географиялық, экономикалық-статистикалық және т.б. пайдалану және қайта өңдеу арқылы алынады.

Топографиялық карталарды жасау үшін далалық түсірілім және оларды өңдеу әдістері топография және аэрофототопография арқылы қарастырылады. Тақырыптық түсірілімдер – геологиялық, топырақтық және басқалары – геологиялық, топырақтық және т.б. картографиялау міндеттеріне кіреді. Карталарды жобалау және камералдық дайындау әдістері нақты К. әзірленеді. Камералдық жұмыс кезінде жобаланған картаның мақсатына сүйене отырып, оның алдын-ала бағдарламасын белгілейді: масштаб, картографиялық проекция, картаның мазмұны (мазмұн элементтерінің тізімі, олардың жіктелуі, толықтығы және егжей-тегжейі әр элементті беру және т.б.) және бейнелеу әдістері. Әрі қарай, қажетті көздер таңдалады және картаға түсірілетін құбылыстар олардың типтік белгілері мен сипаттамаларын анықтау үшін шығарылады, олар картада көрсетілуі керек. Осы жұмыстың нәтижелерін ескере отырып, олар картаның соңғы бағдарламасын дайындайды.

Бұдан әрі картографиялық торды құруды, оған дереккөздердің мазмұнын (толық немесе таңдамалы) тасымалдауды, бағдарламада белгіленген картографиялық белгілерде түпнұсқаны жалпылауды және сызуды қамтитын картаның түпнұсқасын (картаны құрастыру процестері) географиялық дайындау бойынша жұмыстар жүргізіледі.

Тақырыптық карталарды жасау кезінде дереккөздердің мазмұнын дайындалған (немесе таңдалған) географиялық негізге ауыстырылады.

Картаны басылымға дайындау процесінде картаның бастапқы түпнұсқасы бойынша (пластикке сызу немесе гравюра) жоғары сапалы баспа формаларын алуды қамтамасыз ететін әрлеу көшірмелері ретінде қайталама баспа түпнұсқаларын дайындау сирек емес. Картаны дайындау картаны басып шығару процестерімен аяқталады, нәтижесінде карта қажетті даналар санында басылады.

Қазіргі заманғы картографиялық өндірісте картаны жасауға әдетте әртүрлі біліктіліктегі мамандар тобы қатысады, сондықтан картаны дайындаудың барлық кезеңдерінде (басылымды қоса алғанда) бірыңғай ғылыми-техникалық нұсқаулықта қажеттілік туындайды. Бұл нұсқаулық әдетте картаны өңдеу деп аталады.

Картография саласындағы халықаралық ғылыми байланыстар бастапқыда халықаралық географиялық конгрестер шеңберінде пайда болды және дамыды. Атап айтқанда, олардың бастамасына бірыңғай бастапқы меридианды (Антверпендегі конгресс, 1871), халықаралық миллионыншы картаны (Берндегі конгресс, 1891) және мұхиттардың халықаралық батиметриялық картасын (Берлиндегі конгресс, 1899) және т.б. таңдау бойынша Вашингтон конференциясының шақырылымдары міндетті. Ғылымның аса маңызды

проблемаларын әзірлеуге, сондай-ақ К. (ұлттық және өңірлік кешенді атластар, халықты картаға түсіру, жерді пайдалану карталары, халықаралық геоморфологиялық карталар және т.б.) бойынша зерттеулерді кеңейтуге ықпал етті. Ақырында, 1961 жылы Халықаралық картографиялық қауымдастықтың құрылуы мүдделі елдердің ынтымақтастығы негізінде К. проблемаларын жүйелі түрде зерттеуді қамтамасыз етті (әр 2 жыл сайын ғылыми-техникалық конференциялар шақыру және арнайы комиссиялардың жүйелі жұмысы). Дамушы елдерде БҰҰ-ның үш жылда 1 рет Азия мен Қиыр Шығыс елдері үшін (1955 жылдан бастап) және Африка елдері үшін (1963 жылдан бастап) жиналатын картографиялық конференциялары маңызды. Жаңа халықаралық бастамалардың ішінде континенттер мен Дүниежүзілік мұхиттың салыстырмалы бейнесін беретін рельефтің гипсометриялық бейнесі бар 1:2 500 000 масштабтағы Халықаралық әлем картасы ерекше маңызды (қартаны Болгария, Венгрия, ГДР, Польша, Румыния, КСРО, және Чехословакия картографиялық-геодезиялық қызметтері дайындады).

К.-ның қазіргі дамуы К.-ға арналған ғылыми журналдар мен мерзімді жинақтар санының тез өсуінен көрінеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1 Ленин В.И. картография туралы хаттары / В.И. Ленин // «Геодезия және картография». – 1969. – № 3.
- 2 Салищев К.А. Картология негіздері, 1962. – 3 бас. – 2 т.
- 3 Салищев К.А. Картографияның тақырыбы мен әдісі (кейбір заманауи көзқарастар) / К.А. Салищев // «ММУ хабаршысы. География». – 1970. – № 2.

REFERENCES:

- 1 Pisma V.I. Lenyna o Kartografii // «Geodeziya i kartografiya». – 1969. – № 3.
- 2 Selishev K.A. Osnovi kartovedeniya. – 3 izd. – T. 2. – 1962 g.
- 3 Selishev K.A. Predmet I metod kartografii (nekotorye sovremennye vzglyady) // «Vestnik MGU, Geografia». – 1970 g. – № 2.

Н.С. КОЖАГУЛОВ, А.А. АБИЛЬМАЖИНОВ

РАЗВИТИЕ КАРТОГРАФИИ КАК НАУКИ

Академия Национальной гвардии Республики Казахстан

В данной статье рассматривается история создания картографии, этапы ее формирования на постсоветском пространстве. Раскрываются способы применения в различных сферах деятельности.

N. KOZHAGULOV, A. ABILMAZHINOV

THE DEVELOPMENT OF CARTOGRAPHY AS A SCIENCE

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

This article examines the history of cartography, the stages of its formation in the post-Soviet space. The methods of application in various fields of activity are revealed.

УДК 355

М.Н. БАЙБУСИНОВ¹, Т. Б. АҚШИКОВ²

¹ Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасының цикл бастығы, полковник, Петропавл қ.;

² магистр, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы «Орталық» өңірлік қолбасшылығы қолбасшысының орынбасары, полковник, Қарағанды қ.

СУ ТАСҚЫНЫНА ҚАРСЫ ІС-ШАРАЛАРДЫ ЖҮРГІЗУ КЕЗІНДЕ ҰЛТТЫҚ ҰЛАН БӨЛІМШЕЛЕРІНІҢ ИНЖЕНЕРЛІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ РӨЛІ

Бұл мақалада су тасқынына қарсы іс-шараларды орындау жағдайында Ұлттық ұлан бөлімшелерін инженерлік қамтамасыз ету міндеттеріне әсер ететін жағдайлар мен факторлар қарастырылады.

Түйінді сөздер: *инженерлік қамтамасыз ету, Ұлттық ұлан, су тасқынына қарсы іс-шаралар.*

Өткен ғасырдың 70-жылдарының ортасынан бастап жоғары қарқынмен жүріп жатқан жаһандық жылыну жылы кезеңнің ұзақтығының ұлғаюына, маусымдық қардың қарқынды еруіне және Орталық Азия өзендеріндегі су тасқыны мен сел құбылыстарының көбеюіне әкеледі [1].

Қазіргі жағдайда табиғи және техногендік сипаттағы қауіптердің жоғарылауы мемлекеттің ішкі қауіпсіздігінің жай-күйіне айтарлықтай әсер етеді, бұл өз кезегінде оларға уақтылы және тұрақты әрекет етуді талап етеді. Соңғы он жылда Қазақстан жерінде болған су тасқынын талдау мұндай табиғи құбылыс әлеуметтік салада ауқымды материалдық залал келтіріп қана қоймай, кейбір жағдайларда адам шығынына әкелуі мүмкін екенін көрсетеді.

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес Ұлттық ұлан туралы заңмен жүктелген міндеттердің бірі табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың салдарын жою болып табылады [2].

Осы Заңның негізінде Ұлттық ұлан елдегі су тасқынына қарсы іс-шараларға белсенді қатысады. Сонымен қатар, су тасқыны жағдайында әскерлерді тарту тәжірибесі көрсеткендей, тапсырмаларды сапалы орындаудың маңызды бағыттарының бірі инженерлік қамтамасыз ету болып табылады.

Осыған байланысты осы зерттеудің мақсаты су тасқыны кезінде Ұлттық ұлан бөлімшелерінің қызметтік-жауынгерлік іс-әрекетінің практикасы негізінде инженерлік қамтамасыз ету міндеттерінің тенденцияларын сипаттау болып табылады.

Зерттеу міндеттері: Ұлттық ұлан бөлімшелері су тасқынына қарсы іс шараларды жүргізу кезіндегі инженерлік қамтамасыз ету міндеттерін талдау жүргізу;

су тасқынына қарсы іс-шараларды жүргізу кезінде Ұлттық ұлан бөлімшелерінің инженерлік қамтамасыз ету іс-шараларына әсер ететін ерекше жағдайларды қарастыру;

осы зерттеудің нәтижелерін қорытындылау және тұжырымдау.

Зерттеу материалдары мен әдістері ғылыми және мерзімді баспасөзден алынған мәліметтер, нормативтік-құқықтық актілер, сондай-ақ ғылыми әдебиеттер болды. Зерттеулер талдау, салыстыру және сипаттау сияқты жалпы ғылыми әдістерді қолдануға негізделген.

Су тасқыны кезінде Ұлттық ұлан қолдану тәжірибесін зерттеу табиғи сипаттағы төтенше жағдайларды жою жөніндегі іс-шараларды сәтті орындау және міндеттерді орындау жөніндегі күштердің тиімді әрекеті жан-жақты, оның ішінде инженерлік қамтамасыз етуге байланысты екенін көрсетеді.

Ұлттық ұланның бөлімшелерінің іс-шаралары мен іс-қимылдарын инженерлік қамтамасыз ету жауынгерлік қамтамасыз етудің маңызды түрі болып табылады және инженерлік қамтамасыз етудің міндеттерінің бірі: құтқару және басқа да шұғыл жұмыстарды зақымдану, ошақтарында сәтті жүргізу, сондай-ақ табиғи апаттардың салдарын жою болып табылады.

Осы жағдайларда инженерлік қамтамасыз етудің мақсаттары:

міндеттерді орындау аудандарында күштерді уақытында орналастыру үшін неғұрлым қолайлы жағдайлар жасау;

оларды су тасқынына қарсы іс-шараларды орындау аудандарына кедергісіз жеткізу;

апат аймағында тапсырмаларды сәтті орындау немесе басқа төтенше жағдайларды жою.

2024 жылы Қазақстан 80 жылдағы ең ауқымды су тасқынына тап болды. Су тасқыны салдарынан көптеген елді мекендер сыртқы әлемнен ажыратылды, су Республикалық маңызы бар бірқатар жолдарды жауып тастады су тасқыны салдарынан Қазақстанның көптеген аймақтарында жағдай нашарлады төтенше жағдай (ТЖ) режимі енгізілді. ТЖ кезінде заңға сәйкес су тасқынына байланысты іс-шараларына елдің әртүрлі аймақтарында Ұлттық ұланының әскери қызметшілері тартылды.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Отан қорғаушылар күні мен Жеңіс Күні қарсаңында мемлекеттік нағрадаларды тапсыру рәсімінде: «Ауқымды су тасқынына қарсы күресте 9 мыңнан астам сарбаз жұмылдырылды. Мыңнан астам техника жеткізілді.

Осы мүмкіндікті пайдалана отырып, Солтүстік Қазақстан облысында апатпен күрескендер 300 әскери қызметшінің еңбегін атап өткім келеді.

Олар күндіз-түні бөгеттер тұрғызды, елді-мекендерді су тасқынынан құтқаруға қатысты» [3].

Ұлттық ұлан бөлімшелерінің су тасқыны салдарын жою жөніндегі міндеттердің жалпы көлемін түсіну мақсатында бірқатар мысалдарды қарастырайық.

Ақтөбе облысында 6655 әскери бөлімінің әскери қызметшілері төрт ауысымда қызмет ұйымдастырды. Тағы бір топ еліміздің шығысында Ақтоғай ауданының Шолақсор кентінде жұмыс істеді, онда Селета өзені арнадан шықты. Ұлттық ұлан Павлодар полкінің әскери және техникасы Жалаулы елді мекенінде тұрақты орналасқан жерінен 210 км қашықтықта су тасқынына қарсы іс-шараларды өткізуге жұмылдырылды. Күзетшілер еріген суларға қарсы бөгеттер салды.

Қарағанды облысының ірі су қоймаларынан (Самарқанд, Интумак, Шерубай-Нұра) төгінділердің ұлғаюына байланысты су төгетін жерден төмен орналасқан Абай, Бұқар Жырау және Нұра аудандарының 28 елді мекенінде біліктерді нығайту және қаптарды төсеу бойынша іс-шаралар жүргізілді. Ол үшін Қарағанды қаласының 5451 әскери бөлімінің әскери қызметшілері мен арнайы техникасы қосылды. Олар тұрғындарды эвакуациялаумен белсенді айналысты, сондай-ақ тұрғын үй орналасқан жерлерде құм салынған қаптардан бөгеттер салды [4].

Айта кету керек, су басқан өңірлердегі су тасқынына қарсы іс-шаралар кезеңінде салдардың алдын алу және жою үшін 3000-нан астам Ұлттық ұлан жауынгер жұмылдырылды.

ТЖ режимінде су тасқынына қарсы іс-шараларды орындау кезінде қызметтік-жауынгерлік қызметті талдау нәтижесінде әскери қызметшілер су тасқынының салдарын жою бойынша негізгі жұмыстармен айналысқанын көрсетеді:

- қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті қорғауды қамтамасыз ету;
- бөтеннің мүлкін ұрлауға жол бермеу;
- апат аймақтарын қоршау;
- қаптарды толтыру;
- бөгеттерді жабдықтау;
- су кеткеннен кейін қоқысты бөлшектеу;
- және т. б.

Бұл ретте міндеттер тұрақты орналасу пункттерінен бөлек орындалады. Бұл жағдайда аудандар мен әскери қызметшілердің орналасқан жерлерін орналастыру және жабдықтау қажеттілікке айналады.

Осы жағдайларда мәселелердің бірі мамандандырылған бөлімшелердің инженерлік техникамен және инженерлік мүлік құралдарымен жеткіліксіз жарақтандырылуы, сондай-ақ жеке құрамды даярлау және инженерлік қамтамасыз етуді жалпы ұйымдастыру мәселелері болып табылады. Қазіргі

жағдайда су тасқынына қарсы іс-қимылдарға қойылатын талаптар жоғарылағанда, бір жағынан әскерлер орындауы қажет инженерлік қамтамасыз ету міндеттерінің көлемі ұлғайған кезде және екінші жағынан оларды орындау үшін бөлімшелердің жеткіліксіз дайындығы белгіленген мерзімде инженерлік қамтамасыз ету міндеттерінің барлық тізбесін жеткілікті дәрежеде орындауға мүмкіндік бермейтін тәжірибеде қайшылық туындайды.

Бірқатар отандық және шетелдік зерттеушілердің (Корнилов А.А., Ибраев Р. В., Среднев В. А., Смуров А. В. және т. б.) ғылыми еңбектерін зерттеу ТЖ жою бойынша әскери бөлімдерді қолданудың тиімділігіне замануи инженерлік мүлік пен техника құралдарымен жарақтандыру, сондай-ақ басқару органдары мен жеке құрамның кәсіби және арнайы даярлық деңгейі әсер ететінін көрсетті [5, 6, 7].

Осыған байланысты инженерлік қамтамасыз етудің мақсаты мен міндеттеріне сүйене отырып, инженерлік бөлімшелерді күшейту қажет.

Табиғи және техногендік сипаттағы қауіпті факторлардың салдарын жою кезінде инженерлік қамтамасыз етудің осындай міндеттері: инженерлік барлауды жүргізу болады;

үйінділер мен қирандылардағы өткелдердің құрылысы;

қираған құрылыстар мен кедергілерді қалпына келтіру;

құтқару жұмыстарын жүргізуге, су тасқыны аудандарын оқшаулауға қатысу.

Бұл тапсырманың орындалуын жер сілкінісі, су тасқыны, ірі өрт, көшкін, техногендік апаттар аймақтарындағы құтқарушылардың жұмысымен салыстыруға болады. Алайда, бұл тапсырмалар уақыт тапшылығы жағдайында орындалуы керек.

Бұл ретте инженерлік қамтамасыз етудің табысына: бөлімше командирлерінің инженерлік қамтамасыз ету міндеттерін дұрыс түсінуі; жеке құрамның жоғары инженерлік даярлығы; инженерлік қамтамасыз ету міндеттерін орындауда бөлімшелердің барынша дербестігі; қосымша берілген инженерлік бөлімшелерді сауатты қолдану және олармен тығыз өзара іс-қимыл жасау; жергілікті құрылыс материалдары мен инженерлік қару-жарак құралдарын шебер пайдалану; бөлімше күштерінің толық кернеуімен инженерлік қамтамасыз ету міндеттерін орындау қол жеткізіледі және олардың үнемі дайындығын ескере отырып.

Ұлттық ұлан бөлімдері мен бөлімшелерінің іс-қимылдарының сипатын және су тасқынына қарсы іс-шараларды инженерлік қамтамасыз ету мақсаттарын талдауы Ұлттық ұлан бөлімдері мен бөлімшелерінің инженерлік-тактикалық белгі бойынша іс-қимылдарын инженерлік қамтамасыз етудің негізгі міндеттерінің бірі төтенше жағдайларды жою кезінде міндеттерді орындау алдында атқаратын аудандардың инженерлік жабдықтары болатынын көрсетті.

Бұл ретте ауданға инженерлік барлау жүргізіледі; орналасқан аудандар мен күзет позицияларының бекініс жабдығы жүзеге асырылады немесе тұрғын үй мен тұрмысқа арналған инженерлік құрылыстар орнатылады.

Ауданда маневр жолдары дайындалады және жұмыс қалпында ұсталады, сумен жабдықтау пункттері жабдықталады, бүркемелеу бойынша инженерлік іс-шаралар жүргізіледі; күштердің міндеттерді орындау аудандарына ұсынылуын инженерлік қамтамасыз ету, ол өз кезегінде: жолдар мен елді мекендерді инженерлік барлауды; жолдарды дайындау мен күтін ұстауды; қиратулар мен тосқауылдарда өткелдерді жасауды; күштердің орындалу аудандарына шығарылуын тікелей қамтамасыз етуді қамтиды қызметтік-жауынгерлік міндеттерді орындау кезінде Ұлттық ұлан бөлімшелері мен бөлімшелерінің іс-қимылдарын инженерлік қамтамасыз ету.

Бұл ретте төтенше жағдай ауданына инженерлік барлау жүргізіледі; үйінділерде өтпелер ұйымдастырылады; үйілген құрылыстарды қазу және ашу жүргізіледі; су тасқыны салдарын жою кезінде инженерлік іс-шаралар жүргізіледі.

Бөлімдер мен бөлімшелерді орналастыру аудандарын инженерлік жабдықтау кезінде мынадай міндеттер туындауы мүмкін: жеке құрамға, техника мен материалдық құралдарға арналған баспана тұрғызу, аудан ішінде маневр жасау және оларды негізгі бағыттарға ұсыну үшін жолдар мен бағаналы жолдарды дайындау, бүркемелеу бойынша іс-шаралар жүргізу.

Бұдан басқа, эвакуациялауды инженерлік қамтамасыз етудің негізгі міндеттері: эвакуациялау жолдарын және эвакуациялау аудандарын инженерлік барлау; жиналу эвакуациялық пункттерді, аралық эвакуациялық пункттерді инженерлік жабдықтау; эвакуациялау жолдарын дайындау және күтін ұстау; бүркемелеу жөніндегі инженерлік іс-шаралар болады.

Бөлімдер мен бөлімшелер іс-қимылдарының барлық түрлерінде инженерлік қамтамасыз ету міндеттерінің басымдылығы мен көлемі табиғи апаттың ауқымы мен түріне, су тасқынының сипатына, ауқымы мен ауырлығына; жыл мен тәулік уақытына; төтенше жағдай ауданына іргелес жатқан жер бедеріне; ауданның қатты жабынды жолдармен қамтамасыз етілуіне; орман алқабы мен батпақтың болуына; өзен мен көлдің дамуына байланысты жүйелер және басқа да көптеген географиялық, экономикалық және әлеуметтік факторлар.

Сонымен қатар, орманды-батпақты жерлерде зақымдану ошағына бөлімдер мен бөлімшелерді енгізу кезінде ерекше жағдайларды қарастыру қажет, олардың сыртында жүру өте қиын болғандықтан, жолдар мен жол құрылыстарының қираған жерлерін қалпына келтіру ерекше маңызға ие.

Сонымен қатар, бұл жағдайда жолдарда орман үйінділері болады, көбінесе олардың ұзындығы үлкен болады. Оларға жол жүру айтарлықтай күш, қаражат пен уақытты қажет етеді.

Сонымен қатар, ормандарда өрттер пайда болуы мүмкін, бұл орман жолдарында жөндеу жұмыстарын қиындатады және кейбір жағдайларда тыйым салады.

Мұндай жағдайларда орман үйінділері, тосқауылдар мен өрт ошақтары, әдетте, соқпақтар мен орман жолдарын пайдалана отырып, барланған бағыттар бойынша айналып өтеді.

Қысқы жағдайларда: бір жағынан, батпақты жерлердің жолдарынан тыс жерлерде жүру мүмкіндігі едәуір артады, оны қардан тазартқаннан кейін, екінші жағынан, қатты жабыны бар жолдар оларды мезгіл-мезгіл қардан тазартуды қажет етеді. Сонымен қатар, бұл жағдайда көп жағдайда жолдарды ұстауға күш пен уақыт шығындары артады.

Дала ауданында жолдарды дайындау жұмыстарының көлемі едәуір қысқарады, бұл жағдайда көбінесе оларды жолдан тыс мұқият белгілеуге дейін азаяды. Сонымен қатар, сумен жабдықтау пункттерін жабдықтау және күтін ұстау және бүркемелеу бойынша инженерлік іс-шараларды жүргізу сияқты инженерлік қамтамасыз ету міндеттерінің көлемі ұлғаюда. Қыста мұндай аудандарда адамдарды жылыту және паналау міндеті күрделене түседі.

Осылайша, зерттеу көрсеткендей, су тасқынына байланысты табиғи апаттар мезгіл-мезгіл орын алады, ал құқықтық тәртіп әскерлерінің міндеттері осы жағдайларда қойылған міндеттерді сапалы орындауға дайын болу. Осыған байланысты су тасқынына қарсы іс-шараларды орындау кезінде Ұлттық ұлан бөлімшелерін инженерлік қамтамасыз етудің рөлін анықтау үшін ғылыми негізделген зерттеулерді жалғастыру қажеттілігі туындайды, соның негізінде жеке құрамды даярлау және оларды жарақтандыру. Сондай-ақ инженерлік бөлімшелерді және жалпы инженерлік қызметті күшейту жөніндегі іс-шараларды жүргізу. Сонымен қатар, инженерлік қару-жарақпен жабдықтаудың ерекшелігі бұл тапсырманы орындау кезінде бейбіт және соғыс уақытындағы барлық негізгі факторлар мен жағдайларды ескеру қажет.

Сонымен қатар, Ұлттық ұлан бөлімдері мен бөлімшелерінің іс-қимылдарын инженерлік қамтамасыз ету міндеттерінің көлемін анықтау үшін оларды орындау шарттарын мұқият, жан-жақты және мақсатты түрде ескеру қажет. Ол үшін төтенше жағдай туындағанға дейін де бұл жағдайларды терең зерделеу қажет, ал ол пайда болғаннан кейін оны өткізу мерзімдері шешуші мәнге ие бола отырып, уақтылы және мақсатты түрде ұйымдастыру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1 Калашникова О.Ю. Оценка рисков наводнений и паводков в целях устойчивого развития в бассейне реки Жабай (Казахстан) / О.Ю. Калашникова, А.А. Нурбаева, Дж.Б. Ниязов // Центральноазиатский журнал исследования климата и устойчивого развития. – 2023. – Т. 2. – № 1. – С. 22–45.

2 Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы туралы 10.01.2015 жылғы № 274-V ҚРЗ.

3 URL:<https://vlast.kz/novosti/60075-tokaev-vnov-napomnil-o-neobhodimosti-kazahstanskoj-armii-byt-gotovoj-k-razlicnymi-ugrozam.html> (дата обращения 25.08.2024).

4 URL:<https://gurk.kz/news/naczgvardiya-perebrosila-dopolnitelny-e-sily-v-raiony-navodneniya> (дата обращения 25.08.2024).

5 Корнилов А.А. Служебно-боевая деятельность бригады Национальной гвардии при землетрясениях: Монография / А.А. Корнилов. – Астана, 2014. – 152 с.

6 Ибраев Р.В. Некоторые вопросы применения и участия подразделений Национальной гвардии в ликвидации последствий наводнений / Р.В. Ибраев // «Войска Национальной гвардии в системе обеспечения государственной и общественной безопасности»: Сб. матер. конф. // Под общей ред. С.А. Куценко. – 2019. – С. 81–85.

7 Седнев В.А. Модели оценки эффективности инженерного обеспечения действий спасательных формирований / В.А. Седнев, А.В. Смуров // Пожары и чрезвычайные ситуации: предотвращение, ликвидация. – 2021. – № 1. – С. 71–

REFERENCES:

1 Kalashnikova O.Iy. Otsenka riskov navodnenii i pavodkov v tseliah ystoichivogo razvitiia v basseine reki Jabai (Kazakhstan) / O.Iy. Kalashnikova, A.A. Nyrbatsina, Dj.B. Niazov // Tsentralnoaziatskii jurnal issledovaniia klimata i ystoichivogo razvitiia. – 2023. – T. 2. – № 1. – S. 22-45.

2 Qazaqstan Respýblikasynyń Ulttyq ulany týraly 10.01.2015 jylǵy № 274-V QRZ.

3 URL:<https://vlast.kz/novosti/60075-tokaev-vnov-napomnil-o-neobhodimosti-kazahstanskoj-armii-byt-gotovoj-k-razlicnymi-ugrozam.html> (data obraeniia 25.08.2024).

4 URL:<https://gurk.kz/news/naczgvardiya-perebrosila-dopolnitelny-e-sily-v-raiony-navodneniya> (data obraeniia 25.08.2024)

5 Kornilov A.A. Slýjebno-boevaia deiatelnost brigady Natsionalnoi gvardii pri zemletriaseniiah: Monografiia / A.A. Kornilov. – Astana, 2014. – 152 s.

6 Ibraev R.V. Nekotorye voprosy primeneniia i ýchastiia podrazdelenii Natsionalnoi gvardii v likvidatsii posledstvií navodnenii / R.V. Ibraev // «Voiska Natsionalnoi gvardii v sisteme obespecheniia gosýdarstvennoi i obestvennoi bezopasnosti»: Sb. mater. konfi. // Pod obei red. S.A. Kýtsenko. – 2019. – S. 81–85.

7 Sednev V.A. Modeli otsenki effektivnosti injenernogo obespecheniia deistvii spatatelnyh formirovanií / V.A. Sednev, A.V. Smýrov // Pojary i chrezvychainye chitýatsii: predotvraenie, likvidatsiia. – 2021. – № 1. – S. 71–77.

М.Н. БАЙБУСИНОВ, Т.Б. АКШИКОВ

РОЛЬ ИНЖЕНЕРНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ
ПРОТИВОПАВОДКОВЫХ МЕРОПРИЯТИЙ

Академия Национальной гвардии Республики Казахстан

РгК «Орталық» Национальной гвардии Республики Казахстан

В данной статье рассматриваются условия и факторы, влияющие на задачи инженерного обеспечения подразделений Национальной гвардии в условиях выполнения противопаводковых мероприятий.

M.N. BAIBUSINOV, T. B. AKSHIKOV

THE ROLE OF ENGINEERING SUPPORT FOR NATIONAL GUARD
UNITS DURING FLOOD CONTROL MEASURES

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

Regional command «Ortalyk» of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

This article discusses the conditions and factors affecting the tasks of engineering support for National Guard units in conditions of flood control measures.

УДК 35.072

Ж.Ж. КУЛЬБАЕВ

магистр национальной безопасности и обороны государства, начальник кафедры тактики служебно-боевого применения Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, г. Петропавловск, e-mail: Kulbayev.75@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ СОВМЕСТНЫХ ДЕЙСТВИЙ КАРАУЛОВ, ВОЙСКОВЫХ НАРЯДОВ КОНТРОЛЕРОВ И АДМИНИСТРАЦИЙ УИС ПРИ СОВЕРШЕНИИ ДИВЕРСИЙ НВФ НА УЧРЕЖДЕНИЯ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

В настоящей статье раскрываются и излагаются особенности действий должностных лиц караулов, войсковых нарядов контролеров и администрации УИС в условиях введения правового режима чрезвычайной ситуации социального характера или чрезвычайного положения.

Новизна заключается в раскрытии особенностей действий согласно боевому расчету должностными лицами караулов, войсковых нарядов контролеров и администраций УИС в условиях введения правового режима чрезвычайной ситуации социального характера или чрезвычайного положения.

Ключевые слова: *безопасность, национальная безопасность, администрация, уголовно-исполнительная система, караул, войсковой наряд контролеров, охрана, оборона, объекты, контроль и надзор.*

Служебно-боевая деятельность Национальной гвардии Республики Казахстан – совокупность согласованных действий соединений, воинских частей и военнослужащих Национальной гвардии, проводимых совместно с взаимодействующими органами в целях своевременного и полного выполнения возложенных на войска задач и обязанностей.

Охрана объектов – это комплекс войсковых, оперативных, режимных, инженерно-технических и других мероприятий, осуществляемых совместно с администрацией учреждений уголовно-исполнительной системы и взаимодействующими органами, в целях пресечения нападения на объект, недопущения побегов и других преступлений осужденными, проникновения нарушителей и не разрешенных предметов на объект (с объекта).

Администрация уголовно-исполнительной системы (далее – УИС) управляющие, контролирующие, обеспечивающие жизнь, быт, содержание на исправительных учреждениях.

Согласно Закону о Национальной гвардии Республики Казахстан охрана объектов УИС является одним из основных задач Национальной гвардии Республики Казахстан, и для выполнения этих задач наряжается караул и войсковой наряд контролеров. *Караул* – вооруженное подразделение,

назначенное для выполнения боевой задачи по охране и обороне порученных объектов, а также для конвоирования осужденных и лиц, содержащихся под стражей.

Войсковой наряд контролеров (далее – ВНК) – группа военнослужащих, назначенная для несения службы по контролю и надзору за осужденными, соблюдения ими законности, порядка соблюдения режима содержания, соблюдения установленного распорядка дня.

В Законе о национальной безопасности Республики Казахстан национальная безопасность определена следующим образом – состояние защищенности национальных интересов РК от реальных и потенциальных угроз, обеспечивающее динамическое развитие человека и гражданина, общества и государства.

Национальная гвардия Республики Казахстан Министерства внутренних дел Республики Казахстан входит в единую систему обеспечения национальной безопасности и совместно с органами внутренних дел предназначена защищать интересы личности, общества и государства, конституционные права и свободы граждан от преступных и иных противоправных посягательств [1, с. 1]. Кроме того, Национальная гвардия и органы внутренних дел в случаях, определенных законодательством Республики Казахстан, могут привлекаться к ликвидации чрезвычайных ситуаций и их последствий, поддержанию правового режима чрезвычайного положения, локализации и пресечению вооруженных конфликтов на территории страны [1, с. 2].

При выполнении войсками служебно-боевых задач при чрезвычайных ситуациях и обеспечении режима чрезвычайного положения, воинские части и подразделения Национальной гвардии принимают участие в специальных и антитеррористических операциях, являющихся одной из форм служебно-боевого применения войск.

Проведение специальных и антитеррористических операций осложняется имеющимися возможностями террористов и преступников проводить различные диверсии и террористические акты с целью отвлечения и изнурения войск правопорядка, наличием тесной связи с местным населением, оказывающим им необходимую помощь, высокой подвижностью отрядов и групп боевиков, знанием и умелым использованием местности, а также применением иных основных тактических способов действий.

Как правило, в основе вооруженной борьбы НВФ лежат партизанские действия.

Эти действия включают: засады, налеты, обстрелы военных и хозяйственных объектов, минирование дорог, диверсионно-террористические действия.

Одной из сложных задач, возложенных на соединения и воинские части по охране учреждений уголовно-исполнительной системы и конвоированию, является несение боевой службы караулами и ВНК по охране, контролю и

надзору в учреждении уголовно-исполнительной системы в районе проведения специальной операции.

Так, в ходе несения боевой службы возможны чрезвычайные ситуации, связанные с возможными диверсиями со стороны незаконных вооруженных формирований, включая и попытки нападения на состав караула, осуществляющего охрану и оборону учреждения уголовно-исполнительной системы. Не исключаются и проведение отрицательно настроенным специальным контингентом, отбывающим наказание в учреждениях уголовно-исполнительной системы, акций по «разжиганию» массовых беспорядков с целью достижения своих поставленных целей или совершения группового побега из учреждения.

Решение о вводе режима особых условий оформляется в виде приказа, в котором указываются:

обстоятельства, послужившие основанием для введения режима особых условий;

перечень мероприятий, подлежащих исполнению;

привлекаемые силы и средства уголовно-исполнительной системы, целесообразность привлечения сил и средств органов внутренних дел и Национальной гвардии, ответственные должностные лица;

срок выполнения задач [2, с. 8].

Цель введения режима особых условий:

стабилизация оперативной обстановки;

пресечение противоправных действий осужденных;

восстановление законности и правопорядка, а также создание условий для проведения неотложных спасательных и аварийных работ [2, с. 2].

С получением установленного сигнала по приведению в степень готовности караулы и ВНК переходят на бессменное (гарнизонное) несение боевой службы, при этом в готовности к действиям в частях (подразделениях) или в других установленных местах (заблаговременно подготовленных) находятся резервы (маневренные группы) для отражения нападения или к действию по пресечению разрастающихся групповых неповиновений и массовых беспорядков.

Мероприятия общего характера, проводимые подразделениями НГ, администрацией УИС в учреждении уголовно-исполнительной системы:

администрация учреждения (территориального подразделения Комитета уголовно-исполнительной системы Министерства внутренних дел Республики Казахстан) переводится на усиленный (бессменный) вариант несения службы;

гражданские служащие и лица женского пола, работающие в учреждении, выводятся за пределы учреждения;

вносятся изменения в распорядок дня учреждения;

вводятся ограничения либо отмена допуска на объекты учреждения (производственные, коммунально-бытовые, культурно-образовательные, медико-санитарные помещения) и прилегающие к нему территории;

приостанавливается на время действия указанного режима реализация прав осужденных, предусмотренных статьями 105-113 Уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан;

принимаются меры по усилению наружной охраны;

выставляются посты возле магазина, пищеблока и в других местах хранения материальных ценностей;

оперативными сотрудниками проводится получение и анализ для использования в проводимых мероприятиях оперативной информации;

ведется наблюдение за осужденными, находящимися на профилактическом учете, при необходимости, они изолируются.

В карауле по охране учреждения уголовно-исполнительной системы начальник караула согласно боевому расчету обязан:

усилить охрану караульного помещения, заблаговременно оборудовать специальные бойницы для ведения огня, окна закрываются на металлические жалюзи;

личный состав несет боевую службу на постах в бронежилетах и в противопульных шлемах;

усиливается наблюдение за прилегающей к объекту территорией, при этом особое внимание обращается на возможность подлета беспилотных летательных аппаратов или дронов, используемых преступниками, в целях получения каких-либо разведывательных данных или совершения нападения на часовых (сбрасывание гранат или взрывчатых средств);

смена постов проводится с дополнительными мерами безопасности с использованием тактических приемов передвижений в незащищенных от нападения местах (отсутствия ограждения);

работа транспортного КПП ограничивается только ввозом транспортных средств, обеспечивающих жизнедеятельность учреждения уголовно-исполнительной системы;

аналогично ограничивается работа КПП по пропуску людей, при этом с началом ввода режима особых условий гражданские и лица женского пола, работающие в учреждении, выводятся за территорию учреждения;

личный состав караула усиливает бдительность, ограничивается выход из караульного помещения в караульный дворик;

в целях ограничения входа в караул с подразделения производится обеспечение продуктами питания на длительный срок;

назначенное должностное лицо, постоянно находящееся в карауле для контроля боевой службы, а также оказания практической помощи караулу, проводит воспитательную работу, направленную на повышение бдительности личного состава, воспитание необходимых высоких морально-боевых качеств, дополнительно разъясняется и доводится порядок применения оружия,

тактические действия при отражении нападения, ухищрения, применяемые осужденными для совершения побега;

на боевом расчете детализируются действия личного состава при нападении на пост, караул, побеге осужденного и других происшествиях;

на периметре объекта подготавливаются и усиливаются окопы для занятия обороны.

Начальник караула периодически уточняет у дежурного по части, дежурного помощника начальника колонии (начальника войскового наряда контролеров) текущую обстановку, информацию по поступающим дополнительным распоряжениям и указаниям, кроме того, сам на постоянной основе докладывает по средствам связи о текущей обстановке.

В войсковом наряде контролеров по контролю и надзору в учреждении уголовно-исполнительной системы:

Войсковой наряд контролеров выполняет задачи боевой службы во взаимодействии с администрацией охраняемых объектов. Как правило, при бессменном несении боевой службы в учреждении подготавливается место для отдыха одной из смен (оборудуются в одном из помещений административного здания).

Военнослужащие-женщины, несущие боевую службу в качестве дежурных контролеров по посту краткосрочных и длительных свиданий, снимаются со службы и убывают в подразделение, при этом прекращаются все виды свиданий, осуществление передач.

С прекращением работ в производственной зоне учреждения все осужденные направляются в жилую часть учреждения, где находятся в общежитиях локальных участков, при этом в производственной зоне остаются только осужденные, выполняющие работы по обеспечению жизнедеятельности учреждения.

Решением дежурного помощника начальника учреждения пост дежурных контролеров по производственной зоне снимается и переназначается в жилую зону учреждения (дежурным помощником начальника учреждения вносится запись в суточную ведомость надзора).

Администрацией учреждения и ВНК в жилой зоне учреждения увеличивается количество проверок осужденных в отрядах (проводятся учащенные обходы).

Осужденные, находящиеся в запираемых помещениях дисциплинарного изолятора и одиночных камер (ДИЗО/ОК), строгих условий отбывания наказания (СУОН) берутся под особый контроль. В целях недопущения происшествий, а также провокационных действий со стороны осужденных запираемые помещения ДИЗО/ОК, СУОН, а также сами осужденные подвергаются тщательному обыску. Закрепленными за запираемыми помещениями ДИЗО/ОК, СУОН сотрудниками учреждений проводится разъяснительная работа с осужденными, в ходе которой напоминается условия содержания в период ввода режима особых условий. Аналогичная

разъяснительная работа проводится и в других отрядах (местах размещения осужденных).

Сотрудниками оперативного отдела осужденные, находящиеся на профилактическом контроле, берутся на особый контроль, при этом осужденные способные оказать влияние на массы, дезорганизаторы, лидеры ОПГ, экстремисты по возможности изолируются (водворяются в одиночные камеры).

В жилой зоне учреждения в каждом отряде на постоянной основе находятся представители администрации (начальники отрядов, сотрудники режимных и оперативных отделов). Карточные проверки проводятся на плацу учреждения, при этом обеспечивается максимальное нахождение сотрудников учреждения, аналогично и при проведении остальных массовых мероприятий (подъем, утренняя физическая зарядка, прием пищи, отбой).

Сотрудники режимного отдела на постоянной основе обследуют и проверяют ограждения локальных участков, наличие и исправность замковых устройств на них, при выявлении неисправностей принимаются незамедлительные меры к их устранению.

Проводится обследование работоспособности дизель-генератора, во взаимодействии с караулом по охране учреждения проверяется работоспособность инженерно-технических средств охраны.

Заместителем командира роты по службе контролеров инструктивные занятия с заступающей сменой проводятся внутри объекта по сокращенному варианту, при этом в обязательном порядке детализируются действия по боевому расчету, разъясняются требования, предъявляемые по поддержанию режима особых условий. В обязательном порядке обеспечивается присутствие на подготовке смены ВНК и дежурной смены сотрудников оперативного и режимного отделов, которые доводят до личного состава оперативную обстановку, сведения по соответствию оборудованию постов инженерно-техническими средствами охраны.

Контроль приема стационарных и подвижных постов осуществляется согласно требованиям «Правил по организации деятельности по осуществлению контроля и надзора за поведением осужденных», при этом обращается особое внимание на выполнение следующих требований и мероприятий:

- контролер лично должен убедиться в качестве проведенного обыска запираемых помещений (камер дисциплинарного изолятора и одиночных камер, строгих условий содержания осужденных);

- на всех постах убедиться в наличии осужденных, а также наличием проверочных карточек на них;

- убедиться в исправности инженерно-технических средств, в особенности системы тревожной сигнализации, исправности средств связи на постах, а также работоспособности радиосредств;

- при приеме колодцев, люков и коммуникаций, выходящих за территорию учреждения убедиться в исправности замковых устройств на них, работоспособности сигнальных устройств в случае его вскрытия;

- проверить наличие и исправность замковых устройств на калитках локальных участков, своевременно выявить наличие пролазов в ограждениях;

- убедиться в наличии осужденных, находящихся на профилактическом учете (экстремистов, лидеров ОПГ, склонных к побегу и иных лиц), знать количество осужденных, находящихся в каждом отряде, камере. Склонных к побегу проверять каждые 2 часа путем построения на установленных местах.

Начальник войскового наряда в обязательном порядке осуществляет постановку задач перед заступлением на пост и осуществляет контроль выполнения функциональных обязанностей составом ВНК путем обходов, наблюдения через пост управления техническими средствами контроля и надзора, а также с использованием имеющихся средств связи.

Таким образом, действия караула, ВНК по охране, контролю и надзору в учреждениях уголовно-исполнительной системы, администрации УИС в районе проведения специальной операции осложняются переходом на бессменное (гарнизонное) несение боевой службы, введением режима особых условий, в ходе которого усиливается охрана объекта, контроль и надзор за поведением осужденных. В период введения режима особых условий личный состав должен быть готов к возможному изменению оперативной обстановки, и не должен допустить чрезвычайных происшествий и преступлений. Представленные в статье особенности несения боевой службы не являются исчерпывающими, они общего характера, соответственно на каждом посту имеются свои дополнительные требования, вводимые в период ввода режима особых условий.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 Закон Республики Казахстан от 10 января 2015 года № 274-V ЗРК «О Национальной гвардии Республики Казахстан».

2 Закон Республики Казахстан от 8 февраля 2003 года № 387 «О чрезвычайном положении».

REFERENCES:

1 Zakon Respubliki Kazakhstan ot 10 yanvarya 2015 goda № 274-V ZKR «O Nacionalnoi gvardii Respubliki Kazakhstan».

2 Zakon Respubliki Kazakhstan ot 8 fevralya 2003 goda № 387 «O chrezvychainom polozhenii».

Ж.Ж. КУЛЬБАЕВ

ҚАРАУЫЛДАРДЫҢ, БАҚЫЛАУШЫЛАРДЫҢ ӘСКЕРИ
НАРЯДТАРЫНЫҢ ЖӘНЕ ҚАЗ ӘКІМШІЛІГІНІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ АТҚАРУ

ЖҮЙЕСІ МЕКЕМЕЛЕРІНЕ ЖАСАЛҒАН ЗҚҚ ДИВЕРСИЯСЫ КЕЗІНДЕ БІРЛЕСКЕН ІС-ҚИМЫЛДАРДАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы

Осы бапта әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайдың немесе төтенше жағдайдың құқықтық режимін енгізу жағдайларында қарауылдардың әскери нарядтарының, бақылаушылардың әскери нарядтарының және ҚАЖ әкімшілігінің іс-әрекеттерінің ерекшеліктері ашылады және баяндалады.

Жаңалық қарауылдардың, әскери нарядтардың, ҚАЖ бақылаушылары мен әкімшіліктері лауазымды тұлғаларының жауынгерлік есебіне сәйкес әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайдың немесе төтенше жағдайдың құқықтық режимін енгізу жағдайында іс-қимылдардың ерекшеліктерін ашудан тұрады.

ZH. KULBAEV

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF JOINT ACTIONS OF GUARDS,
MILITARY SQUADS OF SUPERVISORS AND ADMINISTRATIONS OF THE
PENAL SYSTEM WHEN COMMITTING ACTIONS OF THE ILLEGAL ARMED
FORCES ON INSTITUTIONS OF THE PENAL SYSTEM.

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

This article describes the specifics of the action of the guard officials, military squads of inspectors and the administration of the UIS in the conditions of conducting a legal regime of a social emergency or a state emergency.

The novelty lies in the disclosure of the specifics of actions according to the combat calculation by officials of the guards, military squads of the controller and administrations of the UIS in the conditions of the introduction of a legal regime of a social emergency or a state of emergency.

УДК 355.4

Б.М. АҚТАНОВ

әскери іс және қауіпсіздік магистрі, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы тактика және жалпыәскери пәндер кафедрасы бастығының орынбасары, полковник, Петропавл қ.

БАРЛАУ ТОПТАРЫН ТОРУЫЛҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мақалада әскери барлау жүргізудің тиімді тәсілі ретінде торуылдың ұйымдастырылуы мен қағидалары және торуылға тағайындалған барлау топтарын дайындаудағы кейбір ерекшеліктері қарастырылған.

Түйінді сөздер: *торуыл, барлау, барлау топтары, торуылды ұйымдастыру, барлау органдары.*

«Жекпе-жектің идеалы – оны шығынсыз жеңу, ең аз шығынмен күресте жеңу өнері».

Б. Момышұлы [1].

Барлау – кез-келген жағдайда әскерлердің ұрыс қимылдарын жауынгерлік қамтамасыз етудің маңызды түрі болып табылады. Ол қарсылас, жергілікті жер және бөлімшелердің алдағы іс-қимылдарының, аудандағы ауа райы туралы мәліметтерді табу, жинау, зерттеу іс-шараларының жиынтығынан тұрады [2].

Торуыл ұрыстың барлық түрінде барлау жүргізудің бір тәсілі. Ол, қарсыластың мүмкін қозғалыс жолдарында барлау топтарның алдын ала және жасырын орналастырудан, оған кенеттен атыс және шабуыл арқылы тұтқынға алу, маңызды құжаттар, қару-жарақ пен ұрыс техникаларының үлгілерін қолға түсіру мақсатында, барлау топтарымен кез-келген жағдайда, әр түрлі жер бедерінде, тәулік уақытында, ауа-райында жүргізіледі. Әдетте торуылға барлау топтары тағайындалады, кейбір жағдайларда взвод немесе рота тағайындалуы мүмкін.

Барлау органдары мен арнайы мақсаттағы бөлімшелердің жауынгерлік қолдану тәжірибесі бойынша дайындалған және дайындалмаған торуылдар бар.

Дайындалған торуыл, ол қарсылас және оның қозғалыс бағыты бойынша барлау мәліметтері нәтижесінде жүргізіледі. Бұл жағдайда торуыл қарсыластың қозғалысының алдын-ала белгілі немесе ықтимал бағытына орналасады. Мұндай торуыл мұқият жоспарлауды, сапалы дайындықты және жан-жақты қамтамасыз етуді алдынала талап етеді.

Дайындалмаған торуыл, ол тапсырмаларды орындау аймағындағы жағдай күрт өзгерген кезде немесе тезірек іске асыруды қажет ететін қарсылас туралы сенімді ақпарат алған кезде әрекет ету тәсілі. Дайындалмаған торуылдың

сәттілігі қарсылас туралы алынған ақпараттың растығына және барлау топтарының алдағы әрекеттерге дайындығына байланысты.

Дайындалмаған торуылдың ерекшеліктеріне мыналар жатады:

- ұйымдастыруға уақыттың болмауы;
- ыңғайлы орынды таңдауда шектеулер;
- барлау мәліметті толық болмауы салдарынан қарсыластың үлкен күштерімен ұрысқа түсудің жоғары ықтималдығы.

Торуылдың негізгі қағидалары.

Жасырындық және дайындық: торуылды бастамас бұрын қарсыласты күту орны мен уақытын, сондай-ақ барлау топтарының әрекеттерін жасыруды мұқият жоспарлау керек. Торуылды қарсылас үшін шекті жерлерде жүргізу керек.

Мәжбүрлі еріксіз әрекет: шабуылдаушы қарсылас үшін дәрменсіз немесе осал болып жатқан жағдайға қызығушылық танытпауы керек. Бұл қарсыластың назарын аударуға және агрессивті қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Қарсы шабуылға немесе тапсырманы сәтті аяқтауға мүмкіндік береді.

Жылдамдық: торуылдың негізгі мақсаты, қарсыласқа кенеттен жылдам соққы беру, тұтқынға алу арқылы нақты мәліметтерді жинау және оны уақытылы жоғары бастықтарға жеткізу.

Нақты ақпарат және талдау: торуыл жасар алдында мүмкіндігінше тиімді әрекет ету үшін қарсыластың ерекшеліктерін зерттеу керек.

Іс-әрекет тактикасы ретінде торуылдың өзіндік құрылымы бар.

- Алдын ала дайындық. Сәтті торуыл үшін мұқият дайындық қажет, бұған жағдайды талдау, мақсаттарды анықтау, торуылдың орны мен уақытын таңдау кіреді.

- Күштерді орналастыру. Барлау топтары қарсыластың ықтимал бағыттарында орналасуы керек.

- Соққы беру үшін қолайлы жағдай. Торуылдың маңызды аспектісі - соққы жасау үшін қолайлы уақытты таңдау.

- Өзара іс-әрекетті ұйымдастыру. Барлаушылар арасында өзара байланысты қажет етеді және торуыл мақсатын түсіну маңызды рөл атқарады.

- Жасырындылық және бүркемелеу. Жасырындылық пен бүркемелеу талаптарын сақтай отырып, қарсыластың барлауын байқалмау. Бұған камуфляжды таңдау, жергілікті жердің бүркемелеулігін дұрыс пайдалану және әрекет іздерін мұқият жасыру кіреді.

- Маневрлік. Барлау топтары жоғары маневрлік қабілетке ие болған жағдайда ғана торуыл тиімді болады. Барлау топтары қарсыластың әрекеттеріне сәйкес тез қозғалуға және орналасу орнын өзгертуге қабілетті болуы керек.

- Торуылдан қауінсіз шығу. Торуылдың мақсаттарды орындағаннан кейін, барлау топтары торуыл ауданынан жылдам және жасырын кетуі керек.

Осы талаптарды орындау және торуылдың құрылымын қолайлы жүзеге асыру арқылы тиімділік пен табысқа қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Торуылдар екі негізгі түрге бөлінеді, біріншісі жеке торуыл, ол ең жиі қолданылады және «атыс қапшығы» деп аталатын бір уақытта атыспен жою

аймағымен сипатталады; ал екіншісі бірнеше бекіністерден жасалатын торуыл, ол екі немесе одан да көп өзара байланысты жеке торуылдар.

Торуылды ұйымдастыру үшін ыңғайлы орындар:

- үңгірлер, өзендер, жоталар, тау беткейлері арқылы өтетін таудағы жол және соқпақ жолдар;

- тауға, үңгірге кіреберістер мен шығаберістер;

- елді-мекендерге кіреберістер мен шығаберістер;

- өту орындары (көпірлер, өткелдер);

- су көздері;

- жіңішке жерлер, терең ойықтар, жолдың бұрылысы мен жол қиылысы;

- орман соқпағы;

- биік және тік бөгет;

- бір-бірінен алыс емес қашықтықта орналасқан параллельді жолдар;

- биік ғимараттар қабырғалары, үйлер орналасқан тар көшелер сондай-ақ атуға арналған ойықтар;

- тұйықталуға алып келетін тар көшелер (лекті тұзаққа түсіруге ыңғайлы орын, оны жалған жол көрсеткіштермен тұйыққа бағыттауы) [3, 40 б.].

Ұрысты дайындау және табысты жүргізуге қажетті барлау мәліметтерін алу үшін оны барлық деңгейдегі командирлері мен штабтар ұйымдастырады. Қарсыласты талқандау үшін әрбір командир оның күшті және әлсіз жақтарын, күштері мен құрамын, оның ниетін және іс-әрекет сипатын т.б. мәліметтерді білуі керек. Мұндай мәліметтерсіз жеңіске жету қиын [2].

Торуылды өткізу үшін барлау тобы, атыспен қамтамасыз ету және басып алу топтарынан, бақылау, мина қою, жан-жақты қамтамасыз ету топ бөліктерінен тұруы мүмкін [4, 47-б.].

Торуылды дайындауды бастамас бұрын жағдайды бағалау қажет. Қарсыластың жағдайын, болатын іс-әрекетін зерттеп, торуылға ең қолайлы орын мен уақытты анықтау, одан басқа өзінің мүмкіндіктерін ескеруі қажет. Торуылда әрекет жоспарын құрастыру үшін барлау органдарынан алынған ақпаратты дұрыс пайдалану қажет. Торуылды жоспарлаудың тағы бір маңызды аспектісі, ол тиімді қаруды тандау. Жағдайға байланысты барлау топтары атыс қаруын, суық қаруды немесе басқа арнайы қаруды қолдана алады. Қаруды тандау кезінде барлаушылардың дайындығы мен тәжірибесін, сондай-ақ таңдаған қаруды қолданудың ықтимал нәтижесін ескеру қажет. Сондай-ақ, торуылдағы барлық барлау топтарының өзара әрекеттерін үйлестіру қажет. Торуылға әрекет жоспарын барлық барлау топтарымен талқылау, күш-жігерді біріктіру және торуылдың тиімділігін арттыру үшін тапсырмаларды өзара бөлу қажет. Одан басқа іс-әрекеттің нәтижелерін арттыру үшін бірлескен жаттығулар өткізу қажет.

Дайындық кезінде барлау топтарымен қарсыластың іс-әрекетін, әсіресе қару-жарақ пен техниканың белгілерін, басқару пункттерін және басқа да объектілерін білуін; жеке құрамның жабдықтары мен айырым белгілерін, ерекшеліктерін, әртүрлі объектілердің тән белгілерін, жеке құрамның өз міндеттерін, тәсілдерін, оларды орындау реттілігін және барлау жүргізу

барысында өзара іс-қимыл тәртібін, басқару және тану белгілерін білуін және түсінуін тексеру қажет. Бұл ретте қару-жарақ пен техниканың, барлау құралдарының жай-күйі мен дайындығына, жанармай мен оқ-дәрілердің қорларын толықтыруға ерекше назар аударылады. Бөлімше командирлерінің дайындығын тексеру кезінде, бұдан басқа, олардың басқару тәртібі мен баяндамаларын білуі тексеріледі.

Атап өткендей, торуылдың мақсатына жетуде шешуші рөлді нақты жоспарлау, барлау топтарын сапалы және уақытылы дайындау атқарады. Жағдайды мұқият зерделеу, қолайлы орынды тандау, құралдарды анықтау және іс-әрекеттерді үйлестіру жетістікке жетуге және торуылды сәтті жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі басшылық құжаттарда барлау топтарының дайындығы көрсетілген, ал бұл мақалада заманауи ұрыс жүргізу тактикасының өзгеруіне байланысты ғаламтор желілерінен және ғылыми зерттеулердің нәтижесіне сүйене отырып барлау топтарын дайындаудағы ерекшеліктермен қосымшалар қарастырылған.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1 Таулардағы ұрыста әрекеттер / Д.Қ. Мухамеджанов, Б.М. Ақтанов // Қазіргі заманғы оқыту құралдарын пайдалану жағдайында отты даярлауды оқыту әдістерін дамыту: ғылыми-практик. конф. ғылыми еңбектер жинағы. – ҰҰА, 2024. – 225 б.

2 Барлау. Барлаудағы взвод. Барлаудағы бөлімше. <https://infourok.ru/OBJ>.

3 Барлау кезінде торуыл жүргізудің жаңа тәсілдері / Б.М. Ақтанов, Б. Қазытай // Қазіргі заманғы әскери жанжалдар жағдайларындағы қаруланған күрес тәсілдері мен құралдары: тактикалық буын офицерлік кадрларын даярлау мәнмәтінінде: ғылыми-теориялық семинар материалдарының жинағы. – ҰҰ ӘИ, 2021. – 40 б.

4 Ақтанов Б.М. Заманауи ұрыс жағдайындағы сарбаз әрекетінің тактикасы: Оқу құралы / Б.М. Ақтанов, М.Қ. Кәрібозов, А.А. Әбілмәжінов. ҰҰ ӘИ. – Петропавл, 2019. – 47 б.

REFERENCES:

1 Taulardagy urysta areketter / D.K. Mukhamedzhanov, B.M. Aktanov // Qazyrgy zamangy oqytu quraldaryn paidalanu zhagdaiynda otty daiarlaudy okytu adisterin damytu: gylymi-praktikalyk konpherensiasynyn gylymi enbekter zhinagy; UUA, 2024. – 225 b.

2 Barlau. Barlaudagy vzvod. Barlaudagy bolimshe. <https://infourok.ru/OBZH>.

3 Barlau kezinde toruyl zhurgyzudyn zhana tasildery / B.M. Aktanov, B. Kazytai // Qazyrgy zamangy askeri zhanzhaldar zhagdailaryndagy qarulangan qures tasyldery men quraldary: taqtiqalyq buyn oficerliq kadrlaryn dayarlau manmatynynde: gylymi-teorialyq seminar materialdarynyn zhinagy. – UU AI, 2021. – 40 b.

4 Aktanov B.M., M.K. Karibozov, A.A. Abilmazhinov / Zamanauı urys zhagdaiyndagy sarbaz areketynyn taqtıqasy: Oqu quraly. – Petropavlovsk: UU AI, 2019. – 47 b.

Б.М. АКТАНОВ

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНЫХ ГРУПП К ЗАСАДЕ

Академия Национальной гвардии Республики Казахстан

В статье рассматриваются организация и принципы засады как эффективного способа ведения военной разведки и некоторые особенности подготовки разведывательных групп, назначенных в засаду.

B.M. AKTANOV

SOME FEATURES OF THE PREPARATION OF RECONNAISSANCE GROUPS FOR AN AMBUSH

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

The article discusses the organization and principles of an ambush as an effective way of conducting military intelligence and some features of the training of intelligence groups assigned to an ambush.

УДК 94 (574)

А.А. БЕНКЕ

магистр юридических наук, начальник кафедры общеобразовательных дисциплин Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, г. Петропавловск, e-mail: benke78@mail.ru

ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ РЕПРЕССИЙ: УСЛОВИЯ СОДЕРЖАНИЯ ЖЕНЩИН В СТАЛИНСКИХ ЛАГЕРЯХ ГУЛАГА (1937-1950-е гг.)

Статья посвящена изучению положения женщин в системе ГУЛАГа в сталинский период с акцентом на массовые репрессии 1937-1938 гг. и особенности заключения женщин в исправительно-трудовых лагерях. Исследуются половозрастные характеристики заключенных, показывая значительное преобладание мужчин во всех возрастных группах. Несмотря на меньшее количество женщин среди арестованных, их положение в лагерях было крайне тяжелым: они подвергались принудительному труду, физическому насилию и моральному унижению. Особое внимание уделяется специфике судебных и следственных процессов над «женами врагов народа», условиям содержания беременных и женщин с детьми, а также их эксплуатации в лагерях. Статья анализирует архивные материалы и статистические данные, раскрывая жестокие реалии, в которых женщины оказались практически бесправными, несмотря на наличие законодательных улучшений.

Ключевые слова: *сталинские лагеря, ГУЛАГ, женщины-заключенные, политические репрессии, массовые репрессии 1937-1938 гг., политические заключенные, особый режим для женщин.*

Сталинские лагеря, официально называемые «ГУЛАГ» (Главное управление лагерей и мест заключения), играли ключевую роль в репрессивной системе Советского Союза. Массовые репрессии 1937-1938 гг. затронули, прежде всего, мужскую часть населения страны. Количество репрессированных мужчин значительно превышало численность репрессированных женщин. Женщинам в ходе следствия отводилась второстепенная роль, хотя они, как и мужчины, подвергались арестам по политическим и уголовным статьям, а затем отправлялись в лагеря, где их жизнь была связана с жестокими условиями труда, строгим режимом и постоянным контролем со стороны охранников.

Для анализа соотношения мужчин и женщин среди заключенных исправительно-трудовых лагерей были выделены возрастные группы: до 18 лет (несовершеннолетние с неустойчивой психикой), 18-25 лет (люди на стадии формирования личности), 26-40 лет (наиболее работоспособный возраст), 41-55 лет (с пониженной работоспособностью из-за физиологических изменений) и старше 56 лет (с исчерпанными физическими резервами) [1, с. 55-56]. При

рассмотрении половозрастных характеристик контингента отмечается преобладание мужчин по всем возрастным категориям. В группе несовершеннолетних мужчины значительно доминируют (77,3 %). В двух следующих возрастных категориях наблюдается стабильное соотношение мужчин и женщин (1,8:1). В старших возрастных группах соотношение 3,6:1 с преобладанием мужчин. Таким образом, в лагере существовало относительно равномерное распределение мужчин и женщин по всем возрастным группам.

Половой признак при характеристике лиц работоспособного возраста практически не имеет значения. Несовершеннолетние мужского пола более склонны к совершению преступлений, именно с этим связано меньшее количество женщин до 18 лет [1, с. 56].

По данным переписи 1939 г. мужчины составляли 79 % обитателей ГУЛАГа. Однако следует учитывать, что к населению ГУЛАГа относились и трудпоселенцы, среди которых женщин было значительно больше, чем в лагерях и колониях. Р. Конквест утверждает, что в 1930-е гг. в лагерях содержалось менее 10 % женщин, причем значительная часть их принадлежала к уголовному миру. Согласно другим данным доля женщин в составе заключенных лагерей составляла на начало 1938 г. 6,9 %, а на начало 1939 г. – 8,4 %. Подсчеты, произведенные на основе картотеки репрессированных, составленной в Государственном общественно-политическом архиве Пермской области показывают, что доля женщин, оказавшихся в застенках НКВД в 1937-1938 гг. достигала 8,2 % от общего числа арестованных [2, с. 89].

Согласно приказу, аресту подлежали женщины, состоявшие в юридическом или фактическом браке с осужденными в момент их ареста, а также женщины «хотя и состоявшие с осужденным в разводе, но: а) причастные к контрреволюционной деятельности осужденного; б) укрывавшие осужденного; в) знавшие о контрреволюционной деятельности осужденного, но не сообщившие об этом соответствующим органам власти»». Следственные дела «жен врагов народа» направлялись на рассмотрение Особого совещания, которое «в зависимости от социальной опасности» обвиняемой определяло срок заключения в лагере от 5 до 8 лет.

По материалам архивно-следственных дел трудно выявить специфику методов ведения следствия в отношении женщин. Прежде всего необходимо выделить следственные дела «жен врагов народа». Эта категория репрессированных женщин, вероятно, была самая бесправная. Следствие по этим делам было непродолжительным, максимально упрощенным и унифицированным. Главное в нем – установление факта заключения брака с «участником контрреволюционной организации».

Возраст женщины не являлся какой-либо преградой для репрессий. Возраст арестованных, как мужчин, так и женщин, колебался от 18 до 65-70 лет. Все жертвы репрессий, за редким исключением, являлись гражданами СССР.

Уровень образования арестованных женщин был ниже, чем у мужчин. Начальное образование имели 25,2 % женщин и 36,5 % мужчины, среднее и

неполное среднее, соответственно, 9,5 и 5 %, высшее и неполное высшее – 1,2 и 1,3 %, не имели образования 17,9 % женщин и 12,8 % мужчин [2, с. 91-92].

Наказания, которые получили арестованные женщины, были, если уместно такое сравнение, несколько «мягче», чем у мужчин. 41 % арестованных в 1937-1938 гг. женщин был освобожден, в основном после смещения Н. Ежова, «за отсутствием состава преступления» (мужчин – 31,7 %); 18 % приговорены к высшей мере наказания (мужчин расстреляли значительно больше – 39,4 %); 20,8 % получили срок десять лет лагерей (мужчины 18 %); 6,7 % – восемь лет лагерей; остальные (13,5 %) были приговорены к менее длительным срокам: от 3 до 7 лет [2, с. 93].

Повсеместно использовались заключенные в личных подсобных хозяйствах лагерного начальства (на огороде, в домашнем хозяйстве, в уборке личных домов, по пошиву и починке одежды и для изготовления предметов быта). В беспорядочном положении находились, в первую очередь, женщины, которых работники ВОХР и лагерная администрация склоняли к сожительству.

За превышение власти, избивание осужденных, незаконное водворение их в штрафной изолятор, склонение к сожительству заключенных-женщин работники военизированной (ВОХР) и служащие лагеря неизбежно подвергались уголовной ответственности [1, с. 97].

Условия отбывания наказания женщинами в сталинских лагерях были крайне суровыми и жестокими. Хотя в лагерях ГУЛАГа, как правило, не делалось значительных различий между мужчинами и женщинами, однако были некоторые особенности, связанные с положением женщин в этих условиях.

3 января 1938 года вышел приказ по Карлагу НКВД, по которому было запрещено выходить «на внешнюю работу даже при наличии теплой одежды в дни ветров и морозов от 25 градусов ниже нуля, в дни морозов без ветра 30 градусов ниже нуля, не считая аварийных работ, но в этих случаях люди должны быть тепло одеты. Обеспечить все жилые и производственные помещения лагочек топливом и кипятком, поддерживая их бесперебойным запасом. Перед разводом давать карболовый вазелин для смазывания лица и рук». Однако, данный приказ в Акмолинском отделении не выполнялся, так как женщины выходили рубить камыш даже в 40-градусный мороз, в результате чего получали обморожения [3, с. 100].

Все осужденные по статье члены семей изменников Родины (ЧСИР), должны были отбывать наказание только в специально отведенных для них отделениях с особым режимом содержания.

Об этом свидетельствует и такой факт, когда в Акмолинском отделении были выявлены различные заболевания и необходима была госпитализация, больным женщинам не могли оказать необходимую медицинскую помощь на месте, а перевод в другую больницу не был предусмотрен. Этот вопрос мог быть решен только на уровне высшего руководства НКВД.

«Зам. нач. 1 спецотдела капитану Госбезопасности Зубкину. Сообщаем, что находящиеся в Акмолинском спецотделении Карлага НКВД, ниже

наименованные осужденные Особым Совещанием, как члены семей изменников родины: Аутустина Клавдия Васильевна, ребенок которой болен миомой; Орловская-Колгина Александра Григорьевна, психически больная и за своим ребенком, Светланой, 11 месяцев, не ухаживает и не кормит, мечтает о смерти ребенка; Моксак Лидия Павловна больна паршой головы; Исаакова Екатерина Тимофеевна больна стригущим лишаем; Вилина Екатерина Тимофеевна – психически больна. Указанным заключенным требуется спецлечение, которое в условиях спецотделения осуществить невозможно. Просим Вашего указания, куда их отправить для лечения. Зам. нач. ГУЛАГа НКВД СССР ст. майор Госбезопасности Леонюк» [3, с. 106].

В Положении об общих местах заключения РСФСР, утвержденном постановлением Народного комиссариата юстиции РСФСР от 15 ноября 1920 года, указано, что в местностях, где нет специальных женских мест заключения или отделений, заключенные-женщины должны помещаться в камерах, изолированных от остальных. В отношении вопроса отбывания наказания женщинами, имеющими малолетних детей, в Положении было определено, что с заключенными-женщинами могут приниматься только грудные дети, которые помещаются совместно с матерями. При этом особенности содержания их отдельным образом не регламентировались, также отсутствовали специальные нормы об улучшенном питании, прогулках, вещевом обеспечении, льготных условиях труда данной категории осужденных. В исправительно-трудовом кодексе (ИТК) РСФСР 1924 и 1933 годов были существенно улучшены условия для женщин с детьми. В 1924 году впервые установлены привилегии для беременных заключенных: с пятого месяца беременности они могли не привлекаться к работам вне места заключения без их согласия. Впервые было законодательно разрешено содержать грудных детей в исправительно-трудовых учреждениях вместе с матерями. В 1933 году права расширились: беременные и кормящие женщины получили запрет на работу вне места жительства, а также полное освобождение от работ до и после родов, в соответствии с нормами Кодекса законов о труде. Также было гарантировано право на содержание детей до четырех лет с обязательной организацией яслей [4, с. 709].

Несмотря на то, что в законодательстве правовое положение женщин последовательно улучшалось, объективная реальность, воссозданная на основе воспоминаний бывших узниц ГУЛАГа, свидетельствует, что выжить в тех условиях можно было только чудом [5, с. 164].

Так, из Архива Управления Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан (УКПС и СУ ГП РК) по Карагандинской области. Ф. 16. Д. 40. Л. 236. Подлинник, документ № 106 «Результатов проведенной прокуратурой КАРЛАГА НКВД проверки выполнения Указа Президиума Верховного Совета СССР от 1944 года об оказании помощи беременным женщинам и кормящим матерям в подразделениях лагеря» (сентябрь 1944) начальнику управления КАРЛАГА НКВД подполковнику госбезопасности Соколову была представлена следующая

информация: проверка, проведенная Прокуратурой КАРЛАГА НКВД, выявила нарушения в исполнении Указа Президиума Верховного Совета СССР от 8 июля 1944 г. по оказанию помощи беременным женщинам и кормящим матерям: не организован учет кормящих, беременных, многодетных женщин и одиноких матерей; расчеты с детскими учреждениями производятся по старой схеме из-за отсутствия указаний от Финансового управления; нарушена выдача дополнительных карточек питания беременным и кормящим матерям, как в Батыкском отделении, где 5 женщин не получили карточки; в некоторых отделах отсутствуют надлежащие условия для беременных и кормящих матерей, например, в Бурминском отделе беременная заключенная Манькова спала на голых нарах без постельных принадлежностей. Прокурор КАРЛАГА НКВД требует указаний по устранению нарушений [6, с. 174-175].

История институтов отбывания наказания для осужденных матерей с детьми в 1950-е годы показывает плохие условия материально-бытового и медицинского обеспечения. Документы МВД 1952 и 1953 годов раскрывают трудности содержания женщин и детей в лагерях Главного управления лагерей железнодорожного строительства (ГУЛЖДС) на Дальнем Востоке, где содержание заключенных было вдвое дороже, чем в других лагерях. Комиссия предлагала разместить матерей с детьми в лагерях с более мягким климатом, но предложение отклонили. Докладная записка 1953 года описывает неудовлетворительные условия размещения и водоснабжения, а также отсутствие коммунальных служб в некоторых женских лагерных пунктах [4, с. 712].

С конца 40-х годов XX века заключенные исправительно-трудовых лагерей, расположенных на территории Казахстана были разделены по половому признаку. Так, например, в 1949 г. в лагерях принимались меры по раздельному размещению контингента по подразделениям усиленного и общего режима, как того требовал приказ МВД СССР от 22 июня того года и заключенных мужчин и женщин. Так, к концу года в Карлаге функционировало 38 зон усиленного режима для содержания мужчин и 7 – для размещения женщин. Соответственно, значительное число ферм стало обслуживаться только мужчинами или женщинами. Для раздельного содержания по половым признакам в Карагандинском лагере были определены 60 участков и ферм для женщин и 122 – для мужчин. Просторненское, Промышленное, Иссень-Гельдинское и Ортаусское полностью были укомплектованы мужчинами [1, с. 57].

Несмотря на то, что в исправительно-трудовых кодексах 1924 и 1933 гг. предписывалось раздельное содержание осужденных женщин и мужчин, Инструкция «О режиме содержания заключенных», объявленная приказом НКВД СССР № 00889 1939 года, разрешала совместное размещение заключенных в общих зонах, но в отдельных бараках.

На лагерных пунктах заключенные разных категорий были смешаны. Женский барак на 500 человек был грязным и запущенным, с запретом на вход мужчин, который не соблюдался. В ГУЛАГе женщины часто подвергались

физическому и психологическому насилию. Приказ начальника Карлага подтверждает факты принуждения женщин к сожительству и использования их на ночных работах. В протоколе партконференции 1951 года сообщается, что на одном из лагерных пунктов начальник и заключенные мужчины злоупотребляли властью, склоняли женщин к сожительству и использовали их как домработниц.

Сожительству мужчин и женщин, в том числе и по принуждению, было весьма распространенным явлением в местах лишения свободы. Количество беременных и имеющих детей женщин возрастало. По состоянию на 1 января 1948 года в ИТЛ и ИТК содержалось 2 356 685 заключенных. При этом с 1 января 1948 года по 1 марта 1949 года число осужденных женщин с детьми возросло на 138 % и беременных женщин на 98 %. Женщины с детьми и беременные составляли 6,3 % от общей численности заключенных-женщин, содержащихся в лагерях и колониях. Содержавшиеся в местах заключения осужденные женщины с детьми и беременные размещались в 234 специально приспособленных помещениях, и реже в отдельных секциях бараков.

Руководители ГУЛАГа передавали некоторые сведения «наверх»: в докладной записке Сталину за 1949 год о положении женщин в лагерях неодобрительно отмечается, что из 503 000 женщин, находящихся в данный момент в местах заключения, 9 300 беременны и 23 790 имеют при себе маленьких детей. «Учитывая крайне вредное влияние на здоровье и воспитание детей, оказываемое пребыванием в местах заключения», авторы записки предложили досрочно освободить беременных женщин и женщин с детьми до семи лет, находящимися либо в лагере при матери, либо дома без матери, всего примерно 70 000 женщин (но «политические», как и рецидивистки и осужденные за тяжкие преступления, освобождению не подлежали).

Интересно ознакомиться с нормой № 8 довольствия для беременных и кормящих грудью женщин. Такого контингента в лагерях было много. Они получали хлеба 800 г, мяса 60 г, рыбы 129 г, растительного масла 15 г, жиров 15 г и т.д.

В остальном разницы в наименованиях продуктов с основной нормой №2 не имелось. Добавлялось лишь молоко – 400 г (в день).

Беременным женщинам, кормящим грудью в течение 9 месяцев после родов, по представлению соответствующей справки врача, довольствие выдавалось бесплатно по норме № 8.

Чай и сахар по нормам за отработанное время выдавали два раза в месяц по бригадным спискам.

Одновременно с этим выдавалось и хозяйственное мыло: основная норма – 200 г, больным в стационарах – 286 г, для детей заключенных в течение 9 месяцев – 300 г, женщинам дополнительно по 100 г.

Определенная часть заключенных была занята на вредном производстве. Этой категории заключенных выдавалось к пайку бесплатно 200 г молока за счет ресурсов собственных подсобных хозяйств или специальных фондов.

Дополнительное питание полагалось беременным женщинам в течение 4 месяцев до родов и кормящим матерям 4 месяца после родов [1, с. 156].

В 1947 году приказ МВД СССР № 0190 установил раздельное содержание мужчин и женщин в исправительно-трудовых лагерях, создав женские подразделения. Однако к 1950 году только 67 % женщин содержались отдельно, остальные оставались в общих зонах с мужчинами. Эта мера ухудшила условия труда для женщин, лишив их работы в смешанных подразделениях, что привело к тяжелым условиям в чисто женских бригадах. Стремление избежать трудностей стало причиной роста числа беременностей среди заключенных. В 1953 году Лаврентий Берия предложил амнистию, освободившую около 1,2 млн заключенных, включая беременных женщин и матерей с детьми до двух лет. Политических заключенных эта амнистия не затронула, что вызвало волнения.

В конце 40-х – середине 50-х годов увеличивается количество политзаключенных женщин. Женщины были осуждены в этот период, в основном, по бытовым статьям, но эти статьи можно отнести к политическим репрессиям, так как их появление обусловлено внутренней политикой, которую проводило государство. В последнем же временном интервале наблюдается преобладающее положение женского контингента среди политических заключенных.

Обращаясь к статьям, по которым были осуждены заключенные, следует отметить, что в первом периоде чаще встречаются мужчины, осужденные по бытовым статьям (особенно за нарушение трудовой дисциплины). Также стоит отметить, что это период военного времени, когда критерии и нормы наказания ужесточаются. Преобладали осужденные по ст. 58 УК РСФСР. В 1945-1947 гг. – больше мужчин, осужденных по политическим мотивам, чем осужденных по тем же мотивам, женщин. Заключенные, отбывающие наказание в Сиблаге по ст. 58 и аналогичным ей статьям кодексов союзных республик, литерам Особого совещания, преобладают среди других лагерных контингентов [1, с. 58].

Старшая возрастная группа, представленная в среднем десятипроцентным показателем у мужчин и пятипроцентным – у женщин, на последнем этапе существования лагеря не выявлена. Скорее всего, срок их заключения закончился (амнистия, сокращение срока по болезни, смерть). В любом случае государство не было заинтересовано в содержании под стражей пожилых людей, не дававших экономической отдачи. Определенного обоснования требует резкое изменение двух возрастных групп (18-25 лет и 26-40 лет) у женщин. Перераспределение их процентного содержания может быть объяснено большим притоком новых заключенных [1, с. 58].

Заключение. Исследование гендерных аспектов репрессий и условий содержания женщин в сталинских лагерях ГУЛАГа (1937–1950-е гг.) показывает, что политика советского режима в отношении заключённых имела уникальные особенности, обусловленные как общими репрессивными тенденциями, так и гендерной спецификой. Женщины, оказавшиеся в лагерях, сталкивались не только с физическими и психологическими испытаниями,

характерными для системы ГУЛАГа в целом, но и с дополнительными трудностями, связанными с их полом: от отсутствия базовых санитарных условий до сексуальной эксплуатации и дискриминации.

Анализ лагерных условий позволяет выявить масштаб гендерного насилия и отсутствие должного внимания к потребностям женщин-заключённых со стороны лагерной администрации. Несмотря на это, женщины проявляли стойкость, создавали неформальные сообщества поддержки и участвовали в сопротивлении лагерным порядкам.

Важность изучения гендерных аспектов репрессий заключается не только в восстановлении исторической справедливости, но и в осознании того, как государственные репрессивные механизмы могут по-разному воздействовать на мужчин и женщин. Это позволяет глубже понять природу тоталитарных режимов и их влияние на общество, а также более широко оценить последствия политических репрессий в контексте социальной и гендерной истории.

Таким образом, рассмотрение женского опыта в ГУЛАГе открывает новые грани в изучении советской истории и даёт возможность более комплексного осмысления трагических страниц прошлого, связанных с массовыми репрессиями и нарушением прав человека.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 Косынтаев К.Б. Режим содержания и материально-бытовые условия заключённых в исправительно-трудовых лагерях Советского Союза (30-е–50-е годы XX века): Монография. – Петропавловск. – 2015. – 177 с.

2 Кочеткова Н.А., Обухов Л.А. «Большой террор»: гендерный аспект (по материалам Прикамья) // Вестник Пермского университета. – 2007. Выпуск 3 (8). – С. 89–93.

3 Кукушкина А.Р. Акмолинский лагерь жен «изменников Родины»: история и судьбы. – Караганда, 2008. – 248 с.

4 Омельченко О.А. Условия отбывания наказания беременными женщинами и женщинами, имеющими малолетних детей, во времена ГУЛАГа // Право и политика. – 2014. – № 5. – С. 708–718. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=52201

5 Горецкая Е.М. Гендерные особенности восприятия ГУЛАГа: сравнительный контент-анализ устных и письменных воспоминаний // Исторический журнал: научные исследования. – 2022. – № 6. DOI: 10.7256/2454-0609.2022.6.39493 EDN: VMSDGN URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=39493

6 Саяси кугын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі Мемлекеттік комиссияның материалдары (XX ғасырдың 20-50 жылдары) – Материалы Государственной комиссии по полной реабилитации жертв политических репрессий (20-50 годы XX века). – Т. 6: Исправительно-трудовые лагеря в Казахстане: Карлаг. Сборник документов и материалов. Составители тома:

З.Г. Сактаганова, А.У. Аупенова / Под общ. ред. Е.Т. Карина. – Астана, 2022. – 88 с.

REFERENCES:

1 Kosyntaev K.B. Rezhim sodержaniya i material'no-bytovye usloviya zaklyuchennyh v ispravitel'no-trudovyh lageryah Sovetskogo Soyuza (30-e-50-e gody XX veka): Monografiya. – Petropavlovsk. – 2015. – 177 s.

2 Kochetkova N.A., Obuhov L.A. «Bol'shoj terror»: gendernyj aspekt (po materialam Prikam'ya) // Vestnik Permskogo universiteta. – 2007. Vypusk 3 (8). – S. 89–93.

3 Kukushkina A.R. Akmolinskij lager' zhen «izmennikov Rodiny»: istoriya i sud'by. – Karaganda, 2008. – 248 s.

4 Omel'chenko O.A. Usloviya otbyvaniya nakazaniya beremennymi zhenshchinami i zhenshchinami, imeyushchimi maloletnih detej, vo vremena GULAGa // Pravo i politika. – 2014. – № 5. – S. 708–718. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=52201

5 Goreckaya E.M. Gendernye osobennosti vospriyatiya GULAGa: sravnitel'nyj kontent-analiz ustnyh i pis'mennyh vospominanij // Istoricheskij zhurnal: nauchnye issledovaniya. – 2022. – № 6. DOI: 10.7256/2454-0609.2022.6.39493 EDN:VMSDGN URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=39493

6 Sayasi қуғын-сыргын қырбандарын толық ақтау жөніндегі Мемлекеттік комиссияның материалдары (HKH ғасырдың 20-50 жылдары) – Materialy Gosudarstvennoj komissii po polnoj reabilitacii zhertv politicheskikh repressij (20-50 gody HKH veka). T. 6: Ispravitel'no-trudovye lagerya v Kazahstane: Karlag. Sbornik dokumentov i materialov. Sostaviteli toma: Z.G. Saktaganova, A.U. Aupenova / Pod obshch. red. E.T. Karina. – Astana, 2022. – 488 s.

А.А. БЕНКЕ

РЕПРЕССИЯНЫҢ ГЕНДЕРЛІК АСПЕКТІЛЕРІ: ЕТЛББ (Еңбекпен түзеу лагерьлерінің бас басқармасы) СТАЛИНДІК ЛАГЕРЬЛЕРІНДЕ ӘЙЕЛДЕРДІ ҰСТАУДЫҢ ШАРТТАРЫ (1937-1950 жж.)

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы

Мақала 1937-1938 жылдардағы жаппай қуғын-сүргін және еңбекпен түзеу лагерьлерінде әйелдерді ұстау ерекшеліктерін назарға ала отырып, сталиндік кезеңдегі ЕТЛББ жүйесіндегі әйелдердің жағдайын зерттеуге арналған. Тұтқындардың жыныстық жас ерекшеліктері зерттеліп, барлық жас топтарында ер адамдар басым екендігі анықталды. Тұтқындалғандар арасында әйелдер саны аз болғанымен, олардың лагерьлердегі жағдайы өте ауыр болды: олар мәжбүрлі еңбекке, физикалық зорлық-зомбылыққа және моральдық қорлыққа ұшырады. «Халық жауларының әйелдеріне» қатысты сот және тергеу процестерінің ерекшелігіне, жүкті әйелдер мен балалары бар әйелдерді ұстау жағдайларына, сондай-ақ оларды лагерьлерде қанауға ерекше назар аударылады. Мақала заңнамалық жақсартуларға қарамастан әйелдердің

іс жүзінде құқығынан айырылғандығы қатыгез шындық екендігіне көз жеткізе отырып, мұрағат материалдары мен статистикалық деректерді талдайды.

A.A. BENKE

GENDER ASPECTS OF REPRESSIONS: CONDITIONS OF WOMEN'S DETENTION IN STALIN'S CAMPS GULAG (1937-1950)

National Guard Academy of the Republic of Kazakhstan

The article is devoted to the study of the situation of women in the GULAG system during the Stalinist period, with an emphasis on the mass repressions of 1937-1938 and the peculiarities of women's imprisonment in correctional labor camps. The sex and age characteristics of prisoners are investigated, a significant predominance of men in all age groups are demonstrated. Despite the smaller number of women among prisoners, their situation in the camps was extremely difficult: they were subjected to forced labor, physical violence and moral humiliation. Special attention is paid to the specifics of the judicial and investigative trials of the "wives of people's enemies", the conditions of detention of pregnant women and women with children, as well as their exploitation in camps. The article analyzes archival materials and statistical data, reveals the cruel realities in which women found themselves practically disenfranchised, despite the existence of legislative improvements.

ТЕХНИКА И ВООРУЖЕНИЕ. ВОЙСКОВОЙ ТЫЛ

УДК 620.179.16

**Р.А. ТАРУНИН¹, В.Ю. ТЮКАНЬКО², С.А. БРИЛЬКОВ³,
А.Г. МАРКОВА⁴, Е.М. АХМЕТЖАНОВ⁵**

¹ магистр, докторант кафедры «Химия и химические технологии» Северо-Казахстанского университета им. М. Козыбаева, г. Петропавловск, e-mail: ratarunin@ku.edu.kz;

² кандидат технических наук, PhD химии, доцент кафедры «Химия и химические технологии» Северо-Казахстанского университета им. М. Козыбаева, г. Петропавловск, e-mail: vetal3333@mail.ru;

³ инженер-конструктор ТОО «AVAGRO»;

⁴ магистр, старший преподаватель кафедры «Физика» Северо-Казахстанского университета им. М. Козыбаева, г. Петропавловск, e-mail: agni.m@bk.ru;

⁵ магистр, старший преподаватель кафедры вооружения и стрельбы Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, e-mail: panda_kungfu@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ УЛЬТРАЗВУКОВОЙ ДЕФЕКТОСКОПИИ ДЛЯ ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ПЛАСТИКОВЫХ ЕМКостей, ПРИМЕНЯЕМЫХ ДЛЯ ХРАНЕНИЯ ДИЗЕЛЬНОГО ТОПЛИВА В СЛУЖБЕ ТЫЛА

Необходимость использования полиэтиленовых емкостей для перевозки и хранения дизельного топлива в службе тыла ВС и МВД РК обуславливает актуальность данного исследования. Чтобы продлить срок эксплуатации емкостей, необходимо регулярно проверять их на наличие микропузырьков воздуха, которые могут привести к разрушению конструкции и последующему загрязнению почвы и грунтовых вод. С этой целью предлагается использовать ультразвуковой контроль, который поможет выявить начальные этапы разрушения. В данном исследовании используется ультразвуковая дефектоскопия для контроля качества пластиковых емкостей и выявления основных факторов, способных усложнить транспортировку и хранение дизельного топлива. В статье также представлены основные направления перспективных исследований и рекомендации по улучшению контроля качества пластиковых емкостей методом ультразвуковой дефектоскопии.

Ключевые слова: *полиэтиленовые емкости, дизельное топливо, ультразвуковой контроль, контроль качества, микропузырьки воздуха, транспортировка.*

Введение. Своевременная доставка и хранение дизельного топлива важны для военных операций, поскольку они происходят в широком диапазоне климатических условий. Топливо часто требует длительного хранения, и к хранению топлива в боевых условиях предъявляются особые требования безопасности. В настоящее время для хранения дизельного топлива службы тыла используют мобильные склады, различного объема от 1000 л до 60000 л.

Мобильные склады дизельного топлива (ДТ) предназначены для приемки, хранения, а также выдачи топлива в полевых условиях. Они размещаются на открытой местности, под навесом или в складском помещении. При условии соблюдения правил эксплуатации резервуары под ДТ для мобильных складов должны сохранять работоспособность после нескольких циклов свертывания – транспортировки – развёртывания на протяжении заявленного производителем срока службы. Полевые склады горючего могут быть образованы на основе емкостей из металла, пластика и гибких полимеров. Линейка автономных блочных резервуаров F.E.S. обеспечивает безопасный и удобный способ хранения и дозирования небольших количеств дизельного и бензинового топлива или смазочных материалов. К примеру, система хранения топлива HULK (гидравлический разгрузочный комплект) разработана специально для удаленных мест [1]. Многие компании производят емкости для хранения дизельного топлива из металла или ткани, которую можно перевозить в алюминиевых ящиках [2].

Однако, в последнее время появилась альтернатива емкостям из стали, это полиэтиленовые (далее – РЕ) баки, изготавливаемые методом ротационного формования. Исходя из опыта эксплуатации данных РЕ емкостей, можно отметить их преимущества относительно стальных: снижение затрат на мобильные склады и их транспортировку; легкость доставки в труднодоступные районы; возможность использования емкостей большого объема; простое развёртывание; безопасность для окружающей среды; положительная плавучесть, возможность буксирования по воде на небольшие расстояния. Но существуют несколько объективных факторов, осложняющих использование РЕ емкостей для транспортирования и хранения дизельного топлива. Самый важный фактор – в связи с особенностью технологии ротационного формования в стенках некоторых емкостей возможно наличие «микропузырьков» воздуха, которые значительно ухудшают механические свойства материала. При этом в данной емкости происходит преждевременное растрескивание её стенок в наиболее нагруженных местах и ресурс её эксплуатации катастрофически падает.

Предлагается использовать различные методы неразрушающего контроля для обнаружения «микропузырьков», но наиболее точным и перспективным считается ультразвуковой контроль (УЗК). Этот метод надежен и прост в использовании, по этой причине его использование для оценки качества полиэтиленовых конструкций, изготовленных методом ротационного формования, можно считать эффективным с точки зрения экономики и

экологической безопасности. Канадский исследователь F.P.C. Gomes разработал ультразвуковой метод для обнаружения «микропузырьков» в стенках емкостей. Данный метод основан на анализе спектральной амплитуды и позволяет обнаружить воздух в стенках изделий. Однако, этот метод не совсем точен и его погрешность при определении качества изделий колеблется от 58,6 % до 80,3 %, что не подходит для промышленности. Кроме того, ультразвуковой контроль может выявить начальные процессы разрушения емкостей без образования трещин, как показано на рисунке 1 [5].

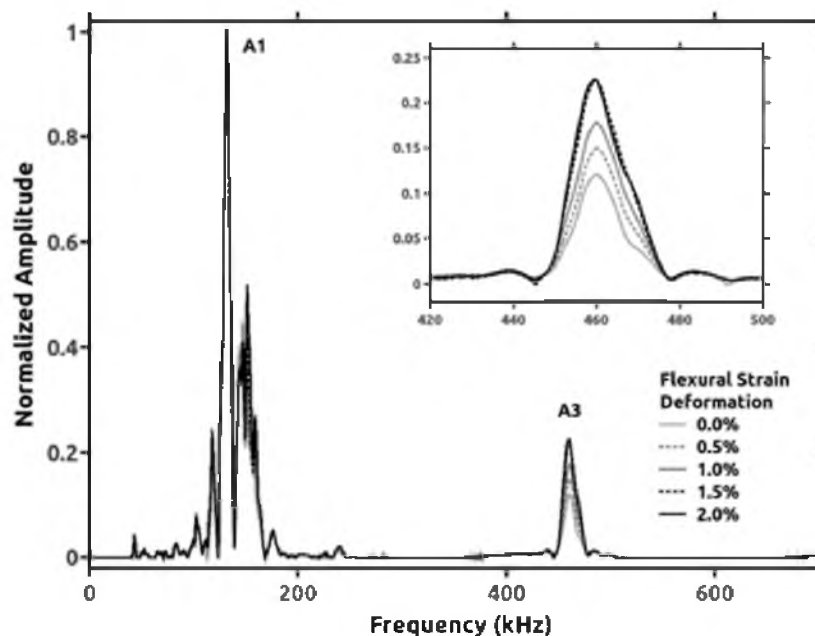

Рис. 1. – Пример спектра УЗК, показывающие изменение амплитуды третьей гармоники (A3) в условиях деформации изгиба [5].

В связи с этим, УЗК можно использовать для контроля емкостей, применяемых для перевозки и хранения дизельного топлива в службе тыла. Проведение ежеквартального или ежегодного контроля качества емкостей позволит выявить начало их разрушения. Что позволит избежать растрескивания пластиковой конструкции и, следовательно, сбоев в снабжении военной техники дизельным топливом. Еще одним методом неразрушающего контроля для обнаружения дефектов в пластике является атомно-силовая микроскопия (АСМ). Данный метод ограничен сложностью и дороговизной оборудования.

Вывод. В настоящее время все больше и больше компаний предпочитают использовать полиэтиленовые емкости для перевозки и хранения дизельного топлива. Это связано с тем, что они легкие, прочные и не подвержены коррозии, в отличие от традиционных емкостей из стали. Однако, как и любая другая технология, эти емкости имеют свои преимущества и недостатки.

Один из главных недостатков полиэтиленовых емкостей – возможное наличие в стенках «микропузырьков» воздуха, которые могут привести к катастрофическому уменьшению эксплуатационного ресурса емкостей. Это может быть особенно опасным в случае использования таких емкостей для

перевозки и хранения дизельного топлива в Вооруженных Силах и Министерстве внутренних дел Республики Казахстан. Во избежание возможных срывов операций ВС и МВД РК, необходимо проводить регулярный контроль всех емкостей, используемых для перевозки и хранения дизельного топлива. Для этого можно использовать различные методы неразрушающего контроля, но наиболее перспективным из них является ультразвуковой контроль. Ультразвуковой контроль позволяет выявлять начальные процессы разрушения РЕ емкостей, даже если трещины еще не видны невооруженным глазом. Это очень важно, так как позволяет избежать возможных аварийных ситуаций и обеспечить безопасность людей и имущества.

Данное исследование финансируется Комитетом науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан (грант № AP14870434).

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

- 1 Производство топливного оборудования резервуаров фирма Fes <https://www.festanks.com.au/military-refuelling/> (Ссылка активна на 09.05.2024 г.)
- 2 Военные топливные баллоны <https://www.water-storage-tank.com/military-fuel-bladders.html> (Ссылка активна на 09.05.2024 г.).
- 3 Gomes F.P.C., Thompson M.R. Analysis of Mullins Effect in Polyethylene Using Ultrasonic Guided Waves. Published manuscript at Polymer Testing Licensed under the CC BY–NC–ND 4.0 ©2017 Elsevier. DOI: 10.1016/j.polymertesting.2017.04.020.
- 4 Gomes F.P.C., West W.T.J., Thompson M.R. Effects of Annealing and Swelling to Initial Plastic DefoRMation of Polyethylene probed by Nonlinear Ultrasonic Guided Waves. Published manuscript at Polymer (Guildf) Licensed under the CC BY–NC–ND 4.0 ©2017 Elsevier. DOI: 10.1016/j.polymer.2017.10.041.
- 5 Gomes F.P.C., Thompson M.R. Nondestructive evaluation of sintering and degradation for rotational molded polyethylene. Published manuscript at Polymer Degradation and Stability Licensed under the CC BY–NC–ND 4.0 ©2018 Elsevier. DOI: 10.1016/j.polymer.2017.10.041.
- 6 Gomes F.P.C., Garg A., Mhaskar P., Thompson M.R. Data-driven smart manufacturing for batch polymer processing using a multivariate nondestructive monitoring. Manuscript submitted to Industrial and Engineering Chemistry Research journal.

REFERENCES:

- 1 Production of fuel tank equipment by Fes <https://www.festanks.com.au/military-refuelling/> (The link is active on 05/09/2024.).
- 2 Military Fuel Cylinders <https://www.water-storage-tank.com/military-fuel-bladders.html> (The link is active on 05/09/2024.).
- 3 Gomes F.P.C., Thompson M.R. Analysis of Mullins Effect in Polyethylene Using Ultrasonic Guided Waves. Published manuscript at Polymer Testing Licensed

under the CC BY–NC–ND 4.0 ©2017 Elsevier. DOI: 10.1016/j.polymertesting.2017.04.020.

4 Gomes F.P.C., West W.T.J., Thompson M.R. Effects of Annealing and Swelling to Initial Plastic Deformation of Polyethylene probed by Nonlinear Ultrasonic Guided Waves. Published manuscript at Polymer (Guildf) Licensed under the CC BY–NC–ND 4.0 ©2017 Elsevier. DOI: 10.1016/j.polymer.2017.10.041

5 Gomes F.P.C., Thompson M.R. Nondestructive evaluation of sintering and degradation for rotational molded polyethylene. Published manuscript at Polymer Degradation and Stability Licensed under the CC BY–NC–ND 4.0 ©2018 Elsevier. DOI: 10.1016/j.polymer.2017.10.041

6 Gomes F.P.C., Garg A., Mhaskar P., Thompson M.R. Data-driven smart manufacturing for batch polymer processing using a multivariate nondestructive monitoring. Manuscript submitted to Industrial and Engineering Chemistry Research journal.

Р.А. ТАРУНИН, В.Ю. ТЮКАНЬКО, С.А. БРИЛЬКОВ, А.Г. МАРКОВА, Е.М. АХМЕТЖАНОВ

ТЫЛ ҚЫЗМЕТІ ҮШІН ДИЗЕЛЬ ОТЫНЫН САҚТАУ ҮШІН ҚОЛДАНЫЛАТЫН ПЛАСТИКАЛЫҚ ЫДЫСТАРДЫҢ САПАСЫН БАҒАЛАУ ҮШІН УЛЬТРАДЫБЫСТЫҚ БАҚЫЛАУДЫ ҚОЛДАНУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті

«AVAGRO» ЖШС

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы

ҚК және ҚР ПМ тыл қызметінде дизель отынын тасымалдау және сақтау үшін полиэтилен сыйымдылықтарын пайдалану қажеттілігі осы зерттеудің өзектілігін анықтайды. Контейнерлердің қызмет ету мерзімін ұзарту үшін оларды құрылымның бұзылуына және кейіннен топырақ пен жер асты суларының ластануына әкелуі мүмкін ауа микро көпіршіктерінің бар-жоғын үнемі тексеріп отыру қажет. Осы мақсатта жойылудың бастапқы кезеңдерін анықтауға көмектесетін ультрадыбыстық бақылауды қолдану ұсынылады. Бұл зерттеуде пластикалық ыдыстардың сапасын бақылау және дизель отынын тасымалдау мен сақтауды қиындататын негізгі факторларды анықтау үшін ультрадыбыстық дефектоскопия қолданылады. Мақалада сонымен қатар ультрадыбыстық дефектоскопия әдісімен пластикалық контейнерлердің сапасын бақылауды жақсарту бойынша перспективалық зерттеулердің негізгі бағыттары мен ұсыныстар берілген.

R.A. TARUNIN, V.Y. TYUKANKO, S.A. BRILKOV, A.G. MARKOVA, E.M. AKHMETZHANOV

PROSPECTS FOR THE USE OF ULTRASONIC TESTING TO ASSESS THE QUALITY OF PLASTIC CONTAINERS USED FOR STORING DIESEL FUEL FOR THE HOME FRONT

M. Kozybaev University

«AVAGRO» LLP

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

The need to use polyethylene containers for the transportation and storage of diesel fuel in the rear service of the Armed Forces and the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan determines the relevance of this study. In order to extend the service life of the tanks, it is necessary to regularly check them for the presence of micro-bubbles of air, which can lead to structural failure and subsequent contamination of soil and groundwater. For this purpose, it is proposed to use ultrasonic testing, which will help identify the initial stages of destruction. This study uses ultrasonic flaw detection to control the quality of plastic containers and identify the main factors that can complicate the transportation and storage of diesel fuel. The article also presents the main directions of promising research and recommendations for improving the quality control of plastic containers by ultrasonic flaw detection.

УДК 355.01

Д.В. НИКИТЕНКО¹, К.М. КИБАТАЕВ²

¹начальник цикла ракетно-артиллерийского обеспечения войск кафедры вооружения и стрельбы Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, г. Петропавловск;

²кандидат исторических наук, старший преподаватель цикла противовоздушной обороны военной кафедры Казахского национального университета им. аль-Фараби, полковник в отставке, г. Алматы.

К ВОПРОСУ О ПОВЫШЕНИИ БОЕВОЙ ГОТОВНОСТИ ЗЕНИТНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ

В статье изложены рекомендации по поддержанию боевой готовности и действиям зенитных подразделений по поражению воздушных и наземных целей различными доступными способами, а также раскрыта роль зенитного огня в современном бою.

Ключевые слова: *беспилотник, зенитные артиллерийские подразделения, курсовой параметр, подготовка стрельбы, маневрирование, корректура.*

Современные зенитные подразделения должны быть вооружены вездеходными комплексами с радиолокационными станциями различного назначения, способными непрерывно сопровождать прикрываемые ими войска в условиях высокоманевренных действий и вести бой с воздушным противником в любых условиях погоды и времени суток. В ходе боевого применения войск зенитные подразделения при противовоздушном обеспечении войск, на

обязательной основе имея часть сил на огневых позициях, должны быть в готовности к ведению огня с ходу и коротких остановок.

В Национальной гвардии активные средства противовоздушной обороны – зенитные артиллерийские подразделения – предназначены для огневого поражения ударно-разведывательных средств воздушного нападения и наблюдения противника (дроны-беспилотники самолетного и коптерного типов) [1]. Огневая результативность зенитных артиллерийских подразделений с одной стороны исключает из выполнения огневой задачи эти средства и предотвращает их деятельность, с другой – наносит материальный и моральный урон противнику. Чтобы успешно решать задачи борьбы с современными средствами воздушного нападения и разведки противника личный состав зенитно-артиллерийских подразделений должен знать возможности и характер действий этих средств противника, уметь взаимодействовать с прикрываемыми войсками, содержать в исправности свою боевую технику, быть в постоянной боевой готовности, а также вести точный и интенсивный огонь по противнику [2].

В условиях применения в современном боевом противостоянии высокоскоростных средств нападения и разведки и высокой динамики боя в целом командир зенитного подразделения исключит (или минимизирует) из боевой деятельности подчиненного личного состава физическое и психологическое изматывание путем организации системной деятельности по поддержанию в постоянной готовности материальной части вооружения и техники путем распределения расчетов для несения боевого дежурства с попутными тренировками, обслуживания материальной части и отдыха. Таким распределением труда и отдыха боевой потенциал подразделения будет не только шире, но и раскроются возможности по повышению точности огня и сокращению времени общей готовности.

Такие вопросы для каждого зенитного подразделения решаются по-разному, в зависимости от типа вооружения, обученности личного состава и боевой обстановки в целом. Однако вместе с тем мы можем предложить ряд рекомендаций общего характера, которые, на наш взгляд, в равной степени способствуют поддержанию боевой готовности всех зенитных подразделений Национальной гвардии Республики Казахстан.

Рассмотрим вопросы совершенствования боевого потенциала личного состава зенитных артиллерийских подразделений.

О дальности прекращения огня. Вероятность поражения цели очередью зенитных орудий – величина переменная и зависит от положения воздушной цели на курсе. В начале курса цели на предельной дальности стрельбы зенитных пушек вероятность поражения одиночной цели мала, но по мере приближения к курсовому параметру эта вероятность растет, достигая максимума от курсового параметра, но по мере прохождения этого параметра вероятность поражения вновь снижается.

Такая зависимость вероятности поражения цели от ее положения на курсе объясняется тем, что при стрельбе по одиночному самолету на встречном курсе (до курсового параметра):

- с уменьшением дальности стрельбы уменьшается полетное время снаряда и величины линейных отклонений трасс от цели;

- больше убойная энергия снаряда, так как эта энергия прямо пропорциональна квадрату относительной скорости воздушной цели и снаряда; величина же относительной скорости больше при стрельбе до курсового параметра.

Так вести ли огонь после прохождения целью курсового параметра или же прекращать его на курсовом параметре?

Практический опыт показывает нецелесообразность такой стрельбы, так как выполнение этой задачи требует значительный расход боеприпасов. Кроме того, после обстрела цели до курсового параметра стреляющий может перенести огонь по следующей цели. Здесь же мы должны понимать, что чем выше скорость полета цели, чем меньший расход боеприпасов будет. К примеру, при скорости цели от 300 до 400 км/ч расход боеприпасов при ее обстреле до курсового параметра будет составлять 15-20 выстрелов, а при еще больших скоростях цели расход будет еще меньше. Бытует мнение, что необстрел цели после курсового параметра несущественно снижает вероятность поражения цели и дает значительную экономию в расходе боеприпасов. С этим трудно согласиться, так как для АЗП-57 на высоте в 2000-4000 метров вероятность поражения цели из-за необстрела ее после курсового параметра снижается по отношению к обстреливаемой цели на всем курсе в пределах плоской зоны поражения на 10-12 %. При этом расход снарядов сокращается на 20-25 %. Здесь мы видим, что необстрел цели после параметра снижает малую величину вероятности поражения, не давая существенной экономии боеприпасов [3, с. 68].

Следовательно, огонь по воздушной цели нужно вести по всей зоне досягаемости, в том числе и после курсового параметра.

О виде огня. Эффективность стрельбы зависит не только от дальности открытия и продолжения огня, или иными словами – продолжительности ведения огня, – но и от ее интенсивности. Интенсивность ведения огня должна быть тем выше, чем меньше времени проводит цель в зоне поражения. Интенсивность огня обеспечивается непрерывным автоматическим огнем. Целесообразность перерывов в стрельбе обосновывается необходимостью повышения точности огня путем уточнения наводки и введения поправок в установки прицела по результатам измерения отклонений в предыдущих очередях данной стрельбы. Кроме того, при слабом ветре или в безветрие прицел орудия обволакивает пороховым дымом в результате чего наводчики могут потерять цель; чтобы восстановить стрельбу и повторно захватить цель в перекрестие прицела нужен перерыв.

Таким образом, малое количество выстрелов за время пребывания воздушной цели в зоне поражения и большой средний расход боеприпасов, при

ее поражении огонь нужно вести непрерывно до тех пор, пока цель наблюдаема и не допущен срыв автосопровождения. Если нет срыва автосопровождения, то перерыв в стрельбе не нужен, ведь он снижает вероятность поражения цели.

О порядке открытия огня. Большая вероятность поражения цели обеспечивается одновременным открытием огня всеми орудиями, чем их последовательное соучастие. Поэтому особое внимание уделяется подготовке первого залпа (очереди). Навязывается вопрос: стрелять ли орудиями по мере готовности к открытию огня или открывать огонь одновременно в составе подразделения? Мы считаем, что если есть условия, то зенитное подразделение должно открывать огонь одновременно всеми орудиями. Во всех остальных случаях огонь нужно открывать по готовности установок, начиная стрельбу даже одним орудием.

Вопрос о самостоятельном открытии огня командиром орудия упрощается при наблюдении им ведения воздушной целью явно враждебных действий либо наличием информации, что в зоне ответственности данного зенитного подразделения исключена деятельность своих воздушных объектов.

О стрельбе по пикирующей (кабрирующей) цели. С большой вероятностью можно утверждать, что в зоне действенного огня автоматической зенитной пушки воздушная цель будет совершать противозенитный маневр – либо пикирование, либо кабрирование. Поэтому в боевой практике зенитчиков наблюдались элементы замешательства и растерянности при переходе воздушной цели в пикирование, что в свою очередь отражалось на эффективности стрельбы. Исключение этих нежелательных явлений достигается учебой зенитчиков тому, что воздушная цель всегда маневрирует пикированием или кабрированием, а горизонтальный полет цели как раз и есть исключение в практике его поведения.

О заградительном огне. Самый неэффективный огонь по воздушной цели из всех видов зенитной стрельбы это заградительный. Соответственно, применяется он тогда, когда нет других более эффективных способов огневого воздействия. Однако он может применяться с целью срыва налета на обороняемый объект.

О корректуре стрельбы. Неточное определение и учет поправок для стрельбы, недостаточно высокая обученность боевых расчетов зенитных орудий и неоднобразность их работы в процессе стрельбы вызывают различные по величине и направлению отклонения снарядов от цели. Если таковые отклонения будут односторонними и велики, то вероятность поражения цели будет ничтожно мала, а значит возникает необходимость вмешиваться в такую стрельбу на этапе ее ведения. И тут мы сталкиваемся с двумя противоположными факторами невозможности такого вмешательства. Во-первых, для ввода корректуры в стрельбу нужно несколько наблюдений в отклонении трасс снарядов (2-3 очереди), чтобы обоснованно ввести нужную корректуру. Во-вторых, время пребывания цели в зоне поражения настолько мало, что к моменту только установления необходимости ввода корректуры цель уже выходит из зоны огня.

В связи с этим, корректура стрельбы в ходе ведения огня зенитной артиллерией по высокоскоростным воздушным целям не вводится. Она вводится лишь при стрельбе по наземным (надводным) или нескоростным воздушным целям. Всегда стоит помнить, что беспилотный летательный аппарат коптерного типа очень маневренный и скороподъемный, обычно использует малые высоты и естественные маски местности, поэтому целесообразно больше внимания уделять подготовке стрельбы зенитных подразделений.

О подготовке стрельбы. Тщательность подготовки вооружения (материальной части орудий, приборов и радиолокаторов) и личного состава является основой успеха стрельбы по воздушным целям, она обеспечивает максимальную точность стрельбы и безотказность техники в процессе продолжительного боевого применения.

Безотказность в работе техники достигается систематическим, полным и квалифицированным проведением профилактических работ, которые определяются соответствующими наставлениями и зависят от тактико-технических характеристик вооружения и боевой обстановки в целом.

Изначально, при занятии огневой позиции, зенитно-артиллерийское подразделение изготавливается к стрельбе по воздушной цели с прицелом, а затем – с радиолокационным приборным комплексом. Каждый командир должен быть готов к открытию огня на любой стадии процесса подготовки стрельбы.

Главное требование при подготовке стрельбы заключено в точности огня. В этом вопросе не может быть мелочей. Малейшая ошибка при горизонтировании, ориентировании, определении и вводе поправок, регулировке блоков и систем значительно снижает эффективность стрельбы.

Вместе с тем, будет ошибочно рассматривать подготовку стрельбы как разовый акт, следующий за занятием огневой позиции. Горизонтирование орудий это не разовая акция, так как оно может существенно нарушиться в зависимости от состояния грунта; колебания температуры и плотности воздуха приводит к изменению поправок для стрельбы.

Профилактические мероприятия по поддержанию техники в постоянной боевой готовности на огневой позиции проводятся в промежутках между стрельбами с таким расчетом, чтобы исключить отказ техники при ведении огня.

О маневре огнем. Довольно простой случай при принятии решения командиром артиллерийско-зенитного подразделения это когда имеется одна одиночная воздушная или наземная цель в зоне досягаемости. Но простая обстановка – это исключительный случай в боевой обстановке. В зоне наблюдения и досягаемости огня всегда будет несколько целей, как воздушных, так и наземных. Здесь живучесть и боевая результативность зенитного подразделения будет зависеть от оперативности и незаурядного самообладания его командира.

Способ борьбы с воздушным противником будет продиктован боевой обстановкой: стрельба по одной цели из нескольких, одновременный обстрел нескольких целей распределением их между орудиями, последовательный

перенос стрельбы с одной цели на другую по мере входа их в зону поражения [4].

В заключение отметим, что первостепенную роль в выполнении задач по поражению различных целей позволяет решить повышение точности стрельбы путем автоматизации подготовки данных для стрельбы для исключения субъективных ошибок людьми – операторами наведения.

Враждующие стороны в ходе конфликта вдоль линии боевого соприкосновения активно применяют АЗП-57 при работе по наземным целям, так как данное орудие после проведения определенных модернизаций способна поражать цели на дальности до 12 км. В целях повышения мобильности орудия его транспортную повозку заменили базовым шасси трехосного автомобиля, а для его лучшей остойчивости при стрельбе оборудовали опорными механическими лапами. Для минимизации времени по подготовке данных для стрельбы в Российской Федерации разработан модуль АУ220М [5, С. 255].

Анализ результативности боевого применения зенитного орудия в районах боевого соприкосновения последних нескольких лет демонстрирует его востребованность в общем огневом поражении противника.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Как сбить беспилотник. UPL: <https://riamo.ru/amp/630163/kak-sbivayut-bespilotniki-v-rossii-kompleksy-reb-dronobojki-tehnologiua-schit>.
2. Военное применение беспилотных летательных аппаратов. <https://is.ru/export/google/amp/1476709>.
3. Гацולהв В.А. Зенитные подразделения в бою. М. Воениздат, 1974. 144 с.
4. Средства борьбы с беспилотниками. UPL: <https://www.kfrneev.com>.
5. Никитенко Д.В. Совершенствование способов боевого применения зенитно-артиллерийского комплекса С-60 // Вестник Академии Национальной гвардии Республики Казахстан. – 2024. – № 2 (52). – С. 250-256.

REFERENCES:

1. Kak sbit bespilotnik. UPL: <https://riamo.ru/amp/630163/kak-sbivayut-bespilotniki-v-rossii-kompleksy-reb-dronobojki-tehnologiua-schit>.
2. Voennoye primeneniye bespilotnykh letatelynykh apparatov. UPL: <https://is.ru/export/google/amp/1476709>;
3. Gacolaev V.A Zenitnye podrazdeleniya v boyu. M. Voenizdat, 1974. 144 S.;
4. Sredstva borybi s bespilotnikami. UPL: <https://www.kfrneev.com>;
5. Nikitenko D.V. Sovershenstvovanie sposobov boyevogo primeneniya zenitno-artilletiyiskogo kompleksa S-60 // Vestnik Akademii Nationalinoyi guardii Respubliki Kazachstan. – 2024. – № 2 (52). – S. 250-256.

Д.В. НИКИТЕНКО, К.М. КИБАТАЕВ

ҰЛТТЫҚ ҰЛАННЫҢ ЗЕНИТТІК БӨЛІМШЕЛЕРІНІҢ ЖАУЫНГЕРЛІК
ӨЗІРЛІГІН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕСІ БОЙЫНША

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының Академиясы
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті

Мақалада зениттік бөлімшелердің жауынгерлік әзірлігін және қол жетімді әртүрлі әдістерді пайдалана отырып, әуе және жердегі нысаналарды жою бойынша іс-қимылдарын қолдау бойынша ұсыныстар берілген, сондай-ақ қазіргі заманғы ұрыстағы зениттік атыстардың ролі ашылған.

D. NIKITENKO, K. KIBATAEV

ON THE ISSUE OF INCREASING THE COMBAT READINESS OF ANTI-AIRCRAFT UNITS OF THE NATIONAL GUARD

National Guard Academy of the Republic of Kazakhstan
Al-Farabi Kazakh National University

The article provides recommendations for maintaining combat readiness and actions of anti-aircraft units to destroy air and ground targets using various available methods, and also reveals the role of anti-aircraft fire in modern combat.

УДК 623.1

**К.М. АКИШЕВ¹, А.Д. ТУЛЕГУЛОВ², И. ДЮСЕБАЕВ³,
Л.К. АКИШЕВА⁴**

¹кандидат технических наук, ассоциированный профессор, Казахский университет технологии и бизнеса им. К. Кулажанова, г. Астана;

²кандидат физико-математических наук, ассоциированный профессор, Казахский университет технологии и бизнеса им. К. Кулажанова, г. Астана;

³доктор PhD, ассоциированный профессор, Казахский национальный исследовательский университет имени К. И. Сатпаева, г. Алматы;

⁴Исследователь, Назарбаев интеллектуальная школа, г. Астана.

МАТЕРИАЛЫ ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ В 3D-ПРИНТЕРАХ ДЛЯ ПЕЧАТИ ДЕТАЛЕЙ, НЕОБХОДИМЫХ ДЛЯ РЕМОНТА ВОЕННОЙ ТЕХНИКИ

В последние годы технологии 3D-печати стали мировым трендом в различных областях, включая свою роль в военной промышленности. Возможность быстрого производства запасных частей и деталей для ремонта военной техники значительно увеличивает эффективность и оперативность в условиях боевых действий и сложных логистических операций. В данной статье рассматриваются различные материалы, используемые в 3D-принтерах, их характеристики, преимущества и недостатки, а также их потенциальное применение для ремонта военной техники, перспективы, возможности и дальнейшее научное обоснование 3Д технологии.

Ключевые слова: 3Д-принтер, вооружение, техника, запасные части,

металлические материалы, печать, деталь.

Введение. Значимость 3D-печати в военной сфере в свете последних мировых событий возросла многократно. Современные военные операции требуют быстрой реакции на изменяющиеся условия и нештатные ситуации, что делает 3D-печать ключевым инструментом для обеспечения готовности и боевой способности армии. Важными аспектами являются:

- Снижение времени на производство запасных частей;
- Возможность производить детали непосредственно на месте, что сокращает затраты на транспортировку;
- Уменьшение потребности в крупных складах запасных частей.

Проведенный нами аналитический обзор материалов для 3D-печати показал, что в зависимости от необходимых характеристик деталей, используется разнообразие материалов, к которым можно отнести следующие:

Пластики:

- Легкий и простой в использовании. Имеет хорошую прочность, но ограничен по температурной стойкости.
- акрилонитрил-бутадиен-стирол, обладает высокой прочностью и термостойкостью. Хорошо подходит для деталей, подверженных механическим нагрузкам.

Композиты:

- Нанометрические композиты: Смешанные материалы, например, PLA с добавлением углеродного волокна, для повышения прочностных характеристик;
- Металлические композиты: Например, использование порошков металлов для создания деталей, имеющих характеристики металла.

Специальные материалы:

Нейлон: Обладает высокой прочностью и гибкостью. Идеален для деталей, которые должны выдерживать нагрузки и деформации.

Эластомеры: Для создания гибких деталей, которые могут быть использованы в уплотнителях и прокладках.

В ходе исследований были выявлены преимущества и недостатки каждого из видов материалов. К преимуществам можно отнести следующие - быстрота печати, возможность индивидуальной настройки, снижение затрат на производство.

Также нами были проанализированы возможности применения в ремонте военной техники, а именно:

- Печать запасных частей для бронетехники в условиях полевых баз;
- Замена устаревших или недоступных компонентов в короткие сроки;
- Использование 3D-печати для создания специализированных инструментов и приспособлений. С учетом постоянных улучшений технологий и материалов, возможности 3D-принтеров будут только расширяться, способствуя более эффективному обеспечению боеготовности и оперативности современных вооруженных сил.

Методология исследования. При исследовании материалов, используемых для 3D-печати металлических деталей военной техники, могут применяться различные методы, каждый из которых имеет свои преимущества и назвать которые можно следующим образом [1]:

1. Лабораторные испытания.
2. Механические испытания: Определение прочности, твердости, жесткости и пластичности материалов.
3. Используются такие методы, как растяжение, сжатие, изгиб и ударные испытания;
4. Тестирование на усталостные свойства;
5. Оценка долговечности материала под циклическими нагрузками;
6. Химический анализ;
7. Спектроскопия: Используется для определения химического состава порошков и сплавов, применяемых в 3D-печати.
8. Методы рентгенофлуоресцентного анализа (XRF); Помогают анализировать элементы в соединениях и определять их концентрацию.
9. Микроструктурный анализ.
10. Металлографический анализ.
11. Применение оптической и электронно-микроскопической визуализации для изучения микроструктуры материалов, включая размер и форму зерен, пористость и наличие включений (рис. 1).

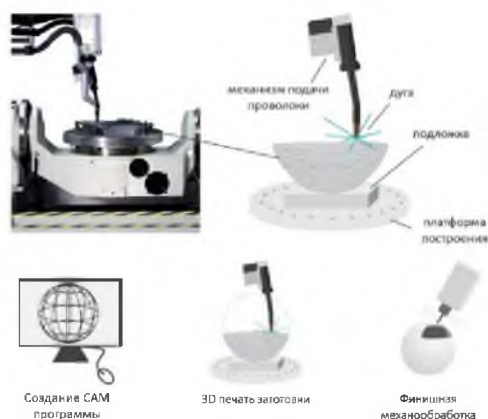

Рис. 1. – Схема аддитивного процесса (из открытых источников).

12. Сканирующая электронная микроскопия (SEM): Позволяет подробно изучить поверхность материалов и их микроструктуру [2].

13. Оценка свойств после печати. Термический анализ: Изучается поведение материала при нагреве и охлаждении (например, дифференциальная сканирующая калориметрия, DSC). Тестирование на коррозионную стойкость: Определяет способность материалов сопротивляться окислению и другим формам коррозии, что является критически важным для военной техники (рис. 2).

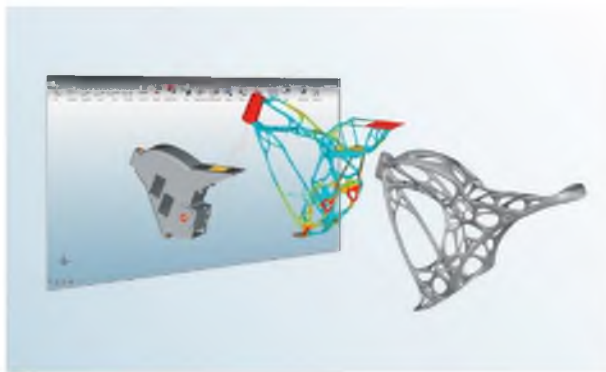

Рис. 2. – Оптимизация конструкции детали (из открытых источников).

14. Моделирование и симуляция. Численное моделирование: Метод конечных элементов (FEM) используется для предсказания поведения материальной структуры под нагрузками, что позволяет оптимизировать дизайн деталей.

15. Термодинамические модели: Применяются для исследования процессов плавления, кристаллизации и термической обработки.

16. Оценка эффективности процесса печати. Калибровка и тестирование 3D-принтеров: Определение параметров печати (скорость, температура, подача материала) и их влияния на конечные свойства печатаемых деталей [3]. Оценка геометрической точности и отклонения напечатанных объектов от заданных параметров (рис. 3).

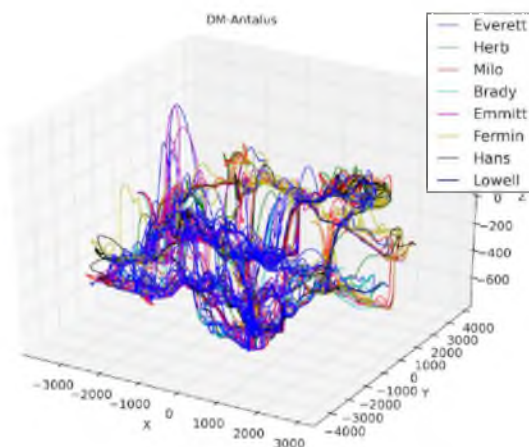

Рис. 3. – Калибровка и тестирование 3D-принтеров.

17. Полевая оценка. Испытания деталей в полевых условиях: Оценка производительности напечатанных деталей на реальных образцах военной техники для определения их способности работать в экстремальных условиях [4]. С применением указанных методов можно получить полное представление о материалах и их характеристиках, что критически важно для создания надежных и эффективных металлических деталей для 3D-печати в военной сфере.

Выводы. На сегодняшний день рынок металлических порошков для 3D-принтеров активно развивается и становится все более значимым в различных отраслях, включая авиацию, автомобилестроение, медицину и, конечно же,

военное производство [5]. Вот основные аспекты, характеризующие текущее положение на рынке металлических порошков для 3D-печати:

1. Растущий спрос. С увеличением внедрения технологий аддитивного производства в производство металлические порошки становятся всё более востребованными. Это связано с тем, что компании стремятся сократить время на производство, снизить затраты и повысить эффективность своих процессов.

2. Разнообразие материалов. На рынке представлено множество различных металлических порошков, таких как нержавеющая сталь, которая особенно популярна для высокой прочности и коррозионной стойкости. Сюда же относится алюминий, который используется для легких деталей с хорошими механическими свойствами(рис.4).

Рис. 4. – Фрагмент детали из титана.

3. Качество порошков. Качество порошков имеет критическое значение для успешной 3D-печати. Ведущие производители фокусируются на обеспечении однородности размера частиц, форме и чистоте порошков. Это включает использование технологий, таких как газовая атмосфера для сушки и обработки порошков для достижения определенных характеристик.

4. Инновационные технологии. Появляются новые технологии по производству и обработке металлических порошков. Например, метод газового распыления и атомизации, а также технологии контроля за размером и формой частиц обеспечивают более качественные материалы для 3D-печати. Компании также активно исследуют новые легированные составы для улучшения свойств, таких как жаропрочность и коррозионная стойкость (рис. 5).

Рис. 5. – Изделия полученные методом газового распыления и атомизации.

5. Конкуренция и консолидация. На рынке наблюдается высокая конкуренция между производителями порошков, что приводит к более доступным ценам и расширению ассортимента. В то же время наблюдается процесс консолидации, когда крупные компании поглощают мелкие, что может увеличить простоту обеспечения качества и стандартизации продукции.

6. Экологические аспекты. С ростом осведомленности об устойчивом развитии увеличивается спрос на переработку металлических порошков и более экологически чистые технологии их производства. Некоторые компании начинают предлагать порошки из вторичных материалов.

7. Перспективы роста. По оценкам аналитиков, рынок металлических порошков для 3D-печати будет продолжать расти, поскольку все больше отраслей внедряют аддитивные технологии. Ожидается, что рост спроса будет вести к дальнейшим инновациям в производстве порошков, улучшению их свойств и расширению применения.

Заключение. Рынок металлических порошков для 3D-принтеров находится на этапе активного роста и развития. На фоне технических инноваций и растущего спроса от различных отраслей, он открывает новые возможности для производителей и пользователей аддитивных технологий. Тем не менее, на этом рынке также присутствуют вызовы, такие как обеспечение качества и устойчивые методы производства.

Перспективы развития порошков для 3D-принтеров в контексте гипервоенных операций значительно обнадеживают. С учетом быстрой эволюции технологий и стремительного развития аддитивного производства, применение металлических порошков для создания военной техники будет продолжать расти, способствуя повышению эффективности, мобильности и адаптивности военных операций.

В этой связи ученым Казахстана, необходимо приложить большие усилия для проведения научных исследований связанных, как с получением новых составов порошков, так и внедрения прогрессивных технологий в действующие боевые части Республики Казахстан, для обеспечения и повышения ремонтно-регламентных работ боевой техники.

Данное исследование финансируется Комитетом науки и высшего образования Республики Казахстан (грант №AP23490424 «Разработка аддитивной установки для создания объектов для оборонной промышленности»)

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

- 1 Аббасов, И.Б. Двухмерное и трехмерное моделирование в 3ds MAX / И.Б. Аббасов. - М.: ДМК, 2012. - 176 с.
- 2 Зеньковский, В. 3D-моделирование на базе Vue xStream: Учебное пособие / В. Зеньковский. - М.: Форум, 2011. - 384 с.
- 3 Климачева, Т.Н. AutoCAD. Техническое черчение и 3D-моделирование. / Т.Н. Климачева. - СПб.: BHV, 2008. - 912 с.
- 4 Токарев, Б. Е., Анализ рынка 3D-принтеров: состояние и перспективы // Практический маркетинг. - 2014. - Вып. 3 (205). - С. 3-10. - ISSN 2071-3762.
- 5 Указ Президента Республики Казахстан от 29 сентября 2017 года № 554 «Об утверждении Военной доктрины Республики Казахстан» (с изменениями от 12.10.2022 г.)

REFERENCES:

- 1 Abbasov, I.B. Two-dimensional and three-dimensional modeling in 3ds MAX / I.B. Abbasov. - M.: DMK, 2012. - 176 p.
- 2 Zenkovsky, V. 3D modeling based on Vue XStream: A textbook / V. Zenkovsky. - M.: Forum, 2011. - 384 p.
- 3 Klimacheva, T.N. AutoCAD. Technical drawing and 3D modeling. / T.N. Klimacheva. - St. Petersburg: BHV, 2008. - 912 p.
- 4 Tokarev, B. E. Analysis of the 3D printer market: state and prospects // Practical marketing. - 2014. - Issue 3 (205). - pp. 3-10. - ISSN 2071-3762.
- 5 Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated September 29, 2017 No. 554 "On approval of the Military Doctrine of the Republic of Kazakhstan" (with amendments dated 12.10.2022)

К.М. АҚЫШЕВ, А.Д. ТУЛЕГУЛОВ, И. ДҮЙСЕБАЕВ, Л.К. АКИШЕВА
Қ. Құлажанов атындағы Қазақ технология және бизнес университеті
Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық зерттеу университеті
Назарбаев Зияткерлік мектебі

Соңғы жылдары 3D басып шығару технологиялары әскери саладағы рөлін қоса алғанда, әртүрлі салаларда әлемдік трендке айналды. Әскери техниканы жөндеуге арналған қосалқы бөлшектер мен бөлшектерді жылдам өндіру мүмкіндігі соғыс қимылдары мен күрделі логистикалық операциялар жағдайында тиімділік пен тиімділікті айтарлықтай арттырады. Бұл мақалада 3D принтерлерде қолданылатын әртүрлі материалдар, олардың сипаттамалары, артықшылықтары мен кемшіліктері, сондай-ақ әскери техниканы жөндеу үшін олардың әлеуетті қолданылуы, перспективалары,

мүмкіндіктері және 3D технологиясының одан әрі ғылыми негіздемесі қарастырылады.

K.M. AKISHEV¹, A.D. TULEGULOV², I. DYUSEBAEV³, L.K. AKISHEVA⁴
K. Kulazhanov Kazakh University of Technology and Business
Kazakh National Research University named after K. I. Satpayev
Nazarbayev Intellectual School

In recent years, 3D printing technologies have become a global trend in various fields, including their role in the military industry. The ability to quickly produce spare parts and parts for the repair of military equipment significantly increases efficiency and efficiency in combat operations and complex logistical operations. This article discusses various materials used in 3D printers, their characteristics, advantages and disadvantages, as well as their potential application for the repair of military equipment, prospects, opportunities and further scientific justification of 3D technology.

УДК 621.396
МРНТИ 47.49.27

Д.Б. БАЙКЕНОВ¹, М.Е. БАТЫРОВ², А.Е. САПАБЕКОВ³

¹докторант, старший научный сотрудник управления исследования вооружение и военной техники НИИ ВВТ ВНИЦ Национальный университет обороны Республики Казахстан, подполковник, г. Астана.

²кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор, начальник научно-исследовательского института ВВТ ВНИЦ Национальный университет обороны Республики Казахстан, полковник запаса, г. Астана.

³магистр, старший научный сотрудник управления исследования вооружение и военной техники НИИ ВВТ ВНИЦ Национальный университет обороны Республики Казахстан, Астана қ.

СПУТНИКОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ СТРАН НАТО

Спутниковые технологии играют ключевую роль в обеспечении безопасности и эффективности военных операций стран НАТО. Альянс активно использует спутники для выполнения широкого спектра задач, включая стратегическую связь, навигацию, разведку, мониторинг и прогнозирование угроз. В последние десятилетия спутниковые системы значительно усилили возможности НАТО в области управления войсками, координации операций и защиты союзников. В статье рассматриваются основные направления использования спутниковых технологий в военной сфере, такие как спутниковая связь, навигация, разведка, а также их применение в реальных боевых условиях,

включая операции в Ираке, Ливии, Афганистане и Сирии. Кроме того, статья анализирует перспективы дальнейшего развития спутниковых технологий НАТО, акцентируя внимание на повышении их автономности, защищенности и интеграции в систему военных операций.

Ключевые слова: спутниковые технологии, военные операции, спутниковая связь, спутниковая навигация, спутниковая разведка, мониторинг угроз, спутниковые снимки, навигация и позиционирование, метеорологическое прогнозирование, интеграция спутниковых систем, гибкость навигации, мониторинг природных катастроф, гуманитарные операции, разведывательные спутники.

Введение. Спутниковые технологии играют важную роль в обеспечении безопасности и эффективности военных операций стран НАТО. Альянс активно использует спутники для решения различных задач: от стратегической связи и навигации до разведки, мониторинга и прогноза угроз. В последние десятилетия спутниковые системы значительно усилили возможности стран НАТО в области управления войсками, координации операций и защиты союзников. В этой статье будет рассмотрено текущее состояние спутниковых технологий в НАТО, их применение в военной сфере и перспективы развития.

Спутниковая связь НАТО. Одной из ключевых сфер применения спутниковых технологий в НАТО является спутниковая связь. Спутниковые системы обеспечивают стратегическую и тактическую связь между военными подразделениями, штабами и правительственными структурами, независимо от расстояния и климатических условий. Такие системы гарантируют непрерывную связь даже в условиях, когда традиционные линии связи могут быть повреждены или заблокированы.

Цель исследования – заключается в анализе роли спутниковых технологий в военной деятельности стран НАТО. Основное внимание уделяется их применению в следующих ключевых сферах: связь – обеспечение стратегической и тактической связи между военными подразделениями, штабами и правительственными структурами; навигация и позиционирование – использование спутниковых систем для точной навигации и координации войск; разведка и мониторинг угроз – применение спутников для разведки, анализа военной обстановки и мониторинга внешних угроз; прогнозирование угроз – использование спутников для отслеживания природных катастроф и климатических изменений, влияющих на военные операции.

Статья также ставит целью продемонстрировать, как спутниковые технологии улучшают координацию, безопасность и эффективность военных операций НАТО, приводя примеры из реальных боевых условий.

Задачи исследования:

1. Анализ текущего состояния спутниковых технологий НАТО – рассмотрение существующих спутниковых систем и их роли в обеспечении безопасности и эффективности военных операций стран Альянса.

2. Исследование применения спутниковых технологий в различных сферах – акцент на связи, навигации, разведке, мониторинге угроз и прогнозировании, а также объяснение того, как эти технологии способствуют координации, безопасности и успешному выполнению военных операций.

3. Представление конкретных примеров использования спутников в реальных военных операциях – из анализа операций в Ираке, Ливии, Афганистане и Сирии, чтобы показать, как спутниковые технологии обеспечивают эффективное выполнение задач разведки, навигации, координации действий и мониторинга.

4. Оценка перспектив развития спутниковых технологий НАТО – изучение будущих направлений, таких как модернизация спутниковых систем, повышение их защищённости, а также интеграция многофункциональных спутников с целью улучшения общей эффективности военных операций.

5. Выявление угроз безопасности и киберугроз – внимание к уязвимостям спутниковых систем, включая риски кибератак и угрозы, связанные с электромагнитными импульсами, а также стратегиям защиты.

Материалы и методы исследования. В данной статье основаны на анализе существующих спутниковых технологий, их применения в военной сфере НАТО, а также примерах реальных операций с использованием этих технологий. Статья не содержит детального описания экспериментальных методов, поскольку она в основном представляет собой обзор и анализ применения спутниковых технологий. Однако можно выделить несколько ключевых аспектов, которые можно считать методами исследования: анализ существующих спутниковых систем, метод анализа данных, обзор литературы и текущих тенденций.

Результаты исследования и их обсуждение. В данной статье представлены результаты исследования, которые подчеркивают важность и многогранность применения спутниковых технологий в военных операциях НАТО. Спутники играют ключевую роль в обеспечении безопасности и эффективности операций, в том числе в стратегической связи, навигации, разведке и мониторинге угроз. Рассмотренные примеры реальных боевых операций, таких как вмешательство в Ирак, Ливию, Афганистан и Сирию, показали, как активно и эффективно используют спутниковые технологии для достижения военных целей.

Примером эффективного использования спутников для связи является NATO SATCOM, система, которая обеспечивает передачу данных, голоса и видео для войск НАТО в реальном времени. Эта система использует как коммерческие, так и специализированные военные спутники для предоставления связи между различными операционными центрами. НАТО активно развивает свои спутниковые системы в рамках NATO Communications and Information Agency (NCIA), что обеспечивает интеграцию и поддержку систем связи в условиях сложных операций, включая военные действия и гуманитарные миссии [1].

Спутниковая навигация и позиционирование. Для стран НАТО спутниковая навигация является важной частью военной инфраструктуры. Применение GPS (Global Positioning System), разработанного США, а также европейской системы Galileo значительно повысило точность навигации, что крайне важно как для ведения боевых действий, так и для логистики.

Системы спутниковой навигации позволяют военным точно определять своё местоположение, прокладывать маршруты для войск и техники, а также минимизировать риски ошибок, которые могут возникнуть при передвижении в сложных условиях. Для стран НАТО использование GPS и Galileo гарантирует высокую степень координации между различными подразделениями, а также способствует интеграции союзных сил в рамках общих операций [2].

Кроме того, такие системы, как GLONASS (русская спутниковая навигационная система), также могут использоваться странами НАТО для повышения гибкости и безопасности навигации в разных регионах мира, включая районы, где доступ к американским спутникам GPS может быть ограничен.

Спутниковая разведка и мониторинг. Спутниковая разведка является важным элементом военной стратегии НАТО. С помощью спутниковых снимков и данных с БПЛА (беспилотных летательных аппаратов) можно получать информацию о передвижении войск, объектах инфраструктуры и географических особенностях местности. Современные спутники могут обеспечивать высокое разрешение изображений, что позволяет с высокой точностью отслеживать объекты, такие как военные базы, техника, ракетные установки и другие важные военные объекты [3].

К примеру, серия спутников Pleiades (Франция) используется для создания высококачественных изображений и анализа ситуации на поле боя. Эти спутники с разрешением до 50 см могут предоставлять изображения, которые используются для оценки обстановки и принятия оперативных решений. Также важным инструментом является спутниковая система RadarSat-2 (Канада), которая использует радиолокацию для создания изображений в любых погодных условиях, включая облачность и туман, что делает её незаменимой в военных операциях [4].

Кроме того, данные спутников могут использоваться для мониторинга внешних угроз, таких как размещение вооружений или перемещение военной техники на территории противника. Это даёт странам НАТО возможность заранее обнаруживать потенциальные угрозы и планировать соответствующие меры по обеспечению безопасности.

Прогнозирование и мониторинг угроз. Спутниковые технологии играют важную роль в прогнозировании угроз. С помощью спутников можно отслеживать изменения в атмосфере, климате, а также мониторить природные катастрофы, такие как землетрясения, наводнения или извержения вулканов. Эти данные могут быть использованы для планирования военных операций,

особенно в условиях, когда погодные условия или географическая обстановка оказывают критическое влияние на успешность миссий [5].

Кроме того, спутниковые системы помогают оценить внешние угрозы, такие как перемещение войск противника, размещение ракетных комплексов или изменение инфраструктуры вражеских государств.

Примером такого применения является система EUMETSAT (Европейская организация спутниковой метеорологии), которая предоставляет данные для мониторинга погодных условий и прогноза катастроф, что используется для обеспечения безопасности военнослужащих и для планирования операций [6].

Страны НАТО активно используют спутники в боевых действиях, что значительно улучшает эффективность и безопасность операций. Рассмотрим несколько примеров использования спутников в реальных боевых условиях.

1. Операция в Ираке (2003) – использование спутников для разведки и связи.

Одним из ярких примеров применения спутников в боевых действиях является Вторжение в Ирак в 2003 году, когда НАТО и страны коалиции использовали спутниковые технологии для множества задач. В ходе этой операции использовались как спутниковые системы связи, так и спутниковые разведывательные средства.

Спутниковая разведка: США и Великобритания использовали спутники разведки высокого разрешения для получения изображений и данных о положении и передвижении иракских войск. Например, спутники системы Keyhole (позднее известные как КН-11) с разрешением до 30 см предоставляли высококачественные изображения, которые позволяли обнаружить скрытые вражеские базы, перемещения техники и войск [7].

Спутниковая связь: В условиях войны с разрушенной инфраструктурой спутниковая связь обеспечивала координацию действий между различными подразделениями. НАТО использовало свои спутниковые системы связи, такие как NATO SATCOM, для связи между различными странами коалиции и их подразделениями. Это позволяло эффективно передавать команды, данные и вести мониторинг боевой ситуации в реальном времени, несмотря на разрушение наземных коммуникаций [8].

Спутниковая навигация: Использование системы GPS позволяло коалиционным силам точно позиционировать свои войска и технику, а также обеспечивать точность ударов по ключевым объектам в Ираке, включая командные центры, склады боеприпасов и военные базы.

2. Операция в Ливии (2011) - мониторинг и разведка с использованием спутников

В ходе операции НАТО в Ливии в 2011 году, направленной на предотвращение насилия со стороны режима Муаммара Каддафи и поддержку повстанцев, спутниковые технологии играли ключевую роль в проведении воздушных и наземных операций.

Спутниковая разведка: НАТО использовало спутники для мониторинга передвижений войск противника, анализа ситуации на земле и определения местоположения вооружений. Например, спутники, такие как Pleiades (Франция) и RadarSat-2 (Канада), обеспечивали высококачественные изображения местности и объектов в реальном времени, позволяя с высокой точностью оценить угрозы и позиции сил Каддафи.

Спутниковая навигация: Военные операции, включая воздушные удары по вражеским позициям, поддерживались точными данными спутниковой навигации, что обеспечивало высокую точность ударов с использованием навигационных систем GPS и Galileo [9].

Мониторинг ситуации: Спутниковые системы также использовались для оценки разрушений и мониторинга гуманитарной ситуации. В результате таких наблюдений НАТО могла эффективно координировать гуманитарные операции и минимизировать ущерб для гражданского населения.

3. Операция в Афганистане (2001-2014) – использование спутников для разведки и координации

Операция в Афганистане (часть глобальной войны с терроризмом), проводимая НАТО и США с 2001 года, также является важным примером применения спутниковых технологий в боевых действиях. В Афганистане НАТО использовало спутниковые системы для решения множества задач, связанных с разведкой, навигацией и координацией сил [10].

Спутниковая разведка: С помощью спутников разведки высокого разрешения НАТО и США могли отслеживать перемещения боевых групп, выявлять базы талибов и поставки оружия. Например, спутники KH-11 (США) использовались для получения изображений ключевых объектов и лагерей боевиков, что помогало в принятии стратегических решений.

Спутниковая навигация: В условиях сложного горного ландшафта Афганистана спутниковая навигация играла важную роль в планировании маршрутов для войск и техники. Использование GPS позволило НАТО эффективно проводить операции, включая стратегические передвижения войск, спасательные операции и разведывательные миссии.

Дистанционное зондирование Земли (ДЗЗ): Спутниковые системы, такие как Copernicus (Европейский Союз), использовались для мониторинга изменений в земной поверхности, выявления следов боевых действий и оценки ситуации в реальном времени. Это также включало анализ изменений в природных ресурсах, которые могли использоваться противниками, а также для планирования дальнейших действий [11].

4. Операция в Сирии (2015-наст. время) – использование спутников для борьбы с терроризмом

В рамках международной операции против группировки ИГИЛ (Исламское государство) в Сирии и Ираке НАТО и его союзники также активно использовали спутниковые технологии для обеспечения разведки, планирования ударов и координации сил.

Спутниковая разведка: Спутники использовались для обнаружения и анализа позиций боевиков ИГИЛ, скрытых лагерей, складов оружия, а также для мониторинга повреждений от ударов авиации. Спутники с инфракрасными сенсорами помогали выявлять скрытые объекты даже в ночное время или в условиях плохой видимости [12].

Спутниковая связь: Спутниковые системы связи НАТО позволяли координировать действия международной коалиции, обмениваться разведывательными данными и поддерживать связь между различными штабами и подразделениями, действующими в Сирии и Ираке.

Точные удары и навигация: Использование GPS и других спутниковых навигационных систем позволило коалиционным силам точно нацеливать авиаудары и беспилотные летательные аппараты на ключевые объекты ИГИЛ, минимизируя потери среди гражданского населения [13].

Перспективы и развитие спутниковых технологий НАТО. В будущем НАТО планирует дальнейшее развитие спутниковых технологий с акцентом на повышение их автономности, защищённости и интеграции. Среди ключевых направлений можно выделить:

расширение и модернизация существующих спутниковых систем для обеспечения более высокой точности данных, а также для покрытия новых регионов;

спутниковые системы становятся уязвимыми к кибератакам, поэтому НАТО активно работает над усилением защиты своих спутников от внешних угроз, включая электромагнитные импульсы (ЭМИ);

создание спутников с множеством функций, таких как связь, разведка, навигация и мониторинг, что позволит значительно повысить эффективность и снизить стоимость разработки и эксплуатации спутников.

Заключение. Спутниковые технологии играют ключевую роль в обеспечении эффективности боевых действий стран НАТО. Они обеспечивают высокую точность разведки, навигации и координации сил, что позволяет значительно повысить оперативность и безопасность операций. В боевых действиях, таких как операции в Ираке, Ливии, Афганистане и Сирии, спутники предоставляют союзникам по НАТО важную информацию, что способствует успешному выполнению задач, снижению потерь и минимизации негативных последствий для мирного населения. В будущем спутниковые технологии будут продолжать развиваться, обеспечивая ещё более высокую точность и защищённость военных операций. Развитие спутниковых систем, интеграция данных и усиление защиты этих технологий будут определять успешность операций альянса в будущих военных конфликтах и гуманитарных миссиях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 NATO Communications and Information Agency (NCIA) – официальные материалы о спутниковых системах НАТО.

- 2 European Space Agency (ESA) – описание спутниковых систем Galileo и Copernicus.
- 3 «Space and Security: NATO's Approach to Space» – исследование возможностей НАТО в области спутниковых технологий (Journal of Space Policy, 2022).
- 4 EUMETSAT – описание спутников и их применения для мониторинга угроз.
- 5 RadarSat-2 – обзор возможностей канадской спутниковой системы для военных и гражданских нужд.
- 6 Max Corneau, «Space-based Information in Operation Iraqi Freedom» Army Space Journal Special Edition. – 2003. – С. 48-69
- 7 U.S. Department of Defense (DoD) Reports – официальные отчёты Пентагона о применении спутниковых технологий в операции «Иракская свобода».
- 8 NATO Communications and Information Agency (NCIA) Reports – отчёты НАТО, – 2011.
- 9 «Space-Based Support to NATO Operations in Libya» – *Journal of Military and Strategic Studies* – March 2013. – No. 90.
- 10 «Afghanistan: The Role of Satellites in Military Operations», *Military Space Journal* – 2015. – С. 147-153.
- 11 «The Role of Space Systems in Counter-Terrorism Operations», *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*.
- 12 NATO Space Policy and Operations – официальный документ НАТО, роль спутников в операциях против ИГИЛ в Сирии.
- 13 «Space for NATO Operations» – официальное руководство НАТО о применении спутниковых технологий в военных операциях.

Д.Б. БАЙКЕНОВ, М.Е. БАТЫРОВ, А.Е. САПАБЕКОВ
НАТО ЕЛДЕРІНІҢ СПУТНИКТІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Қазақстан Республикасының Ұлттық қорғаныс университеті, Астана қ.

Спутник технологиялары НАТО елдерінің әскери операцияларының қауіпсіздігі мен тиімділігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Альянс спутниктерді стратегиялық байланыс, навигация, барлау, мониторинг және қауіп-қатерді болжау сияқты кең ауқымды міндеттерді орындау үшін белсенді пайдаланады. Соңғы онжылдықтарда спутник жүйелері НАТО-ның әскерлерді басқару, операцияларды үйлестіру және одақтастарды қорғау саласындағы мүмкіндіктерін айтарлықтай нығайтты. Бұл мақалада әскери салада спутник технологияларын қолданудың негізгі бағыттары, мысалы, спутниктік байланыс, навигация, барлау, сондай-ақ олардың Ирак, Ливия, Ауғанстан және Сириядағы нақты әскери қақтығыстардағы қолданылуы қарастырылады. Сонымен қатар, мақала НАТО спутник технологияларының болашақта дамуының перспективаларын талдайды, олардың автономдылығын,

қауіпсіздігін және әскери операциялар жүйесіне интеграциялануын арттыруға ерекше назар аударады.

D.B. BAIKENOV, M.E. BATYROV, A.E. SAPABEKOV
SATELLITE TECHNOLOGIES OF NATO COUNTRIES

National Defense University of the Republic of Kazakhstan, Astana c.

Satellite technologies play a key role in ensuring the security and effectiveness of military operations conducted by NATO countries. The Alliance actively utilizes satellites to perform a wide range of tasks, including strategic communication, navigation, reconnaissance, monitoring, and threat forecasting. Over recent decades, satellite systems have significantly enhanced NATO's capabilities in command and control, operational coordination, and protection of allies. This article examines the main areas of satellite technology usage in the military sphere, such as satellite communication, navigation, and reconnaissance, as well as their application in real combat situations, including operations in Iraq, Libya, Afghanistan, and Syria. Furthermore, the article analyzes the prospects for the further development of NATO's satellite technologies, with a focus on improving their autonomy, security, and integration into military operations systems.

ӘОЖ 621.396.24

FTAMA 47.47.29

**П.А. ПЕТРОВ¹, А.А. КАШЕВКИН¹, С.С. МОЛДАХМЕТОВ¹,
Г.Ф. АУБАКИРОВА²**

¹PhD докторы, «Энергетика және радиоэлектроника» кафедрасының доценті, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті, Петропавл қ.;

²«Энергетика және радиоэлектроника» кафедрасының аға оқытушысы, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті, Петропавл қ.

ZIGBEE ЭНЕРГИЯ ҮНЕМДЕУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ БІРНЕШЕ НАУҚАСТАРДЫҢ ЖАҒДАЙЫН БАҚЫЛАУДЫҢ СЫМСЫЗ ЖЕЛІСІН ЖОБАЛАУ

Мақала бір-бірнеше ондаған науқастардың ағымдағы жағдайын бақылау үшін сымсыз желіні жобалауға арналған. Негізгі топология ретінде «жұлдыз» топологиясы таңдалды. Желі орталығы – таратқыш құрылғылардан уақыт бойынша бөлінген деректерді қабылдайтын координатор. XBee Series 2 чиптері таратқыш және бір қабылдау құрылғылары ретінде таңдалады. Науқастың жағдайының көрсеткіштері ағымдағы температураға, импульске, қан ағымына негізделген. Датчиктер тарату модульдеріне тікелей қосылған. Бастапқы жүйе ретінде биомедициналық сигналдар екі таратушы құрылғыда тіркелетін және үйлестіруші арқылы пост медбике серверіне немесе тікелей бақылаушы

дәрігердің компьютеріне түсетін схема таңдалады. Ақпарат белгілі бір кезеңмен келеді және оны тәуліктік режимде де, ұзақ режимде де орнатуға болады. Деректерді көрсетудің қарапайымдылығы үшін арнайы интерфейс жасалды, онда екі жіберуші модульден алынған деректер көрсетіледі. ZigBee желісінің тармақталуы болашақта көптеген пациенттердің (бірнеше ондаған-жүздеген) икемді және энергияны үнемдейтін бақылау желілерін құруға мүмкіндік береді. Биомедициналық сигналдардың қашықтықтан мониторингін құрудың бұл технологиясы бір медициналық бөлімшеде де, стационарлық немесе амбулаториялық үлгідегі бүкіл мекемеде де тиімді болады. Бұдан басқа, болашақта таратқыш жағындағы датчиктердің саны мен түрін (сатурация, ЭКГ және т.б.) ұлғайту жоспарлануда.

Түйінді сөздер: *биомедициналық сигналдар, сымсыз бақылау, ZigBee желісі.*

Кіріспе

Зерттеудің өзектілігі медициналық салаға ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу қажеттілігіне байланысты. Пациенттердің жағдайын бақылау, әсіресе реанимациялық бөлімшелер жағдайында өте маңызды. Алайда, медициналық персоналдың әдеттегі тексеруі кезінде бірқатар факторлар теріс әсер етуі мүмкін: шаршау, назар аудармау, міндеттерді ресми орындау, аналогтық жабдықтың жетілмегендігі және т. б. Осылайша, әртүрлі сандық құрылғыларды енгізудің өзі наукастың жағдайын өлшеудің жоғары дәлдігін әкеледі, бірақ әлі де бірқатар ілеспе адам факторларын жоюға мүмкіндік бермейді. Пациенттердің жағдайына сымсыз мониторингті енгізу бірқатар негізгі факторларды шешеді, онда медициналық қызметкерлер аурухана бөлмесіне үнемі барып егер наука қозғалмайтын күйде болса наукастың импульсі, температура, ЭКГ, немесе дененің жатуы әртүрлі параметрлерді сондай-ақ әртүрлі параметрлерді өлшеудің қажеті жоқ,

Осы тақырып бойынша бірқатар ғылыми жұмыстар қашықтан мониторинг саласындағы соңғы үрдістерді зерттеуге арналған [1-4]. Негізінен, талданатын жүйелер веб-серверлерді немесе реанимациялық мониторларды қолданатын жеткілікті көлемді және қымбат жүйелерге арналған.

Негізгі бөлім

Пациенттің жағдайы туралы деректерді беру стандартын таңдау үшін қарастырылып отырған технологиялардың бірнеше параметрлеріне кешенді талдау жүргізу керек, өйткені көп жағдайда тек техникалық құжаттаманы зерттеу жеткіліксіз. Осы стандарттардың салыстырмалы сипаттамалары 1-кестеде келтірілген.

Кесте 1. – Bluetooth, Wi-Fi, ZigBee және GSM салыстырмалы сипаттамалары.

Стандарттың атауы	Bluetooth (IEEE 802.15.1)	Wi-Fi (IEEE 802.11.b)	ZigBee (IEEE 802.15.4)	GSM
Жиілігі, ГГц	2,4	2,4	0,868; 0,915; 2,4	0, 850; 0,900; 1,8; 1,9
Максималды жылдамдық	1 Мбит/с	110 Мбит/с	250 кбит/с	До 270 кБит/с
Сезімталдық, дБм	-70	-75	-92	- 107 (neoway)
Желідегі түйіндердің максималды саны	7	10	65 536	124 (желідегі радиоарналардың ең көп саны)
Шығу қуаты (ном.), дБм	0 (3класс) 4 (2 класс) 20 (1класс)	20	0	2 (GSM-900)
Орташа әрекет ауқымы, м	10-100	20-300	10-100	Аймақтың мөлшері 35 км ғе дейін
Батареяның үздіксіз жұмыс уақыты, күндер	1-7	0,5-5	100-1000+	~1
Артықшылықтары	Энергия тиімділігі, бағасы, дауыс беру	Жылдамдық, икемділік	Энергия тиімділігі, бағасы, пайдаланудың қарапайымдылығы	Жабынның жоғары деңгейі, жабдықтың сезімталдығы

Жүйені дамытудың негізгі қызығушылық сипаттамалары келесідей болуы керек:

- бір желідегі түйіндердің мүмкін болатын ең көп саны (өйткені пациенттердің саны жеткілікті үлкен бөлімдерге назар аудару керек);

- аппаратураның бір-бірінен қашықтығы (пайдалану орындарының аздығына байланысты бірнеше ондаған метрмен шектелуі мүмкін);

- деректерді беру жылдамдығы (бірнеше жүз килобитпен шектелуі мүмкін, өйткені деректердің үлкен көлемін немесе ақпараттың телеметриялық түрін берудің қажеті жоқ);

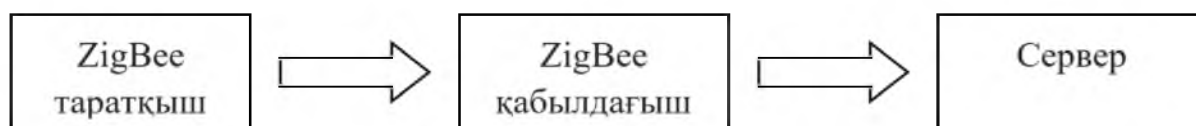
- энергияны тұтынудың төмендеуі (өйткені әртүрлі электронды медициналық жабдықтар көбінесе киловаттпен көрсетілген энергияны көп тұтынумен есептеледі, бұл мәселеге ұтымды қарауға тырысу керек).

Осылайша, берілген параметрлер негізінде ZigBee технологиясын таңдау туралы қорытынды сұралады. Бұл технология электр энергиясын тұтынудың төмендеуіне («ұйқы» режиміндегі төмен токтарға байланысты), аппаратураның көріну диапазонына, деректерді берудің төмен жылдамдығына маманданған.

Ауруханада немесе тінті бір филиалда ZigBee-дің барлық кемшіліктері оның артықшылығына айналады. Негізгі дәлел-бұл көптеген қосылатын түйіндер. Егер Bluetooth пико желісі 7 құрылғыға дейін, Wi-Fi 10 түйінге дейін болса, ZigBee 65536-ға дейін жетеді. Бұл бірнеше жүз паниент болса да, бүкіл аурухананы қамтуы мүмкін кеңейтілген қашықтықтан бақылау желісін дамытуға үлкен үміт береді.

Жұмыста [5-6] науқастың жүрек соғуын және оның ЭКГ-ны қашықтан бақылау үшін ZigBee технолоғиясын қолдану әдісі сипатталған. Деректер ZigBee қабылдау радиосы арқылы серверге түседі, онда LabView бағдарламасы арқылы деректерді қабылдау және өңдеу интерфейсі 24 сағат ішінде деректерді өзгерту траекториясын құру мүмкіндігімен графикалық түрде жүзеге асырылады.

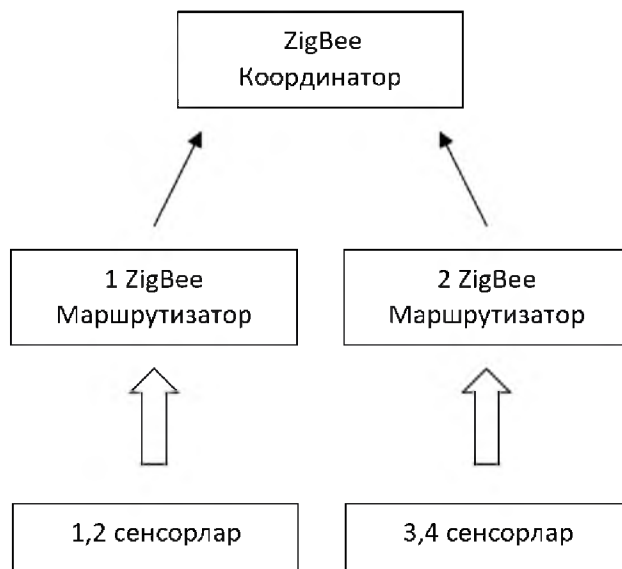
Пациенттің биомедициналық көрсеткіштерінің сымсыз деректерді берудің жалпы құрылымы нүкте-нүкте тополоғиясы болып табылады (1-сурет). ZigBee таратқышы мен қабылдағышы 2,4 ГГц радиоарна арқылы ақпарат алмасады. Қабылдағыш қабылданған деректерді визуализациялау және ағымдағы немесе күнделікті бақылау үшін дербес компьютерге қосылған.

1-сурет. – Нүкте-нүкте тополоғиясы бойынша деректерді берудің жалпы құрылымы.

Прототип ретінде екі науқастың жағдайын бақылау үшін кешен құру туралы шешім қабылданды. Жергілікті желі екі ZigBee таратқышынан (маршрутизаторлардан) және серверге тікелей қосылған бір қабылдағыштан (координатордан) тұрады. Өлшенетін биомедициналық сигналдар ретінде науқастың температурасы мен импульсі өмірлік маңызды көрсеткіштердің бірі ретінде қолданылады.

Екі науқастың жағдайын қашықтан бақылауға арналған ZigBee желісінің құрылымдық диаграммасы 2-суретте көрсетілген.

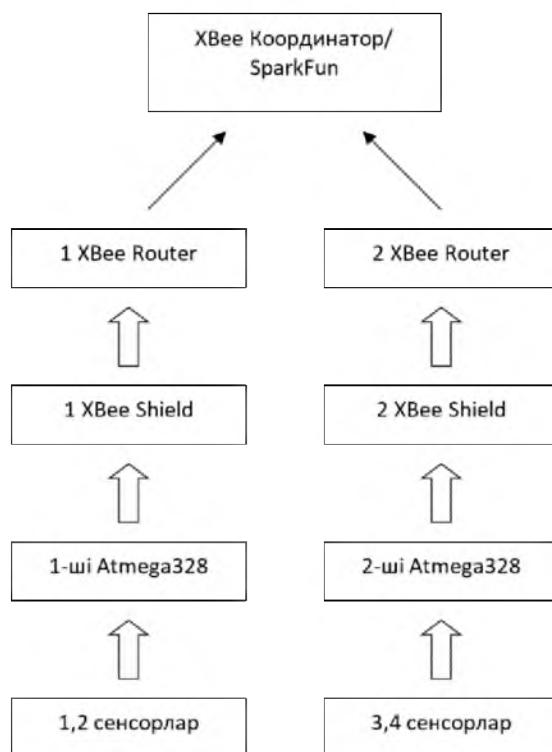

2-сурет. – Екі пациенттің жағдайын қашықтан бақылауға арналған ZigBee желісінің құрылымдық диаграммасы.

1, 2 датчиктер (DS18B20 температура сенсоры және MAX30102 импульстік оксиметрі) ZigBee (таратқыш) маршрутизаторына қосылады. 3, 4 датчиктер (DS18B20 температура сенсоры және Pulse Sensor жүрек соғу сенсоры) ZigBee маршрутизаторына қосылады. Радиоарна арқылы екі таратқыштан алынған мәліметтер Zigbee координаторына (қабылдағыш) түседі. Координатор үшін бізге басқа микроконтроллерді қосудың қажеті жоқ, ол USB кабелі арқылы дербес компьютерге тікелей қосылады. Деректердің жоғалуын немесе олардың қабаттасуын болдырмау үшін берілетін деректерді уақыт бойынша бөлу керек, оны бағдарламалық әдіспен жасау оңай. Қабылдағыш пен таратқыштар арасындағы байланысты қамтамасыз ету үшін олардың барлығы бір PAN желісіне тиесілі болуы керек.

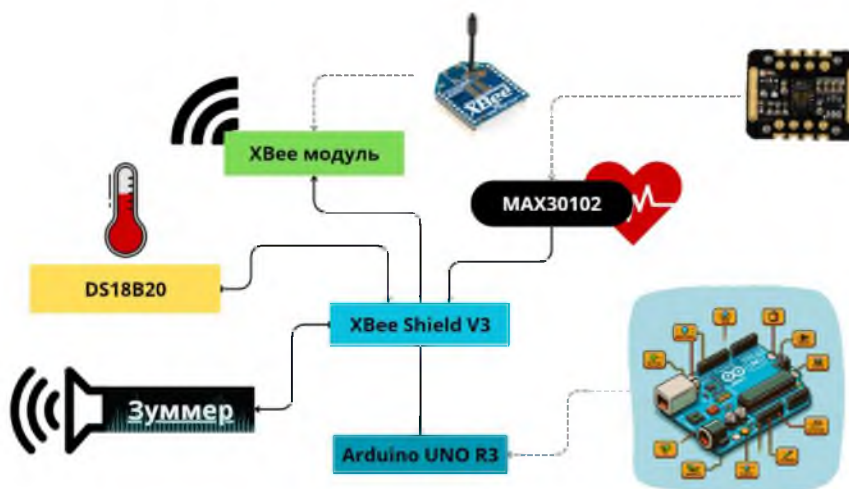
Соңғы жабдықты ескере отырып (сенсорлар, atmega328 микроконтроллері (Arduino Uno платформасына орнатылған), ZigBee жабдығына адаптер), пациенттің деректерін екі таратқыштан қашықтан жинауға арналған соңғы блок-схеманы алуға болады (3-сурет).

1 және 2 микроконтроллерлер XBee Shields-ке қосылған-Arduino тақталары мен таратқыштар арасындағы байланысты қамтамасыз ететін арнайы құрылғылар. Таратқыштардың рөлін ZigBee (routers) желілік маршрутизаторлары атқарады. Осылайша, ақпарат бір-біріне тәуелсіз, 2,4 ГГц жиіліктегі бір радиоарнаға түседі.

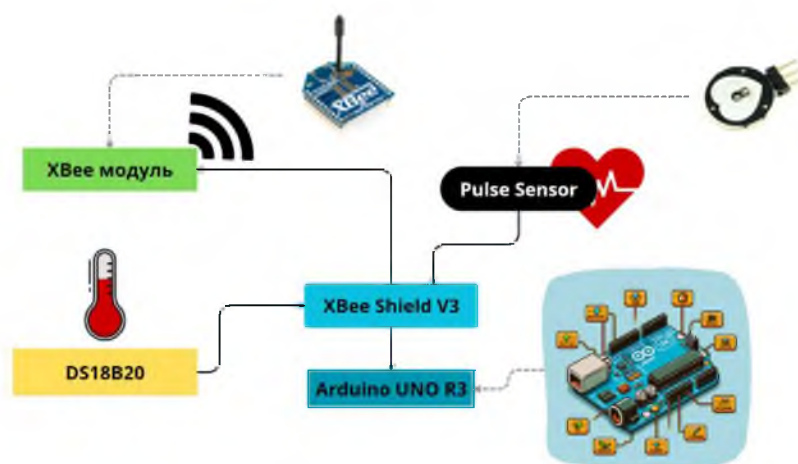

3-сурет. – Екі пациенттің деректерін қашықтан жинау желісінің құрылымдық диаграммасы.

4 және 5-суреттерде ZigBee жергілікті желісін екі науқастың жағдайын қашықтан бақылауға арналған жалпыланған графикалық блок-схемалар көрсетілген. Сенсорлардан алынған деректер Atmega328 микроконтроллеріне, содан кейін XBee Shield арқылы таратқышқа түседі. Таратқыш шағын антеннаның көмегімен радиоарна арқылы 2,4 ГГц жиілікте сигнал шығарады. Шамамен 98 дБм-ге тең белгілі бір сезімталдығы бар қабылдағыш ақпаратты қабылдайды және оны дербес компьютердің сериялық портына жібереді.

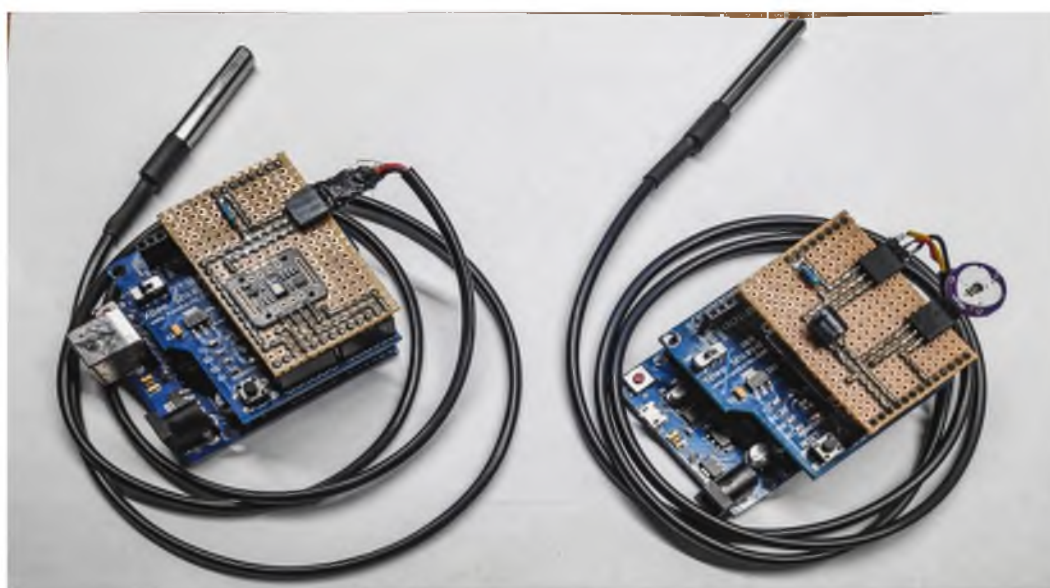

4-сурет. – «Таратқыш 1 – қабылдағыш» байланысының блок- схемасы.

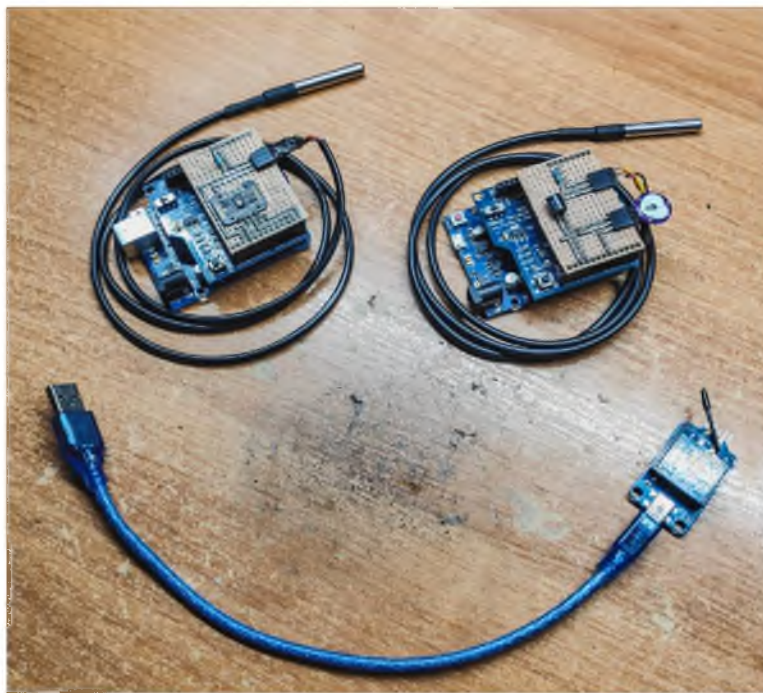
5-сурет. – «Таратқыш 2 – қабылдағыш» байланысының блок- схемасы.

6-суретте бірінші және екінші тарату құрылғысының макеттері көрсетілген. Екі макеттің құрамына сенсорлар, Arduino тақтасындағы микроконтроллер, ZigBee таратқышы, XBee Shield кіреді.

6-сурет. – Бірінші және екінші тарату модульдерінің орналасуы.

7-суретте екі таратқыш пен бір қабылдағыш негізінде қашықтықтан бақылаудың жергілікті желісін құруға қажетті жабдықтың жалпы көрінісі көрсетілген.

7-сурет. – Науқастың жағдайын қашықтықтан бақылаудың жергілікті желісін жасауға арналған жабдықтың жалпы түрі.

Кірістерді оңай қабылдау үшін X-CTU утилитасына (XBee модульдерімен жұмыс істеуге арналған бағдарлама) кіріктірілген терминалды емес, Python бағдарламалау тілінде арнайы ғрафикалық бағдарлама жазу туралы шешім қабылданды (8-сурет).

8-сурет. – Бірінші модуль үшін деректерді қабылдау интерфейсінің көрінісі.

Бағдарлама дербес компьютердің сериялық портынан деректерді оқиды. Деректер қабылдағыш арқылы екі радио таратқыштан келеді. 8-суретте көрсетілген мысалда бір таратқыш үшін импульстің көрсеткіші 76, температура көрсеткіші 36,5 градус. Ақпарат жаңадан келіп түскен әрбір деректер пакеті бойынша жаңартылады. Тәуліктік мониторинг үшін кез-келген сериялық порт терминалынан деректерді бір күнде күйдің өзгеру қисықтарын құра отырып, Excel файлына шығаруға болады. Қажет болса, сіз екі модульдің көрсеткіштері арасында ауыса аласыз немесе көрсеткіштерді бірнеше жолға шығара аласыз (9-суретте екінші модульдің көрсеткіштері көрсетілген).

9-сурет. – Екінші модуль үшін деректерді қабылдау интерфейсінің көрінісі.

9-суретте көрсетілген график MAX30102 сенсоры қосылған саусақтағы қан ағымына сәйкес келеді (ось мәндері: ординаттар шамамен 119 кбит/с қуат жылдамдығына сәйкес келеді, абсцисс осі – уақыт).

Қорытынды

Ұсынылған әзірленген жүйе аумақты аз қамтуға (40-50 метр) және деректерді берудің төмен жылдамдығына (250 кБит/с) ие. Алайда, мәлімделген мақсаттар үшін мұндай кешен өте тиімді болады, өйткені бір медициналық бөлімшеде немесе мекемеде, сондай-ақ пакеттік деректерді беру жағдайында төмен берілу жылдамдығы мен қысқа диапазон кедергі болмайды. Бұл жүйенің артықшылығы – қабылдау және беру жабдықтарының электр энергиясын аз тұтынуы, сонымен қатар пациенттердің толық санын қамту үшін модульдер санын (іс жүзінде шектеусіз) көбейту мүмкіндігі. Әзірленген жүйені қосымша сатурация датчиктерін, дене қалпын, ЭКГ енгізу арқылы жетілдіруге болады. Сонымен қатар, желі көптеген тарату модульдерімен жобалануы мүмкін, бұл бөлімше жағдайында да, бүкіл емдеу кешенінде де пациенттердің жағдайын бақылауға мүмкіндік береді. Ұсынылған зерттеулер мен құрылғылар денсаулық сақтаудың кез-келген саласында, атап айтқанда стационарлық жағдайда пайдалы болуы мүмкін.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1 Петраевский В.А. Удаленный мониторинг состояния пациента скорой помощи / В.А. Петраевский, Е.А. Кузьменко, А.К. Марков // Инженерный вестн. Дона. – 2020. – № 3 (63). – С. 44.
- 2 Юлдашев З.М. Система удаленного мониторинга состояния здоровья людей с хроническими заболеваниями и прогнозирования периодов обострения / З.М. Юлдашев // Медицинская техника. – 2022. – № 5 (335).
- 3 Удаленный мониторинг состояния здоровья. Аналитический обзор / А.С. Сиротина, О.С. Кобякова, И.А. Деев и др. // Социальные аспекты здоровья населения. – 2022. – Т. 68. – № 2. – С. 1. – DOI 10.21045/2071-5021-2021-68-2-1.
- 4 Медицинский центр удаленного мониторинга пациентов с COVID-19: опыт организации и оценка эффективности / В.А. Бойков, С.В. Барановская, И.А. Деев и др. // Бюллетень сибирской медицины. – 2021. – Т. 20. – № 2. – С. 12–22. – DOI 10.20538/1682-0363-2021-2-12-22.
- 5 Аль-Дхамари Д.Х. Разработка беспроводной системы дистанционного управления и контроля мышечной активности и температуры на основе ZigBee / Д.Х. Аль-Дхамари, Д.А. Безуглов, П.С. Шевчук, И.А. Енгибарян // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 6.; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=16191> (өтініш берілген күні: 17.06.2024).
- 6 Аль-Дхамари Д.Х. Разработка беспроводной системы дистанционного мониторинга состояния пациентов на основе ZigBee И LabView / Д.Х. Аль-Дхамари, Д.А. Безуглов, П.С. Шевчук, И.А. Енгибарян // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 6; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=16189> (өтініш берілген күні: 17.06.2024).

REFERENCES:

- 1 Petraevskij, V. A. Udalennyj monitoring sostoyaniya pacienta skoroj pomoshchi / V. A. Petraevskij, E. A. Kuz'menko, A. K. Markov // Inzhenernyj vestnik Dona. – 2020. – № 3(63). – S. 44.
- 2 YUldashev, Z. M. Sistema udalennogo monitoringa sostoyaniya zdorov'ya lyudej s hronicheskimi zaboletaniyami i prognozirovaniya periodov obostreniya / Z. M. YUldashev // Medicinskaya tekhnika. – 2022. – № 5(335).
- 3 Udalennyj monitoring sostoyaniya zdorov'ya. Analiticheskij obzor / A. S. Sirotina, O. S. Kobyakova, I. A. Deev [i dr.] // Social'nye aspekty zdorov'ya naseleniya. – 2022. – T. 68, № 2. – S. 1. – DOI 10.21045/2071-5021-2021-68-2-1.
- 4 Medicinskij centr udalennogo monitoringa pacientov s COVID-19: opyt organizacii i ocenka effektivnosti / V. A. Bojkov, S. V. Baranovskaya, I. A. Deev [i dr.] // Byulleten' sibirskoj mediciny. – 2021. – T. 20, № 2. – S. 12-22. – DOI 10.20538/1682-0363-2021-2-12-22.
- 5 Al'-Dhamari D.H., Bezuglov D.A., SHEvchuk P.S., Engibaryan I.A. Razrabotka besprovodnoj sistemy distancionnogo upravleniya i kontrolya myshechnoj aktivnosti i temperatury na osnove ZigBee // So-vremennye problemy nauki i

obrazovaniya. – 2014. – № 6; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=16191> (өтініш берілген күні: 17.06.2024).

6 Al'-Dhamari D.H., Bezuglov D.A., Shevchuk P.S., Engibaryan I.A. Razrabotka besprovodnoj sistemy distancionnogo monitoringa sostoyaniya pacientov na osnove ZigBee I LabView // Sovremennye probleme-my nauki i obrazovaniya. – 2014. – №6.; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=16189> (өтініш берілген күні: 17.06.2024).

П.А. ПЕТРОВ, А.А. КАШЕВКИН, С.С. МОЛДАХМЕТОВ,
Г.Ф. АУБАКИРОВА

ПРОЕКТИРОВАНИЕ БЕСПРОВОДНОЙ СЕТИ МОНИТОРИНГА СОСТОЯНИЯ НЕСКОЛЬКИХ ПАЦИЕНТОВ НА ОСНОВЕ ЭНЕРГОСБЕРЕГАЮЩЕЙ ТЕХНОЛОГИИ ZIGBEE

НАО «Северо-Казахстанский университет им. М. Козыбаева»

Статья посвящена проектированию беспроводной сети мониторинга текущего состояния от одного до нескольких десятков пациентов. В качестве базовой выбрана топология «звезда». Центром сети является координатор, куда поступают данные, разделенные по времени, от передающих устройств. В качестве передающих и одного приемного устройств выбраны микросхемы XBee Series 2. Показания состояния пациента основаны на текущей температуре, пульсе, кровотоке. Датчики непосредственно подключены к передающим модулям. В качестве первичной системы выбрана схема, при которой биомедицинские сигналы регистрируются на двух передающих устройствах и, посредством координатора, поступают на сервер постовой медсестры или же непосредственно на компьютер наблюдающего врача. Информация поступает с определенным периодом и может мониториться как в суточном, так и в более длительном режиме. Для удобства отображения данных разработан специальный интерфейс, где будут отображаться полученные с двух передающих модулей данные. Разветвленность сети ZigBee позволит, в дальнейшем, создавать гибкие и энергоэффективные сети мониторинга большого количества пациентов (от нескольких десятков до сотен). Данная технология построения удаленного мониторинга биомедицинских сигналов будет эффективна как в условиях одного медицинского отделения, так и целого учреждения стационарного или амбулаторного типа. Кроме того, в дальнейшем, планируется увеличить количество и тип датчиков на передающей стороне (сатурация, ЭКГ и т.д.).

P.A. PETROV, A.A. KASHEVKIN, S.S. MOLDAKHMETOV,
G.F. AUBAKIROVA

DESIGN OF A WIRELESS NETWORK FOR MONITORING THE CONDITION OF MULTIPLE PATIENTS BASED ON ENERGY-SAVING ZIGBEE TECHNOLOGY

M. Kozybaev North-Kazakhstan university

The article is devoted to the design of a wireless network for monitoring the current condition of one to several dozen patients. The “star” topology was chosen as the base one. The center of the network is the coordinator, which receives time-separated data from transmitting devices. XBee Series 2 chips were selected as transmitting and one receiving devices. Indications of the patient’s condition are based on the current temperature, pulse, and blood flow. The sensors are directly connected to the transmitting modules. As the primary system, a scheme was chosen in which biomedical signals are registered on two transmitting devices and, through a coordinator, are sent to the server of the guard nurse or directly to the computer of the supervising doctor. Information is received over a certain period and can be monitored both daily and over a longer period. For the convenience of displaying data, a special interface has been developed where the data received from two transmitting modules will be displayed. The extensiveness of the ZigBee network will allow, in the future, to create flexible and energy-efficient networks for monitoring a large number of patients (from several tens to hundreds). This technology for constructing remote monitoring of biomedical signals will be effective both in the conditions of one medical department and an entire inpatient or outpatient facility. In addition, in the future, it is planned to increase the number and type of sensors on the transmitting side (saturation, ECG, etc.).

Ж.Т. БЕЙСЕНОВ

педагогика ғылымының магистрі, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұлан академиясының аға оқытушысы – (ИТҚ) қызмет бастығы, Петропавл қ., подполковник, e-mail: beysenov8303@gmail.com

МАНЫЗДЫ МЕМЛЕКЕТТІК ОБЪЕКТІЛЕРДІ КҮЗЕТУДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН КЕЙБІР ИНЖЕНЕРЛІ ТЕХНИКАЛЫҚ КҮЗЕТ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазіргі тыныш емес заманда маңызды мемлекеттік объектілердің қауіпсіздігіне үлкен мән беріледі қорғау мен қадағалаудың қазіргі заманғы инженерлік-техникалық құралдарын (ИТҚҚ), ММО объектілерінің қауіпсіздігін ұйымдастырудың жаңа технологиялары мен тәсілдерін қолдану, сондай-ақ оларды ИТҚҚ кешендерімен жарактандыру саласында бірыңғай техникалық саясатты қалыптастыру негізінде қылмыстық элементтерге қарсы іс-қимыл жүйесіп құруды көздейді. Манызды мекемелерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде заманауи техникалық құралдарды пайдалану қауіпсіздік режимді қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралардың тиімділігін арттырады, қызметкерлердің міндеттерді сапалы орындауын жеңілдетеді, олардың жеке қауіпсіздік дәрежесін арттырады. Қызметтік міндеттерді орындаудың қазіргі жағдайында қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі қызметті одан әрі жетілдіру

қажеттілігі айқын көрінеді. Объектілердің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің шетелдік тәжірибесі озық технологиялар мен оны жүзеге асыру үрдістерін кеңінен қолдану қажет. Күзетілетін объектілерде комиссиялық тексерулер жүргізу қауіпті учаскелер мен бағыттарда ИТКҚ тығыздығын арттыру сапалы жаңа деңгейге көтерілуі тиіс.

Түйінді сөздер: *Мемлекеттік маңызды объект, қарауыл, қауіпсіздік жүйелері, бейнебақылау жүйесі, күзет техникалық құралдар, дабыл жүйесі, қадағалау.*

Мемлекеттік маңызды объектілерді қорғауда инженерлік-техникалық құрылыстардың (ИТКҚ) маңызы зор. Оларға турникеттер, бейнебақылау жүйелері, қозғалыс сенсорлары, тікен сым тосқауылдары кіреді. Әрбір объектінің айналасында бақылау-із жолағы жабдықталады. Турникеттер шлюз-диск принципі бойынша жасалған. Сақшы немесе келуші кірді-оның артындағы металл есік тарс жауып тұрды. Егер рұқсаттама қағазы дұрыс болса, бақылаушы екінші есікті ашады, адамды кәсіпорын аумағына кіргізеді, егер жоқ болса, бұзушы дабыл тобы келгенге дейін бұғатталған күйінде қалады. Сақшының бекеті оқ өткізбейтін әйнекпен жабдықталған. ИТКҚ бейнебақылау жүйелері жасанды интеллект принципін қолданады. Олар тыйым салынған аймақта кім пайда болғанын автоматты түрде анықтай алады - жануар немесе адам. Оқиға орнына дабыл тобы келеді, ол қорғалатын аумаққа кіру әрекетін тоқтатуы керек.

Мемлекеттік маңызды объектілерді күзетуді қарауылдар, гарнизондар мен застава-лар, сондай-ақ олардан бөлінетін әскери нарядтар жүзеге асырады. Объектілерді күзету жүйесі ведомствоаралық комиссиялардың актілерімен айқындалады. Қарауылға, гарнизонға, заставаға периметрі бойынша объектіні күзету бойынша учаске тағайындалады. Учаскенің ұзақтығы объектінің ерекшеліктеріне, жергілікті жердің сипаты мен тактикалық қасиеттеріне, тыйым салынған (бақыланатын) аймақтарды инженерлік-техникалық күзет құралдарымен жабдықтауға (бұдан әрі - ИТКҚ), көлік құралдарының болуына және жол желісінің жай - күйіне байланысты және мыналарды құрауы мүмкін: тыйым салынған аймақтарды күзету кезінде 4-6км дейін; бақыланатын аймақтарды күзету кезінде-7км дейін; су учаскелерінде - 10 км дейін.

Техникалық күзет құралдары объектілерді күзетудің сенімділігін арттыру және қарауылдың жеке құрамының санын қысқарту мақсатында қолданылады. Оларға мыналар жатады: периметрлік және Объектілік анықтау құралдары, алдын алу және әсер етудің техникалық құралдары, Ақпаратты жинау және өңдеу аппаратурасы, объектіге кіруді басқару (бақылау) құралдары, техникалық бақылау құралдары, электрмен қоректендіру жүйелері, кабельдік және сымды желілер, объектілерді күзету жүйесінің байланыс құралдары, сондай-ақ техникалық күзет құралдарын пайдалануды қамтамасыз ету құралдары.[2]

Техникалық күзет құралдарын қолдана отырып, объектілерді күзетудің сенімділігіне:

техникалық күзет құралдарының түрін дұрыс тандау және оларды бекеттердегі инженерлік тосқауылдармен және құрылыстармен кешенде пайдалану;

күзет құралдарын орнату және оларды бүркемелеу бойынша өткізілетін іс-шаралардың жасырындығы; оларды орнатуға және пайдалануға жіберілген адамдар тобын шектеу;

техникалық күзет құралдарын нақты лауазымды адамдарға бекіту арқылы қол жеткізіледі; жоғары сапалы монтаждау, тұрақты қызмет көрсету және олардың жай-күйін бақылау;

техникалық күзет құралдары іске қосылған кезде қарауылдың жеке құрамының қырағылығы мен уақтылы іс-қимылдары. Арнайы объектілерді қорғауды күшейту үшін күзеттің құрамдас бөлігі болып табылатын физикалық қорғау құралдарының жүйесі қолданылуы мүмкін. Оны пайдалану және қолдану тәртібі тиісті нұсқаулықтар мен нұсқаулықтармен анықталады.

Объектіде қолданылатын техникалық күзет құралдарының түрі мен саны оның маңыздылығына, физикалық-географиялық, пайдалану және басқа да ерекшеліктеріне байланысты анықталады. Ескертудің және әсер етудің техникалық құралдары оларды пайдалану жөніндегі нұсқаулықтар мен нұсқаулықтарға сәйкес зарядталады және сақтандырғыштары (бұғаттары) қосылған зарядталған күйде күзетілетін объектілерде болады.

Техникалық күзет құралдарының, өрт дабылының ақпаратын жинау және өңдеу аппаратурасы қарауыл үй - жайында, қарауыл бастығының бөлмесінде немесе осы үшін арнайы арналған-пульттік бөлмеде орнатылады. Техникалық күзет құралдарының үздіксіз жұмысын қамтамасыз ету үшін дербес (резервтік) қуат көзі белгіленеді. Объектілер белгіленген нормалар мен тізбелерге сәйкес өрт дабылымен жабдықталады. Күзеттің техникалық құралдарын ақаусыз күйде ұстауды осыған арналған штаттық бөлімше, ал ол болмаған кезде - әскери бөлімнің командирі (объектінің бастығы) тағайындаған офицер немесе техник мамандар пайдалану тобы жүзеге асырады. Техникалық күзет құралдарымен жабдықталған объектілерді күзету және қорғау сақшылар қойыла отырып, бақылау-күзет топтарының кезекшілік тәсілімен немесе аралас тәсілмен жүзеге асырылуы мүмкін. Бақылау-күзет топтарының кезекшілік тәсілі негізгі болып табылады. Техникалық күзет құралдарының ақпаратын жинау және өңдеу аппаратурасын бақылауды қарауыл бастығының техникалық күзет құралдары жөніндегі (оператор), ал ол болмаған кезде - қарауыл бастығы немесе оның көмекшісі жүзеге асырады. Бақылау-күзет топтарының кезекшілігі оператордың техникалық күзет құралдарының ақпаратын жинау және өңдеу аппаратурасын үздіксіз бақылауынан, сақшы бекеттерінің бақылау-күзет топтарының мерзімді тексеруінен және техникалық күзет құралдары рұқсатсыз іске қосылған жағдайда олардың іс-әрекетке тұрақты дайындығынан тұрады. Әр бір объектіні қорғау, сондай-ақ оны іске асыру тәсілдері қатаң жеке болып табылады. Қорғанысты құру жолдары көбінесе объектінің қандай күйде екендігіне байланысты: жобалау, салу немесе пайдалану сатысында, ол қандай аумақты

алып жатыр, онда қандай материалдық құндылықтар шоғырланған және т.б. мәселелер. Объектіге тән барлық ерекшеліктерді ескере отырып, жобалау кезеңінде қорғаныс негіздерін құрған жөн. Өкінішке орай, бұл нысанда әрлеу жұмыстары аяқталған кезде және осыған байланысты Тапсырыс беруші әдетте жұмыстың қымбаттауына әкелетін қосымша талаптар қойған кезде есте қалатынын айту керек.

Қорғау жүйесінің тиімділігі - жүйенің объектіні жеке тұлғалардың (бұзақылардың) қасақана құқыққа қайшы (рұқсатсыз) әрекет көздері болып табылатын қауіптерден қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі өзінің негізгі нысаналы функциясын орындау ықтималдығы. Шешілетін міндеттердің күрделілігін ескере отырып, ақшаны ұтымды және тиімді пайдалану принциптеріне сүйене отырып, қорғаныс жүйесін құру мыналарға негізделуі керек: ақылға қонымды шаралар жеткіліктілігі; нақты құқықтық негізде; ұйымдастырылған дене шынықтыру қызметі; техникалық қорғау құралдарының оңтайлы құрамы. Осы қағидаттарды іске асыру объектілердің қауіпсіздік жүйесін жобалау және енгізу кезінде кешенді тәсілді талап етеді.

Ақпаратты беру тәсілі бойынша өңдеу Аналогтық- күзет жүйелерінде қабылдау-бақылау құралы (ҚБҚ) тұтынылатын токты өлшеу арқылы бір немесе бірнеше дабыл пойыздарының (ШС) күйін бақылайды. Электр тізбегіне қосылған детектор іске қосылған кезде ШС кедергісі өзгереді және дабыл режиміне өтеді. Аналогтық қауіпсіздік жүйесінің кемшілігі-бұл датчиктің қайсысы жұмыс істегенін анықтаудың қиындығы, өйткені датчиктер кедергісіне бірдей әсер етеді. Адрестік - қауіпсіздік жүйелері күрделі архитектураға ие, жүйені тұтастай басқарады бас қашықтан басқару пульті немесе компьютер. Мекен-жай күзет жүйесінің жұмысында әр детектордың өз мекен-жайы болғандықтан, оператор қай сенсордың жұмыс істегенін оңай анықтай алады және дереу әрекет ете алады[1].

Объектілер жобаға арналған тапсырмаға сәйкес күзет сигнализациясы жүйесінің шекараларымен жабдықталуы тиіс. Болжамды қауіптердің түріне байланысты күзет дабылының бірінші шекарасы бұғатталуы тиіс: объектіні қоршау, кіреберіс есіктер, тиеу-түсіру люктері, қақпалар, қақпалар-енуге, ашуға, бұзуға және сындыруға; ағаш, шыны және шыны конструкциялар-ашу, бұзу және сындыру; басқа заңды және жеке тұлғалардың үй-жайлары орналастырылатын қабырғалар, жабындар мен қалқалар-қируға және сынуға; желдету қораптары, мұржалар, қимасы 200x200 миллиметрден асатын коммуникацияларды енгізу/шығару орындары - бұзылуға және сынуға.

Объектідегі күзет сигнализациясының екінші шегі әртүрлі жұмыс принципіндегі көлемді детекторларды орнату арқылы жүзеге асырылуы керек.

Объектідегі күзет дабылының үшінші шекарасында есірткі құралдары сақталатын құлыпталатын Сейфтер немесе металл шкафтар бұғатталуы тиіс.

Объектідегі байланыс және дабыл жүйелерінің тарату шкафтары құлыпқа жабылуы, қызмет көрсетуші персоналмен және күзет ұйымының өкілімен (ол болған кезде) пломбалануы (мөрленуі), күзет дабылымен бұғатталуы және ішкі

күзет пультінің жекелеген нөмірлеріне, ал ішкі күзет пульті болмаған кезде - дабыл дабылы жүйесінің құрамындағы ПҚО-ға қосылуы тиіс.

Мақаланы түйіндей келе мемлекеттік маңызды объектілерді күзетуде заманауый ИТКҚ қолдану ықтимал, бұл күзет құралдары қазіргі заман талаптарына сай болу керек.. Бұнымен тоқтамай әрі қарай дамытып ИТКҚ жабдыкталуын күшейту керек сонымен қатар ұшақсыз ұшу аппаратарын енгізіп осыған қарсы күрес құралдарын дамыту керек.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Е. Е. Масленников қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінің күзетін қамтамасыз етуде автоматтандырылған (роботтандырылған) күзет және бейнебақылау жүйелерін қолдану туралы мәселеге // институт хабаршысы.. 2015. № 3 (31). 76-79 б..

2. Нұрмаханов М., Чеботарев А., Біріктірілген қауіпсіздік жүйесі (оқулық: Петропавл 2024).

3. Акчурин А.В. Инженерлік-техникалық күзет құралдарын пайдалануды ұйымдастыру және оларға техникалық қызмет көрсетуді жүргізу. — 2016. — No 1 (92). — 35–43-беттер.

4. Арнайы техника және ақпараттық қауіпсіздік: оқулық / ред.В. И. Кирина. - М.: Ресей ИМ АУ. 2000 ж.

БЕЙСЕНОВ Ж.Т.

ОСОБЕННОСТИ НЕКОТОРЫХ ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ ОХРАНЫ, ПРИМЕНЯЕМЫХ ПРИ ОХРАНЕ ВАЖНЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОБЪЕКТОВ

Академия Национальной гвардии Республики Казахстан

В наше беспокойное время большое значение придается безопасности важных государственных объектов, предусматривающих создание системы противодействия преступным элементам на основе применения современных инженерно-технических средств охраны и надзора (ИТОС), новых технологий и способов организации безопасности объектов ВГО, а также формирования единой технической политики в области их оснащения комплексами ИТСО. Использование современных технических средств в обеспечении безопасности учреждений образования повышает эффективность мероприятий по обеспечению режима безопасности, облегчает качественное выполнение обязанностей сотрудниками, повышает степень их личной безопасности. В современных условиях выполнения служебных обязанностей очевидна необходимость дальнейшего совершенствования деятельности по обеспечению безопасности. Зарубежный опыт обеспечения безопасности объектов широкое применение передовых технологий и процессов его реализации.

УДК 355.13/65(363.5)

Т.Р. НАБИЕВ

магистр, начальник кафедры тыла Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, г. Петропавловск, e-mail: tair.n@mail.ru

СИСТЕМА МАТЕРИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

В данной научной статье проводится анализ системы материального обеспечения войск с применением теории систем и системного управления. Целью исследования является выявление ключевых закономерностей функционирования системы и разработка правил взаимодействия её участников. В статье проводится детальный анализ структурных элементов системы, их взаимосвязей и ролей в процессе обеспечения войск ресурсами.

Ключевые слова: *система материального обеспечения, теория систем, системное управление, логистика, войска, взаимодействие участников, оптимизация процессов.*

Современные военные операции требуют высокой степени координации и эффективного управления ресурсами. Система материального обеспечения Национальной гвардии Республики Казахстан – это ключевой компонент, влияющий на боеспособность и готовность войск к выполнению боевых задач. Для понимания и улучшения этой системы целесообразно применять подходы, основанные на теории систем и системном управлении. Эти подходы позволяют исследовать систему как комплекс взаимосвязанных элементов, функционирующих с целью достижения общих целей.

Теория систем, разработанная Людвигом фон Бергаланфи, рассматривает любую систему как целостный организм, состоящий из взаимосвязанных элементов [1]. В применении к материальному обеспечению войск система рассматривается как совокупность логистических, снабженческих и управленческих процессов, работающих в рамках единого целого.

Материальное обеспечение войск можно рассматривать как открытую систему, которая взаимодействует с внешней средой (экономической, политической, климатической) и внутренними факторами (структура управления, боевые задачи, потребности войск). Основные компоненты системы материального обеспечения включают:

1. Производственные элементы - предприятия, производящие необходимые ресурсы и оборудование.

Транспортные системы - средства доставки материальных ресурсов к месту их использования.

3. Распределительные центры - склады и хранилища для поддержания необходимого уровня запасов.

4. Потребители - воинские части, нуждающиеся в ресурсах для выполнения боевых задач.

Каждый из этих элементов функционирует в тесной взаимосвязи, и нарушение в одном из них может привести к сбоям во всей системе. Например, перебои с поставками топлива могут парализовать не только транспорт, но и работу всей системы боевого обеспечения.

Аналогия с организационной системой предприятия позволяет глубже понять взаимодействие между элементами. На предприятии материально-техническая база и управление ресурсами также включают множество процессов, таких как закупки, складирование, транспортировка, что схоже с военной логистикой. Применение теории систем позволяет выявить критические точки взаимодействия и улучшить их.

Системное управление представляет собой процесс координации элементов системы на основе единой цели - обеспечения готовности и боеспособности войск. Управление системой материального обеспечения подразумевает разработку и применение правил, процедур и механизмов, которые позволяют обеспечивать взаимодействие её участников с максимальной эффективностью [2].

Ключевыми элементами системного управления в данном контексте являются:

1. Иерархия управления - организация управления системой материального обеспечения представляет собой многоуровневую структуру, где каждый уровень отвечает за определённые задачи. Например, стратегический уровень координирует общие потребности войск, оперативный уровень управляет распределением ресурсов между воинскими частями, а тактический уровень занимается конкретными задачами снабжения на месте.

2. Адаптивность – система управления должна быть способна быстро адаптироваться к изменениям внешней среды и внутренним потребностям. В условиях боевых действий такая гибкость крайне важна, так как изменения на поле боя могут требовать немедленного перераспределения ресурсов или корректировки поставок.

3. Сетевое взаимодействие – современные системы материального обеспечения всё больше интегрируются в сети управления, где информация поступает в режиме реального времени. Это позволяет оперативно реагировать на изменения и контролировать движение ресурсов. Примером такого взаимодействия может служить внедрение автоматизированных систем управления логистикой, которые позволяют отслеживать запасы и контролировать процессы распределения в реальном времени [3].

Аналогия с коммерческой логистикой подчёркивает важность автоматизации процессов. Современные компании активно используют цифровые системы для управления цепочками поставок, что аналогично военной

логистике, где также важно минимизировать временные и ресурсные затраты на передвижение и хранение материальных средств.

На основе анализа системы материального обеспечения можно выделить несколько ключевых закономерностей:

1. Принцип обратной связи - каждая система должна включать механизмы обратной связи для коррекции действий. Например, если ресурсы задерживаются на этапе транспортировки, должна быть система уведомления и корректировки маршрутов или задач.

2. Многоуровневое планирование – для эффективного управления ресурсами необходимо планирование на стратегическом, оперативном и тактическом уровнях. Стратегические планы определяют общие потребности войск в ресурсах, а тактическое планирование распределяет эти ресурсы в зависимости от текущих нужд и оперативной ситуации.

3. Оптимизация процессов - взаимодействие между участниками системы должно быть выстроено таким образом, чтобы минимизировать время на передачу информации и распределение ресурсов. Внедрение цифровых технологий позволяет автоматизировать эти процессы, повышая их эффективность [4].

Применение системного подхода к материальному обеспечению также требует разработки чётких правил взаимодействия. Например, автоматизация процессов снабжения может включать:

1. Централизованную систему отслеживания запасов;
2. Автоматическое перераспределение ресурсов в случае критического снижения запасов;
3. Синхронизацию поставок и потребностей в зависимости от текущей боевой обстановки [5].

Анализ системы материального обеспечения войск с применением теории систем и системного управления позволяет глубже понять закономерности её функционирования и выявить ключевые механизмы взаимодействия участников. Системный подход позволяет оптимизировать процессы распределения ресурсов и повысить эффективность управления в условиях динамичных изменений. Применение таких подходов может значительно улучшить боеготовность войск, сократив время и ресурсы, необходимые для обеспечения их потребностей, а результаты могут быть использованы для оптимизации логистики и управления ресурсами в военных структурах.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Берталанфи Л. Общая теория систем: критический обзор. - М.: Прогресс, 1969.
2. Зубарев Ю. П. Системное управление: теоретические основы и прикладные задачи. - М.: Инфра-М, 2015.
3. Лебедев В. И. Военная логистика и её роль в современных вооружённых силах. - СПб.: Военная академия МТО, 2019.

4. Фортунатов В. В. Системное управление в логистике военных структур.

5. Набиев Т.Р., Сатигулов Е.С., Кожакметов Д.Т. Характер и порядок взаимодействия тылового обеспечения Национальной гвардии Республики Казахстан с системой транспорта и логистики страны. Научно-образовательный журнал «ВЕСТНИК ВИНГ РК» № 3 (33) 2019 – 104 с.

REFERENCES:

1. Bertalanffy L. Obschaya teoriya sistem: kriticheskii obzor. - M.: Progress, 1969.
2. Zubarev Y.P. Systemoe upravlenie: Teoreticheskie osnovy i prikladnye zadachi. - M.: Infra-M, 2015.
3. Lebedev V.I. Voennaya logistika i eyo role v sovremennykh voorujennykh silakh. - St. Petersburg: Voennaya akademiya MTO, 2019.
4. Fortunatov V.V. Systemnoe upravlenie v logistike voennykh struktury. - M.: Academy upravleniya, 2020.
5. Nabiev T.R., Satigulov E.S., Kozhakhmetov D.T. Kharakter i poryadok vzaimodeistviya tylovogo obespecheniya Natsionalnoi gvardii Respubliki Kazakhstan s sistemoi transporta i logistiki strany. Nauchno-obrazovatelnyi jurnal "VESTNIK VING RK" No. 3 (33) 2019 – 104 s.

Т.Р. НАБИЕВ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ГВАРДИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ЖҮЙЕСІ. ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕР

Қазақстан Республикасының Ұлттық ұлан академиясы

Бұл ғылыми мақалада әскерлерді материалдық қамтамасыз ету жүйесі жүйелер теориясы және жүйелік басқару қолданылып талданады. Зерттеудің мақсаты – жүйенің жұмыс істеуінің негізгі заңдылықтарын анықтау және оның қатысушыларының өзара әрекеттесу ережелерін әзірлеу. Мақалада жүйенің құрылымдық элементтері, олардың өзара байланыстары мен әскерлерді ресурстармен қамтамасыз ету үдерісіндегі рөліне жан-жақты талдау жасалады.

T.R. NABIYEV

THE MATERIAL SUPPORT SYSTEM OF THE NATIONAL GUARD OF
THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN. THEORETICAL FOUNDATIONS

National Guard Academy of the Republic of Kazakhstan

This scientific article analyzes the material support system of the troops using systems theory and system management. The purpose of the research is to identify key patterns in the functioning of the system and to develop rules for interaction between its participants. The article provides a detailed analysis of the structural elements of the system, their interconnections, and roles in the process of providing resources to the troops.

УДК. 621

А.С. АХМЕТЖАНОВ¹, В.Н. ГАЛИЕВ²

¹ магистр национальной безопасности и военного дела, начальник кафедры технического обеспечения Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, подполковник, г. Петропавловск;

² магистр юриспруденции, начальник цикла материальной части и эксплуатации АБТТ кафедры технического обеспечения Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, подполковник, г. Петропавловск.

ТЕХНИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ, ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ И НЕПОСРЕДСТВЕННОМ ВЫПОЛНЕНИИ СЛУЖЕБНО-БОЕВЫХ ЗАДАЧ В РАЙОНАХ ЧРЕЗВЫЧАЙНОГО ПОЛОЖЕНИЯ

В данной научной статье обобщены проблемные вопросы технического обеспечения воинских частей (подразделений) Национальной гвардии при организации и при непосредственном выполнении служебно-боевых задач в районах чрезвычайного положения на территории Республики Казахстан, что позволяет рассмотреть их качественное решение.

Ключевые слова: *техническое обеспечение, проблемные вопросы, служебно – боевые задачи, задачи технического обеспечения, эксплуатация, восстановление, военная техника.*

Национальная гвардия оснащается современным вооружением и военной техникой, в связи этим возрастают боевые возможности подразделений, происходят количественные и глубокие качественные изменения. Вооружение и техника являются материально-технической основой боевой мощи частей и соединений, поэтому боеспособность войск, их огневая мощь и подвижность, возможность в современных операциях находятся в прямой зависимости от наличия в строю и состояния вооружения и техники.

При организации служебно-боевой деятельности Национальной гвардией основополагающим является полное и всестороннее обеспечение их деятельности. Всестороннее обеспечение служебно-боевой деятельности соединений и частей Национальной гвардии заключается в организованном осуществлении мероприятий, направленных на создание войскам условий для выполнения поставленных служебно-боевых задач.

Организация всестороннего обеспечения включает: определение задач по каждому виду обеспечения, силы и средства для их выполнения; планирование мероприятий по видам обеспечения и доведение задач до исполнителей; определение порядка взаимодействия привлекаемых сил и средств, их подготовки к действиям; организацию управления подразделениями,

решающими задачи обеспечения, и контроль за выполнением намеченных мероприятий.

Всестороннее обеспечение Национальной гвардии включает: оперативное (боевое), морально-психологическое, техническое и тыловое обеспечение.

При выполнении повседневных задач, служебно-боевой деятельности Национальной гвардией особое место отводится качественному осуществлению технического обеспечения, который является важнейшим фактором поддержания боевой готовности частей и подразделений.

В любых условиях деятельности войск качественное осуществление технического обеспечения является важнейшим фактором поддержания боеспособности соединений и частей. Поэтому возникновение проблемных вопросов технического обеспечения на прямую отразится на боевую готовность подразделений Национальной гвардии Республики Казахстан. [2]

Техническое обеспечение осуществляется в тесном взаимодействии с оперативным (боевым) и тыловым обеспечением на основе централизованного и взаимосогласованного решения вопросов организации обеспечения вооружением, военной и специальной техникой, боеприпасами, средствами ремонта и технического обслуживания, военно-техническим имуществом; размещения и перемещения подразделений технического обеспечения; использования путей сообщения, транспортных средств, аэродромов и выполнения всех воинских перевозок, защиты, охраны и обороны; организации управления и связи.

Техническое обеспечение – это комплекс мероприятий, проводимого в целях своевременного укомплектования соединений, частей и подразделений вооружением и техникой, обеспечения их боеприпасами и военно-техническим имуществом, поддержания вооружения и техники в постоянной готовности к использованию и обеспечения надежной работы в различных условиях обстановки, а также для быстрого восстановления в интересах поддержания высокой боевой готовности при выполнении ими служебно-боевых задач.

Цель технического обеспечения – поддержание боевой (мобилизационной) готовности и боеспособности соединений и частей по наличию готовых к использованию (боевому применению) вооружения и военной техники, обеспечение боеприпасами и военно – техническим имуществом, позволяющим войскам выполнить поставленные им служебно-боевые задачи.

Задачи технического обеспечения являются:

- организация укомплектования соединений частей ВВТ;
- организация технической и специальной подготовки личного состава;
- организация эксплуатации ВВТ;
- организация обеспечения соединений и частей вооружением, боеприпасами и военно-техническим имуществом;
- организация восстановления, вышедшего из строя ВВТ;
- организация защиты, охраны и обороны подразделений технического обеспечения;

управление подразделениями технического обеспечения. [1]

При изучении данной темы и анализируя прошедшие события возникновения чрезвычайных положений на территории Республики Казахстан, служебно – боевых задач непосредственно выполняемыми подразделениями Национальной гвардии можно выделить такие как: массовые беспорядки в городе Жанаозен Мангистауской области (декабрь 2011 г.); групповой побег с ИК-11 города Актау Мангистайской области (июль 2010 г.); поселок Рыбцех Теректинского района Западно – Казахстанской области (26 апреля 2008 г., в результате землетрясения магнитудой 7 баллов, получили различные степени повреждения 432 и 123 жилых дома соответственно, а также ряд объектов социального назначения. Суммарный материальный ущерб превысил 670 млн. тенге); поселок Кызылагаш Алматинской области (с 11 на 12 марта 2010 г., произошел прорыв плотины Кызылагашского водохранилища, были затоплены несколько населенных пунктов, погибли более 40 человек, в том числе 8 детей, более 140 домов смыло водой полностью); поселок Арысь Туркестанской области (в июнь 2019 г. на складах воинской части взорвались боеприпасы. В результате чрезвычайного положения погибли 3 человека, *около 90%* зданий города были повреждены. По предварительным данным, которые озвучил председатель Комитета по чрезвычайным ситуациям МВД *Владимир Беккер*, материальный ущерб составил *около 20 млрд. тенге*).

По выше указанным происшествиям сопоставляя служебно-боевые задачи воинских частей (подразделений) Национальной гвардии возникли следующие проблемные вопросы:

1. Процент укомплектованности военной и специальной техникой подразделений Национальной гвардии до 2012 года, не позволял в полном объеме в короткое время доставить личный состав и военное имущество до указанного района выполнения служебно – боевой задачи. Решением этого основного проблемного вопроса заключался в следующие – Управлением техники и вооружения Главного Командования Национальной гвардии проведена объемная работа по закупу и поставке военной и специальной техники в войска, на данное время военной техники для перевозки личного состава составляет 100% укомплектованности, специальной техники на 90%, бронированной техники 100%. [4]

2. Качества обученности личного состава механиков водителей (водителей), а также специалистов по ремонту ВВТ – позволяло выполнить служебно – боевые задачи, но влияло на качество содержание военной техники. Также низкая заработная оплата военнослужащих по контракту в некоторых регионах не позволяло набрать полных штат военных водителей (не раз были случаи нарушения требований ПДД). Решение данного проблемного вопроса была следующая – под руководством Управления Главного Командования Национальной гвардии и командованием воинских частей Национальной гвардии, также проведена огромная работа по направлениям: комплектования водительского состава (с положенными категориями водительского

удостоверения) воинских частей; обучены специалисты и младшие специалисты по ремонту ВВТ в различных авторемонтных заводах Республики Казахстан; закуплены и введены в строй тренажеры для обучения вождению и т.д.

3. Эксплуатация вооружения и военной техники производится в различных суровых климатических условиях, а также с большой интенсивностью, что влияет на преждевременный выход из строя вооружения и военной техники.

4. В обеспечение воинских частей (подразделений) вооружением, боеприпасами и военно – техническим имуществом проблемных вопросов не наблюдалось, за исключением того, что на вооружение оперативных подразделений состояло малое количество оружия не летального действия. Этот вопрос был решен за короткий период времени. В настоящее время на вооружении оперативных подразделений имеются такие марки оружия не летального действия как: 12 мм МР-133, 12 мм ФОРТ 500М, 9 мм МР-113 и т.д., имеются также большое количество светозвуковых, шумовых и газовых гранат.

5. Восстановление вышедшего из строя вооружения и военной техники производилось в следующем порядке:

с объемом до 25 чел./час. – производилось в лучшем случае в пункте временной дислокации, в худшем случае эвакуировали военную технику в пункт постоянной дислокации для проведения ремонта.

с объемом до 50 чел./час. – восстановление выполнялось силами и средствами воинской части, но затрачивалось большое количество времени.

Проблемный вопрос был решен следующим способом – при РгК были созданы центры ТО и Р автобронетанковой техники с большим штатом специалистов по ремонту автобронетанковой техники, что позволило проводить ТО и Р согласно следующего процесса технического обслуживания (подразделение → воинская часть → РгК); [3]

6. Защита, охрана и оборона подразделений технического обеспечения до настоящего времени при выполнении служебно – боевых задач в районах чрезвычайного положения возлагается на водительский состав. Проблема данного вопроса заключается в порядке применения вооружения при охране военной техники;

7. Управление подразделениями технического обеспечения при совершении марша и при выполнении служебно – боевых задач в районах чрезвычайного положения, затрудняется наличием средств связи с малым радиусом действия.

Вывод по данной статье следующий:

Решение проблемных вопросов технического обеспечения, возникающих при организации и непосредственном выполнении служебно – боевых задач в районах чрезвычайного положения, требуют систематического и инициативного подхода от должностных лиц технической части в тактических звеньях: подразделение, воинская часть, бригада.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Учебное пособие «Техническое обеспечение Национальной гвардии», кафедра СБД НГ, НУО, 2020 г., под издательством магистра Национальной безопасности и военного дела, подполковника Мукушева К.Ж.;
2. Указ Президента Республики Казахстан от 29 сентября 2017 года №554 «Военная доктрина Республики Казахстан», Астана, Акorda;
3. Закон Республики Казахстан от 10 января 2015 года, №274-V «О Национальной гвардии Республики Казахстан», Астана, Акorda;
4. Ахметов Ж.Х. «Применение Внутренних войск в вооруженных конфликтах». Материалы межведомственной научно – теоретической конференции: «Применение Вооруженных Сил, других войск и воинских формирований в конфликтах низкой интенсивности», Алматы: ВИ КНБ РК, 2008.

REFERENCES:

1. Textbook "Technical support of the National Guard", Department of SBD NG, NUO, 2020, under the publishing house of the Master of National Security and Military Affairs, Lieutenant Colonel Mukushev K.Zh.;
2. Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated September 29, 2017 No. 554 "Military Doctrine of the Republic of Kazakhstan", Astana, Akorda;
3. Law of the Republic of Kazakhstan dated January 10, 2015, No.274-V "On the National Guard of the Republic of Kazakhstan", Astana, Akorda;
4. Akhmetov J.H. "The use of internal troops in armed conflicts." Materials of the interdepartmental scientific and theoretical conference: "The use of the Armed Forces, other troops and military formations in low-intensity conflicts", Almaty: VI KNB RK, 2008.

А.С. АХМЕТЖАНОВ, В.Н. ГАЛИЕВ

ҰЛТТЫҚ ҰЛАН БӨЛІМШЕЛЕРІН ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ
АУДАНДАРЫНДА ТЕХНИКАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘСЕЛЕЛЕР,
ЖӘНЕ ОРЫНДАУ КЕЗІНДЕ ТУЫНДАЙТЫН

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы

Бұл ғылыми мақалада Ұлттық ұланның әскери бөлімдерін (бөлімшелерін) Қазақстан Республикасының аумағындағы төтенше жағдай аудандарында қызметтік – жауынгерлік міндеттерді ұйымдастыру кезінде және тікелей орындау кезінде техникалық қамтамасыз етудің проблемалық мәселелері жинақталып, олардың сапалы шешімін қарауға мүмкіндік береді.

A. S. AKHMETZHANOV, V. N. GALIYEV

PROBLEMATIC ISSUES ARISING DURING THE TECHNICAL SUPPORT
OF UNITS OF THE NATIONAL GUARD, OF SERVICE AND COMBAT DUTIES
IN EMERGENCY AREAS

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

This scientific article summarizes the problematic issues of technical support of military units (units) of the National Guard during the organization and direct performance of Service and combat tasks in emergency areas on the territory of the Republic of Kazakhstan and allows us to consider their qualitative solution.

УДК 355.424

Н.А. КОРНИЛОВ

магистр военного дела и безопасности, начальник кафедры тактики и общевойсковых дисциплин Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, г. Петропавловск.

ОСОБЕННОСТИ БОЕВОГО ПРИМЕНЕНИЯ БЕСПИЛОТНЫХ АППАРАТОВ В СОВРЕМЕННЫХ ВОЕННЫХ КОНФЛИКТАХ

В статье изложены особенности боевого применения беспилотных аппаратов на основе изучения материалов из средств массовой информации о военном конфликте между Украиной и Российской Федерацией. Автором рассматривается боевое применение беспилотных аппаратов как элемент «асимметричности», непосредственно влияющий на результат современного общевойскового боя и его теорию.

Ключевые слова: *«асимметричность» боевых действий, беспилотные летательные аппараты (далее – БПЛА), беспилотные морские аппараты (далее – БПМА).*

В современных военных (вооруженных) конфликтах военные теоретики пристально наблюдают за таким феноменом как «асимметричность» боевых действий, который на наш взгляд напрямую влияет на устоявшиеся каноны принципов современного общевойскового боя. Не вдаваясь в методологию данного понятия [1], хотелось рассмотреть одну из основных технологических разработок противоборствующих сторон, которая перевернула основы теории современного общевойскового боя относительно выводов о соотношении сил и средств воюющих сторон. *И это, массовое применение беспилотных аппаратов воздушного (БПЛА), а затем морского (БПМА) применения.*

Впервые Вооружённые силы Украины (далее ВСУ) довольно успешно использовали турецкие боевые БПЛА «Bayraktar-ТБ2» на территории Донбасса в конце октября 2021 года [2], ссылаясь на ответную реакцию и обстрел со стороны вооруженных формирований Донбасса. Однако в период полномасштабных боевых действий (специальной военной операции) и с возросшей эффективностью работы российской системы ПВО, а также средств РЭБ, боевая практика использования «Bayraktar-ТБ2» прекратилась. В виду своей неэффективности «байрактары» стали использоваться больше для разведывательных задач [3]. Это подтверждают и украинские паблики, и мировые военно-политические обозреватели [4].

Прорывом в области применения БПЛА стало использование так называемых «квадрокоптеров» и FPV-дронов (англ. First-Person View – «вид от первого лица») с боевой частью (навесным взрывным устройством) в виде

ручных гранат, противотанковых кумулятивных гранат РКГ-3, выстрелов от АГС-17 и РПГ-7, мин от минометов и других взрывчатых веществ.

Высокая скорость и манёвренность, достаточная грузоподъемность для малых габаритов, полет на небольшой (в отдельных случаях практически у земли) высоте затрудняет их визуальное обнаружение и уничтожение огнем стрелкового оружия.

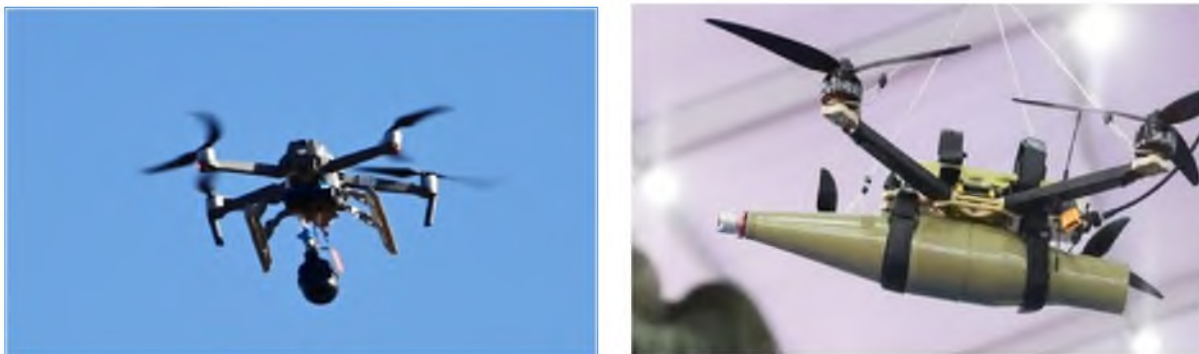

Рис. 1. – Использование FPV-дронов с боевой частью (взрывным устройством).

А применение для их уничтожения имеющимися средствами ПВО (зенитно-ракетными комплексами) неэффективно, по причине малой радиолокационной заметностью (практически невидимы для РЛС), а их электродвигатели не оставляют тепловой след. Кроме того, в современных условиях противоборствующие стороны нередко изготавливают кустарным способом, наладили так называемое «гаражное производство».

По заявлениям разработчиков и производителей, стоимость кустарно изготовленного ударного FPV-дрона, в зависимости от устанавливаемого на нем электронного оборудования, составляет 30–50 тыс. руб. [5]. Это значительно меньше стоимости (в сотни, а иногда и в тысячи раз) уничтоженной или поврежденной боевой и специальной техники. Кроме того, эффективность повышается за счет использования в конструкции тепловизионных камер, которые позволяют решать боевые задачи по поражению цели и в ночное время.

Необходимо отметить и применение более мощного БПЛА вертолетного типа так называемая «Баба-Яга». Название свое геракоптер получил из-за сильного звука, издаваемого в ходе полета (4, 6, 8 винтов).

Рис. 2. – Беспилотники тяжёлого класса типа «Баба-Яга».

Первоначально разработанный для сельскохозяйственных нужд, этот многовинтовой аппарат использовался для распыления удобрений и ядохимикатов. Существует целый ряд моделей беспилотников тяжёлого класса, например, Agric RDE616 Prof, DJI Agras, Reactive Drone Agric, R-18 и другие. Отличительная особенность рассматриваемого семейства дронов это: способность поднимать существенный вес, от 5 до 50 кг (отдельные модели до 70 кг). В условиях боевых действий его возможности были переосмыслены и данные аппараты вполне успешно тянут до 12-15 кг бомб-сбросов взрывных устройств, переделанных из различных штатных боеприпасов и мин (120-мм мины), время полета до 30 минут. Из воспоминаний участника боевых действий, позывной «Сокол»: «...обнаруживаем такие беспилотники на расстоянии до шести километров при помощи тепловизоров. После чего дрон ослепляется прожекторами и по нему открывается огонь. При этом дроны не получается поразить средствами радиоэлектронной борьбы, поэтому приходится сбивать «Бабу-Ягу» вручную. «Баба-Яга» управляется через спутниковую сеть Starlink», – добавил «Сокол». А это значит, что нет наземного центра управления, которое можно поразить» [6].

Еще один из интересных для обобщения фактов применения БПЛА, это – привязной беспилотник. Как правило, такого рода аппарат используется ограниченно, для сбора и анализа информации. Данный тип дронов очень прост в эксплуатации. Основное преимущество, это безопасность передачи данных с дрона по оптико-волоконному кабелю и практически неограниченный источник питания (электросеть или генератор), обеспечивающий длительное время полета (имеется ввиду не на дальность).

Но это не предел боевой инженерной мысли. Так, мировые средства массовой информации в начале сентября 2024 года, со ссылкой на Telegram Министерства обороны Украины опубликовали серии видеороликов, на которых видно, как низколетящие беспилотники ВСУ сбрасывают потоки огня на позиции российских военных, расположенных в лесополосе. Данный БПЛА окрестили «Дрон-Дракон» или «летающий огнемет» [7].

Рис. 3. – Беспилотники тяжёлого класса типа «Дрон-Дракон».

За основу дрона-огнемёта взята платформа семейства дронов «Баба Яга» и заряд термита (порошкообразная смесь алюминия (реже магния) с оксидами различных металлов (обычно железа)), температура горения 2300 –2700 °С.

Данный вид и способ начали применять и ВС Российской Федерации, возможно используя авиационные кассеты с зажигательными бомбами РБК-250 ЗАБ-2,5 советского образца.

Справочно: III протокол к Конвенции о некоторых видах обычных вооружений 1980 г. определяет: «Ограничения касаются только того оружия, зажигательный эффект которого является основным. На его применение накладываются следующие ограничения:

запрещено применение любого зажигательного оружия по мирным объектам;

запрещено применение зажигательных авиабомб в городах, селениях или вблизи таковых (даже по военным объектам)».

Также свое развитие и массовое применение платформа семейства тяжелых дронов получила в инженерном обеспечении, в частности при разминировании местности.

К отдельному виду беспилотных аппаратов, можно отнести используемые ВС России бомб с унифицированным модулем планирования и коррекции (УМПК). Первые упоминания об их использовании в специальной военной операции Воздушно-космическими силами (ВКС) России появились весной 2023 года [8].

Рис. 4. – Падение фугасной авиационной бомбы ФАБ-500 с УМПК.

В последующем опубликовали видеозапись, на которой демонстрируется сброс и свободное падение фугасной авиационной бомбы ФАБ-500 с УМПК, прикрепленного к истребителю-бомбардировщику Су-34. На сегодняшний момент российским военным ведомством регулярно публикуются применения ФАБ, как непосредственный элемент подготовки к наступлению, увеличив авиабомбы – до ФАБ-3000.

Настоящей неожиданностью и шоком для российского морского флота стало применение с конца лета 2022 года украинским флотом и силами береговой обороны, морских аппаратов. Имея вес до 1000 кг, запас хода – до 800 км и развивая максимальную скоростью до 80 км/ч, морской аппарат способен нести взрывчатое вещество весом – до 300 кг [9].

Уступая в военной мощи украинский флот, продемонстрировал серьезный аргумент в противовес российскому Черноморскому флоту, вынудив передислоцировать его часть кораблей из Крыма в Новороссийск.

Рис. 5. – Морские дроны.

Сегодня активно обсуждается тема массового применения беспилотных аппаратов, так называемый «рой», демонстрация которого осуществляется в ходе различных развлекательных мероприятиях и шоу.

И это далеко не весь перечень инженерной мысли по применению беспилотных аппаратов, внедрение которых привело к образованию отдельных специальных подразделений и даже войск, пример тому Вооруженные силы Украины, которые с сентября 2024 года ввели новый род войск – Силы беспилотных систем [10].

Таким образом, беспилотные аппараты стали обязательным боевым элементом в тактике действий подразделений и средством обеспечения боя, а также средством его ведения – мощным боевым оружием по уничтожению противника.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Асимметричность в военной науке (Теоретические основы), журнал Академии военных наук Республики Казахстан «Хабаршысы», 2024, Астана.
2. Вооружённые силы Украины впервые использовали турецкие боевые дроны Bayraktar в Донбассе. <https://www.tadviser.ru/index.php>.
3. В ГУР Украины усомнились в эффективности беспилотников Bayraktar TB2 из-за силы ПВО России. <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/19166803>.
4. Эксперты объяснили, почему Bayraktar стал неэффективным и что с ним делать. <https://www.unian.net/weapons/bayraktar-eksperty-obyasnili-pochemu-bayraktar-stal-neeftivnym-i-cto-s-nim-delat-12680844.html>.
5. FPV-дроны в специальной военной операции на Украине (часть 1). Журнал «Арсенал Отечества» № 6 (68) за 2023 г. <https://arsenal-otechestva.ru/article/1807-fpv-drony-v-spetsialnoj-voennoj-operatsii-na-ukraine-chast-1>.
6. Солдаты из БАРС-14 рассказали, как охотятся на новые беспилотники ВСУ «Баба-Яга». Е. Дюмин. Н. Кислов. <https://ura.news/news/1052678593>.
7. YouTube. Видео. https://www.google.com/search?sca_esv.
8. Фугас расправил крылья: как планирующие авиабомбы стали супероружием России в СВО. В. Бодров. <https://tass.ru/armiya-i-opk/21420573>. ФАБ
9. Украинские военные впервые показали журналистам свои боевые морские дроны. <https://www.bbc.com/russian/articles/c97pn7l03z5o>.

10. Вооружённые силы Украины. <https://ru.wikipedia.org/wiki.> Министерство обороны Украины. <https://www.mil.gov.ua/>.

REFERENCES:

1. ASIMMETRICHNOST' V VOENNOJ NAUKE (Teoreticheskie osnovy), zhurnal AVN RK «Habarshisy» 2024. Astana.
2. Vooruzhyonnye sily Ukrainy v pervye ispol'zovali tureckie boevye drony Bayraktar v Donbasse. <https://www.tadviser.ru/index.php>.
3. V GUR Ukrainy usomnili' v effektivnosti bespilotnikov Bayraktar TB2 iz-za sily PVO Rossii. <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/19166803>.
4. Eksperty ob'yasnili, pochemu Bayraktar stal neeffektivnym i chto s nim delat'. <https://www.unian.net/weapons/bayraktar-eksperty-obyasnili-pochemu-bayraktar-stal-neeftivnym-i-chto-s-nim-delat-12680844.html>.
5. FPV-drony v special'noj voennoj operacii na Ukraine (chast' 1). Zhurnal «Arsenal Otechestva» № 6 (68) za 2023 g. <https://arsenal-otechestva.ru/article/1807-fpv-drony-v-spetsialnoj-voennoj-operatsii-na-ukraine-chast-1>.
6. Soldaty iz BARS-14 rasskazali, kak ohotyatsya na novye bespilotniki VSU «Baba-Yaga». E. Dyumin. N. Kislov. <https://ura.news/news/1052678593>.
7. YouTube. Video. https://www.google.com/search?sca_esv.
8. Fugas raspravil kryl'ya: kak planiruyushchie aviabomby stali superioruzhiem Rossii v SVO. V. Bodrov. <https://tass.ru/armiya-i-opk/21420573>. FAB
9. Ukrainskie voennye v pervye pokazali zhurnalistam svoi boevye morskije drony. <https://www.bbc.com/russian/articles/c97pn7l03z5o>.
10. Vooruzhyonnye sily Ukrainy. <https://ru.wikipedia.org/wiki.> Ministerstvo oborony Ukrainy. <https://www.mil.gov.ua/>.

Н.А. КОРНИЛОВ

ШЫНДЫҚТЫҚ ШЕТТЕ: ҚАЗІРГІ ӘСКЕРІ ҚАЙТЫСТАРДА
ҰШҚЫШСЫЗ КӨЛІКТЕРДІ ЖАУЫНГЕРЛІК ПАЙДАЛАНУДЫҢ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы

Мақалада Украина мен Ресей Федерациясы арасындағы әскери қақтығыс туралы БАҚ материалдарын зерделеу негізінде ұшқышсыз ұшатын аппараттарды жауынгерлік қолдану ерекшеліктері көрсетілген. Автор ұшқышсыз ұшу аппараттарының жауынгерлік қолданылуын қазіргі заманғы аралас қарулы шайқастардың нәтижесіне және оның теориясына тікелей әсер ететін «ассиметрия» элементі ретінде қарастырады.

N. KORNILOV

ON THE EDGE OF UNREALITY: FEATURES OF THE COMBAT USE OF
UNMANNED VEHICLES IN MODERN MILITARY CONFLICTS.

National Guard Academy of the Republic of Kazakhstan

The article outlines the features of the combat use of unmanned aerial vehicles, based on the study of materials from the media about the military conflict between Ukraine and the Russian Federation. The author examines the combat use of unmanned aerial vehicles as an element of «asymmetry» that directly affects the result of modern combined arms combat and its theory.

ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

УДК 378.6

O.F. PIRALOVA¹, Y.S. ANTSIBOR², A.A. ANTSIBOR³

¹ Doctor of Pedagogical Sciences, Docent, Director of Management and Economics Institute, Omsk State Transport University, Omsk Humanitarian Academy, Omsk, Russian Federation;

² research teacher, senior teacher of the Languages Department, National Guard Academy of the Republic of Kazakhstan, Petropavlovsk;

³ 4th year student, faculty “Economics”, specialty “International Economics and Business”, Ural Federal University named after the First President of Russia B.N. Yeltsin, Yekaterinburg, Russian Federation.

REFLECTION OF ACTIVITIES IN LEARNING AND ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS

The work describes reflection of activities as an important stage of work with foreign students in a modern university, and provides the examples of the use of reflection of activity from personal experience.

Key words: *reflection of activities, modern university, foreign students, educational process, adaptation.*

Globalization of education is a process that has a significant impact on educational systems around the world. As part of this process, working with foreign students at both civilian and military universities becomes a key aspect that contributes not only to their personal and professional development, but also to the strengthening of international ties. The difficulties of this work include language barriers, cultural differences, adaptation to living in a foreign country and studying at a university, and integration into a new team. One of the important forms of work to overcome them is reflection.

The purpose of this study is to determine the role and place of reflection of activities in the educational process and success of integration of foreign students of a modern university.

Reflection is interpreted as a mechanism of human social life in all its manifestations, a mechanism of self-organization and self-development of complex systems. It is included as a subject and object of research in the sciences of consciousness, personality, theory of thinking and theory of activity. Reflection is given quite a lot of attention today.

The philosophers Plato, Aristotle, G. Leibniz, J. Locke, etc. believed that reflection (from the late Latin *reflexio* - “turning back”) in psychology is one of the sources of knowledge, the object of which is directly an idea. Reflection allows us to correct misconceptions in our ideas, beliefs, and actions and to avoid mistakes in

problem solving [2]. The problems of reflection were studied by such famous scientists as B.G. Ananyev, L.S. Vygotsky, J. Piaget, S.L. Rubinstein, A.N. Leontiev, P.Y. Galperin, I.N. Semyonov, and others.

Reflection as a phenomenon is central to the educational process and personal development. By its content, reflection can be symbolic, oral or written. By the type of activity - collective, group, frontal, individual. Reflection of mood and emotional state, reflection of the content of educational material, and reflection of activity [1] are also distinguished.

Activity reflection can be defined as the process of self-observation and analysis of one's own actions and their consequences. It includes awareness, understanding and interpretation of one's experience, as well as the ability to adjust behavior based on the findings. Activity reflection encompasses a number of aspects that help to further understand this process:

1. The cognitive aspect of reflection is related to comprehending information and analyzing one's knowledge.
2. The emotional aspect of reflection deals with feelings and emotions related to actions.
3. The social aspect of reflection involves sharing with others, receiving feedback, and making sense of the social contexts in which actions occur.
4. The behavioral aspect focuses on the changes in behavior that result from reflection, this should lead to practices where improvements in future actions are made based on the analysis of past experiences.

There are many methods of reflection that can be effectively applied in the process of teaching foreign students. Let us consider a few of the most common ones:

- Reflection diaries. This method allows foreign students to record their thoughts, experiences, and impressions of the learning process, which helps them to gain a deeper understanding of what they have learned and how it relates to their previous experiences. This approach also contributes to the development of self-reflection and critical thinking skills.

- Group discussions. Group discussions are an effective way for foreign students to exchange opinions and experiences. In such discussions they can share their impressions of the learning process, identify problems and look for ways to solve them. Group reflection not only deepens understanding of the material, but also contributes to the development of intercultural communication skills. This method of reflection is widely used by teachers of the Languages Department of the National Guard Academy when working with foreign cadets. On the basis of this method, foreign cadets identified the language barrier as the main difficulty of studying in a foreign university, and chose a way to solve the problem: notebooks for writing down words and phrases they do not understand in Russian and Kazakh languages with translation into their native language. And the teachers of the department have issued a Thematic Dictionary in 4 languages (Russian, English, Kazakh, Tajik) and a textbook "Polyglot" on language disciplines, which provide significant assistance to both foreign cadets and teachers and commanders of the unit.

- Project work allows students to apply the acquired knowledge in practice and analyze the results of their activities. This method is often used in civilian universities, where project work in rotating groups is widespread. Foreign students work in a group with local students, then present their group's projects on an equal footing with them, and then discuss the strengths and weaknesses of their presentations.

- An important method of reflection is feedback from faculty members. University teachers provide foreign students with constructive comments and recommendations based on their work and participation in the learning process. This helps students to recognize their strengths and weaknesses and motivates them for further development.

These reflective practices allow students to actively reflect on their achievements and difficulties, which ultimately affects their academic success. The integration of reflexive practices into curricula makes it possible to create a structure in which reflection is not just an additional element, but an important part of the educational process. Here are some more examples of the use of reflection in the educational process of modern universities.

In higher education institutions, teachers actively use the Blob Tree visual model and feedback sheets on their activities at the lessons. Teachers regularly ask students not only to fill in questionnaires and surveys on the quality of teaching and learning of certain programs, but also to evaluate their activities in the process of taking certain courses. Higher education institutions pay much attention to psychological and pedagogical support of foreign cadets, and regularly hold events with foreign cadets that include reflection of activity with the subsequent organization of individual educational work. The use of activity reflection when working with foreign students allows making adjustments to the activity plans of the Centers for Adaptation of Foreign Students, helps to build a trajectory of work with foreign students/cadets.

However, reflection should not be confused with performance analysis, the main purpose of which is to identify the reasons for successes and failures in order to adjust subsequent actions, while reflection involves not just analyzing what was done, but also how and why it was done that way. Analysis helps to improve performance at the level of actions and methods, while reflection helps to improve performance at the level of personal qualities, thinking and motivation.

Foreign students/cadets note that reflection helps them better understand the material and adapt to the learning process. Teachers believe that reflective practices contribute to the development of critical thinking and self-regulation skills in students, but emphasize the need to support foreign students in the process of reflection, as few students have experience with reflection. At the same time, both students and teachers may show resistance to reflective practices, not understanding their importance. This can lead to a lack of motivation and interest in reflexive activities.

In order to increase the effectiveness of reflective practices, it is necessary to take into account the above-mentioned problems. In addition, it is recommended to provide foreign students with language and mentoring support to help them overcome language barriers; create an environment where students can freely discuss their

experiences and feelings; teachers should be aware of cultural differences and take them into account when introducing reflective practices; universities should provide students with adaptation programs to help them integrate more easily into a new environment and free up time for reflection. Teachers should receive training on how to implement reflective practices and receive guidance on how to support students in the process of reflection.

Thus, activity reflection plays an important role in the successful integration of foreign students into the educational process. It contributes to reflecting on the experience, improving learning achievements and adapting to a new cultural environment. Reflection allows teachers to realize how their pedagogical methods and interaction with foreign students affect their perception and adaptation. However, the implementation of reflective practices faces a number of problems, the solution of which requires a competent approach on the part of a modern higher education institutions.

REFERENCES:

1. Ancibor E.S. Refleksiya na zanyatiyah v voennom vuze (na primere zanyatij po discipline «Inostrannyj yazyk») // Tez. dokl. Mezhd. nauchno-praktich. konf. Petropavlovsk, 29 noyab.2023. – Petropavlovsk: Izd-vo ANG, 2023.
2. Lomakina M. I. Refleksiya kak faktor razvitiya u studentov professional'noj kompetencii. URL:<https://multiurok.ru/index.php>
3. Pan'kova O.S. Refleksiya kak obyazatel'naya sostavlyayushchaya sovremennogo uroka (iz opyta raboty). URL:<https://infolesson.kz/refleksiya>
4. Sizikova T.E. Voloshina T. V. Poveshchenko A.F. Obzor issledovaniy refleksii v psihologii. Pedagogicheskaya refleksiya // Nauchnoe obozrenie. Pedagogicheskie nauki – № 3, 2016.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Анцибор Е.С. Рефлексия на занятиях в военном вузе (на примере занятий по дисциплине «Иностранный язык») // Тез. докл. Межд. научно-практич. конф. Петропавловск, 29 нояб.2023. – Петропавловск: Изд-во АНГ, 2023.
2. Ломакина М. И. Рефлексия как фактор развития у студентов профессиональной компетенции. URL:<https://multiurok.ru/index.php>
3. Панькова О.С. Рефлексия как обязательная составляющая современного урока (из опыта работы). URL:<https://infolesson.kz/refleksiya>
4. Сизикова Т.Э. Волошина Т. В. Повещенко А.Ф. Обзор исследований рефлексии в психологии. Педагогическая рефлексия // Научное обозрение. Педагогические науки – № 3, 2016.

ПИРАЛОВА О.Ф., АНЦИБОР Е.С., АНЦИБОР А.А.

РЕФЛЕКСИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ОБУЧЕНИИ И АДАПТАЦИИ
ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

Омская гуманитарная академия

Академия Национальной гвардии Республики Казахстан

Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б.Н. Ельцина

В работе описана рефлексия деятельности как важный этап работы с иностранными студентами в современном вузе, приводятся примеры использования рефлексии деятельности из личного опыта.

ПИРАЛОВА О.Ф., АНЦИБОР Е.С., АНЦИБОР А.А.

ШЕТЕЛДІК СТУДЕНТТЕРДІ ОҚЫТУ МЕН БЕЙІМДЕУДЕГІ ІС-ӘРЕКЕТТІҢ РЕФЛЕКСИЯСЫ

Омбы мемлекеттік қатынас жолдары университеті

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұлан академиясы

Ресейдің Тұңғыш Президенті Б. Н.Ельцин атындағы Орал федералды университеті

Жұмыста іс-әрекеттің рефлексиясы қазіргі университеттегі шетелдік студенттермен жұмыстың маңызды кезеңі ретінде сипатталған, жеке тәжірибеден алынған іс-әрекеттің рефлексиясын қолдану мысалдары келтірілген.

УДК 355.233

Ж.С. ЖАСАНОВА¹, К.Б. ЖАСАНОВ², С.К. НЕСИПБАЕВ³

¹докторант Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, подполковник, г. Алматы, e-mail: zhanna.zhas@gmail.com;

²кандидат военных наук, доцент кафедры Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, полковник, г. Алматы;

³кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор, заместитель начальника Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, полковник, г. Алматы.

ПОТЕНЦИАЛ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В РАЗВИТИИ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА ВЫПУСКНИКА ВОЕННОГО СПЕЦИАЛЬНОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье рассматривается потенциал образовательной среды военных специальных учебных заведений в развитии социального интеллекта выпускников. Акцентируется значимость социального интеллекта для успешной профессиональной деятельности военных управленцев. Исследование выявило недостаточную интеграцию социального интеллекта в текущие образовательные программы. Рассматривается концепция микростепеней как инновационного подхода к развитию социальных навыков и компетенций через короткие,

целенаправленные курсы. Приводится опыт зарубежных вузов. Подчеркивается важность оптимизации образовательной среды. Предлагаются конкретные меры по развитию социального интеллекта курсантов. Данное исследование проведено в рамках реализации проекта грантового финансирования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан ИРН АР196119/0222.

Ключевые слова: *социальный интеллект, образовательная среда, микростепени, военные управленцы, интеллектуальные клубы, клубы волонтеров.*

Введение. «Образование, по аль-Фараби, надежный руководитель в формировании у человека нравственных и интеллектуальных навыков, ведущих к подлинной гуманности и счастью. Миссия современных университетов заключается не только в том, чтобы готовить высококвалифицированных профессионалов, но и генерировать новые поколения граждан с высокими нравственно-этическими установками, определять ориентиры в ценностных системах современного общества» [1].

Современное общество предъявляет высокие требования к личностно-профессиональной подготовке выпускников высших учебных заведений, которые готовят специалистов для выполнения сложных и ответственных задач в постоянно изменяющихся обстоятельствах, в условиях хрупкости, тревожности, неопределенности и непредсказуемости, характерных для современного мира. В этом контексте развитие социального интеллекта выпускников военных, специальных учебных заведений (далее – ВСУЗов) приобретает особую значимость. Социальный интеллект, как способность понимать и управлять ситуациями, прогнозировать их развитие и возможные варианты последствий, на основе этого выстраивать стратегии в межличностных отношениях, способность взглянуть на развитие ситуации и на самого себя в ней глазами другого, является фактором успешной профессиональной деятельности военных управленцев. Образовательная среда, где проходит обучение, играет решающую роль в развитии личностно-профессиональных компетенций, в том числе и социального интеллекта. Однако, несмотря на признание роли образовательной среды в формировании необходимых компетенций, недостаточно исследовано, каким потенциалом обладает образовательная среда в развитии социального интеллекта курсантов военных вузов. Существует потребность в глубоком понимании и оптимизации образовательной среды для развития социального интеллекта.

Исследованием сущности образовательной среды и её структурных компонентов занимались многие ученые. Bratko M., Khoruzha L. считают, что «образовательная среда высшего учебного заведения – это целостность, охватывающая совокупность условий, воздействий, возможностей для профессиональной подготовки, личностного развития и социализации будущего специалиста» [2]. На основе анализа научных трудов ученых (Атякшева И.И.,

Литвинцева Т.В., Кель Т.А.[3], Лебедева О.В., Повshedная Ф.В.[4], Иванова О.Ю., Кутузова З.Ю., Кутузов А.В.[5], Пеша А.В., Шрамко Н.В., Николаева М.А. [6], Bratko M., Khoruzha L. [2], которые занимались изучением образовательной среды и ее влиянием на развитие личности обучающихся, можно сделать вывод, что образовательная среда представляет собой многокомпонентную систему, включающую в себя материальный, технологический, информационный, психологический и социальный компоненты, создающие благоприятные условия для обучения, воспитания, развития и личностно-профессионального роста. Потенциал образовательной среды заключается в ее способности интегрировать различные элементы, обеспечивая всестороннее развитие обучающихся, формирование у них необходимых компетенций и готовность к функционированию в профессиональной сфере. Следует иметь в виду, что в учебных заведениях военного профиля существуют особенности. Основным отличием можно назвать то, что курсант – это не обычный студент. Он кроме учебы обременен круглосуточным выполнением обязанностей по прохождению воинской службы. Обучение регламентировано не только нормативно-правовыми актами в сфере образования, но и требованиями Уставов Вооруженных Сил, других войск и воинских формирований Республики Казахстан, ведомственными приказами, жестким распорядком дня, отклонение от которого, априори, невозможно, и является частью учебного процесса.

Так, Соловей Д.В. определил дополнительные типы образовательной среды, присущие военному вузу: военно-профессиональная (формирует компетенции, необходимые для профессиональной деятельности), служебно-бытовая (приучить к особенностям службы и жизни в условиях постоянного исполнения обязанностей), воспитательная (формирует личность офицера) [7].

Методология исследования. Целью данного исследования является анализ и оценка потенциала образовательной среды ВСУЗов в развитии социального интеллекта их выпускников на примере Пограничной академии. Для достижения цели использованы потенциал системного, компетентностного, средового и деятельностного подходов, а также общенаучные и частнонаучные методы научного исследования: анализ, синтез, дедукция, индукция, сравнение, сопоставление, моделирование.

Основная часть. Методологическим замыслом исследования предусмотрен анализ содержания модели компетенций, образовательной программы, рабочих учебных программ и тематических планов дисциплин. Данный этап исследования в контексте потенциала образовательной среды в развитии социального интеллекта вписывается в технологический компонент. Исследование модели компетенций выпускника базировалось на ее анализе на предмет развития социального интеллекта и на ее сопоставлении со структурой социального интеллекта, включающей знания, умения и навыки. Анализ показал, что действующая компетентностная модель выпускника не в полной мере отражает и поддерживает развитие социального интеллекта. В частности, модели не хватает глубины в понимании и прогнозировании поведения людей, традиций

и обычаев народов, а также специфических навыков аргументации и убеждения. Кроме того, важные аспекты заботы о подчинённых и эмоционального компонента социального интеллекта, такие как поддержка и эмпатия, также не представлены должным образом, что свидетельствует о необходимости дополнения модели для комплексного подхода к развитию социального интеллекта как личностно-профессиональной компетенции выпускника ВСУЗа.

Следующий этап исследования направлен на анализ образовательных программ, которому предшествовал анализ зарубежного опыта, показавший, что в образовательных программах иностранных вузов прямо не указывается социальный интеллект как профессиональная компетенция. Вместе с тем, структурные элементы социального интеллекта развиваются через различные дисциплины. Исходя из этого, с опорой на структуру социального интеллекта, декомпозированную на знания, умения и навыки [8], определен перечень дисциплин, способствующих развитию социального интеллекта. Проанализировав содержание образовательной программы бакалавров можно сделать вывод, что оно, в целом, не коррелирует с дисциплинами, развивающими социальный интеллект. Проанализировав рабочие учебные программы и тематические планы по дисциплинам можно отметить, что в них не хватает интеграции социальных навыков и профессиональных компетенций. Несмотря на наличие отдельных тем, способствующих развитию социального интеллекта, их распределение и интеграция в образовательный процесс не носят системного и целенаправленного характера в контексте развития социального интеллекта. Темы, затрагивающие социальные навыки и компетенции представлены фрагментарно и не позволяют обеспечить необходимую полноту и глубину в развитии социального интеллекта. Темы освещены в ограниченном объеме учебного времени, что в недостаточной мере позволяет достичь развития социального интеллекта как личностно-профессиональной компетенции выпускника ВСУЗа.

Таким образом, целесообразно определять новые современные подходы к развитию компетенций, включая социальный интеллект, чтобы обеспечить системный и целенаправленный подход в их развитии. В этом контексте понятия «микрокурсинг», «микростепени¹» или «микроквалификаций²» становятся актуальными.

«Микростепени – это новое явление во всем мире. Спрос на микростепени имеет большое значение. Микростепени должны быть нацелены на компетенции и навыки, которые отвечают текущим конкретным потребностям обучающегося или работодателя. Микростепени признают достижение результатов обучения, связанных с конкретным навыком или компетенцией. Организации, присуждающие микростепени, несут ответственность за разработку стандартов навыков/компетенций, и они обязаны обеспечить соответствие оценки учебных достижений обучающегося этим стандартам. Микростепени могут представлять не

¹ Понятие «Микростепень» и «Микрокурсинг» используется в странах Европы

² Понятие «Микроквалификация» используется в Концепции развития высшего образования и науки в Республики Казахстан на 2023-2029 годы

только отдельный навык или компетенцию, но и комбинацию навыков или компетенций. Сложенные в единое целое, микростепени могут формировать значительную степень образования сами по себе или могут быть объединены в квалификацию[9].

Опыт Франции и Китая показывает, что Университет Сорбонна и Пекинский университет, предлагают широкий выбор курсов, которые могут посещать обучаемые вне зависимости от выбранной ими специальности, образовательной программы, в любое время по их желанию. Программы курсов во Франции и Китае уже успешно функционируют и позволяют развивать компетенции комплексно и оперативно, получая по окончании обучения на курсах сертификаты. Это значительное преимущество, поскольку социальный интеллект является многокомпонентной компетенцией, и его комплексное развитие (вне микроквалификации) может потребовать значительного времени и усилий. В контексте военного образования в Казахстане такой опыт внедрения микроквалификаций или микрокурсов может оказаться крайне полезным, за счет концентрации на развитии только социального интеллекта в контексте профессиональной деятельности офицеров, офицеров-пограничников в том числе.

Следует отметить, что Белецкая И.А. рассматривает термин «педагогика микростепеней» как собирательный, предусматривающий обучение по коротким курсам, формирующим узкие знания, конкретные навыки или умения. Значимость данной инновации заключается в том, что в настоящее время представители многих профессий находятся в «квалификационной яме», то есть полученные ранее знания умения и навыки становятся не востребуемыми или недостаточными. В частности, в педагогической деятельности важно применять передовые методы, технологии, инструменты и модели обучения, соответственно инструментарий «педагогика микростепеней» является актуальным» [10].

«Микростепени могут представлять собой включённые в образовательные программы бакалавриата, специалитета, магистратуры или реализуемые самостоятельно, в том числе в форме программ дополнительного профессионального образования, короткие (до 6 месяцев) курсы (дисциплины, модули), нацеленные на формирование специализированных профессиональных компетенций, как правило, практической направленности и сертифицируемые по окончании» [11].

В Республике Казахстан перспектива развития микроквалификаций раскрывается в Концепции развития высшего образования и науки Республики Казахстан на 2023-2029 годы. «На всех уровнях и ступенях будет реализована возможность приобретения микроквалификаций, что позволит в короткие сроки приобретать необходимые профессиональные навыки, строить свою индивидуальную траекторию обучения и устранять пробелы в знаниях. В целях сокращения разрыва между требованиями работодателей и квалификацией

выпускников, будет расширен спектр краткосрочных курсов, предоставляемых высшими учебными заведениями» [12].

Таким образом, микростепени как инновационная образовательная практика представляют собой важный инструмент в контексте развития социального интеллекта. Микростепени могут предоставить структурированный инструментарий для развития ключевых аспектов социального интеллекта, таких как коммуникационные навыки, управление конфликтами, межкультурное взаимодействие и адаптация к различным средам. Короткие, но интенсивные курсы обучения позволяют сосредотачиваться на конкретных компонентах социального интеллекта. Важно отметить, что микростепени могут успешно интегрироваться и функционировать вне образовательных программ, дополняя и углубляя традиционное обучение. Поскольку социальный интеллект – это многокомпонентная, интегральная, многогранная компетенция, развитие которой требует времени и усилий, микростепени предоставляют возможность систематически и последовательно работать над ее развитием. Таким образом, институционализация микростепеней в контексте развития социального интеллекта является перспективным и актуальным шагом в образовательной сфере ВСУЗов, способствуя подготовке кадров, способных управлять воинскими коллективами и выполнять профессиональные задачи, связанные с социальным взаимодействием.

Социальный компонент образовательной среды предполагает взаимодействие между всеми субъектами в учебном и внеучебном процессе в рамках организации клубов, секций, кружков, общественных мероприятий в целях создания условия для развития социальных компетенций.

В Военно-инженерном институте радиоэлектроники и связи с постоянным членством и в тесном сотрудничестве с акиматом функционируют интеллектуальный, патриотический и волонтерский клубы.

Используя данный опыт, можно развивать социальный интеллект курсантов. Один из клубов может носить условное название «Мир офицера», в рамках которого проводить практические упражнения, тренинги, направленные на развитие структурных компонентов социального интеллекта.

Целесообразно использовать ресурсы кафедр для развития социального интеллекта в рамках военно-научных кружков, где раскрывать в большей степени научную составляющую развития социального интеллекта.

Для акцентуации роли социального интеллекта в воспитании личного состава можно использовать часы воспитательной работы, где предложить в большей степени рассматривать наследие исторических личностей и его влияние на развитие социального интеллекта в контексте воинского обучения и воспитания с примерной тематикой «Социальный интеллект в боевой обстановке и уроки мудрости Бауржана Момышулы как пример воинского воспитания».

Для развития социального интеллекта курсантов целесообразно создавать во ВСУЗах клубы волонтеров, где курсанты смогли бы оказывать помощь

населению и развивать эмпатию в реальных условиях, что является ключевым компонентом социального интеллекта.

Выводы. Образовательная среда ВСУЗа представляет собой мощный ресурс и идеальную платформу для развития социального интеллекта курсантов, обеспечивая их необходимыми знаниями, умениями и навыками для успешной профессиональной деятельности. Используя потенциал образовательной среды ВСУЗа, в технологическом, информационном, психологическом и социальном контексте, есть возможность создать оптимальные условия для развития социального интеллекта, формируя будущих офицеров, способных выполнять профессиональные задачи в любых условиях обстановки.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

- 1 Мутанов Г.М. Аль-Фараби и современность: Учеб. пособие / Г.М. Мутанов, К.Х. Таджикова, Ш. Хасанов и др.; Қазақ университеті. – А., 2021. – 223 с.
- 2 The research on educational environment of institution of higher education involving experts: results and analysis / M. Bratko, L. Khoruzha // SHS Web of Conferences 75, 02003 (2020). <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207502003>
- 3 Доступная образовательная среда и педагогическая поддержка обучающегося: теории и решения / И.И. Атякшева, Т.В. Литвинцева, Т.А. Кель // Вестн. Кемер. гос. ун-та. Сер.: Гуманитарные и общественные науки. – 2019. – Т. 3. – № 2. – С. 104–110. – DOI: <https://doi.org/10.21603/2542-1840-2019-3-2-104-110>.
- 4 Электронная информационная образовательная среда и современный студент / О.В. Лебедева, Ф.В. Повshedная // Вестн. Минин. ун-та. – 2021. – Т. 9. – №4. – С. 11–15.
- 5 Информационно-образовательная среда вуза: сущность и структура / О.Ю. Иванова, З.Ю. Кутузова, А.В. Кутузов // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2020. – № 08 (август). – С. 20–29. – URL: <http://e-koncept.ru/2020/201054.htm>. DOI 10.24411/2304-120X-2020-11054
- 6 Образовательная среда вуза как фактор развития надпрофессиональных компетенций будущих педагогов / А.В. Пеша, Н.В. Шрамко, М.А. Николаева // Современная высшая школа: инновационный аспект. – 2021. – Т. 13. – № 2. – С.74-84. DOI: 10.7442/2071-9620-2021-13-2-74-84
- 7 Особенности образовательной среды военного вуза / Д.В. Соловей, В.И. Спирина // Вест. Армавир. Гос. пед. ун-та. – 2019. – № 2. – С. 36–43.
- 8 Жасанова Ж.С. Теории интеллекта как содержательная основа развития социального интеллекта выпускника ВСУЗа // Научный журнал «Научные труды ПА КНБ РК». – 2024 – № 1. – С. 35–45.
- 9 European Training Foundation Аналитическая записка. Доказательства, практика и рекомендации по формированию политики. Микростепени набирают обороты? Насколько они важны для того, чтобы сделать обучение на протяжении всей жизни реальностью? – Вып. 01. – 2022.

10 Белецкая И.А. Актуальные тенденции и инновационные процессы в развитии дополнительного педагогического образования // Управление образованием: теория и практика / Education Management Review. – 2023. – № 2 (13). – С. 17–22.

11 Константинова Л.В. Переосмысление подходов к уровневой системе высшего образования в России в условиях выхода из Болонского процесса / Л.В. Константинова, А.М. Петров, Д.А. Штырно // Высшее образование в России. – 2023. – № 2 (32). – С. 9– 24.

12 Концепция развития высшего образования и науки в Республики Казахстан на 2023-2029 годы // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет»: [сайт]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000248> (дата обращения: 14.07.2024).

REFERENCES:

1 Al'-Farabi i sovremennost': uchebnoe posobie / G.M. Mutanov, K.H. Tadzhikova, Sh. Hasanov i dr. – Almaty: Kazak universiteti, 2021. – 223 с.

2 Bratko M., Khoruzha L. The research on educational environment of institution of higher education involving experts: results and analysis // SHS Web of Conferences 75, 02003 (2020). <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207502003>

3 Atyaksheva I.I., Litvinceva T.V., Kel' T.A. Dostupnaya obrazovatel'naya sreda i pedagogicheskaya podderzhka obuchayushchegosya: teorii i resheniya // Vestnik Kemerovskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Gumanitarnye i obshchestvennye nauki. 2019. T. 3. № 2. S.104-110. DOI: <https://doi.org/10.21603/2542-1840-2019-3-2-104-110>

4 Lebedeva O.V., Povshednaya F.V. Elektronnaya informacionnaya obrazovatel'naya sreda i sovremennyy student // Vestnik Mininskogo universiteta. 2021. T. 9. – №4. – S.11-15

5 Ivanova O.Yu., Kutuzova Z.Yu., Kutuzov A.V. Informacionno-obrazovatel'naya sreda vuza: sushchnost' i struktura // Nauchno-metodicheskij elektronnyj zhurnal «Koncept». – 2020. – № 08 (avgust). – S.20-29. – URL: <http://e-koncept.ru/2020/201054.htm>. DOI 10.24411/2304-120X-2020-11054

6 Pesha A.V., Shramko N.V., Nikolaeva M.A. Obrazovatel'naya sreda vuza kak faktor razvitiya nadprofessional'nyh kompetencij budushchih pedagogov // Sovremennaya vysshaya shkola: innovacionnyj aspekt. – 2021. – T. 13. – № 2. – S.74-84. DOI: 10.7442/2071-9620-2021-13-2-74-84

7 Solovej D.V. Osobennosti obrazovatel'noj sredy voennogo vuza / D.V. Solovej, V.I. Spirina // Vestnik Armavirskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. – 2019. – № 2. – S.36-43

8 Zhasanova Zh.S. Teorii intellekta kak sodержatel'naya osnova razvitiya social'nogo intellekta vypusknika VSUZa// Nauchnyj zhurnal «Nauchnye trudy PA KNB RK». – 2024 – №1. – S.35-45

9 European Trainig Foundation Analiticheskaya zapiska. Dokazatel'stva, praktika i rekomendacii po formirovaniyu politiki. Mikrostepeni nabirayut oboroty?

Naskol'ko oni vazhny dlya togo, chtoby sdelat' obuchenie na protyazhenii vsej zhizni real'nost'yu? – vypusk 01. – 2022.

10 Beleckaya I.A. Aktual'nye tendencii i innovacionnye processy v roazvitii dopolnitel'nogo pedagogicheskogo obrazovaniya // Upravlenie obrazovaniem: teoriya i praktika / Education Management Review. – 2023. – №2 (13). – S.17-22

11 Konstantinova L.V., Petrov A.M., Shtyhno D.A. Pereosmyslenie podhodov k urovnevoj sisteme vysshego obrazovaniya v Rossii v usloviyah vyhoda iz Bolonskogo processa // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 2023. – № 2 (32). – S.9-24

12 Konceptiya razvitiya vysshego obrazovaniya i nauki v Respubliki Kazakhstan na 2023-2029 gody // Informacionno-pravovaya sistema normativnyh pravovyh aktov Respubliki Kazakhstan «Әdilet»: [sajt]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000248> (data obrashcheniya: 14.07.2024).

Ж.С. ЖАСАНОВА, К.Б. ЖАСАНОВ, С.К. НЕСИПБАЕВ

ӘСКЕРИ АРНАЙЫ ОҚУ ОРНЫ ТҮЛЕГІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ИНТЕЛЛЕКТІСІН ДАМЫТУДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНЫҢ ӘЛЕУЕТІ

Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара академиясы, Алматы

Мақалада түлектердің әлеуметтік интеллектісін дамытудағы әскери, арнайы оқу орындарының білім беру ортасының әлеуеті қарастырылады. Әскери басқарушының табысты кәсіби қызметі үшін әлеуметтік интеллекттің маңыздылығы атап өтіледі. Зерттеу қазіргі білім беру бағдарламаларына әлеуметтік интеллекттің жеткіліксіз интеграциясын анықтады. Микродәрежелер тұжырымдамасы қысқа, мақсатты курстар арқылы әлеуметтік дағдылар мен құзыреттіліктерді дамытудың инновациялық тәсілі ретінде қарастырылады. Шетелдік жоғары оқу орындарының тәжірибесі келтірілген. Білім беру ортасын оңтайландырудың маңыздылығы атап өтіледі. Курсанттардың әлеуметтік интеллектін дамыту бойынша нақты шаралар ұсынылады. Бұл зерттеу Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің АР196119/0222 ЖТН гранттық қаржыландыру жобасын іске асыру шеңберінде жүргізілді.

Z. ZHASSANOVA, K. ZHASSANOV, S. NESIPBAEV

THE POTENTIAL OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL INTELLIGENCE OF A GRADUATE OF A MILITARY OR SPECIAL EDUCATIONAL INSTITUTION

Border Academy of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan, Almaty

The article examines the potential of the educational environment of military and special educational institutions in the development of social intelligence of graduates. The importance of social intelligence for the successful professional activity of military managers is emphasized. The study revealed insufficient integration of social intelligence into current educational programs. The concept of micro-degrees is

considered as an innovative approach to the development of social skills and competencies through short, targeted courses. The experience of foreign universities is given. The importance of optimizing the educational environment is emphasized. Specific measures are proposed to develop the social intelligence of cadets. This study was conducted within the framework of the grant financing project of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan IRN AR196119/0222.

УДК 355/359

М.А. ШАПШЕВ¹, Е.Б. ӘДІЛБАЕВ², Н.Т. АСИЛОВ³

¹педагогика ғылымдарының кандидаты, философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасының бастығы, полковник;

²философия докторы (PhD), Қазақстан Республикасы Ұлттық Қорғаныс университеті әскери ғылым институты әскери өнерді зерттеу басқармасының бас ғылыми қызметкері, полковник;

³философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор, Қазақстан Республикасы Ұлттық Қорғаныс университеті оқу-әдістемелік басқармасы докторантурасының әдіскері, полковник.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АРНАЙЫ ОПЕРАЦИЯЛАР КҮШТЕРІ БӨЛІМШЕЛЕРІНІҢ ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТШІЛЕРІН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДАЯРЛАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мақалада Қазақстан Республикасы арнайы операциялар күштері бөлімшелерінің әскери қызметшілерін психологиялық даярлаудың өзекті және іс жүзінде маңызды проблемасының тән ерекшеліктері қарастырылады, өйткені қазіргі заманғы ұрысты дамытудың қазіргі деңгейі арнайы операциялар күштері әскери қызметшілерін кәсіби даярлауға жоғары талаптар қояды. Мақсаты бойынша міндеттерді орындау үшін әскери қызметшілердің қажетті ресурстарын қалыптастыруға бағытталған жалпы, арнайы және мақсатты психологиялық даярлықтың түрлері мен нысандарының сипаттамалары ашылады. Мақала «Қазақстан қауіпсіздігіне төнген жаңа қатерлер жағдайында арнайы операциялар күштерін дамыту» жобасымен жұмыс аясында жазылған.

Түйінді сөздер: *психологиялық дайындық, әскери қызметшілер, дайындық.*

Әскери қызметшілерді психологиялық даярлау проблемасы бұрыннан келе жатқаны тарихтан белгілі, ежелгі дәуірден бастап жауынгер соғыста тікелей пайдалы болатын нәрсені үйретуге тырысты: жағымсыз эмоцияларды, тәжірибелерді, қорқыныштарды, азаптарды және т. б. кеңес заманынан бастап

психологиялық дайындықтың бастысы әскери қызметшіні идеялық-саяси сенімділікке, шешім шығаруға, тәуекелге, реакция жылдамдығына және т. б. тәрбиелеу болды. Моральдық-жауынгерлік қасиеттерді қалыптастыруға баса назар аударылды (батылдық, төзімділік, жауды жеңу үшін жанқиярлыққа дайын болу және т.б.).

Қазақстан Республикасының арнайы операциялар күштерін дамытудың қазіргі деңгейі, сондай-ақ әскери қызметшілердің әскери-кәсіптік, моральдық-саяси және психологиялық даярлығына жоғары талаптар қояды. Қарулы күрес құралдары, қимылдарын жүргізу тәсілдері өзгеруде, елдегі әлеуметтік-саяси жағдай да тез өзгеруде, бұл әскерлердің жауынгерлік қабілеті мен дайындығын қолдауда жеке құрамды даярлаудың психологиялық факторларының рөлін арттырады.

Әскери қызметшілерді психологиялық даярлау мәселесімен ғалымдар Ж.Н. Сартаев, М.И. Дьяченко, М.П. Коробейников, П.А. Корчемный, А.М. Столяренко, В.В. Сысоев, С.И. Съедин, Н.Ф. Феденко айналысты. Ұзақ уақыт бойы психологиялық дайындық мәселелері өткір болды: эмоционалды-ерікті бақылауға, нақты психикалық функцияларды дамытуға, психикалық тұрақтылықты арттыруға және т. б. назар аударылды. Соңғы жылдары психологиялық дайындық мәселесіне белсенді қызығушылық танытқан Ж.Н. Сартаев, Д.В. Гандер, А.В. Гирин, А.Г. Караяни, М.И. Марьин, В.Е. Петров, А. М. Петрунин, А.Д. Сафонов және т. б. ғалымдар психологиялық дайындықты жетілдіру бойынша ұсыныстар жасайды: әскери қызметшілерді даярлаудың мазмұнын, әдістері мен нысандарын жаңарту, кәсіби қызметке, мінез-құлыққа, тұлғааралық қатынастарға әсер ететін психофизиологиялық қасиеттердің дамуына ерекше назар аудару ұсынылады [1].

Психологиялық дайындық жеке және топтық форматта жүргізілуі мүмкін. Бұл құбылыстың түрлері бар: жалпы, арнайы, мақсатты. Жалпы психологиялық дайындық барлық қызмет түрлерінде жүзеге асырылады және әскери қызмет міндеттерін орындауға психологиялық дайындықты қалыптастыруға бағытталған. Жалпы психологиялық дайындықтың формалары бар [2]: психологиялық ағарту (дәрістер, әңгімелер, баяндамалар, баспа көрнекі материалдар, бейнефильмдер және т.б.).

Ағарту әскери қызметшілерде жауынгерлік жағдайдың экстремалды жағдайында мінез-құлық алгоритмін немесе моделін қалыптастыру, стандартты емес, жауынгерлік стресс-факторларға әртүрлі ықтимал реакцияларды болжау; әріптестерге психологиялық көмек көрсету және көмек көрсету тәсілдерін білу мақсатында ақпаратты жеткізу мақсатында ақпараттандыру, көрнекі және бейне материалдарды көрсету арқылы жүзеге асырылады.

Психологиялық дайындықтың келесі түрі — психологиялық қатаю. Психологиялық қатаю кедергілер жолақтарын, жаттығуларды қолдана отырып жүзеге асырылады, оның барысында қызметтің экстремалды жағдайларына бейімделу жүзеге асырылады, әртүрлі дағдылар, мысалы, тәуекел жағдайында жауапты шешімдер қабылдау пысықталады. Дене шынықтыру процесінде

әскери қызметшілер қажетті дағдыларды, мысалы, төзімділік, вестибулярлық тұрақтылық, ептілік және т. б. арнайы жаттығулар мен спорттық снарядтардың көмегімен.

Психотехника (ерікті жұмылдыру, психикалық релаксация, психологиялық қолдау әдістері, функционалдық жағдайды бағалау және т.б.). Психотехниканың көмегімен әскери қызметшіге психологиялық әсер етіледі, оның мақсаты тез жұмылдыру, босансу, қабылдауды немесе мінез-құлықты өзгерту. Психотактика (спорттық-тактикалық ойындар, Компьютерлік ойындар, тренажерлер, арқан курстары және т.б.) арнайы психологиялық дайындық арнайы кәсіби маңызды қасиеттерді, сондай-ақ жауынгерлік жағдайдағы психологиялық білімді, іскерлікті және мінез-құлық дағдыларын (төтенше жағдайларда) қалыптастыруға және дамытуға бағытталған.

Арнайы психологиялық дайындық: имитациялық құралдарды, жауынгерлік әрекеттің жағдайларын тудыратын техникалық құралдарды; арнайы жаттығуларды, тренингтерді және т. б. пайдалана отырып, кедергілер жолақтарының әртүрлі түрлерін (психологиялық, отты шабуыл, барлаушы сокпақтар және т. б.) жеке және топтық еңсеру нысанында жүргізіледі.

Жеке құрамның мақсатты психологиялық дайындығы оқу-жауынгерлік іс-қимылдар басталар алдында жүргізіледі, нақты жауынгерлік тапсырманы орындауға психологиялық дайындықты қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Қазіргі кезеңде мақсатты психологиялық дайындық әскери қызметшілердің барлық санаттарының нақты жауынгерлік қасиеттерін (жауынгерлік стресске төзімділігін) дайындауға бағытталған.

Ақпараттық жүйелер мен технологиялардың, ғылым мен техниканың қарқынды дамуы әскери салаға түрлі инновацияларды енгізу үдерісімен тығыз байланысты, бұл қарулы күрестің сипатын тез өзгертеді. Соңғы онжылдықта «ақпараттық, электронды-вирустық және жоғары технологиялық соғыстар», «компьютерлік желілердегі қарама-қайшылық», «ақпараттық кеңістікті бақылау» және т. б. ұғымдар қолданысқа енді.

Бұл ұғымдардың мазмұны жана инфокоммуникациялық технологиялардың пайда болуына, ақпаратты басқару және бақылау жүйелерінің дамуына сәйкес үнемі дамып отырады. Оларды әскерлерді даярлау практикасына енгізу қимылдарын жүргізудің тактикалық тәсілдерін өзгертеді, «ережесіз шайқастар» технологиясын, оның ішінде өз азаматтарына қарсы заңдастырады.

Нәтижесінде қазіргі заманғы жекпе-жек көбінесе болжанбайтын сценарий бойынша дамиды. Бірнеше жыл бұрын негізгі шайқастар елді мекендерде, соның ішінде миллиондаған халқы бар қалаларда болады деп кім болжаған. Бұл ретте бейбіт халықты ұлттық әскери құралымдар тірі қалқан ретінде жаппай пайдаланатын болады, осылайша технологиялық артықшылық пен атыс мүмкіндіктеріндегі артықшылықтардың қарама-қарсы жағын айырады.

Арнайы операциялар күштерінің әскери қызметшілерін даярлауда қолданылатын заманауи технологиялар, бір қарағанда, оқу процесінің барлық аспектілерін қамтиды. Бүгінгі таңда жағдайды модельдеу және жауынгерлік іс-

қимыл технологияларын оқыту тәжірибесінде, оның ішінде 3D бейнелеуде, ату мен зақымдануды модельдеудің лазерлік жүйелерінде, заманауи жабдықталған полигондарды, оқу-жаттығу кешендері мен тренажерларды қолдануда ешкімді таң қалдырмайсыз. Алайда, бұл кешенді шаралар Сирия мен Украинадағы соңғы қақтығыстардың мысалында айқын көрінетін әскери қызметшілердің тиісті моральдық-психологиялық дайындығынсыз кәсіби деңгейін арттыру, білім мен жауынгерлік қабілеттілікті арттыру үшін жеткіліксіз болуы мүмкін.

Қазіргі уақытта арнайы операциялар күштерінің әскери қызметшілерін даярлау тәжірибесінде когнитивті, перцептивті, аффективті, операциялық, баяндау сияқты психологиялық дайындық әдістерінің топтары кең таралған. Ең тиімдісі – алдағы алаңын модельдеу, қарсыластың іс-әрекеттерін нақты кеңістіктік-уақыттық параметрлерде модельдеу (имитациялау), содан кейін олардың күшті және әлсіз жақтарын топтық талқылау, тренажерлер мен компьютерлік жүйелерді қолдана отырып, жауынгерлік оқиғаларды модельдеу, психологиялық кедергілер.

Алайда, бұл енді жеткіліксіз. Басқа елдердің тәжірибесі көрсеткендей, психологиялық дайындық әдістерінің ойын, интерактивті және нифрлық топтарына көп көңіл бөлінеді. Бұл әдістер әскери қызметшілерді өткенге емес, болашақ соғысқа дайындауға бағытталған, ақылды, заманауи, импровизация мен шығармашылыққа қабілетті қарсылас, бақылау, анықтау және жауынгерлік нысандарды женудің ең озық және перспективалы технологияларын қолданады.

Мысалы, АҚШ, Ұлыбритания, Қытайда психологиялық дайындық барысында жаудың бөлімшелерінің іс-қимыл тактикасының психологиялық ерекшеліктерін ашатын, типтік жауынгерлік міндеттерді шешуде жеке іс-қимыл мен жауынгерлік өзара әрекеттесу тәжірибесін жасайтын бейне, компьютерлік және үстел ойындары қолданылады. Мысалы, АҚШ теңіз жаяу әскерлері ағылшын бейне ойындарын ойнау арқылы оқытылады. Олардың ішінде Codemasters компаниясы әзірлеген «Операция Жарылыс нүктесі» (Flashpoint операциясы, Cold War Crisis), онда әскери қызметші әр түрлі жағдайда жаумен соғысады [3].

Ең белсенді бейне ойындар АҚШ қарулы күштерін даярлау процесіне енгізілуде. Мұнда Пентагонның тапсырысы бойынша нақты оқу курстары мен жауынгерлік дайындық құралдары болып табылатын бейне ойындар әзірленуде. Талдау көрсеткендей, бүгінгі таңда бейне ойындар барлық санаттағы әскери қызметшілерді жауынгерлік және психологиялық даярлаудың әртүрлі міндеттерін шешу үшін кеңінен қолданылады. Сонымен, АҚШ әскери мектептерінің курсанттары үшін виртуалды кеңістікте әрекет ету дағдыларын, жауынгерлік шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыратын Gettysburg сияқты стратегиялық ойын әзірленді. Қатардағы және кіші командалық құрам үшін mission Rearsal Exercise ойыны әзірленді, ол әртүрлі бо жағдайында, әсіресе елді мекендерде әскери қызметшілердің жауынгерлік өзара іс-қимылын жаттықтырады [3].

5Д эффектiлерiн қолдана отырып, психологиялық аспектілері бойынша жауынгерлік жағдайға мүмкіндігінше жақын кез-келген жауынгерлік жағдайды жарқын және егжей-тегжейлі қалпына келтіруге мүмкіндік беретін виртуалды жаттығу әдістеріне көп көңіл бөлінеді. Олар жаңалықтың, белгісіздіктің, қауіптің, жоғары шиеленістің және т. б. психологиялық факторларын модельдей алады.

Виртуалды шындықты көбейту үшін психологиялық және жауынгерлік дайындықтың арнайы виртуалды кешендері қолданылады. Атап айтқанда, диаметрі 2,5 м-ден асатын виртуалды доп қолданылады. Доптағы әскери қызметшінің кез-келген қозғалысы оның қозғалысын және виртуалды шындықтың өзгеруін тудырады. Әскери қызметші, мысалы, жау алып жатқан қаланың көшелерін көреді. Көшеде қозғалу (іс жүзінде допты айналып өту), ол қарсыласқа оқ жаудырады, ол да шайқасқа белсенді қатысады. Жаттығу бағдарламасына белгілі бір елді-мекеннің белгілі бір гимаратында, белгілі бір жерде, күндіз-түні және т. б. жауынгерлік жағдайды максималды натурализациялау, қиратуларға, зақымдалған техникаға, қаза тапқандар мен жаралыларға еліктей отырып, әскери қызметшінің психикасын ұрысқа өте жақсы дайындайды [4].

Алынған тәжірибе әскери қызметшінің өзіне деген сенімділігін қалыптастыруға, ұрыстағы мінез-құлық моделінің тұжырымдамалық негізін дамытуға ықпал етеді. Бұл іс-әрекеттің сәттілігінің кепілі болып табылады. Көрін отырғаныңыздай, әскери қызметшілерді даярлаудың мұндай психологиялық әдістерінің мүмкіндіктері шексіз және тек командирлердің (бастықтардың) шығармашылық ойларына байланысты.

Осылайша, психологиялық дайындық әскери қызметтің әртүрлі стресс факторларына бейімделу мен психологиялық тұрақтылықты қалыптастырудың тиімді құралы болуы керек; әскери қызметшілердің жоғары белсенділігі мен жауынгерлік рухын қолдау; алған кәсіби білімі, іскерлігі мен дағдылары негізінде жеке құрамның жауынгерлік үйлесімділігі мен өзара көмегін көрсету жөн. Әрине, офицерлерді даярлаудың негізгі формалары әлі де уақытпен тексерілген жаттығулар, жауынгерлік атыстар, жаттығулар және басқа да оқыту формалары болып қала береді. Алайда, психологиялық дайындық әдістерін қолдану уақытпен қатар жүруі керек, қазіргі заманғы соғыстың жаңа құралдарының бар және озық тәжірибелерін, тенденцияларын ескеруі керек, сондықтан дұрыс шешімдерді қолдану және проблемалық жағдайлардан шығу әдістерін дамыта отырып, экстремалды (жауынгерлік) жағдайлардың банктерін құру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1 Бозаджиев В.Л. Кәсіби қызметке психологиялық дайындық мәселесіне / В.Л. Бозаджиев // Халықаралық эксперименттік білім журналы. – 2010. – № 7. – 98–99-бб.

2 Зибров Г.В. Әскери-әуе күштеріндегі офицерлердің психологиялық дайындығы профессор Н.Е. Жуковский және Ю.А. Гагарин атындағы Әскери-әуе академиясы (Воронеж қ.): тәжірибе, проблемалар, шешімдер / Г.В. Зибров, М.В. Петровская, Ю.Ф. Семоненко, И.В. Дерепаско // Әуе-ғарыш күштері: теория және практика. – 2020. — № 14. — 17–25-бб.

3 Әскери қызметшілерді психолог қимылдарына психологиялық даярлаудың теориясы мен технологияларын әзірлеу [Электрондық ресурс]. – Қол жеткізу режимі: <https://pro-psixology.ru/vvedenie-v-professiyuvoennogo-psixologa/695-razrabotka-teorii-i-tehnologijpsixologicheskoy.html> (өтініш берген күні 21.07.2024).

4 Макаренкова В.А. Ақпараттық және психологиялық күресте бейнеойындар [Электрондық ресурс] – қол жеткізу режимі: <https://psyfactor.org/lib/psywar39.htm> (өтініш берген күні 23.07.2024).

5 Караяни А.Г. Әскери қызметшілердің жеке идеялардан тұтас тұжырымдамаға психологиялық дайындығын түсінудің қазіргі ғылыми тәсілдерін талдау / А.Г. Караяни // Әскери қызметшілерді психологиялық даярлаудың қазіргі тұжырымдамалары: ред. С.И. Данилова. — М.: Әскери университет, 2019. — 160 б.

6 Колосов С.В. Әскери қызметшілерді ақпараттық жағдайда педагогикалық және психологиялық даярлау мәселесіне / С.В. Колосов // Гуманитарлық, әлеуметтік-экономикалық әлеуметтік ғылымдар. — 2013. — № 6. — 361-363-б.

7 Шапашев М.А. Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының әскери бөлімінде (арнайы мақсаттағы бөлімшесінде) психологиялық жұмысты ұйымдастыру: оқу-әдістемелік құрал / М.А. Шапашев. – Петропавл, 2021. – С. 209.

REFERENCES:

1 Bozadzhiev V.L. K voprosu o psihologicheskoy gotovnosti k professional'noj deyatel'nosti / V.L. Bozadzhiev // Mezhdunarodnyj zhurnal eksperimental'nogo obrazovaniya. 2010. — № 7 — S. 98—99.

2 Zibrov G. V. Psihologicheskaya podgotovka oficerov v VUNC VVS «Voenno-Vozdushnaya Akademiya imeni professora N.E. ZHukovskogo i YU.A. Gagarina (g. Voronezh): opyt, problemy, resheniya / G.V. Zibrov, M.V. Petrovskaya, YU.F. Semonenko, I.V. Derepasko //Vozdushno kosmicheskie sily: teoriya i praktika, 2020. — № 14. — S. 17—25.

3 Razrabotka teorii i tekhnologij psihologicheskoy podgotovki voennosluzhashchih k boevym dejstviyam [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <https://pro-psixology.ru/vvedenie-v-professiyuvoennogo-psixologa/695-razrabotka-teorii-i-tehnologijpsixologicheskoy.html> (data obrashcheniya 21.07.2024).

4 Makarenkova V. Videoigry v informacionnoj i psihologicheskoy .bor'be [Elektronnyj resurs] – Rezhim dostupa: <https://psyfactor.org/lib/psywar39.htm> (data obrashcheniya 23.07.2024).

5 Karayani A.G. Analiz sovremennyh nauchnyh podhodov k ponimaniyu psihologicheskoy podgotovki voennosluzhashchih ot chastnyh idej k celostnoj koncepcii / A.G. Karayani //Sovremennye koncepcii psihologicheskoy podgotovki voennosluzhashchih: sb. st. / pod red. S.I. Danilova. — M.: Voennyj universitet, 2019. — 160 s.

6 Kolosov S.V. K voprosu pedagogicheskoy i psihologicheskoy podgotovki voennosluzhashchih v informacionnyh usloviyah / S.V. Kolosov //Gumanitarnye, social'no-ekonomicheskie obshchestvennye nauki. — 2013. — № 6.— S.361—363.

7 SHapashev M.A. Organizaciya psihologicheskoy raboty v voinskoj chasti (podrazdelenii special'nogo naznacheniya) Nacional'noj gvardii Respubliki Kazahstan: Uchebno-metodicheskoe posobie /M.A.SHapashev.—Petrovsk. 2021. - S. 209.

М.А. ШАПАШЕВ, Е.Б. АДЕЛЬБАЕВ, Н.Т. АСИЛОВ
ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ
ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ СИЛ СПЕЦИАЛЬНОЙ
ОПЕРАЦИЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Академия Национальной гвардии Республики Казахстан
Национальный университет обороны

В статье рассматриваются характерные особенности актуальной и практически значимой проблемы психологической подготовки военнослужащих подразделений сил специальной операций Республики Казахстан, так как современный уровень развития современного боя предъявляет высокие требования к профессиональной подготовке военнослужащих сил специальной операций. Раскрываются характеристики видов и форм общей, специальной и целевой психологической подготовки, направленной на формирование необходимых ресурсов военнослужащих для выполнения задач по предназначению. Статья написана в рамках работы над проектом «Развитие Сил специальных операций в условиях новых угроз безопасности Казахстана».

M.A. SHABASHEV, E.B. ADELBAEV, N.T. ASILOV
FEATURES OF PSYCHOLOGICAL TRAINING OF MILITARY
PERSONNEL OF SPECIAL OPERATIONS FORCES UNITS OF THE REPUBLIC
OF KAZAKHSTAN

The article examines the characteristic features of the actual and practically significant problem of psychological training of military personnel of the special operations forces of the Republic of Kazakhstan, since the current level of development of modern combat places high demands on the professional training of military personnel of special operations forces. The characteristics of the types and forms of general, special and targeted psychological training aimed at forming the necessary resources of military personnel to perform tasks for their intended purpose are revealed. The article was written as part of the work on the project «Development of Special Operations Forces in the context of new threats to the security of Kazakhstan».

УДК 159.9

**Д.В. ЛЕПЕШЕВ¹, Д.А. ДОСКЕНОВА², Р.М. ВОРОНОВА³,
Г.Т. КУСАИНОВА⁴, Г.К. КАЙНИКЕНОВА⁵**

¹ кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии НАО «Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова», г. Кокшетау;

² магистр педагогических наук, сеньор-лектор кафедры педагогики и психологии НАО «Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова», г. Кокшетау;

³ магистр педагогических наук, сеньор-лектор кафедры педагогики и психологии НАО «Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова», г. Кокшетау;

⁴ магистр педагогических наук, сеньор-лектор кафедры педагогики и психологии НАО «Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова», г. Кокшетау;

⁵ магистр педагогических наук, сеньор-лектор кафедры педагогики и психологии НАО «Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова», г. Кокшетау.

ВЫЗОВЫ ВРЕМЕНИ КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ СОЦИАЛЬНОЙ НЕУВЕРЕННОСТИ ЮНОШЕЙ В УСЛОВИЯХ ЗАКРЫТОГО СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТРАНСТВА

Статья рассматривает социально-психологические аспекты адаптации молодых людей к армейской службе в условиях закрытых социокультурных пространств (ЗСП), таких как военные учебные заведения и армия. В работе анализируются основные теории и подходы, объясняющие сложности, с которыми сталкиваются новобранцы. В частности, внимание уделено социальной изоляции, конкуренции за статус в мужских коллективах, когнитивному диссонансу, а также технологической зависимости, ограничивающей социальные навыки. Авторы подчеркивают необходимость психологической поддержки для более успешной адаптации новобранцев.

Ключевые слова: *закрытые социокультурные пространства (зсп), адаптация новобранцев, социальная неуверенность, теория стресса, социальная изоляция, гомосоциальность, технологическая зависимость.*

Введение

В условиях закрытых социокультурных пространств, таких как небольшие изолированные сообщества, интернаты, военные учебные заведения или религиозные группы, армия, социальная неуверенность среди молодёжи может обостряться ввиду ограниченного доступа к информации, недостатка внешних социальных контактов и влияния доминирующей идеологии. Закрытые социокультурные пространства (ЗСП) создают специфические условия для

формирования личностных качеств, оказывая влияние на социальную идентичность. В таких условиях нормы и ценности регулируются преимущественно локальными институтами, и внешние идеи, культурные течения, а также социальные роли часто оказываются недоступными или враждебными. Это приводит к ограничению социальной гибкости индивидов и может вызывать дезориентацию у молодых людей, вступающих во взрослую жизнь. Для юношей, находящихся в ЗСП, особым вызовом становится интеграция с внешним миром, что приводит к формированию социальной неуверенности, которая может выражаться в социальной тревожности, низкой самооценке и затруднениях в межличностных отношениях.

Армия представляет собой закрытую систему со строгими правилами и условиями, которые значительно отличаются от гражданской жизни. Адаптация к военной службе всегда была непростой задачей для молодых людей. Однако в современных условиях сложность адаптации может быть ещё более выраженной. В современной казахстанской армии, как в армиях других стран, происходят значительные изменения, которые влияют на процесс адаптации военнослужащих, особенно молодых людей.

Современные вызовы, связанные с изменением условий службы, социальными и психологическими аспектами взаимодействия в закрытых мужских коллективах, создают определённые трудности в адаптации.

В данной статье мы рассмотрим основные социально-психологические факторы, которые могут усложнять этот процесс.

Методы исследования. Для раскрытия поставленной проблемы и получения результатов использовались следующие методы теоретического исследования: сравнительного и системного анализа, синтез, индукция и дедукция.

Основная часть

В ходе анализа данного вопроса мы, в первую очередь руководствовались социально-психологическими теориями и подходами, которые позволяют нам более подробно и детальнее понять психологию личности юношей, находящихся в закрытых социокультурных пространствах, и в целом мужских сообществ.

Применение этих теорий и подходов помогает глубже понять причины сложностей, с которыми сталкиваются молодые люди при адаптации к армейской службе. Переход к закрытой системе с жесткой иерархией, социальной изоляцией и повышенным физическим и психологическим давлением требует использования различных теоретических рамок, чтобы объяснить стрессы и вызовы, стоящие перед современными призывниками.

1. Теория Парсона.

В центре социологической теории Парсонса лежит вопрос о возможности существования общества, то есть социального порядка и нормативного регулирования поведения. Парсонс отмечал, что, несмотря на свою несовершенство, социальный порядок реально существует, и его интересовало, при каких условиях можно объяснить этот факт. Общество, по его мнению,

связано не просто с совокупностью индивидов, а с организованными формами взаимодействия между людьми, которые поддерживаются социальной системой, стремящейся к стабильному равновесию. Социальные действия, соответственно, следует рассматривать как институциональные паттерны, поддерживающие системную целостность. Важнейшее значение в человеческом поведении имеют нормативные факторы, которые аналитически независимы от личных мотивов, экономических интересов в привычном смысле и интересов политической власти — именно этот тезис лежит в основе социологии Парсонса.

Современные молодые люди выросли в обществе, где акцент сделан на индивидуализме, личных свободах и правах. В таких условиях армейская дисциплина и строгая иерархия могут восприниматься как крайне жестокие и подавляющие. В армии традиционные социальные роли, особенно связанные с мужественностью и коллективизмом, обострены, что может вызвать стресс и внутренний диссонанс у молодых людей, воспитанных в условиях более мягких социальных норм.

Для большинства новобранцев служба в армии означает резкую смену социальной среды. Молодые люди, привыкшие к свободному взаимодействию в различных социальных группах, вынуждены приспосабливаться к специфическим условиям закрытого мужского коллектива. Психологически это сопровождается следующим стрессовым фактором:

- *Социальная изоляция.* В армии военнослужащие находятся вдали от привычного круга общения, что может вызвать чувство одиночества и отчуждения. Они ограничены в возможностях общения с семьей, друзьями и другими социальными группами, что может способствовать возникновению эмоциональной нестабильности [1].

2. Гендерные теории. Гомосоциальность.

Гомосоциальность — это тенденция к созданию однополых социальных групп и взаимодействий.

В армии происходит замкнутая социализация исключительно с мужчинами, что создает особую динамику взаимоотношений. Мужские группы часто характеризуются жесткой конкуренцией за лидерство и статус, а также могут существовать негласные правила поведения, связанные с проявлением мужественности. Это усиливает психологическое давление, поскольку каждый стремится занять определенное место в иерархии [3].

3. Теория социального сравнения Леона Фестингера

Эта теория предполагает, что люди склонны оценивать себя и свои способности через сравнение с другими. В армейских условиях, где большое количество молодых мужчин находятся в одном коллективе и постоянно видят друг друга, это сравнение усиливается. Постоянное сравнение с окружающими может вызвать чувство неадекватности и тревожность, если кто-то не соответствует ожидаемым стандартам физической силы, выносливости или способностей [4].

Нахождение в закрытом мужском коллективе усиливает конкуренцию, что является важным аспектом адаптации. Применение теории социального сравнения объясняет, почему многие военнослужащие испытывают дополнительное психологическое давление. Конкуренция за лидерство и статус в коллективе может усиливать напряжение и препятствовать нормальной адаптации.

4. Теория стресса и копинг-стратегий Лазаруса и С. Фолкман

Р. Лазарус и С. Фолкман разработали модель стресса, согласно которой стресс возникает, когда требования окружающей среды превышают возможности человека справиться с ними. Адаптация к армейской жизни — это сильный стрессовый фактор, поскольку требования дисциплины, подчинения, физических нагрузок и нахождения в замкнутом коллективе часто превышают привычные возможности новобранцев.

Лазарус также разработал концепцию копинг-стратегий, которые помогают людям справляться со стрессом. В армейской среде новобранцы лишены многих привычных способов снятия стресса, таких как общение с близкими, развлекательные мероприятия или даже просто личное пространство. Это описано в статье, когда говорится о технологической зависимости и ограничении коммуникации. Отсутствие привычных средств для управления стрессом затрудняет процесс адаптации, делая его ещё более сложным [2].

Армейская служба требует высокой степени самоорганизации, дисциплины и психологической устойчивости. Юноши, которые привыкли к относительно свободному и комфортному стилю жизни, могут испытывать значительные трудности в условиях строгой дисциплины и отсутствия личного пространства. Жёсткий режим, физическая нагрузка и постоянное психологическое давление способствуют увеличению уровня стресса. В условиях замкнутого коллектива стрессовые факторы могут накапливаться, что иногда приводит к психологическим проблемам, таким как депрессия или тревожные расстройства.

5. Теория когнитивного диссонанса Фестингера

Когнитивный диссонанс — это внутренний конфликт, возникающий у человека, когда его убеждения и поведение не соответствуют друг другу. В армии у призывников часто возникает когнитивный диссонанс, когда их личные ценности, основанные на свободе и индивидуализме, вступают в противоречие с армейской дисциплиной и субординацией [5].

Молодые люди, привыкшие к гибкости и свободомыслию, сталкиваются с трудностями, когда армия требует от них полного подчинения. Этот внутренний конфликт может быть источником стресса и вызвать сопротивление адаптации. Теория когнитивного диссонанса объясняет, почему расхождение ценностей между гражданской и армейской жизнью усложняет процесс привыкания к военной службе.

Если во все времена социально-психологические теории и подходы, позволяют нам дать оценку тем или иным действиям новобранцев с точки зрения

психологии, то новым вызовом времени являются современные технологии, плотно вошедшие в нашу жизнь и стали частью нашей культуры, а также отсутствие навыков общения в ЗСП до поступления на службу.

Причины отсутствия навыков общения у многих новобранцев можно рассмотреть с разных точек зрения, поскольку этот вопрос затрагивает целый ряд факторов, включая общественные изменения, образовательную систему, семейное воспитание и даже глобальные тенденции в развитии технологий. Попробуем более детально разобрать, кто может быть ответственным за эту проблему.

1. Технологическая зависимость и отсутствие привычных средств коммуникации

Современные молодые люди активно используют цифровые технологии и социальные сети для коммуникации и взаимодействия с миром.

- В армии же доступ к мобильным устройствам и интернету строго ограничен или полностью запрещен, что лишает военнослужащих привычных способов связи с семьей и друзьями. Это может вызывать чувство изоляции и тревоги.

- Молодежь всё чаще предпочитает виртуальное взаимодействие, и навыки личного общения становятся менее востребованными. Виртуальные среды, такие как игры, чаты и социальные сети, формируют особые, порой примитивные модели общения, которые не всегда применимы в реальной жизни. Ограничения в доступе к информации и развлечениям могут восприниматься как серьёзный удар по эмоциональному благополучию, что затрудняет адаптацию к военной жизни

- Культура быстрой информации. Современное поколение привыкло получать информацию быстро и в сжатом виде, что снижает навыки длительного осмысленного диалога и ведения переговоров. В условиях армии, где важно точное выполнение приказов и понимание сложных инструкций, это становится реальной проблемой.

2. Изменения в общественном устройстве, образовательной системе государства, семейном воспитании.

- В современном мире активно пропагандируется идея личных достижений, самореализации и индивидуальных свобод. Это может способствовать развитию эгоцентризма и снижению способности к коллективной работе, что является критически важным в условиях службы, где требуется командная работа и дисциплина.

- Школьная система часто фокусируется на академических успехах, но мало внимания уделяет развитию навыков общения, эмоционального интеллекта и критического мышления, необходимых для жизни в коллективе. В результате, молодые люди не всегда умеют эффективно взаимодействовать в замкнутом пространстве, что становится очевидным при поступлении в армию.

- В последние десятилетия многие родители стали больше акцентировать внимание на удовлетворении личных потребностей ребёнка, вместо того чтобы

учить его взаимодействовать с другими людьми в коллективе. Воспитание в духе "я-центризма" может привести к трудностям в коллективной жизни, где важно учитывать интересы других. В ряде случаев родители избегают введения строгих рамок и дисциплины в жизни ребёнка, полагаясь на его саморегуляцию. Это может приводить к тому, что в условиях строгой армейской дисциплины новобранцам становится трудно адаптироваться.

Вывод

Отсутствие навыков общения у новобранцев — это результат комплексного воздействия всех вышеперечисленных факторов. Основная причина — социальная изоляция, вызванная цифровизацией и упрощённым взаимодействием через технологии, в сочетании с недостаточной подготовкой к реальной жизни в коллективе как со стороны школы, так и семьи. Ни одно из перечисленных звеньев не может нести единоличную вину, поскольку проблема многослойная и включает различные аспекты современного воспитания и социальной организации.

Современные условия службы в армии требуют от молодых людей не только физической подготовки, но и серьёзной психологической устойчивости. В условиях культурных изменений, технологической зависимости и нахождения на одной закрытой территории с большим количеством мужчин молодые призывники сталкиваются с множеством вызовов, усложняющих адаптацию. Для того чтобы помочь молодым военнослужащим адаптироваться к новым условиям, необходимо учитывать их потребности и особенности современного поколения, а также внедрять программы психологической поддержки и профилактики стресса.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

- 1 Батыгин Г.С., Структурный функционализм Толкотта Парсонса // Вестник РУДН. Серия: Социология. 2003. №4-5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strukturnyy-funktsionalizm-tolkotta-parsonsa> (дата обращения: 30.09.2024).
- 2 Бобровская Е. Ф. Стресс и копинг-тест Р. Лазаруса и С. Фолкман // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Познание. -2020. -№07. -С. 48-52 DOI 10.37882/2500-3682.2020.07.05
- 3 Кон И. С. Гендерная сегрегация и мужские союзы. Интерлюдия // Мужчина в меняющемся мире.— М. : Время, 2009.— 496с
- 4 Семечкин, Н. И. Социальная психология [Электронный ресурс] : учебник. Ч.2 / Н. И. Семечкин. - Владивосток : Изд-во ДВГТУ, 2003. - 134 с.
- 5 Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса / Леон Фестингер. – Москва : Эксмо, 2018. – 256 с.

REFERENCES:

- 1 Batygin G.S., Strukturnyj funkcionalizm Tolkotta Parsonsа // Vestnik RUDN. Seriya: Sociologiya. 2003. №4-5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strukturnyy-funktsionalizm-tolkotta-parsonsa> (data obrashcheniya: 30.09.2024).
- 2 Bobrovskaya E. F. Stress i koping-test R. Lazarusa i S. Folkman // Sovremennaya nauka: aktual'nye problemy teorii i praktiki. Seriya: Poznanie. -2020. - №07. -S. 48-52 DOI 10.37882/2500-3682.2020.07.05
- 3 Kon I. S. Gendernaya segregaciya i muzhskie soyuzy. Interlyudiya // Muzhchina v menyayushchemsya mire.— M. : Vremya, 2009.— 496s
- 4 Semechkin, N. I. Social'naya psihologiya [Elektronnyj resurs] : uchebnik. CH.2 / N. I. Semechkin. - Vladivostok : Izd-vo DVGUTU, 2003. - 134 s.
- 5 Festinger L. Teoriya kognitivnogo dissonansa / Leon Festinger. – Moskva : Eksmo, 2018. – 256 s.

Д.В. ЛЕПЕШЕВ, Д.А. ДОСКЕНОВА, ВОРОНОВА Р.М., КУСАИНОВА Г.Т., КАЙНИКЕНОВА Г.К.

ЖАБЫҚ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ КЕҢІСТІКТЕГІ ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК СЕҢІМСІЗДІГІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНІҢ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ УАҚЫТТЫҢ СЫНАҚТАРЫ

«Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті» КЕАҚ

Мақалада жастардың әскери оқу орындары мен армия сияқты жабық әлеуметтік-мәдени кеңістіктер жағдайында армия қызметіне бейімделуінің әлеуметтік-психологиялық аспектілері қарастырылады. Жұмыста әскерге шақырылушылардың кездесетін қиындықтарын түсіндіретін негізгі теориялар мен тәсілдер талданады. Атап айтқанда, әлеуметтік оқшаулануға, ерлер ұжымындағы мәртебе үшін бәсекелестікке, когнитивті диссонансқа, сондай-ақ әлеуметтік дағдыларды шектейтін технологиялық тәуелділікке назар аударылады. Авторлар әскерге шақырылушыларды сәтті бейімдеу үшін психологиялық қолдау қажеттілігін атап көрсетеді

D.V. LEPESHEV, D.A. DOSKENOVA, VORONOVA R.M., KUSAINOVA G.T., KAYNIKENOVA G.K.

CHALLENGES OF THE TIME AS A FACTOR OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF SOCIAL INSECURITY OF YOUNG MEN IN A CLOSED SOCIO-CULTURAL SPACE

The non-profit joint-stock company Kokshetau University named after Sh. Ualikhanov, Kokshetau

The article examines the socio-psychological aspects of the adaptation of young people to military service in closed socio-cultural spaces, such as military educational institutions and the army. The paper analyzes the main theories and approaches that explain the difficulties faced by conscripts. In particular, attention is paid to social isolation, competition for status in male groups, cognitive dissonance, as well as

technological dependence that limits social skills. The authors emphasize the need for psychological support for a more successful adaptation of conscripts

УДК 378.1

А.Ж. ТӘТТІМБЕТОВ¹, А.Қ. ИМАНОВ²

¹ аспирант, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұлан академиясы жедел өнер және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету кафедрасы моральдық-психологиялық қамтамасыз ету циклінің бастығы, полковник;

² педагогика ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы Ұлттық ұлан академиясы әскери-ғылыми орталығының профессоры.

ӘСКЕРИ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНІҢ БАҒЫТТАРЫ

Осы мақалада мемлекеттік тапсырысты, әскери-кәсіптік аспектілерге бағдарлауды, тәртіптік және дене шынықтыру дайындығын, сондай-ақ патриоттық тәрбиені қамтитын әскери ЖОО-дағы білім беру процесінің кейбір бағыттарының ерекшеліктері қарастырылады. Осы ерекшеліктерді талдау әскери оқу орындарында білім беру бағдарламаларын неғұрлым тиімді іске асыруға және жоғары білікті және жауапты әскери мамандарды даярлауды қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Түйінді сөздер: *әскери жоғары оқу орны, білім беру процесі, әскери дайындық, ерекшелігі, әскери-кәсіби бағыты.*

Әскери оқу орындары ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді тиімді орындауға қабілетті Қарулы Күштер, басқа да әскерлер мен әскери құралымдар үшін кадрлар даярлауға бағытталған бірегей білім беру институттары болып табылады. Әскери оқу орындарында білім беру процесі әскери қызмет талаптарына және әскери мамандарды даярлау ерекшеліктеріне байланысты айрықша сипаттамалармен ерекшеленеді.

Әскери жоғары оқу орындарының тиімділігі мен жұмыс істеу сапасы түлектердің кәсіптік даярлаудың мемлекеттік стандартының талаптарына сәйкестігімен тығыз байланысты. Бұл стандарт білім беру процесінің сапасына және оның кәсіби қажеттіліктерге бағытталуына тікелей байланысты. Демек, болашақ офицерлерді даярлауды жетілдіру мәселесі әскери білім беру саласындағы теориялық және практикалық тұрғыдан маңызды болып табылады. Бұл мәселенің әртүрлі аспектілерін талдау курсанттарды даярлау және оқыту жүйесін дамытуға ықпал етеді [1].

Әскери-кәсіптік оқыту жүйесін жетілдіруге көп көңіл бөлінгенімен, ол әлі де толық және жанжақты зерттелмеген. Осыған қарамастан, А.В. Барабанщиков,

Б.Ц. Бадмаев, В.А. Бодров, В.П. Давыдов, Л.Ф. Железняк, Л.А. Кандыбович, В.Ф. Ковалевский, Б.Ф. Ломов, В.П. Петров, К.К. Платонов, Ж.Х. Ахметов сияқты зерттеушілердің еңбектері әскери білім беру және осы саланы одан әрі дамыту үшін практикалық маңызы бар мәселелерді шешуге айтарлықтай үлес қосты.

Алайда, аталған зерттеушілердің ғылыми жұмыстарына жүйелі талдау әскери жоғары оқу орындарының білім беру процесі аясында педагогика курсының кәсіби бағытына бағытталған нақты зерттеу бұрын жүргізілмегенін көрсетеді.

Теориялық негіз.

Әскери жоғары оқу орындарының білім беру процесінің ерекшелігі бірнеше негізгі факторларға байланысты:

1. Мемлекеттік тапсырыс. Әскери оқу орындары Қарулы Күштер, басқа да әскерлер мен әскери құралымдар үшін кадрлар даярлауды жүзеге асырады, бұл олардың қызметін мемлекеттік қорғаныс қажеттіліктерімен тығыз байланысты етеді. Нәтижесінде әскери ЖОО-да білім беру бағдарламалары мен оқыту әдістері мемлекеттік қорғаныс құрылымдары алға қойған нақты сұраныстар мен мақсаттарды ескере отырып құрылады.

2. Әскери-кәсіби бағыт. Әскери ЖОО-дағы оқу бағдарламалары болашақ офицерлерде әскери міндеттерді тиімді орындау үшін қажетті кәсіби дағдылар мен құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған. Бұған әскери ғылым, тактика, стратегия туралы білім, сондай-ақ жауынгерлік ұрыс жағдайында басқару және шешім қабылдау дағдылары және т.б.

3. Тәртіптік және дене шынықтыру дайындығы. Әскери қызмет өз мүшелерінен жоғары деңгейдегі тәртіп пен дене шынықтыруды талап етеді. Сондықтан әскери жоғары оқу орындарында курсанттардың тәртіпті мінез-құлқы мен төзімділігін қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді, бұл білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып табылады.

4. Патриоттық тәрбие. Жоғары әскери оқу орындарында курсанттарды патриотизмге тәрбиелеу жұмыстары белсенді жүргізіледі. Бұған курсанттардың Отанға деген терең сүйіспеншілігі мен адалдығын, сондай-ақ оның мүдделерін қорғауға дайындығын қалыптастыруға бағытталған түрлі іс-шаралар мен мәдени бағдарламалар кіреді [2].

Әскери-кәсіби бағыт. Әскери ЖОО-дағы білім беру процесі курсанттарда қызметтік міндеттерін табысты орындау үшін қажетті мамандандырылған кәсіби дағдылар мен құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған. Оқу бағдарламаларына әскери тактика, стратегия, операциялық өнер, әскери құқық және т.б. сияқты пәндер кіреді. бұл тәсіл курсанттарға әртүрлі әскери жағдайларда тиімді басқару және шешім қабылдау үшін қажетті білім мен дағдыларды қамтамасыз етеді және олардың қызметтік міндеттерін орындауға дайындығын қамтамасыз етеді [3].

Тәртіптік дайындық. Әскери қызмет тәртіп пен тәрбиеге қойылатын жоғары талаптармен сипатталады. Қарулы Күштердің тиімді жұмыс істеуі үшін

тәртіп пен жоғары моральдық қағидаларды қатаң сақтау маңызды. Жоғары әскери оқу орындарының білім беру процесі курсанттарда әскери тәртіп пен әскери этика туралы нақты түсініктерді қалыптастыруға бағытталған. Тәртіптік даярлық жалпы әскери жарғыларды, саптық даярлықты және әскери мәдениеттің басқа аспектілерін зерделеу арқылы жүзеге асырылады. Бұл бұйрықтардың нақты орындалуын және әскери қызметтің белгіленген ережелерін сақтауды қамтамасыз ету қажеттілігіне байланысты.

Дене шынықтыру дайындығы. Курсанттар жүйелі түрде дене шынықтырумен айналысады, кедергілер жолағында жаттығулар жасайды және спорттық жарыстарға қатысады. Дене шынықтыру курсанттардың денсаулығын нығайтуға, төзімділік пен дене күшін дамытуға бағытталған. Бұл әскери қызметшілердің әртүрлі жағдайларда, соның ішінде төтенше жағдайлар мен стресстік соғыс сценарийлерінде жауынгерлік тапсырмаларды тиімді орындауға қабілетті болуын қамтамасыз ету үшін қажет.

Патриоттық тәрбие. Оқу процесінің бағдарламасына идеологиялық бағыты бар бірқатар жалпы білім беретін гуманитарлық пәндер енгізілген. Курсанттардың бойында жоғары моральдық-жауынгерлік қасиеттерді қалыптастыруға, патриотизмді дамытуға, Отанға деген сүйіспеншілік сезімін нығайтуға және оны қорғауға дайын болуға бағытталған түрлі іс-шаралар мен бастамалар үлкен рөл атқарады. [4].

Әскери жоғары оқу орындарында білім беру процесі нақты практикалық бағытта ерекшеленеді. Қызметтік міндеттерін күрделі жағдайларда орындауға дайын болу үшін бейімделу дағдылары және қызметтік-жауынгерлік қызмет процесінде туындайтын түрлі сын-қатерлерге дайын болу қажет. Сондықтан жоғары әскери оқу орындарындағы оқу-тәрбие процесінің ажырамас бөлігі, оқытудың дәстүрлі әдістерінен басқа, әскери-далалық шығу болып табылады: курсанттарды нақты ұрыс қимылдарына барынша жақын жағдайларда оқыту.

Әскери оқу орнындағы оқу процесінің құрылымы сонымен қатар бірнеше негізгі компоненттерді қамтитын арнайы жүйе болып табылады.

1. Әскери дайындық негіздері: курсанттар әскери ғылымның негіздерін меңгереді, іргелі білім алады, бұл олардың одан әрі кәсіби өсуіне негіз болады.

2. Мамандандырылған әскери дайындық: курсанттар өздерінің болашақ мамандықтарының ерекшеліктерін, соның ішінде жауынгерлік техника мен тактиканы игеруді терең зерттейді, бұл олардың кәсіби бағыты шеңберінде тапсырмаларды тиімді орындауға мүмкіндік береді.

3. Командалық-штабтық дайындық: курсанттар әскерлерді басқару, әскери операцияларды жоспарлау және жүргізу дағдыларын дамытады, бұл әртүрлі жағдайларда және жауынгерлік ұрыс жағдайында сәтті басшылық жасау үшін қажет.

4. Ғылыми-зерттеу қызметі: курсанттар ғылыми талдау және шығармашылық дағдыларын дамыта отырып, өздерінің ғылыми зерттеулерін жүргізеді [5].

Осылайша, әскери оқу орындарында білім беру процесін аяқтау контекстінде курсанттар бірқатар сыни сипаттамалар мен дағдыларға ие болуы керек. Олар кәсіби құзыреттіліктің жоғары деңгейін, тәртіпті қатаң сақтауды және жауапкершілікті көрсетуді, жақсы дене шынықтыруды, сондай-ақ отансүйгіштік пен өз еліне деген адалдықты терең сезінуді қамтиды.

Әскери ЖОО шеңберінде іске асырылатын тиімді білім беру процесі әртүрлі жағдайларда ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге байланысты міндеттерді тиімді орындау үшін қажетті білімі, біліктілігі мен дағдылары бар жоғары ынталы және құзыретті мамандарды қалыптастыруға ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1 Суворова Е.И. Особенности образовательного процесса в военном вузе / Е.И. Суворова // Вестн. Воен.-пед. акад. – 2019. – № 3. – С. 45– 52.

2 Петров В.Н. Методы совершенствования образовательного процесса в военном вузе / В.Н. Петров // Воен.-науч. журнал. – 2020. – Т. 15. – № 2. – С. 78–85.

3 Иванов А.С. Педагогические технологии в военном образовании // Мат. конф. «Современные тенденции развития военного образования». – М., 2018. – С. 112–120.

4 Калиев А.К. Әскери ЖОО-дағы педагогикалық процес. – Петропавл: ҚР ІІМ ІӘ ӘИ, 2007.

5 Жексенбинов Б.Н. Офицердің педагогикалық мәдениеті: Оқулық / Б.Н. Жексенбинов, Г.Е. Жармаханова / Нұр-Сұлтан: ҚР Тұңғыш Президенті ҰҚУ, 2022. – 134 с.

REFERENCES:

1 Suvorova E.I. Features of the educational process in a military university. // Bulletin of the Military Pedagogical Academy. – 2019. – No. 3. – pp. 45-52.

2 Petrov V.N. Methods of improving the educational process in a military university. // Military Scientific Journal. - 2020. – Vol. 15. – No.2. – pp. 78-85.

3 Ivanov A.S. Pedagogical technologies in military education. // Materials of the conference “Modern trends in the development of military education”. – Moscow, 2018. – pp. 112-120.

4 Kaliev A.K. Pedagogical process in a military university. Petropavlovsk: VI VV of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, 2007.

5 Zheksenbinov B.N., Zharmakhanova G.E. Pedagogical culture of an officer Textbook / Nur-Sultan: NUO named after the First President of the Republic of Kazakhstan – Elbasy, 2022. – 134 p.

А.Ж. ТАТТИМБЕТОВ, ИМАНОВ А.К.

НЕКОТОРЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ВОЕННОМ ВУЗЕ

Академия Национальной гвардии Республики Казахстан

Настоящая статья рассматривает некоторые направления образовательного процесса в военном вузе, что включает государственный заказ, ориентацию на военно-профессиональные аспекты, дисциплинарную и физическую подготовку, а также патриотическое воспитание. Анализ данных направлений способствует более эффективной реализации образовательных программ в военных учебных заведениях и обеспечению подготовки высококвалифицированных и ответственных военных специалистов.

A.J. TATTIMBETOV, A.K. IMANOV

SPECIFIC DIRECTIONS OF EDUCATIONAL PROCESS IN VOYN VUSE

Академия Национальной гвардии Республики Казахстан

The current article considers the necessary directions of the educational process in the voenno Vuse, which includes the state order, orientation to the voenno-professional aspects, disciplinary and physical education, as well as patriotic education. The analysis of these directions provides more effective implementation of educational programs in educational institutions and providing training for highly qualified and responsible specialists.

УДК 811.512

А. САРКЕНҚЫЗЫ

филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы тілдік даярлық кафедрасының бастығы, майор.

О. ЖӘЛЕЛ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҒЫЛЫМ КОНЦЕПТІСІ

Мақалада концепт ұғымы туралы ғалымдардың ғылыми пікірлері сараланады. Автор Абайтанушы О.Жәлелдің еңбектеріндегі ғылым концептісін жан-жақты зерделейді. Ғылым концептісі терең философиялық, әлеуметтік және этикалық мәселелермен байланыстырылып, адамзаттың рухани дамуының маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады.

Түйінді сөздер: *концепт, когнитивтік лингвистика, лингвистикалық әдебиет, ғылым концептісі, философиялық көзқарас.*

Когнитивтік лингвистиканың ең негізгі нысаны – концепт. Концептінің термин ретінде берілетін мағынасы әр ғылым саласында әртүрлі. Мысалы, адам күнделікті өмірде қолданатын өмір, өлім, батыр, қуаныш, тәуелсіздік, еркіндік, махаббат, жалғыздық, қуаныш, т.б. сөздердің мағынасын толық түсіндіре алмайды. Ондай сөздердің беретін ұғымын адам тәжірибе жинақтау, үйрену, білімін толықтыру деңгейіне қарай әр түрлі береді. Ал концепт белгілі бір сөздің

ұғымын түсіну арқылы жеке бір адамнан бастап, халықтың ой-өрісін, ұлттық дүниетанымының ерекшеліктері арқылы айқындайды. Адамның ой-санасына, ішкі дүниесіне байланысты оның элементтерін таңбалайды және олардың мән-мағынасын толық қамтиды. Ол сөздердің тура лексикалық мағыналарын анықтау негізінде қосымша мән-мағынаның ашылуына септігін тигізеді. Бұл бастапқы түсіндірме ұғымдарды жаңа қырынан танытуға мүмкіндік береді. В.А. Маслова былай деп жазады: «Қазіргі лингвистикалық әдебиеттерде концептіні түсіну үшін жалпы ережеге негізделген үш негізгі әдісті белгілеуге болады: концепт дегеніміз – ұғым мазмұны, мағына синонимі. Бірінші әдіс (оның өкілі – Ю.С.Степанов) концептіні қарастыруда мәдениеттану аспектісіне көп көңіл бөледі, мұндағы барлық мәдени концептілер жиынтығы олардың арасындағы байланыстар ретінде ұғынылады. Сонымен, концепт дегеніміз – бұл адамның ментальдік дүниесіндегі мәдениеттің негізгі ұясы [1, 48].

В.А.Маслова концептінің анықтамасын төмендегіше келтіреді: «...концепт – біздің санамыздың ментальдік немесе психикалық ресурстарының бірліктерін және адамның білімімен тәжірибесін бейнелейтін ақпараттық құрылымды түсіндіру қызметін атқаратын термин [1, 35]. Концепт сөздің мағынасынан тікелей туындамайды, өзінің сөздік мағынасының негізінде жеке адамның, халықтың, ұлттың тәжірибесімен түйісу негізінде анықталады. Концептіні анықтауда логикалық, философиялық әдіс те қолданылады. Мағына қалай ұғынылса, ұғым одан да кең тұрғыдан сипатталады. Концептіні мағына сияқты түсіндіреді: «Дүниені қабылдаудың жай тәсілдері есту, сезу, көру, иіс сезу мағынаны қалыптастырудың, дүние туралы бейнені жасаудың бірден-бір амалы болып табылады».

Сонымен, концепт ұғымына мынандай тұжырымдар беруге болады:

- 1.Концепт ақиқат дүниенің құндылықтарын танытады;
- 2.Концепт санада ақиқат дүниенің мазмұнын беруде стереотиптік танымда, мысалы, күз – салқын кез, құстар қайтқан кез, астық піскен кез, жапырақтар сарғайған кез және де стереотиптік емес танымда: есейгенімді сезетін кез болып таңбаланады;
- 3.Концепт тіл арқылы көрініс табады;
- 4.Концепт адамның білім деңгейін көрсетеді, танытады;
- 5.Концепт белгілі бір ұлттың этномәдени, лингвомәдени деңгейін көрсетеді;
- 6.Әрбір жеке ұлттың танымдық белгілерінің мазмұнын айқындайды;
- 7.Концепт адам тәжірибесіндегі нақты түсініктің ең кішкене семалық бірлігі ретінде қолданылады;
- 8.Концепт – білімді тарату, білімді сақтау және оны өңдеудің негізі болып табылады;
- 9.Концепт – белгілі бір мәдени болмыстың негізгі ұясы.

Когнитивтік лингвистика құрылымдық лингвистикаға жаңаша өзгеріс енгізу негізінде қалыптасты. XX ғасырдың соңында бұл ғылым тілдің адамзат танымдық әрекет арқылы қалыптасқан ақпарат адам санасында жан-жақты

арналармен толығады. Бірақ когнитивтік лингвистикадағы басты зерттелетін нысан – зат – тілдік формада көрініс табатын сол ақпараттардың тек бір бөлшегі ғана.

Ғылыми пікірлерді саралай отырып, концепт ұғымына мынадай түсініктеме бере аламыз: "Концепт" – бұл бір нәрсені түсінуге, талдауға немесе дамытуға негіз болатын бір нәрсе туралы жалпы немесе дерексіз түсінік, идея немесе ұғым. Әр түрлі салаларда "концепт" әр мағынаға ие. Мысалы ғылымда концепт белгілі бір құбылыстарды түсіндіретін теорияны, принципті немесе модельді білдіруі мүмкін. Өнерде концепт көбінесе шығарманың негізгі идеясын немесе тақырыбын сипаттау үшін қолданылады. Бизнеске концепт стратегияны немесе жоспарды білдіруі мүмкін, мысалы, өнім тұжырымдамасы. Педагогикада концепт материалды игеру үшін қажетті негізгі фактіге немесе идеяға сілтеме жасай алады. Осылайша, "концепт" – бұл күрделі тақырыптарды немесе идеяларды түсінуге көмектесетін негізгі ұғым болып саналады.

Абайтанушы О.Жәлел өзінің «Махаббатсыз – дүниедос» және «Харекет» еңбектерінде ғылым концептісін зерделейді. Оның философиясы терең гуманистік және әлеуметтік бағытта.

Ғылым концептісі – бұл әлемді зерттеу, табиғаттың заңдылықтарын түсіну және жаңа білімдерді жүйелі түрде жинақтау мақсатында жүргізілетін ғылыми әдістер мен тәсілдер жиынтығы. Ғылымның басты мақсаты – адамның өмірін жақсарту, табиғат құбылыстарын түсіну, технология мен инновацияларды дамыту.

Ғылымның негізгі аспектілері:

1. Зерттеу әдістері: Ғылым тәжірибелік эксперименттерге, бақылауларға және теориялық моделдерге негізделеді: Зерттеудің ғылыми әдісі – сұрақ қою, негізгі гипотезаны құру, эксперимент жасау, деректерді жинау және талдау.

2. Теориялар мен заңдар: Ғылым түрлі теорияларды және заңдарды қалыптастырады. Теориялар – жаңа білімдерді түсіндіретін жүйелі түсініктер. Заңдар – белгілі жағдайларда байқалатын тұрақты қатынастар.

3. Инновациялар: Ғылым жаңа технологияларды, өнімдерді және қызметтерді жасау мен енгізуді қамтамасыз етеді. Бұл қоғамды, экономиканы және адам өмірін жетілдіруге ықпал етеді.

4. Этика: Ғылыммен айналысушы адамдар этикалық стандарттарға сәйкес әрекет етуі тиіс. Ғылыми зерттеулердің нәтижелері қоғамға зиян келтірмеуі және адам құқықтарын сыйлауы керек.

5. Кросс-дисциплинарлық байланыстар: Заманауи ғылымда әртүрлі пәндер арасында шекаралар жойылып, біріктірулер мен бірлескен зерттеулер кеңейіп келеді. Мысалы, биология, химия және физика салалары бірігіп жаңа бағыттар мен ғылыми жетістіктерге жол ашады.

Ғылым қоғам дамуының негізін қалайды. Ол білімнің шамасын арттырып, ой-сананы кеңейтеді, әлеуметтік мәселелерге шешім табуға көмектеседі. Соның нәтижесінде адамзаттың өмір сүру сапасы артып, жаңа мүмкіндіктер туындайды.

Қорытындылай айтқанда, ғылым – бұл адамдардың әлемді тану, проблемаларды шешу және болашақта жақсылық жасау мақсатында бірігетін күшті құрал.

О.Жәлелдің шығармаларында адамгершілік, әділеттілік, бостандық, ұлттық сана-сезім сияқты тақырыптар кеңінен қарастырылады және ғылыми негізде зерделенеді. О.Жәлел – қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдерінің бірі, оның еңбектері ғылым мен білімге, мәдениетке, ұлттық сана-сезімге үлкен әсер етті. Жәлелдің еңбектері көбінесе жастарды білім алуға, ғылымды игеруге шақырады.

Омар Жәлел көзқарасының негізгі аспектілері:

Руханилық және этика: Жәлелдің философиясы адамгершілік пен руханилықты негіздейді. Ол адамның ішкі әлемі мен сыртқы әрекеттері арасындағы байланысқа назар аударады.

Ислам және ғылым: Исламның ғылым мен білімді насихаттаудағы рөлін зерттейді. Ол исламның ғылыми және философиялық жетістіктерін жоғары бағалап, жағдайдың қазіргі көзқарастармен қалай үйлесетінін талдайды.

Әлеуметтік әділеттілік: Омар Жәлел әлеуметтік әділеттілік, теңдік және адам құқықтары мәселелерін көтереді, исламның осы мәселелердегі рөлін атап өтеді.

Соңғы мақсат: Ол еліміз бен қоғамның тұрақтылығы, бақытты өмір сүруі үшін рухани мақсаттардың маңызын түсіндіреді.

Адамгершілік мәселесіне келгенде, О.Жәлел адамды қоғамның ең жоғары құндылығы ретінде қарастырады. Оның шығармаларында адамгершілік қасиеттерді дамыту, адамды құрметтеу және оның құқықтарын қорғау мәселелері жиі көтеріліп отырады. Абайтанушы әділеттілік пен теңдікті насихаттайды. Ол қоғамдағы әлеуметтік теңсіздікке қарсы шығып, әділетті қоғам құруды армандайды. Ұлттық санаға келсек, О.Жәлел ұлттық мәдениетті, тіл мен дәстүрді сақтау және дамыту мәселелеріне ерекше назар аударады. Ол қазақ халқының тарихы мен мәдениетін дәріптейді. Ол бостандықты, әсіресе, рухани бостандықты жоғары бағалайды. Ол адамның өз пікірін білдіру, шығармашылық еркіндігі мен жеке тұлғаның дамуын қолдайды.

О.Жәлел – қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдерінің бірі, оның шығармашылығы ғылым мен білімге, адамгершілікке, ұлттық сана-сезімге арналған. оның шығармаларында ғылым концептісі терең әрі көпқырлы түрде қарастырылады. Жәлелдің еңбектерінде ғылымның рөлі, оның қоғамдағы орны, адам өміріндегі маңызы туралы ойлар айтылады. "Харекет" еңбегі – оның маңызды шығармаларының бірі.

Бұл еңбекте автор адамның өміріндегі әрекеттің, еңбек пен білімнің маңыздылығын, қоғамдағы өзгерістер мен прогресті қозғайды. Жәлел ғылым мен білімнің адам өміріндегі рөлін, олардың қоғамды дамытудағы әсерін терең түсіндіреді. "Харекет" еңбегінде автордың философиялық көзқарастары, ұлттық құндылықтар мен мәдениет мәселелері де қарастырылады. Ол жастарды білім алуға, ғылыммен айналысуға, өз елінің дамуына үлес қосуға шақырады.

О. Жәлелдің философиясы қазіргі қоғамда да өзекті болып табылады, өйткені ол адам мен қоғамның арасындағы байланысты, адамгершілік құндылықтарды және ұлттық бірегейлікті терең түсінуге шақырады. Оның шығармаларында ғылымның маңызы, білімнің адам өміріндегі рөлі, ұлттық мәдениетті сақтау мен дамыту мәселелері кеңінен қарастырылады. Жәлелдің идеялары қазіргі таңда да өзекті, себебі ғылым мен білімнің дамуы қоғамның прогресіне, мәдениетінің өркендеуіне ықпал етеді.

О.Жәлел ғылымды адамзаттың прогресінің негізі ретінде қарастырады. Ол білімнің, ғылымның қоғамды дамытудағы рөлін ерекше атап өтеді.

Жәлел ғылымды тек техникалық прогресс емес, сонымен қатар моральдық және этикалық аспектілермен байланыстырады. Ол ғылымның адамгершілік құндылықтармен үйлесімді болуы қажеттігін айтады. О.Жәлел ғылымның қоғамдағы әлеуметтік өзгерістерге әсерін зерттейді. Ол ғылымның әлеуметтік теңсіздікті жоюдағы рөлін, халықтың білім деңгейін көтерудегі маңызын көрсетеді.

О.Жәлел табиғаттың заңдарын зерттеудің, оны түсінудің ғылым үшін маңыздылығын атап өтеді. Ол табиғатпен үйлесімді өмір сүрудің қажеттілігін түсіндіреді. О. Жәлел ғылым мен мәдениеттің өзара байланысын зерттейді. Ол ғылымның мәдениетті дамытудағы рөлін, мәдениет арқылы ғылымның таралуын көрсетеді.

«Харекет» еңбегінде ғылым мәселесі, негізінен, адамның әрекеттері мен олардың себептері, мақсаттары, және қоғамдағы рөлі туралы сараланады. Бұл еңбек философиялық және әлеуметтік аспектілерді қамтиды, адамның іс-әрекеттерінің мәнін, олардың моральдық және этикалық өлшемдерін зерттейді.

Еңбекте ғылымның рөлі, оның адам өміріндегі маңызы, және ғылыми білімнің қоғамға әсері талқыланады. Ғылымның дамуы, оның әдістері мен принциптері, сондай-ақ, ғылыми зерттеулердің нәтижелері мен олардың практикалық қолданылуы да қарастырылады.

О. Жәлелдің "Харекет" еңбегіндегі "Еңбек - рух" бөлімі еңбек, адамның рухани дүниесі мен оның тәуелсіздігі арасындағы байланысты зерттейді. Бұл бөлімде автор еңбек арқылы адамзаттың моральды және рухани дамуын, қоғамның алға жылжуын көрсетеді. О.Жәлел еңбекке тек физикалық шаршау ретінде емес, адамның ішкі қуаты мен шығармашылығын білдіретін күш ретінде қарайды. Ол адамның еңбек арқылы өз потенциалын жүзеге асырып, шығармашылықтың жаңа қырларын ашатынын атап өтеді. Еңбек – қоғамның негізі, руханилықтың басты қозғаушы күші ретінде қарастырылады. Сонымен қатар, автор еңбек арқылы адамның қоғамдағы орнын, жауапкершілігін және өзінің мәнін түсінетінін айтады. Еңбек – бұл неғұрлым терең процесс, ол адамды жетілдіріп, рухынан күш алады. О. Жәлелдің "Махаббатсыз – дүниедос" еңбегінде ғылым концептісі терең философиялық және әлеуметтік мәселелермен байланыстырылған. Автор ғылымды тек білім мен ақпараттың жинағы ретінде емес, сонымен қатар адамзаттың рухани және моральдық дамуының маңызды құрамдасы ретінде қарастырады.

О. Жәлел ғылымды адамның өміріндегі маңызды құрал ретінде көрсетеді. Ол ғылымның адамды жетілдіру, оның дүниетанымын кеңейту, және рухани байлығын арттырудағы рөлін атап өтеді.

Автор ғылымның қоғамдағы орны мен рөлін талдайды. Ғылымның әлеуметтік прогреске, мәдениетке және адамгершілікке әсері туралы ойларымен бөліседі.

"Махаббатсыз – дүниедос" еңбегінде ғылым мен махаббаттың өзара байланысы да қарастырылады. Жәлел ғылымды махаббатсыз, яғни рухани құндылықтардан ада, тек механикалық білім ретінде қабылдамайды. Ғылымның этикалық аспектілері де маңызды. Автор ғылымның адамзатқа қызмет етуі, оның моральдық нормалармен үйлесуі қажеттігін атап өтеді.

Осылайша, О. Жәлелдің еңбегінде ғылым концептісі терең философиялық, әлеуметтік және этикалық мәселелермен байланыстырылып, адамзаттың рухани дамуының маңызды құрамдасы ретінде қарастырылады. О. Жәлел ғылыми көзқарастары мен шығармашылығы қазақ әдебиетінде, мәдениетінде және тарихында маңызды орын алады. Жәлел ұлттық мәдениетті, тіл мен әдебиетті дамытуға ерекше көңіл бөлді. Ол қазақ халқының тарихы мен мәдениетін зерттеуге, ұлттық идентичностьты сақтауға шақырды. Оның шығармаларында адамгершілік, адалдық, патриотизм сияқты құндылықтар басты орын алады. Ол қоғамдағы әлеуметтік мәселелерді көтеріп, адамзаттың моральдық жауапкершілігін насихаттады. Жәлел тарихи оқиғаларды, қазақ халқының тағдырын терең зерттеп, шығармаларында тарихи әдісті қолданды. Ол өткеннің сабақтарын қазіргі өмірмен байланыстыра отырып, жастарға үлгі көрсетуге тырысты.

О.Жәлел ғылыми мақалалар мен зерттеулер жазып, қазақ әдебиетінің теориялық негіздерін қалыптастыруға үлес қосты. О. Жәлелдің көзқарастары мен шығармашылығы қазақ мәдениетінің дамуына, ұлттық сана-сезімнің қалыптасуына зор әсер етті.

О.Жәлелдің шығармалары арқылы ғылым концептісі терең философиялық, әлеуметтік және этикалық тұрғыдан қарастырылады. Оның еңбектері қазақ әдебиетінде ғылым мен білімнің маңызын насихаттауда маңызды рөл атқарады.

Ғылым концептісі – бұл әлемді зерттеу, табиғаттың заңдылықтарын түсіну және жаңа білімдерді жүйелі түрде жинақтау мақсатында жүргізілетін ғылыми әдістер мен тәсілдер жиынтығы. Ғылымның басты мақсаты – адамның өмірін жақсарту, табиғат құбылыстарын түсіну, технология мен инновацияларды дамыту.

Омар Жәлелдің философиясы қазіргі әлемдегі рухани және моральдық дағдарысқа жауап ретінде қабылданады. Оның идеялары жастарға өнегелі бағыт сілтеу мен рухани құндылықтарды қайта жаңғырту үшін маңызды

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТ:

1. Маслова В. Когнитивная лингвистика. – Минск, 2004. -256 стр.
2. Жәлелұлы О. Харекет. Зерттеу мақалалар. – Алматы, 2021. – 552 бет

3. Жәлелұлы О. Махаббатсыз – дүниедос. Алматы, 2021. – 268 бет.

REFERENCES:

1. Maslova V. Kognitivnaya lingvika. – Minck, 2004. – 256 p.
2. Zhaleluly O. Hareket. Zertteu makalalar. – Almaty, 2021. – 552 p.
3. Zhaleluly O. Mahabbatsyz – duniedos. Almaty, 2021. – 268 p.

В статье анализируются научные мнения ученых о понятии концепт. Автор всесторонне изучает концепт науки в трудах Абаиева О. Джалеля. Концепция науки связана с глубокими философскими, социальными и этическими проблемами и рассматривается как важная составляющая духовного развития человечества.

The article analyzes the scientific opinions of scientists about the concept. The author comprehensively studies the concept of science in the works of Abaiologist O. Jalel. The concept of science is associated with deep philosophical, social and ethical problems and is considered as an important component of the spiritual development of mankind.

УДК 14.35.09

А.Ф. САТТАРОВА

кандидат педагогических наук, начальник центра по подготовке специалистов по профилактике бытового насилия Актюбинского юридического института им. М. Букенбаева МВД Республики Казахстан, полковник полиции, г. Актобе.

О ПРАКТИКООРИЕНТИРОВАННОСТИ ПРЕПОДАВАЕМЫХ В ВСУЗАХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

В статье рассматриваются вопросы методики преподавания дисциплин общеобразовательного цикла в рамках компетентностного подхода. Подчеркивается, что условием модернизации ведомственного высшего образования является подготовка специалистов, владеющих знаниями, умениями и навыками, позволяющими им по окончании ВСУЗа на высоком профессиональном уровне решить оперативно-служебные задач.

Ключевые слова: компетентностный подход в обучении, практикоориентированность, дисциплины общеобразовательного цикла, методика преподавания.

Целью образовательного процесса, согласно закону Республики Казахстан «Об образовании» является «создание необходимых условий для получения качественного образования, направленного на формирование, развитие и профессиональное становление личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей, достижений науки и практики» [1]. Ключевым понятием в проводимом реформировании системы образования является активное внедрение компетентностного подхода, ориентированного на формирование основных академических, социальных и профессиональных компетенций,

В основе компетентностного подхода лежит перенос «акцентов от содержания к результатам обучения, от знаний к развитию личности» [2].

Весь учебно-воспитательный процесс ВСУЗов нацелен на формирование профессиональных компетенций обучающихся. «Профессиональные компетенции в ВСУЗах – знания, умения и навыки, необходимые для эффективного осуществления профессиональной деятельности в системе национальной безопасности и правоохранительных органов в соответствующей должности» [3].

От действующих подразделений, в которые по окончании учебы, прибывает на службу выпускник ВСУЗа, не должно звучать замечаний по поводу уровня теоретической и практической подготовки, сформированности профессионально важных нравственно деловых качеств.

Поэтому при разработке тематических планов и учебных программ большое внимание уделяется постановке целей и задач каждой дисциплины, разъяснению содержания компетенций, которые должны быть развиты по итогам изучения определенного объема учебных часов, подборе учебно-методического материала.

Содержание образовательных программ ВСУЗов составляют дисциплины трех циклов: общеобразовательного, базового и профилирующего.

В рамках проводимого научно-поискового исследования по методике преподавания дисциплин в ВСУЗах в контексте компетентностного подхода к обучению. мы обратились к изучению содержания дисциплин общеобразовательного цикла (обязательного компонента), а также методике проведения занятий (лекционных, семинарских, практических).

Цель – уточнение задач и содержания, подбор форм и методов преподавания дисциплин общеобразовательного цикла в ВСУЗах Республики Казахстан.

В соответствии с поставленной целью сформулированы следующие *задачи*:

1)изучить нормативные правовые документы, регламентирующие организацию учебного процесса в ВСУЗах Республики Казахстан;

2)уточнить задачи преподавания дисциплин общеобразовательного цикла и компетенции обучающихся ВСУЗов Республики Казахстан;

3) раскрыть содержание, формы и методы преподавания дисциплин общеобразовательного цикла в ВСУЗах Республики Казахстан.

Нами изучены вопросы организации учебного процесса в высших военных и специальных учебных заведениях МО и МВД Республики Казахстан. Кроме того, были проанализирована специальная литература, материалы научных исследований по вопросам методики преподавания дисциплин общеобразовательного характера в ВСУЗах. В методологию данного анализа включены широкие общенаучные подходы, в т.ч. системный, личностный, компетентностный и деятельностный подходы, а также аналитические методы, сравнительно-сопоставительный и логический анализ.

В данной публикации раскрыты некоторые аспекты применения принципа практикоориентированности в обучении дисциплинам общеобразовательного цикла, что может использоваться при организации учебного процесса в ВСУЗах Республики Казахстан.

Приказом Министерства науки и высшего образования определено, что общеобразовательные дисциплины:

1) направлены на формирование мировоззренческой, гражданской и нравственной позиций будущего специалиста, конкурентоспособного на основе владения информационно-коммуникационными технологиями, выстраивания программ коммуникации на казахском, русском и иностранном языках, ориентации на здоровый образ жизни, самосовершенствование и профессиональный успех;

2) формируют систему общих компетенций, обеспечивающих социально-культурное развитие личности будущего специалиста на основе сформированности его мировоззренческой, гражданской и нравственной позиций;

3) развивают способности к межличностному социальному и профессиональному общению на казахском, русском и иностранном языках;

4) способствуют развитию информационной грамотности через овладение и использование современных информационно-коммуникационных технологий во всех сферах своей жизни и деятельности;

5) формируют навыки саморазвития и образования в течение всей жизни;

6) формируют личность, способную к мобильности в современном мире, критическому мышлению и физическому самосовершенствованию [3].

Для ВСУЗов объем цикла общеобразовательных дисциплин составляет не менее 56 кредитов (23 %). Из них 51 академический кредит отводится на дисциплины обязательного компонента – История Казахстана, Философия, Казахский (русский) язык, Иностранный язык, Информационно-коммуникационные технологии (на английском языке), Физическая подготовка, Модуль социально-политических знаний (социология, политология, культурология, психология) [3].

Одним из принципов компетентного подхода в обучении является обеспечение практикоориентированности образовательных программ.

Если при подготовке тематических планов и учебных программ по дисциплинам профилирующего цикла практикоориентированность обозначена в определении конкретных знаний, умений и навыков, необходимых для выполнения служебно-оперативных задач, и заключается в увеличении количества учебных часов для практических занятий и тренингов, то при разработке учебно-методической документации по общеобразовательным дисциплинам, понятие практикоориентированности следует рассматривать в несколько иной плоскости.

Порой первокурсники задают преподавателям общеобразовательных дисциплин вопросы подобного типа: «А зачем нам изучать философию?», «Пригодится ли мне политология или психология в службе?». Кроме парирования таких вопросов аргументами, что каждый человек с высшим образованием должен обладать определенным кругозором и мировоззрением, владеть общесоциальными знаниями, разбираться в происходящих внутренних и внешних политических, экономических и общественных процессах, уметь общаться на разных языках и т.д., приходится задумываться, как подобрать содержание общеобразовательной учебной дисциплины, чтобы такие вопросы не возникали.

Предлагаем следующее видение вопроса о применении принципа практикоориентированности в преподавании ряда общеобразовательных дисциплин. В частности, в методике преподавания «Истории Казахстана», «Философии», «Профессиональной этики» используется т.н. «прием Андрея».

Когда-то во время обучения в ВУЗе на гуманитарном факультете был у меня однокурсник Андрей, отличный, в общем, парень, но не гуманитарий. Он был хорошим спортсменом, занимал призовые места на соревнованиях по кикбоксингу. На наш факультет поступил по настоянию и протекции родителей. Не имея глубоких знаний по изучаемым дисциплинам и, самое главное, особого желания эти знания приобретать, Андрей благополучно отучился. Как ему это удавалось? На семинарских занятиях выступление Андрея начиналось с одной и той же фразы: «Я не знаю, как поступил Наполеон в битве ..., но вот я в спорте делаю так ...» или «Наполеон поступил стратегически неверно, раз проиграл ту битву. Я бы на его месте применил такой спортивный маневр...». Андрей плавно «уходил» от рассматриваемой темы, преподаватель не всегда понимал, что студент попросту не знает учебного материала, излагая свой «вольный» взгляд на исторические события.

Описанный «прием Андрея» применяется мной при преподавании «Истории Казахстана» и «Философии» примерно так.

Для подготовки к семинарскому занятию курсантам предлагается ответить на следующие вопросы по теме «Образование Казахского ханства»: какая общественно-политическая ситуация сложилась на тот момент – кто находился у власти, кто стремился эту власть захватить?; какова была территория, занимаемая казахскими родами?; чем занималось население, какой уклад жизни

существовал?; какие внешние угрозы возникали и каким образом удавалось охранять свои земли? и т.д.

На занятии из числа курсантов назначаются «ханы – Абулхайыр, Жанибек и Керей» и их подданные, которые должны от имени исторических личностей ответить на поставленные вопросы. Далее следуют дополнительные вопросы преподавателя: к каким результатам (положительным и отрицательным) привела откочевка ряда казахских родов под предводительством Жанибека и Керей?; как бы вы поступили, находясь на месте указанных исторических личностей?». Вопросы такого порядка по-иному заставляют относиться к историческим событиям и личностям, надолго оставаясь в памяти и стимулируя к более глубокому изучению темы.

Примерно также изучаются курсантами темы по истории борьбы казахов с джунгарами, битвы Первой и Второй мировых войн. Ключевым, способствующим развитию многих вышеперечисленных компетенций, становится вопрос: «А что бы сделали Вы, находясь в тех условиях?».

На лекциях и семинарах по «Философии» курсантам также не приходится скучать. Ведь они предполагают, что тема обязательно каким-то образом будет касаться их будущей профессии, что нужно иметь свое мнение по вопросам и аргументированно его изложить. Например, изучение темы о сущности бытия как философской категории, вызывает споры и дискуссии, в которые втягиваются все участники учебной группы: если все имеет свое начало и конец, стоит ли человеку к чему-то стремиться, развиваться (учиться, работать, растить детей)?; зачем развязывать войны, если они когда-нибудь все равно закончатся?; что первично – бытие или сознание?; есть ли жизнь после смерти? и др. Предварительно учебная группа делится преподавателем на несколько подгрупп, которые должны от имени определенной философской школы изложить видение рассматриваемого вопроса. Затем в конце занятия уже всем обучающимся задаются вопросы: какое философское направление вам наиболее близко, что вы думаете по теме? как с позиции понятия бытия можно охарактеризовать Ваш жизненный план, будущую службу?

Практикоориентированность обучения языкам рассматривается нами примерно так. Обычные лексические темы – «Виды предложений» курсанты изучают, составляя диалоги и мини-рассказы, подготавливая эссе на предложенные преподавателем темы. Например, предлагается ситуационная задача: «Вы выступаете на международном форуме. С вопросом о разъяснении условий прохождения службы к вам обратился Ваш коллега – курсант подобного учебного заведения из другой страны. В форме сложносочиненных предложений дайте ответ». Подобного характера задания предлагаются обучающимся в рамках изучения всех лексических тем. Пополняется словарный запас курсантов, развиваются специальные умения, преодолеваются психологические языковые барьеры и т.д.

Как показывает практика, большая часть обучающихся на наших занятиях не задает вопросы «А зачем нам надо изучать философию (психологию,

политологию, историю и т.д.), ведь она нам не пригодится в работе?». Наоборот, в библиотеке начинают пользоваться спросом учебники и иная литература по общеобразовательным дисциплинам.

Конечно, применение принципа практикоориентированности в обучении курсантов общеобразовательными дисциплинами требует от преподавателя пересмотра традиционных методов и форм преподавания, творческого подхода, поиска новых методик и приемов, широкого обмена опытом с коллегами. Это для многих преподавателей представляет определенные затруднения и, естественно вызывает сопротивление (в виде критики, жалоб на недостаток свободного времени и т.д.). Однако полученный результат – заинтересованность обучающихся дисциплинами общеобразовательного цикла того стоит!

Таким образом, полагаем, что практикоориентированность как принцип обучения применим не только для дисциплин профилирующего цикла, но и для общеобразовательных. От методических умений преподавателя, его творческого подхода к процессу преподавания зависит конечный результат обучения – формирование необходимых профессиональных компетенций обучающихся.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Закон Республики Казахстан от 27.07.2007 г. № 319-III «Об образовании» (с изменениями и дополнениями на 18.05.2024 г.)
2. Абрамова Д.А., Жукова Н.М. Проектирование модульной структуры содержания учебной дисциплины, основанной на компетенциях // Вестник ФГОУ ВПО МГАУ. – 2012. – № 4
3. Приказ Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 20.07.2022 г. № 2 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов высшего и послевузовского образования»

REFERENCES:

1. Zakon Respubliki Kazahstan ot 27.07.2007 g. № 319-III «Ob obrazovanii» (s izmeneniyami i dopolneniyami na 18.05.2024 g.)
2. Abramova D.A., Zhukova N.M. Proektirovanie modul'noj struktury soderzhaniya uchebnoj discipliny, osnovannoj na kompetenciayah // Vestnik FGOU VPO MGAU. – 2012. – № 4
3. Prikaz Ministra nauki i vysshego obrazovaniya Respubliki Kazahstan ot 20.07.2022 g. № 2 «Ob utverzhdenii gosudarstvennyh obshcheobyazatel'nyh standartov vysshego i poslevuzovskogo obrazovaniya»

А.Ф. САТТАРОВА

ЖАОО-ДА ОҚЫЛАТЫҢ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН ПӘНДЕРДІҢ ПРАКТИКАҒА БАҒДАРЛАНУЫ ТУРАЛЫ

Қазақстан Республикасы ИМ М. Бөкенбаев ат. Ақтөбе заң институты

Мақалада құзыреттілік тәсіл шеңберінде жалпы білім беру циклінің пәндерін оқыту әдістемесінің мәселелері қарастырылады. Ведомстволық

жоғары білім беруді жаңғыртудың шарты ӘАОО-ны бітіргеннен кейін жедел-қызметтік міндеттерді жоғары кәсіби деңгейде шешуге мүмкіндік беретін білімі, іскерлігі мен дағдылары бар мамандарды даярлау болып табылатыны атап өтілді

A.F. SATTAROVA

ON THE PRACTICAL ORIENTATION OF GENERAL EDUCATION SUBJEKTS TAUGHT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Aktobe Law Institute named after M.Bukenbaev of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan

The article discusses the issues of teaching methods of disciplines of the general education cycle within the framework of the competence approach. It is emphasized that the condition for the modernization of departmental higher education is the training of specialists who possess the knowledge, skills and abilities that allow them to solve operational and service tasks at a high professional level after graduation from the University.

UDC 377:37.01

S.K. MOLDABEKOVA¹, N.M. STUKALENKO², G.T. KAZKENOVA³

¹Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Sh.Ualikhanov Kokshetau University, Kokshetau;

²Doctor of Pedagogical Sciences, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Kokshetau Sh.Ualikhanov University, Kokshetau;

³Master of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Chemistry and Biotechnolog, Sh.Ualikhanov Kokshetau University, Kokshetau.

SCIENTIFIC ASPECTS OF PROFILIZATION IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF STUDENTS

The article considers the problems of modern teacher's professional development and competence in the conditions of educational modernization and growth of new technologies. This article studies the ways of increasing the level of pedagogical competence with help of innovative tools in the professional self-determination.

The article presents the results of scientific research on the project of the AP14972630 "The role of multilingual education of schoolchildren in early profiling in the context of the Atlas of new professions and competencies of Kazakhstan".

Keywords: *profiling of training, specialized education, professional self-determination, professional training.*

The modern stage of educational development in Kazakhstan is characterized by increasing process of modernization. The main task and idea of modernized education is similar to start systematical changes in education to get them in order with requirements of modern life. And the idea is to create culture and field of constantly updated education. The implementation of profiling in education makes possible to form and develop in students' minds with modern worldview and ideological culture, the ability to extrapolate the acquired knowledge to sociocultural attitudes; contributes to the formation of professional motivation. Today, transformations has become especially necessary because of significant changes in the sociocultural and economic appearance of the country, they determine a number of ratified documents, which help and stimulate country to enter the world educational space and integration educational process.

The issues of economy and education are analyzed in unbreakable connection, technocratic approaches and position of scientism become evident and the result of the whole system of education will be an economy, which is founded on knowledge and high technologies. It is obvious that these changes have great importance for the secondary school teachers and the teachers of university. It is important to mention that there are many general requirements which are determined by actual problems of modern education [1].

Teaching students emphasizes the importance of practice-oriented knowledge in forming competences, which are actual nowadays on labour market. The new standards of education are used for achieving the goal of improving the quality of specialized education as a guiding new force. Profiling is mastering any professional activity within the framework of the studied specialty; otherwise, profiling is called specialized education (training) [2].

Profiled training is understood as a system of specialized training focused on the individualization of training and socialization of students, including taking into account the real needs of the labor market, the development of a flexible system of profiles and cooperation of the senior stage of school with institutions of primary, secondary and higher vocational education. Profiled training allows students to choose a specific priority area for more in-depth study. Since the choice involves a number of options, the transition to profiled training is, first of all, an expansion of freedom and variability of school education. Unlike in-depth study of individual subjects, profiled training allows schoolchildren to study not one, but a group of subjects that complement each other. The process of in-depth study of individual subjects is based on a subject-oriented approach, and specialized training is based on a professionally oriented approach.

Profiling is a new term in pedagogy. Analyzing its main parameters, it can be noted that the purpose of this process is to help students in the correct selection of their future specialty. In Kazakhstan's system of education, profiling areas are offered at the senior stage of education. During the modernization of Kazakhstan's system of education, new generation standards were introduced into schools at each stage of education. Especially, mandatory pre-profile training is introduced for ninth grade

students, and various several elective courses and disciplines are offered too. Schoolchildren, choosing one or more of these electives, get a real opportunity to decide on their future direction.

In modern pedagogical literature, the term "profiling" has several definitions. Most works define profiling as an educational system of specialized preparation, which helps to solve one of the life problems to make a right choice of the future professional education, graduate's self-realization in his independent life and professional activity. Many modern researchers define profiling as a way of differentiating and individualizing education through innovations, changes in the structure, content and organization of the educational process [3].

Many studies note that an important place in the learning process should be given to providing assistance in preliminary self-determination to the major direction of educational activity; in creating an image of his future life; in self-development of the motivational sphere of the individual; in self-formation of values; in understanding the mission of those professions, specialties to which a turn is made; in self-designing educational tasks and ways to solve them; in independent search for information; in independent acquisition of knowledge, skills, abilities, personal qualities necessary for solving vital and professional problems; in teaching creativity; in creative independence in independent acquisition of knowledge, skills, abilities, personal qualities necessary for solving vital and professional problems; in teaching creativity; in creative independent solving of educational problems; in educational reflection. According to the majority of authors of research in this area, the profiling of education is the training of a person with high-quality basic subject knowledge, who has the ability to independently acquire knowledge, and who is capable of continuous education and development of professional skills throughout life [4].

An analysis of modern scientific literature indicates a growing interest in the issue of the profiling of the educational environment [5]. The implementation of the concept of the profiling of the educational environment makes it possible to form and develop in students a modern understanding of the world, and contributes to the formation of professional motivation of a future specialist. In the context of the profiling of the educational environment, this term emphasizes the practice-oriented, professionally-oriented specificity of the educational process in the context of specialized training. The psychological and pedagogical specificity of "profiling" prompted us to take a deeper look at the scientific aspects of pre-profile and specialized education. Profiled training is understood as [6]: training corresponding to one or more areas, during which pre-professional training is carried out; a means of differentiating and individualizing education that allows, through changes in the structure, content and organization of the educational process, to more fully take into account the interests, inclinations and abilities of students, to create conditions for their education in accordance with their professional interests and intentions regarding continuing education.

The definition of profiling includes an educational system of specialized preparation of an individual to solve one of the vital problems - a reasonable choice of

directions for future professional education, self-realization of a graduate in his independent life and professional activity. Due to this, the focus of profiling on preparing a future specialist for professional activity is especially emphasized when presenting specialized education as training aimed at implementing the educational process taking into account the interests and inclinations of students when organizing education in accordance with professional interests and intentions. Therefore, profiling should be understood as a way of differentiating and individualizing education through innovations in changes to the structure, content and organization of the educational process; since profiling provides an opportunity to take into account the inclinations and abilities of students, to form an interest in obtaining a modern profession. Profiling of education is the preparation of a graduate who has high-quality basic subject knowledge, possesses the means of independent acquisition of knowledge, is capable of continuous education and changing professions throughout life. At the same time, emphasis is placed on the possibility of profiling in the matter of forming the readiness of a future specialist for self-education and self-development throughout his or her professional activity, the basis for which is high-quality training at the initial stages of education in institutions of a specialized educational environment. It should be noted that profiling is, first of all general, an individual approach to students, complementing and improving general education and aimed, unlike the latter, at the practical use of their knowledge in life and orientation in the labor market.

Summarizing the approaches to this concept available in scientific knowledge, the following interpretation of the concept of profiling of the educational environment is possible: profiling of the educational environment is understood as the process of differentiation of education based on personal and professional orientation, acmeology, axiology and system-activity implementation of participants in the pedagogical process due to changes in the structure, content, organization of the educational process and ensuring innovative foundations for its development.

The principle of differentiation of education, which is the basis for profiling of the educational environment, involves taking into account in the learning process social and professional interests, individual characteristics, abilities and needs of the student's personality in all forms, methods, at all stages of learning (individualization, personal and professional orientation of learning); assistance in choosing a personally significant system of value orientations, personal meanings (axiological component of profiling); taking into account socio-political, socio-economic conditions for the disclosure and manifestation of personal potential, all human abilities (acme logical component of profiling).

In pedagogical literature, there are concepts of "hard" and "soft" profiling. Hard profiling is understood as profiling that has the following features: a set of subjects for study is clearly defined; the content is built on the basis of in-depth training programs in specialized subjects in the absence of unloading non-core areas; selective selection is carried out in specialized classes; elective courses are formed mainly on a subject and interdisciplinary basis. The following features of soft profiling can be distinguished. Several levels of subject study are offered; the choice of the level of

subject study is provided to students and their parents, thus, they get the opportunity to participate in the design of the educational process and decision-making on the formation of individual educational trajectories of students. Distribution of students by profiles is carried out on the basis of individual work with each, preceded by a pre-profile stage of training, giving students the opportunity to test themselves in various types of activities related to their future profession, a wide choice of elective courses of a developmental, interdisciplinary nature. Psychological and pedagogical support of self-determination processes is carried out based on the study of the inclinations and abilities of students, professional and educational inclinations of students and their parents. The results of monitoring conducted by the psychological service are of an informational nature; the technology of drawing up individual curricula is used in the organization of the pedagogical process. In the context of profiling of the educational environment, the option of "soft" profiling is more effective, since in this case students and pupils are given the opportunity to choose: choice of the level of study of subjects; individual educational trajectories; profile of study related to the future profession; courses of a developmental, interdisciplinary nature. Choice is the basis for building a specialized school. An important place in the learning process should be given to providing assistance in choice - preliminary self-determination in relation to the main direction of one's own activity; in creating an image of one's future life; in self-development of the motivational sphere of the individual; in self-formation of values; in understanding the mission of those professions and specialties to which a turn is made; in self-designing educational tasks and ways to solve them; in independent search for information; in independent acquisition of knowledge, abilities, skills, and personal qualities necessary for solving vital and professional problems; in teaching creativity; in creative independent solving of educational tasks; in educational reflection. Consequently, the option of "soft" profiling based on the right of choice granted to participants in specialized education is a promising way of developing the profiling of the educational environment.

Thus, specialized education is aimed at implementing the educational process taking into account the personal needs of students.

The transition to specialized education pursues the following main goals: to ensure in-depth study of individual subjects of the complete general education program; to create conditions for significant differentiation of the content of education for high school students with wide and flexible opportunities for schoolchildren to build individual educational programs; to promote the establishment of equal access to full-fledged education for different categories of students in accordance with their abilities, individual inclinations and needs; to expand the possibilities socialization of students, ensure continuity between general and vocational education, more effectively prepare school graduates for mastering higher vocational education programs.

REFERENCES:

- 1 Profiling. Basic concepts, directions, methods – URL: <https://1ku.ru/obrazovanie/57914-profilizaciya-jeto-osnovnye-ponjatija-napravleniya-metody/>

2 Danilyants E.I. Actual problems of the history of the development of specialized education in secondary schools – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/aktualnye-problemy-istorii-razvitiya-profilnogo-obucheniya-v-obscheobrazovatelnoy-shkole/viewer>

3 Kargina E.M. The model of profiling the regional educational environment // Scientific article, 2013.– URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/model-profilizatsii-regionalnoy-obrazovatelnoy-sredy/viewer>

4 Viktorova O.M. The role of profiling in the formation of educational strategies of high school students: a sociological analysis // Abstract, 2013. – URL: <https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/21520/1/urgu1315s.pdf>

5 Batkalova A.A. Profilization of the educational process as an important condition for the formation of readiness of high school students for a conscious choice of profession // Scientific article, 2015. – URL: http://sc0022.kokshetau.aqmoedu.kz/public/files/2020/5/20/200520_182635_doklad-profilizatsiya-1.pdf

6 Artyukhova I.S. The problem of choosing a profile of education in high school // Pedagogy. – 2004. - No.2. – pp. 28-33.

7 Specialized training in the modern educational process - URL: http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/17/tatochenko_ev.doc.pdf

8 What is specialized training? URL: <https://inring.ru/blog/ucheba/chto-takoe-profilnoe-obrazovanie/>

9 Anointed G. The concept of the development of specialized education in the Republic of Kazakhstan [Electronic resource] URL: <https://pandia.ru/text/77/402/6843.php>

С.Қ. МОЛДАБЕКОВА, Н.М. СТУКАЛЕНКО, Г.Т. КАЗКЕНОВА
СТУДЕНТТЕРДІҢ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ
ПРОФИЛИАЦИЯНЫҢ ҒЫЛЫМИ АСПЕКТІЛЕРІ

Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті

Мақалада студенттерді кәсіби таңдауға дайындаудың заманауи жағдайында мамандарды даярлау және бейіндік оқытуды ұйымдастыру мәселелері қарастырылған. Бейіндік білім берудегі жаңа тәсілдер арқылы тұлғаның кәсіби өзін-өзі анықтауының ғылыми аспектілері зерттеледі.

С.К. МОЛДАБЕКОВА, Н.М. СТУКАЛЕНКО, Г.Т. КАЗКЕНОВА
НАУЧНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОФИЛИЗАЦИИ В КОНТЕКСТЕ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова

В статье рассматриваются проблемы профилизации обучения и организации профильного образования в современных условиях подготовки обучающихся к профессиональному выбору. Исследуются научные аспекты профессионального самоопределения личности посредством новых подходов профильного образования.

УДК 94.367

К.Ж. ТУЛЕПОВ¹, А.М. АЙТЫМОВА²

¹ преподаватель кафедры вооружения и стрельбы Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, магистр, подполковник, г. Петропавловск; e-mail: kuandyk.tulepov@mail.ru;

² доктор PhD, старший преподаватель кафедры «Теория и методика начального и дошкольного образования», СКУ им. М. Козыбаева, e-mail: aitimova_a1985@mail.ru

АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОГНЕВОЙ ПОДГОТОВКИ КУРСАНТОВ ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В статье рассматривается комплекс педагогических условий, позволяющих образовательным организациям системы МВД Республики Казахстан обеспечить у военнослужащих (сотрудников полиции) первоначальной подготовки формирование компетенций правомерного и эффективного применения короткоствольного оружия в экстремальных ситуациях служебно-боевой деятельности. Рассматриваются юридические, технические и психофизиологические аспекты формирования навыков эффективного и безопасного применения огнестрельного оружия. Эффективность обучения стрельбе из огнестрельного оружия заключается в пошаговом процессе прохождения и освоения учебной программы, последовательности формирования юридических, технических и психологических компетенций сотрудника полиции. Содержательной частью программы огневой подготовки должно стать развитие личностных, психологических качеств уверенного и безопасного применения огнестрельного оружия.

В этих целях может быть использован, внедрен в систему первоначальной подготовки зарубежный опыт тренинга военнослужащих (сотрудников полиции) и иных силовых ведомств.

Материальной основой должно стать совершенствование учебной базы, широкое внедрение интерактивных методик, увеличение учебного времени, отводимого на огневую подготовку.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка; ошибки при стрельбе; психофизиологическая подготовленность; военнослужащие (сотрудники полиции); учебный процесс; методика преподавания; огневая подготовка.*

Постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными и практическими задачами. В настоящее время военнослужащим (сотрудникам полиции) часто приходится действовать в экстремальных условиях служебно-боевой деятельности, связанной с применением огнестрельного оружия. В такого рода ситуациях человек испытывает серьезные эмоционально-психологические перегрузки, что может влиять на эффективность стрельбы и правильную оценку окружающей обстановки. К сожалению, низкий уровень социальных гарантий, предоставляемых военнослужащим (сотрудникам полиции), обуславливает значительную текучесть кадров. Ежегодно на смену увольняющимся военнослужащим (сотрудникам) приходят тысячи новых, большая часть из которых имеет слабую стрелковую подготовку (особенно из короткоствольного оружия) или не имеет ее вовсе. Последних становится все больше в связи с увеличивающимся притоком на службу женщин, не имеющих опыта армейской службы. Отсюда нередки случаи, когда военнослужащие (сотрудники) недостаточно квалифицированно применяют табельное оружие, что может повлечь не только нерезультативное выполнение поставленной задачи, но и гибель или ранение посторонних граждан. Успешная реализация функций по борьбе с преступностью и обеспечению общественного правопорядка в большой степени зависит от профессиональной подготовленности военнослужащих (сотрудников). На сегодняшний день существующие методики организации и проведения учебных занятий по огневой подготовке обеспечивают решение поставленных задач не в полной мере. Имеющие место объективные причины недостаточной профессиональной подготовленности военнослужащих (сотрудников) нуждаются в системном анализе, требуется поиск новых подходов к организации образовательного процесса, модернизации используемых методик огневой подготовки. Анализ последних исследований и публикаций, в которых рассматривались аспекты этой проблемы; выделение неразрешенных раньше частей общей проблемы. В последние годы различные аспекты правового и педагогического характера, связанные с организацией огневой подготовки военнослужащих (сотрудников полиции), неоднократно становились предметом научных исследований [1; 2; 3].

В работах А.А. Конычева, Ю.А. Меркулова, А.А. Чебаева [4], И.В. Саможенова [5], Р.Р. Гедугошева [6], В.Е. Баранова [7] и др. поднимается важная проблематика учета психофизиологических особенностей человеческого организма при формировании навыков применения огнестрельного оружия. Отдельные организационно-методические аспекты преподавания огневой подготовки в специальных учебных учреждениях силовых структур достаточно обстоятельно проанализированы в публикациях О.А. Емельянова, А.В. Жемчужникова [8], В.В. Семёнова, И.В. Медведева [9], С.С. Закен [10] и др. Положительной тенденцией последнего времени можно считать растущее внимание исследователей к зарубежным методикам огневой подготовки военнослужащих (сотрудников) правопорядка [11]. Вместе с тем, проблема

формирования компетенций психологической устойчивости в процессе применения огнестрельного оружия на занятиях по огневой подготовке слушателями первоначальной подготовки, носит, по нашему мнению, комплексный характер, требующий глубокого научно-теоретического анализа, что и обуславливает актуальный характер данной публикации.

Целью данного исследования является выявление перспективных психолого-андрологических направлений формирования и совершенствования компетенций огневой подготовки военнослужащих (сотрудников полиции). Постановка задания. В рамках исследования, с опорой на эмпирический опыт и имеющиеся теоретические разработки, выполнялась задача установления комплекса педагогических условий, направленных на формирование у военнослужащих (сотрудников полиции) компетенций правомерного и эффективного применения короткоствольного оружия военнослужащими (сотрудниками полиции) в экстремальных ситуациях служебно-боевой деятельности. Используемые в исследовании методы, методики и технологии. Для решения поставленных задач и проверки гипотезы исследования использовался комплекс методов: междисциплинарный анализ научно-методической литературы, сравнительно-сопоставительный анализ исследуемых проблем, анализ и синтез эмпирических данных.

Современные исследования показывают, что в реальных ситуациях боевого применения чаще всего стрельба ведется военнослужащими (сотрудниками полиции) в ограниченное время, в условиях недостаточной освещенности и с неожиданностью применения огнестрельного оружия. При этом достижение высоких результатов возможно при условии, что наряду с теоретическими и практическими навыками по стрельбе, военнослужащие будут проходить курс психологического тренинга, способствующий развитию устойчивых морально-волевых качеств. Подготовка военнослужащих к применению огнестрельного оружия состоит из юридической, технической и психологической частей.

Юридическая подготовка определяет способность быстрой оценки обстановки на месте происшествия и принятия решения о правомерности и обоснованности применения военнослужащим (сотрудником полиции) огнестрельного оружия.

Она предполагает знание оснований применения оружия и связанных с этим запретов.

Техническая часть огневой подготовки включает в себя: формирование устойчивых навыков безопасного обращения с огнестрельным оружием (сборка-разборка, приведение в боевую готовность, разряжение, обслуживание, ремонт и т.д.) и гарантированное поражение цели в ограниченное время (прицеливание, обработка спуска). Психологическая часть позволяет обучить военнослужащего (сотрудника полиции) умению действовать в состоянии сильного нервного напряжения и психологической готовности к выстрелу. Конечным результатом психологической подготовки в образовательном процессе являются осознанные

и правомерные действия военнослужащих (сотрудников полиции). Во время огневой подготовки стрелку необходимо воспитать в себе уверенность в своих силах, преодолеть негативное воздействие на свою психику различных факторов, создать устойчивый барьер своей нервной системы при принятии решения о применении огнестрельного оружия. Психологическая подготовка стрелка – это процесс, направленный на формирование внутренней готовности обучаемого к реализации точной стрельбы для достижения высоких результатов в экстремальных ситуациях служебно-боевой деятельности. Стрельба из пистолета, а именно по живой цели сопровождается с психофизиологическими изменениями в организме стрелка. Эти изменения оказывают влияние на состояние повышенной возбудимости центральной нервной системы.

Характерными признаками такого состояния являются:

- повышение частоты пульса, потливость ладоней и учащенное дыхание;
- потеря координации движений, вследствие чего теряются устойчивость и равновесие, необходимые при изготовке к стрельбе;
- увеличение тремора (дрожания) рук и колебаний оружия, замедление двигательной реакции.

В период отдыха или отвлечения происходит спад эмоционального возбуждения, восстанавливаются функциональные показатели организма военнослужащего (сотрудника полиции). Практика показывает, что наиболее слабые результаты, обучаемые показывают на первых практических стрельбах (что может быть частично объяснено отсутствием устойчивых навыков применения оружия) и на итоговых экзаменационных стрельбах, когда навыки, казалось бы, уже сформированы. Такого рода явление может быть обусловлено только стрессовым характером обстановки экзамена и отсутствием у военнослужащих сформированного навыка психологической устойчивости при работе с огнестрельным оружием. В стрессовой ситуации неопытный стрелок перестает адекватно ощущать время. У него появляется внутреннее чувство медлительности своих действий, что обуславливает спешку при прицеливании и спуске курка, приводящие к резкому падению эффективности стрельбы. Неуверенность в своих действиях проявляется также в излишнем зажатии рукоятки пистолета, приводящем к перенапряжению кисти. Распространенной ошибкой начинающего стрелка является ожидание выстрела. Военнослужащий (сотрудник полиции), получив первый опыт выстрела и самого процесса, связанного с ним (отдача от выстрела, вспышка пламени из ствола пистолета, оглушающий звук выстрела и т.д.), получает своеобразный стресс. В дальнейшем, стрелок, опасаясь ухода оружия с линии прицеливания, интуитивно делает произвольный кивок кистью вниз, как бы стараясь преодолеть отдачу оружия. Результатом такой ошибки становится уход пули ниже зоны прицеливания. Одним из способов преодоления страха при стрельбе являются методики психологической нагрузки, применяемые в зарубежных полицейских академиях. При прохождении таких методов воздействия, а именно, по собственным фотографиям или объемным манекенам, у слушателей быстрее

уходит на задний план психологический дискомфорт, и он производит выстрел на поражение. Сравнение полученных результатов с результатами в других исследованиях. Полученные в ходе исследования результаты подтвердили ряд высказанных ранее научных положений относительно прямой взаимосвязи между психологической готовностью обучающегося и эффективностью его стрельбы в условиях стрессовой ситуации [7; 11]. Уверенность, проявляемая слушателями, приводит к отличной стрельбе и доведению навыков выполнения приемов стрельбы до автоматизма, когда полностью исключается психологическое воздействие в виде страха. Обязательным условием личной уверенности у слушателей является хорошее знание материально-технической части оружия, боевых свойств оружия, работы частей и механизмов оружия. Эти знания достигаются постоянным совершенствованием, выполнением практических занятий, нормативов по огневой подготовке согласно программе обучения, что неоднократно отмечалось в современных педагогических исследованиях [1; 2; 8].

Заключение: таким образом, можем сделать вывод о необходимости совмещать огневую и психологическую подготовку слушателей к действиям в условиях, связанных с производством выстрела. В процессе учебно-тренировочных занятий по огневой подготовке необходимо воспитывать: умение слушателя преодолевать свой страх; отключаться от постороннего воздействия (выстрелы на соседних направлениях, выброс гильз и т.п.); уверенность в безопасности своих действий и надежности оружия. Эффективность обучения стрельбе из огнестрельного оружия заключается в пошаговом процессе прохождения и освоения учебной программы, последовательности формирования юридических, технических и психологических компетенций военнослужащего (сотрудника полиции). Перспективы дальнейших изысканий в данном направлении. Дальнейшие изыскания в данном направлении, по нашему мнению, должны быть сосредоточены на разработке конкретных практических методик формирования психологической устойчивости стрелка. Психологическая подготовка сотрудников полиции должна быть, в том числе адаптирована к развитию готовности военнослужащего (сотрудника полиции) применять огнестрельное оружие в экстремальных, стрессовых ситуациях. Содержательной частью программы огневой подготовки должно стать развитие личностных, психологических качеств уверенного и безопасного применения огнестрельного оружия. В этих целях может быть использован, внедрен в систему первоначальной подготовки, зарубежный опыт тренинга сотрудников полиции и иных силовых ведомств. Материальной основой должно стать совершенствование учебной базы, широкое внедрение интерактивных методик, увеличение учебного времени, отводимого на огневую подготовку.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Хвастунова Е.М. Огневая подготовка в системе профессиональной подготовки сотрудников ОВД // Вестник Барнаульского юридического института МВД России. 2017. № 1 (32). С. 105.
2. Гедугошев Р.Р. Огневая подготовка как составная часть профессиональной служебной подготовки сотрудников органов внутренних дел Российской Федерации // Евразийский юридический журнал. 2018. № 9 (124). С. 379-380.
3. Черников Д.Н. Огневая подготовка сотрудников полиции: от теории к практике // Новая наука: От идеи к результату. 2017. № 1-2. С. 113-114.
4. Конычев А.А., Меркулова Ю.А., Чебаев А.А. Психологическая подготовка курсантов и слушателей образовательных организаций МВД России на огневой подготовке // Эпоха науки. 2019. № 19. С. 36- 38.
5. Саможенов И.В. Роль преподавателя в психологической подготовке курсантов и слушателей на занятиях по огневой подготовке // Общественная безопасность, законность и правопорядок в III тысячелетии. 2019. № 5-3. С. 299-301.
6. Гедугошев Р.Р. Психологическая подготовка обучаемых в процессе изучения теоретического раздела огневой подготовки // Евразийский юридический журнал. 2020. № 11 (150). С. 373-374.
7. Баранов В.Е. Психофизиологические особенности огневой подготовки слушателей филиала ВИПК МВД России (г. Набережные Челны) // Вестник НЦБЖД. 2019. № 3 (41). С. 5-9.
8. Емельянов О.А., Жемчужников А.В. Огневая подготовка – системообразующая дисциплина в системе подготовки курсантов военных вузов // Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. 2018. № 9 (163). С. 97-99.
9. Семёнов В.В., Медведев И.В. Методологические основы обучения огневой подготовке // Актуальные проблемы борьбы с преступлениями и иными правонарушениями. 2017. № 17-2. С. 167-169.
10. Закен С.С. Актуальные вопросы огневой подготовки в учебном процессе при подготовке сотрудников ОВД // Актуальные научные исследования в современном мире. 2020. № 11-3 (67). С. 19-24.
11. Светличный Е.Г., Панова О.С., Шанько В.В., Жамборов А.А. Сравнительный анализ организации огневой подготовки полицейских Российской Федерации и США в контексте профессиональной подготовки // Бизнес. Образование. Право. 2021. № 1 (54).

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Хвастунова Е.М. Полиция қызметкерлерінің кәсіби даярлығы жүйесіндегі өртке қарсы дайындық // Ресей Ішкі істер министрлігінің Барнаул заң институтының хабаршысы. 2017. № 1 (32). б. 105.

2. Гедугошев Р.Р. Өртке дайындық кәсіптік қызметтің құрамдас бөлігі ретінде Ресей Федерациясының ішкі істер органдарының қызметкерлерін қызметтік оқыту // Еуразиялық заң журналы. 2018. № 9 (124). б. 379-380.
3. Черников Д.Н. Полиция қызметкерлерін өрте қарсы оқыту: теориядан тәжірибеге // Жаңа ғылым: Идеядан нәтижеге. 2017. № 1-2. б. 113-114.
4. Конычев А.А., Меркулова Ю.А., Чебаев А.А. Ресей ІІМ білім беру ұйымдарының курсанттары мен студенттерін өртке қарсы дайындық кезінде психологиялық дайындау // Ғылым дәуірі. 2019. № 19. б. 36- 38.
5. Саможенов И.В. Өртке қарсы дайындық сабақтарында курсанттар мен студенттерді психологиялық дайындаудағы мұғалімнің рөлі // 3 мынжылдықтағы қоғамдық қауіпсіздік, заңдылық және тәртіп. 2019. № 5-3. б. 299-301.
6. Гедугошев Р.Р. Өртке дайындықтың теориялық бөлімін оқу барысында тыңдаушыларды психологиялық дайындау // Еуразиялық заң журналы. 2020. № 11 (150). б. 373-374.
7. Баранов В.Е. Ресей ІІМ жоғары оқу комиссиясы филиалының (қ. Набережные Челны) студенттеріне арналған өртке дайындықтың психофизиологиялық ерекшеліктері// ТЖҰО хабаршысы. 2019. № 3 (41). б. 5-9.
8. Емельянов О.А., Жемчужников А.В. Өрт сөндіру дайындығы – әскери жоғары оқу орындарының курсанттарын даярлау жүйесіндегі жүйе құраушы пән // П.Ф. Лесгафта. 2018. № 9 (163). б. 97-99.
9. Семёнов В.В., Медведев И.В. Өртке дайындықтың әдістемелік негіздері // Қылмыспен және басқа да құқық бұзушылықпен күрестін өзекті мәселері. 2017. № 17-2. б. 167-169.
10. Закен С.С. полиция қызметкерлерін даярлау кезінде оқу-тәрбие процесіндегі өртке дайындықтың өзекті мәселелері // Қазіргі заманғы әлемдегі өзекті ғылыми зерттеулер. 2020. № 11-3 (67). б. 19-24.
11. Светличный Е.Г., Панова О.С., Шанько В.В., Жамборов А.А. Кәсіптік дайындық жағдайында Ресей Федерациясы мен АҚШ полиция қызметкерлерін өртке қарсы оқуыды ұйымдастыруды салыстырмалы талдау // Бизнес. Білім. Дұрыс. 2021. № 1 (54).

REFERENCES:

1. Khvastunova E.M. Fire training in the system of professional training employees of the Department of internal Affairs // Bulletin of the Barnaul Law institute of the Ministry of Internal Affairs Russia. 2017. No. 1 (32). P. 105.
2. Gedugoshev R.R. Fire training as an integral part of professional service training of employees of the internal affairs bodies of the Russian Federation // Eurasian Law Journal. 2018. No 9 (124). P. 379-380.
3. Chernikov D.N. Fire training of police officers: from theory to practice // New Science: From idea to result. 2017. No. 1-2. P. 113-114.

4. Konychev A.A., Merkulova Yu.A., Chebaev A.A. Psychological training of cadets and students of educational organizations of the Ministry of internal Affairs of Russia in fire training// Epoch of Science. 2019. No 19. P. 36- 38.
5. Samozhenov I.V. The role of the teacher in the psychological preparation of cadets and students in fire training classes// Public safety, law and order in the III millennium. 2019. No. 5-3. P. 299-301.
6. Gedugoshev R.R. Psychological preparation of students the theoretical section of fire training // Eurasion Legal Journal. 2020. No 11 (150). P. 373-374.
7. Baranov V.E. Psychological features of fire training of students of the branch of the All – Russian Institute of Advanced Training of the Ministry of internal Affairs of Russia (Naberezhnye Chelny) // Bulletin of the National Central Railways. 2019. No 3 (41). P. 5-9.
8. Emelyanov O.A., Zhemchuzhnikov A.V. Fire training as a system-based discipline in the training system of cadets of military universities // Scientific Records of P.F. Lesgaft University. 2018. No 9 (163). P. 97-99.
9. Semenov V.V., Medvedev I.V. Methodological foundations of fire training/ Actual problems of combating crimes and offenses. 2017. No 17-2. P. 167-169.
10. Zaken S.S. Current issues of fire training in the educational process of training police officers // Current scientific research in the modern world. 2020. No 11-3 (67). P. 19-24.
11. Svetlichny E.G., Panova O.S., Shanko V.V., Zhamborov A.A. Comparative analysis of the organization of fire training of the Russian Federation and the USA in the context of professional training // Business. Education. Pravo. 2021. No 1 (54).

ТУЛЕПОВ К.Ж., АЙТЫМОВА А.М.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖОҒАРЫ ӘСКЕРИ ОҚУ ОРЫНДАРЫ КУРСАНТТАРЫНЫҢ АТЫС ДАЯРЛЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ АСПЕКТІЛЕРІ

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы

М. Қозыбаев атындағы СҚУ

Мақалада педагогикалық кешен қарастырылады Қазақстан Республикасы ІІМ білім беру ұйымдарына әскери қызметшілерді (полиция қызметкерлерің) қызметтік-жауынгерлік іс-әрекеттің төтенше жағдайларында қысқа ұнғылы қаруды заңды тиімді қолдану құзыреттерін қалыптастыру бойынша бастапқы даярлықпен қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін шарттар. Қаруды қауіпсіз қолдану дағдылардың қалыптастырудың құқықтық, тиімді психофизиологиялық сипектері қарастырылады. Атыс қаруынан техникалық және оқ ату бойынша оқытудың тиімділігі ІІ оқу бағдарламасының кезең-кезеңімен аяқталуында, полиция қызметкерінің құқықтық, техникалық психологиялық құзыреттілігін қалыптастыру реттілігінде. Атыс дайындығы бағдарламасының мазмұны атыс қаруын сенімді және қауіпсіз қолдану үшін тұлғалық және психологиялық қасиеттері дамыту болуы керек. Осы мақсаттарда әскери қызметшілірді (саясатшыларды) және басқа да құқық

қорғау органдарының даярлаудың шетелдік тәжірибесін пайдалануға және бастапқы оқыту жүйесіне енгізуге болады. материалдық негіз оқу-жаттығу базасын жақсарту, интерактивті әдістерді кеңінен енгізу, атыс дайындығына бөлінген оқу уақытын ұлғайту болуы.

TULEPOV K.ZH., АЙТЫМОВА А.М.

ASPECTS OF IMPROVING THE FIRE TRAINING OF CADETS OF
HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

SKU named after M.Kozybaev

The article examines a set pedagogical conditions allowing educational organizations of the Ministry of Internal Affairs of the Republic Kazakhstan to provide y military personnel (police officers) initial training formation of legal competences effective use of short-barreled weapons in extreme conditions situations of service and combat activities. The legal, technical and psychophysiological aspects of developing skills for the effective 21 safe use of firearms are considered. The effectiveness of training in shooting from firearms lies in the step-by-step process of mastering the curriculum, the sequence of forming the legal, technical and psychological competencies of a police officer. The substantive part of the firearms training program should be the development of personnel and psychological qualities of confident and safe use of firearms. For these purposes, foreign experience in training military personnel (police officers) and other law enforcement agencies can be used and introduced into the initial training system. The material basis should be the improvement of the educational base, the widespread introduction of interactive methods, an increase in the training time allocated for firearms.

ӘОЖ 355.13

Б.Қ. ҚАЛЫБЕК

Қазақстан Республикасы Ұлттық қорғаныс университетінің Ұлттық ұлан факультеті кафедрасының профессоры (Астана қаласы), полковник, философия докторы (PhD), e-mail: Kbk387740-75@mail.ru

**ДІННІҢ ОТБАСЫ ТӘРБИЕСІНЕ ӘСЕРІНІҢ
КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ**

Қазіргі жағдайда діни нанымдардың бастаулары қашан пайда болды деген сұраққа жауап беру қиын. Сірә, дін адамзат пайда болған сәттен бастап бірге жүруі мүмкін. Плутарх: «Қабырғасыз, заңсыз, тиынсыз, жазусыз мемлекеттерді көруге болады, бірақ Құдайсыз, дұғасыз, діни жаттығулар мен құрбандықтарсыз халықты әлі ешкім көрген емес», - деп көрсетті. Діннің адам өміріндегі рөлін асыра бағалау қиын. Қарапайым адамға түсініксіз табиғат құбылыстарын қандай да бір жолмен түсіндіру қажет болды, ал қоғамның дамуымен бірге дін адамның қоғамдағы мінез-құлық нормалары мен ережелерін реттейтін факторға айналды.

1980 жылдардың аяғынан бастап дін қазақ қоғамының рухани өміріне мықтап енді.

«2021 жылғы халық санағы бойынша Қазақстан тұрғындарының 69,31 пайызы мұсылмандар, 17,19 пайызы христиандар, 2,25 пайызы ешбір дінді ұстанбайды, 0,1 пайызы буддистер, 0,03 пайызы иудаизмді ұстанады. Фридрих Эберт қорының 2020 жылы жарияланған зерттеуіне сәйкес («Қазақстан қоғамының әлеуметтанулық өлшемдегі құндылықтары», 2020), ғибадаттарға баратын және діни бірлестіктердің өміріне қатысатын діндарлардың үлесі халықтың 7,7% құрайды, ал дін ұстанушылар үлесі елдің оңтүстік бөлігінде жоғары (18%)» [1].

Бұл ретте, "Қазақстандағы мұсылмандар мен христиандардың пайызы азайып келеді, 2009 және 2021 жылдардағы екі халық санағының нәтижелерін салыстыруы көрсетеді. 13 жыл бұрын санаққа қатысушылардың 70,2%-ы ислам дінін ұстанатынын мәлімдеген, ал 2021 жылы – 69,3%-ы.

Алайда абсолютті түрде Қазақстандағы мұсылмандар саны республика халқының өсуімен бірге өсіп келеді және қазір ол 19 миллион адамның 13,3 миллионын құраса, 2009 жылы 16 миллионның 11,2 миллионын құрады.

Христиандардың азаюы пайызбен де, сандық жағынан да байқалады. Егер 2009 жылы Қазақстан Республикасындағы әрбір төртінші санақ қатысушысы (26,2%) өзінің христиан дініне жататынын мәлімдесе, 2021 жылы тіпті әрбір бесінші адам (17,2%) өзін христианбыз деп жариялаған жоқ. Санақ деректеріне сүйенсек, Қазақстандағы христиандар саны 2009 жылдан бері 4,2 миллионнан 3,3 миллионға дейін азайған». [2]. Деректер No1 кестеде көрсетілген.

Кесте №1 – Халық санағы бойынша қазақ қоғамындағы діндарлар саны

	2009	2021
Мұсылмандар	11237947	13297775
Христиандар	4190128	3297550
Басқа діндер	50006	45897
Сенбейтіндер	450507	432140
Жауап беруден бас тартқандар	81009	2112653

Деректерді саралай келе, қазіргі қазақ қоғамындағы мұсылмандар мен христиандар үлесі азайғанның өзінде дінге сенушілер саны әлі де көп болып қалып отырғанын атап өтуге болады. Дін отбасылық тәрбиеге әсері қандай және ол бала тәрбиесінде адамгершілік негіз бола ма? Баланы дінсіз тәрбиелеп, қалыптастыруға бола ма және ол болашақта лайықты тұлға бола ала ма? Дін өмірге қажетті білімді бере ала ма?

«Отбасы, Ұлы орыс энциклопедиясына сәйкес, неке, туыстық және мүліктік немесе басқа да байланыстарға негізделген әлеуметтік институт. Отбасы мүшелері ортақ шаруашылықты жүргізу және бір-біріне көмектесу арқылы байланысты. Отбасында, әдетте, ұрпақты өсіру, тәрбиелеу және жаңа ұрпақты ішінара әлеуметтендіру жүзеге асырылады. Бірге өмір сүру және ортақ меншікке ие болу отбасына тән, бірақ әмбебап емес сипаттар» [3].

Отбасылық тәрбие – бұл қажетті нәтижелерге қол жеткізу үшін ата-аналардың және басқа отбасы мүшелерінің балаларға ықпал етуі.

Отбасылық тәрбие, қазіргі заманғы үлкен энциклопедия түсіндіргендей, отбасының кіші мүшелерін баланың, жасөспірімнің, жас жігіттің қандай болуы керектігі туралы аға идеяларға сәйкес келтіруге бағытталған үлкен отбасы мүшелері қабылдаған баланы тәрбиелеу бойынша азды – көпті күш-жігері [4, б.521].

Әрине, кез-келген ата-ана, қай дінді ұстанатынына қарамастан, олар атеист немесе дінге сенетініне қарамастан, кез келген жағдайда бірдей құндылықтар мен моральдық принциптерді ұстанып, балаларды ешкімге жамандық жасамауға үйретіп және тәрбиелеп, бала бойына басқа адамдарға деген құрметті, жанашырлықты, мейірімділікті қалыптастырады, сондықтан негізгі қағидалар жалпы болуы мүмкін. Сонымен қатар, дін мен сенім баланың кім екенін, неліктен осы заманда, осы отбасында, қазіргі жағдайда екенін түсінуге көмектеседі және ең бастысы, дін балаға оның басынан өткен барлық нәрсені, тіпті егер ол қорқынышты нәрсе немесе келісуге қиын нәрсе болса да - ол ұлы, ең жоғарының бір бөлігі болып табылатынын түсіндіреді. Діни институттардың немесе діни көзқарастардың бұл байланысынсыз бала, қандай да бір жолмен, өзі үшін жасауға немесе дүниетанымын, философиясын, өмір мен сенімнің мәнін іздеуге мәжбүр болады. Сонымен қатар, кез келген дінде әрқашан адамға өмірінің мақсаты ретінде қызмет етуге арналған идеалды үлгі бар: «Көктегі Әкелерің кемел болғандай, кемелді болыңдар» [5, б. 5].

Балалар діни ортада өскенде, ата-аналар дүниетанымдық жүйені, ережелерді қалыптастырды, олар баланы өсиеттермен, Құдаймен, дұғамен, оған қатынасумен таныстырады. Бірақ егер ата-анасы атеист болса, бұл бала тәрбиесіне келесідей әсер етуі мүмкін:

- балалар қарапайым адамға айналады, қарапайымның ықпалына түседі;
- балалар асоциалды ортада өссе, мұндай тұлғаның дамуы болашақта құқық бұзушылық пен әлеуметтік нигилизмге апаруы мүмкін.

Дінді елемеудегі үлкен мәселе - балалар өз бетінше шешім қабылдай алатын жасқа жеткенде дінге қалай қарайтыны. Егер балалар діни көзқарастармен таныс болмаса және негізгі әлемдік діндердің құндылықтарын білмесе, онда олар әртүрлі деструктивті діни секталардың, соның ішінде экстремистік секталардың оңай олжасына айналуы мүмкін. Жасөспірімде жат немесе экстремалды діндерді бағалауға қажетті түсініктер болмайды.

Дін туралы қалай айту керек, оны қалай көрсету керек? Балалар иудаизм, буддизм, конфуцийшілдік, христиандық, ислам туралы, сондай-ақ діни ағымдардың ғылыммен, физикамен, саясатпен, психологиямен немесе астрологиямен байланысы туралы білуге қызығушылық танытады. Балалардың қызығушылықтарын интернет пен ғылыми-көпшілік әдебиеттер арқылы қанағаттандыру мүмкін емес. Егер балалар діни әдет-ғұрыптарға қызығушылық танытса, оларға шіркеуде, синагогада немесе мешітте не оқығанын өздері көруі үшін әртүрлі діни конфессиялардың қызметтеріне қатысу мүмкіндігі берілуі мүмкін. Балалар ата-аналарды қорқытатын өте қиын сұрақтар қоя алады, әсіресе әрбір сұрақтың жауабын білуі керек деп санайтындар. Дегенмен, сіз сұрақтың жауабын білмеймін деп жай ғана жауап бере алмайсыз. Дін мен сенім туралы даулы, түсініксіз сұрақтарды сізге және сіздің балаларыңызға жаңа нәрсені үйрену мүмкіндігі ретінде қабылдаңыз.

Кез келген әлемдік дін дәстүрлі түрде отбасы құндылықтарын қолдайды және нығайтады, отбасы мен неке институтын нығайтады. Неке мен туыстық байланыстар ең жоғары қолдауға ие болмайтын дінді табу қиын шығар. Бұл отбасында тәрбие алудың жағымды жағы – бала ерте жастан бастап отбасын жоғары бағалауды үйренеді, дұрыс көзқарас пен отбасылық қарым-қатынастың оң тәжірибесін алады. Балалар әрқашан діни рәсімдердің бір бөлігі болды және туғаннан бастап отбасында және тұратын аймағында қабылданған нанымдарды қабылдайды. Көптеген ғасырлар бұрын болғандай, бүгінгі күні де жағдай өзгерген жоқ. Бұл тәрбие балаға қалай әсер етеді? Бұл оған жағымды нәрсе бере ме, әлде зиян келтіре ме?

Ата-ананың сеніммен қолдау көрсететін педагогикалық ықпалдары баланың өзін сенімдірек сезінуіне көмектеседі, өзін қорғалған сезінуге мүмкіндік береді және азғындыққа қарсы қандай да бір иммунитетті дамытуға мүмкіндік береді. Жас адам немесе жасөспірім қиын жағдайға тап болған жағдайда бала бала кезінен сезінетін ісімен, әрекетімен, отбасы мен діни қауымдастықтың, бауырластары мен туыстарының қолдау көрсетуінің маңызы зор. Сонымен қатар, иманды отбасында тәрбиеленген балалар мейірімді және басқа адамдарға

көмектесуге бейім болады (Мұхаммед пайгамбар жетім болған және үнемі жетімдерге көмектескен және жетімдерге қолдау көрсету Исламның бір тірегінде бекітілген). Ата-ана тәрбиесі баланың сенімі мен денсаулығына оң әсер етеді. Салауатты өмір салты, алкогольді, темекі шегуді, есірткіні тұтынудан бас тарту - мұның бәрі баланың дамып келе жатқан санасының зиянды әдеттерге дұрыс көзқарасын қалыптастыруға көмектеседі. Қарым-қатынастағы пәктік пен парасаттылық тек құнды адамгершілік қасиеті ғана емес, ананы, әйелді құрметтейтін дұрыс гендерлік тәрбиенің бастауы болып табылады, бұл оның болашақта некеде дұрыс қарым-қатынас орнатуына үлкен көмегін тигізеді.

Мәдени құндылықтар мен салт-дәстүрлерді сіңіру мәселесінде дін де маңызды рөл атқарады. Мәселен, көптеген ұлттық диаспоралар үшін өз сенімдерін сақтау және діни шіркеулерге үнемі бару олардың тарихи тамырымен байланысты сақтаудың бірден-бір жолы дерлік. Балалар ана тілін шіркеу мектебінде (медреседе, жексенбілік мектепте) оқиды, ата-анасы, тіпті ата-әжесі белгілі бір себептермен қалдырған туган елінің мәдениеті мен тарихын үйренеді.

Діндар жанұяда тәрбие алудың келеңсіз тұстарының қатарында балаларды қатаң жазалау, кейбір отбасыларда қатаң тәртіп пен бағыныштылықты сақтау, ал кейбір діни секталарда балаларды қылмыс пен терроризмге ерте тарту фактілерін атап өткен жөн. Бірқатар конфессияларға тән басқа дін өкілдеріне төзбеушілік тәрбиесі жеке талқылауға лайық. Тағы бір келеңсіз жайт – кейбір діндерде кездесетін гендерлік теңсіздік, әйел рөліне немқұрайлы қарау.

Әрине, кез-келген тәрбие-бұл ата-аналардың, ұстаздарының, үлкен достарының балаға белгілі бір іс-әрекетті, дүниетанымдық көзқарасты таңуы. Бірақ балалардың діни шындыққа деген өзіндік қызығушылығы бар. Дүниені мифологиялық қабылдау кезеңі баланың өмірінде міндетті түрде болуы керек. Дәл осы сәтте ол әлемнің құрылымы туралы, жоғары күштер туралы көптеген сұрақтар қояды. Әзірге ол бүкіл әлемді шындық деп қабылдамайды. Сондықтан балаға тек бала болғандықтан ғана діни білім қажет.

Демек, Құдайға сену немесе сенбеу әркімнің өз тандауы, балама мүмкіндігі бар екенін атап өткен жөн. Бірақ отбасында балаларды жастайынан діндарлыққа тәрбиелеу арқылы олардың иммунитеті мен қиын өмірлік жағдайларға төтеп беру қабілеті қалыптасады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Эл. ресурс]. Кіру режимі: - <https://bigenc.ru/c/kazakhstan-naselenie-5c7cd2> Қазақстан халқы, демографиялық сипаттамалары, Қазақстан Республикасы халқының этникалық және діни құрамы. (Қолдану күні: 19.07.24).
2. [Эл. ресурс]. Кіру режимі: - <https://cabar.asia/ru/> Қазақстандағы діндарлар саны қалай өзгерді (Қолдану күні: 19.07.24).
3. Большая российская энциклопедия 2004–2017 [Эл. ресурс]. Кіру режимі: <https://old.bigenc.ru/> (Қолдану күні: 28.07.24).
4. Педагогика: Большая современная энциклопедия/ Сост.Е.С.Рапцевич – Мн.: «Соврем.слово», 2005.

5. Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета. Канонические. Минск. Изд-во «ПІКОРП», 1996 / Новый завет, МФ., 5.48.

REFERENCES:

1. Electronic resource]. Access mode: - <https://bigenc.ru/c/kazakhstan-naselenie-5c7cd2> The population of Kazakhstan, demographic characteristics, ethnic and religious composition of the population of the Republic of Kazakhstan. (Date of appeal 19.07.24).
2. [Electronic resource]. Access mode: - <https://cabar.asia/ru/> / How has the number of believers in Kazakhstan changed (Date of appeal 19.07.24).
3. The Great Russian Encyclopedia 2004-2017 [Electronic resource]. Access mode: <https://old.bigenc.ru/> / (Date of appeal 28.07.24).
4. Pedagogy: A great modern encyclopedia/ Comp.E.S.Raptsevich – Mn.: "We will lie. The word", 2005.
5. The Bible. The books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments. Canonical ones. Minsk. PICORP Publishing House, 1996 / New Testament, MT., 5.48.

KALYBEK BOLAT KALYBEKULY

National Defense University of the Republic of Kazakhstan

This article examines the issue of the influence of religion on family education.

ҚАЛЫБЕК БОЛАТ ҚАЛЫБЕКҰЛЫ

Национальный университет обороны Республики Казахстан

В данной статье рассматривается вопрос влияния религии на семейное воспитание.

УДК 378.1

Т.З. ИСЛАМОВ

заместитель начальника Академии Национальной гвардии Республики
Казахстан (по тылу), полковник, г. Петропавловск.

**ОСОБЕННОСТИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ
В ПОДГОТОВКЕ КУРСАНТОВ В УСЛОВИЯХ
ВОЕННОГО ВУЗА**

Рассматриваются вопросы проблемного обучения курсантов в условиях военного учебного заведения. В статье излагаются некоторые теоретические положения технологии проведения лекционных занятий, проблемных лекций. Обозначена значимость данных форм учебно-познавательной активности курсантов на занятиях.

Ключевые слова: *проблемное обучение, цель, содержание, результат, проблемная лекция, технологии обучения, интерактивные методы обучения, профессиональная подготовка, оценивание эффективности обучения.*

Введение

Проблемное обучения в системе непрерывного военного профессионального образования находят свое отражение в ходе проведения лекционных занятий. Процесс обучения курсантов в ходе ее изложения базируется на принципе проблемности знаний, а двусторонние взаимоотношения в системе «преподаватель – обучаемый» носит несколько иной характер, чем при проведении традиционной лекции.

Проблемное изложение учебных лекций должно быть связано с той формой проблемного обучения, в рамках которой курсанты и вовлекаются в активную мыслительную деятельность. Это определяется тем, что преподаватель ставит и раскрывает ряд учебных проблем и учебно-познавательных задач, носящих проблемную основу, то есть проблем, которые будут способствовать вызову у обучаемых интерес к путям и способам их разрешения.

Нужно отметить, как показала практика проведения лекционных занятий, в аудитории создается интеллектуальное напряжение, которое построено на сопереживании, соразмыслении, и в это вовлекаются и включаются обучаемые. В свою очередь целью проблемной лекции является и побуждение курсантов и слушателей к дальнейшему углублению знаний, например, по тактической подготовке.

Немаловажное значение в лекции играет проблемная ситуация, которая является как положительная реакция обучаемых на выдвинутый вопрос, выражающаяся в их стремлении участвовать в решении поставленной учебной проблемы. Потому, чтобы добиться возникновения у курсантов познавательной

потребности, преподаватель на лекции должен излагать новый материал не информационно и с готовыми выводами, а на фоне того, чтобы создавать определенные трудности, проблемные ситуации, побуждать обучающихся к самостоятельному поиску знаний в процессе творчески-поисковой деятельности.

На основании вышесказанного, можно утверждать, что на лекции, главной целью которой является развитие мышления у обучающихся, нужно не только излагать материал в виде системы готовых знаний, но и обосновывать требуемую их деятельность в условиях, например, современного общевойскового боя. Поэтому структура и технология проведения лекционных занятий должны быть иными, чем у традиционной лекции.

Методы исследования

Структуру проблемной лекции с применением комплекса основных приемов можно рассмотреть на примере одной из дисциплин: «Тактическая подготовка». Данная дисциплина военного дела, включает обучение военнослужащих вести индивидуальные боевые действия и действия в составе подразделений. Тактическая подготовка это элемент обучения вооруженных сил и флота. Составляет основу боевой выучки командиров, штабов и войск.

Одной из проблем при изучении данной дисциплины можно сформулировать следующим образом: отражение превосходящих сил противника в воздушно-наземном оборонительном бою в условиях начального периода войны.

В начале лекционного занятия необходимо кратко напомнить обучаемым, что им известно по теме, указать основную и дополнительную литературу. Далее показать динамику развития отечественного и зарубежного вооружения и техники, формулировка выводов.

Выводы может сделать сам преподаватель или он может потребовать этого от курсантов. Считается целесообразным, если преподаватель объявит обучаемым о том, что в лекции будут рассматриваться, лишь тот материал и те вопросы, которые в прямой постановке не освещены в учебной литературе, а также перечень вопросов, которые они должны изучить самостоятельно.

Рассматривая первый вопрос лекции о боевых задачах подразделений в оборонительном бою в начальный период войны, преподаватель может напомнить цели обороны.

Другими словами, лектор вначале повторяет уже известные курсантам и слушателям уставные положения, а затем наращивает и детализирует обстановку. Для этого целесообразно указать, что в соответствии с опытом Великой Отечественной и локальных войн, оперативной и боевой подготовки войск важным является создание устойчивой и активной обороны.

Далее лектору следует включить курсантов в активный мыслительный процесс постановкой двух проблемных подвопросов:

Что вы понимаете под устойчивостью современной обороны и как ее достичь в условиях наступления превосходящих сил противника?

Как вы понимаете активность обороны, и от каких факторов она зависит?

В ходе ответов курсантов и слушателей лектором еще раз усложняется мыслительный поиск обучающихся по определению оптимальных ответов.

Таким образом, в ходе проведения проблемной лекции у курсантов возникают вопросы: «Как быть?», «Как в таких условиях сохранить устойчивость и активность обороны?» и так далее. Они невольно включаются в мыслительный процесс. Нарастив уровень проблемности, лектор может дать перспективу развития тактики оборонительного боя в начальном периоде войны. Используя при этом методы проблемного изложения лекционного материала, преподаватель рассуждает, ищет выход из создавшегося положения, спрашивает обучающихся о целях и задачах обороны, всегда ли они будут такими, как изложено в уставе, приглашая тем самым курсантов и слушателей к диалогу (дискуссии).

После рассмотрения вопросов об устойчивости и активности обороны, преподаватель может создать другую проблемную ситуацию, задав вопросы: «Каким образом влияет устойчивость и активность обороны на боевой порядок и систему огня?», «Как создать боевой порядок и систему огня, чтобы выдержать удары превосходящих сил противника. Максимально сохранить силы и средства, удержать занимаемые рубежи (районы и позиции) и осуществить широкий и своевременный маневр на важнейшие и наиболее опасные направления в условиях ведения воздушно-наземного оборонительного боя на нескольких рубежах и в различных районах?» Обучающиеся начинают воспроизводить в своей памяти, ранее полученные знания о принципах построения системы огня, о предназначениях элементов боевого порядка, об их составе, размещении, перспективах развития тактики оборонительного боя в начальном периоде войны. Анализируя все это, и объединяя в единую систему они мысленно создают модель современного оборонительного боя и тем самым отвечают на поставленные вопросы и здесь желательно преподавателю иметь уже готовые разработанные типовые ситуативные модели, которые должны быть в имеющемся информационном ресурсе. Конечно, данном процессе у курсантов вырабатывается активное и творческое мышление.

Контент лекционного материала должен доводиться до курсантов так, чтобы показать им, как изменение характера боя повлияло на систему огня, на предназначение, состав и место элементов боевого порядка.

Проблемная лекция – это диалог преподавателя с курсантами, дающий заряд для дальнейшей творческой работы. Поначалу проблемный поиск ведет сам преподаватель, обращаясь к курсантам, и выдвигая перед ними вопросы, не всегда требующие развернутых ответов вслух, но обязательно побуждающих к активному мышлению.

Как лучше излагать ту или иную проблему: сначала кратко сформулировать ее суть, а затем дать необходимые доказательства и обоснования или, наоборот, логически подвести курсантов и слушателей к необходимым выводам?

Вряд ли можно утверждать, что какой-либо из этих методических способов и приемов имеет неоспоримые преимущества перед другим. Думается, что курсантам легче следить за ходом изложения вопросов лекции, если сначала лектор дает четкое определение существа какого-либо вопроса, а затем уже его обосновывает.

Важную роль в каждой проблемной лекции играет яркое, живое слово преподавателя, делающее интересными самые, казалось бы, скучные вопросы, позволяющее популярно изложить и довести до сознания курсантов и слушателей зачастую весьма сложные вопросы тактики.

Организация и проведение проблемных лекций – дело не простое. Подготовить и прочесть такую лекцию гораздо труднее, чем обычную, но трудности, которые будут возникать в ходе ее подготовки и проведения, окупятся полученными практическими результатами.

Опыт проведенных занятий показывают, что у курсантов прослушавших проблемные лекции, в 1,5-2 раза повышается способность к мышлению по сравнению с курсантами, прослушавшими традиционные лекции. Проблемные лекции показывают, что во время этих занятий мышление у курсантов как процесс выступает особенно отчетливо в тех случаях, когда курсанты долго и упорно решают трудную для них проблемную тактическую задачу. В общем итоге своей длительной и настойчивой работы они находят решение этой задачи или, наоборот, не находят его.

В течение всего периода обучения курсант сталкивается с уже готовой суммой тактических знаний, выработанной в ходе всей предшествующей военной истории. То, что уже известно профессорско-преподавательскому составу и не является для них новым, неизбежно оказывается вначале неизвестным и новым для каждого курсанта.

Поэтому усвоение исторически накопленного богатства тактических знаний требует от курсанта и слушателя больших усилий, серьезной умственной работы независимо от того, что усваивает он готовую сумму знаний, причем под руководством преподавателей.

Заключение

Следовательно, тот факт, что курсанты приобретают уже известные знания и делают это с помощью преподавателей, не включает, а наоборот, предполагает необходимость наличия у них подлинного самостоятельного мышления. Иначе усвоение знаний будет чисто формальным, поверхностным, бездумным и механическим. Мыслительная деятельность – необходимая основа и для усвоения уже известных ранее знаний, и для добывания совсем новых.

Таким образом, мышление любого курсанта, хотя бы в минимальной степени, есть искание и открытие нового, то есть нового по отношению к исходным, предыдущим ступеням его познавательной деятельности.

В целом, организация и проведение проблемных лекций с использованием информационных технологий в военных учебных заведениях в системе непрерывного профессионального образования не только приемлемо, но и

объективно необходимо, поскольку они обеспечивают развитие мышления курсантов. Конечно, это позволит будущим офицерам качественно выполнять свои служебные обязанности, самостоятельно добывать новые знания и применять их на практике.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Давыдова С. А. К вопросу об активных методах обучения иностранным языкам в высшей школе // Язык. Культура. Общение (Минск, 16 апр. 2011 г.): Материалы Международной научно-практической конференции «Международный фестиваль языков». – Минск : Изд. центр БГУ, 2011. – С. 142 – 145.
2. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: 1981. – С. 114.
3. Матюшкин А. М. Проблемы развития профессионального теоретического мышления. – М., 1980. – С. 3–10.
4. Философский словарь / ред. И. Т. Фролова. – 4-е изд. – М.: Политиздат, 1981.

REFERENCES:

1. Davydova S. A. On the issue of active methods of teaching foreign languages in higher education//Language. Culture. Communication (Minsk, April 16, 2011): Materials of the International Scientific and Practical Conference "International Festival of Languages." - Minsk: Ed. BSU Center, 2011. - S. 142-145.
2. Lerner I. Ya. Didactic foundations of teaching methods. - M.: 1981. - S. 114.
3. Matyushkin A.M. Problems of the development of professional theoretical thinking. - M., 1980. - S. 3-10.
4. Philosophical Dictionary/ed. I.T. Frolova. - 4th ed. - M.: Politizdat, 1981.

Т.З. ИСЛАМОВ

ДАЯРЛАУДА ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ
ӘСКЕРИ ЖОО ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КУРСАНТТАР

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы

Курсанттарды әскери оқу орны жағдайында проблемалық оқыту мәселелері қаралуда. Мақалада дәріс сабақтарын, проблемалық дәрістерді өткізу технологиясының кейбір теориялық ережелері баяндалады. Курсанттардың сабақтардағы оқу-танымдық белсенділігінің осы нысандарының маңыздылығы белгіленді.

T.Z. ISLAMOV

FEATURES OF PROBLEM TRAINING IN PREPARATION CADETS IN A
MILITARY UNIVERSITY

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

Issues of problematic training of cadets in a military educational institution are considered. The article sets out some theoretical provisions of the technology of conducting lectures, problem lectures. The significance of these forms of educational and cognitive activity of cadets in the classroom is indicated.

УДК 159.972; 616.89-008.48

И.А. СЕРОВ¹, А.И. МИТЯЕВ²

¹начальник кафедры военной педагогики и психологии Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, г. Петропавловск;

²преподаватель кафедры военной педагогики и психологии Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, служащий, г. Петропавловск.

ПСИХОГЕННЫЕ РАССТРОЙСТВА, РАЗВИВАЮЩИЕСЯ У ВОЕННОСЛУЖАЩИХ В ХОДЕ ВЫПОЛНЕНИЯ БОЕВЫХ ЗАДАЧ И ИХ ПРОФИЛАКТИКА

В статье рассматриваются проблемные вопросы, связанные с развитием психогенных расстройств у военнослужащих в ходе выполнения боевых задач. Проведен анализ ведущих факторов, причин и симптоматики психогенных расстройств с точки зрения психологической науки. Авторами предложены некоторые методы, в рамках оказания первичной психологической помощи и профилактики психогенных расстройств у военнослужащих.

Ключевые слова: *психогения, психогенные расстройства, травматическое событие, боевой стресс, психическая травматизация, посттравматическое стрессовое расстройство, профилактика.*

Введение.

Актуальность исследования проблемы развития психогенных расстройств у военнослужащих в боевой обстановке обусловлена рядом факторов, которые подчеркивают важность этого вопроса для военной психологии, военной медицины и общественного здоровья.

Воинская служба в Национальной гвардии Республики Казахстан является мощным психоэмоциональным фактором, воздействующим на психику и заставляющим адаптироваться военнослужащего к новым условиям жизни, быта служебно-боевой деятельности.

В соответствии с Законом от 10 января 2015 года № 274-V «О Национальной гвардии Республики Казахстан», военнослужащие войск выполняют важные служебно-боевые задачи по обеспечению безопасности личности, общества и государства, защиты прав и свобод человека и гражданина от преступных и иных противоправных посягательств.

В экстремальных условиях боевой обстановки, например, отсутствии нормального сна, отдыха, регулярного питания, реальной угрозы для жизни и здоровья военнослужащих, все это в комплексе может привести к срыву регуляторных механизмов, дезадаптации поведения и деятельности, что в конечном итоге будет способствовать развитию психической травматизации.

Так, в ходе пресечения массовых погромов и беспорядков в регионах Казахстана в январе 2022 года, психологами воинских частей была оказана психологическая помощь 76 пострадавшим военнослужащим, получившим боевую психическую травматизацию, 8 военнослужащих было отстранено в ходе выполнения служебно-боевых задач, по причине нервно-психической неустойчивости [1].

Следует особо отметить, что в тяжелейших условиях чрезвычайного положения военнослужащие Национальной гвардии показали свои лучшие боевые и профессиональные качества, доказали преданность народу Казахстана и военной присяге, не покинув боевые порядки в борьбе с вооруженными бандами и деструктивными элементами. В схватке с террористами погибли два военнослужащих срочной службы: рядовые Мадияр Кайсаров и Айбат Аманов, которые ценой своей жизни выполнили свой воинский и гражданский долг, проявив пример истинного патриотизма, самоотверженности и отваги. Мы всегда будем помнить о них.

Постановка проблемы.

К ключевым проблемным аспектам, которые обосновывают актуальность данной темы по мнению авторов относятся следующие.

1. Высокая частота психогенных расстройств. Посттравматическое стрессовое расстройство (ПТСР) является одним из наиболее распространенных психических расстройств среди военнослужащих, выполняющих боевые задачи в экстремальных условиях.

Так, примерно у 25 % воевавших во Вьетнаме солдат опыт участия в боевых действиях послужил причиной развития неблагоприятных изменений личности под воздействием психической травмы. К началу 1990-х годов, по данным статистики, около 100000 вьетнамских ветеранов совершили самоубийство. Около 40000 ведут замкнутый образ жизни и почти не общаются с внешним миром. Отмечен также высокий уровень актов насилия, неблагополучие в сфере семейных отношений и социальных контактов [4].

Исследователи отмечают высокую распространенность ПТСР у участников боевых операций (боевых действий), так у 25 % комбатантов присутствуют симптомы ПТСР. В выборках ветеранов, принимавших участие в боевых действиях в Ираке и Афганистане, распространенность ПТСР составила 23 %. К группе высокого риска также относятся гражданские лица, проживающие в зоне военного конфликта, и беженцы [2, 3].

По данным НМИЦ психиатрии и неврологии им. В.М. Бехтерева, у военнослужащих, принимавших участие в боевых действиях, распространенность ПТСР составляет от 3 % до 11 %. У раненых

военнослужащих психические расстройства пограничного уровня развиваются минимум в 30 % случаев, а удельный вес ПТСР достигает 14-17 % [5].

Сыропятов О.Г., Дзеружинская Н.А. отмечают, что патогенетические особенности развития боевых психических расстройств могут иметь свою специфику. С биологической точки зрения при ПТСР происходит комплексное нарушение регуляции гипоталамо-гипофизарной, норадренергической, бензодиазепиновой, серотонинергической, дофаминергической, нейропептидной и центральной аминокислотной систем. С клинической точки зрения неразрешенный характер травмирующего события и особая личностная предрасположенность способствуют развитию хронического психопатологического расстройства за счёт фиксации психической травмы. Лишь незначительная часть ПТСР являет собой «чистые» варианты без дополнительных психопатологических расстройств [7, с. 70].

2. У пострадавших военнослужащих отмечается развитие сопутствующих заболеваний – депрессии и тревожных расстройств, которые значительно способны ухудшить общее функциональное состояние военнослужащих.

3. Психогенные расстройства оказывают негативное влияние на снижение боеспособности и эффективность подразделения (особенно в малых, небольших по численному составу боевых группах), на способность принимать решения, выполнять приказы и взаимодействовать в составе команды. Кроме этого, они могут приводить к увеличению общего количества управленческих ошибок и инцидентов, что негативно может сказываться в целом на ход выполнения поставленных боевых задач.

3. Развитие психогенных расстройств у военнослужащих, так же, как и у ветеранов боевых действий, несет в себе социальные и экономические последствия, что часто приводит к семейным конфликтам, разводам и другим социальным проблемам, а также требует значительных финансовых и социальных ресурсов, включая квалифицированную медицинскую помощь, медикаменты и психологическую поддержку. При этом следует понимать, что многие просто не обращаются за квалифицированной психологической и медицинской помощью, а предпочитают «народные» средства лечения.

4. Раннее выявление и лечение психогенных расстройств у военнослужащих может значительно улучшить благоприятный прогноз и снизить тяжесть симптомов. Внедрение новых программ психологической подготовки и стресс-менеджмента будет способствовать снижению риска их развития среди военнослужащих особенно на ранних стадиях.

5. Психогенные расстройства существенно ухудшают качество жизни военнослужащих, снижают уровень удовлетворенности жизнью, службой, семьей и окружающим миром.

6. Постоянная разработка и внедрение новых методов лечения, включая психотерапию, медикаментозное лечение и технологические инновации (например, виртуальная реальность), крайне важны для эффективного лечения психогенных расстройств.

7. Современные войны и конфликты, включая гибридные и асимметричные войны, предъявляют новые требования к формированию психической устойчивости военнослужащих. Увеличение использования информационных и психологических операций в войнах и военных конфликтах требует разработки новых стратегий для противостояния этим угрозам.

8. Этико-моральные аспекты. Общество и государство имеют этическую обязанность заботиться о тех, кто служил и защищал их интересы, обеспечивая адекватную медицинскую и психологическую поддержку.

Таким образом, исследование проблемы развития психогенных расстройств у военнослужащих в ходе выполнения боевых задач имеет критическую актуальность для обеспечения постоянной боеготовности, профессионального здоровья и благополучия военнослужащих, а также для снижения социальных и экономических издержек, связанных с этими расстройствами. Разработка эффективных методов диагностики, профилактики и лечения психогенных расстройств является приоритетной задачей для психологических и медицинских служб воинских частей, а также для всего общества в целом.

Цель исследования заключается в достижении более глубокого понимания причин и механизмов возникновения психогенных расстройств у военнослужащих в условиях боевой обстановки, а также в разработке эффективных методов их профилактики.

Методы исследования. Решение поставленных задач осуществлялось на основе применения общенаучных методов исследования в рамках сравнительного, логического и статистического анализа психогенных расстройств и пр.

Основная часть. Психогенные расстройства, развивающиеся у военнослужащих в экстремальных условиях служебно-боевой (боевой) деятельности, обусловленные спецификой и характером выполняемых служебно-боевых задач, возложенных на Национальную гвардию, представляют собой серьезную проблему, требующую внимания и комплексного подхода.

Рассмотрим в чем заключается этимологический смысл понятия «психогения».

Психогения (психо – душа, относящийся к душе, генез – порождение, порождающий) – болезненное состояние в виде кратковременной реакции или длительного состояния (болезни), обязанного своим возникновением воздействию факторов, травмирующих психику (психотравма). По своим клиническим проявлениям психогении могут быть представлены в виде расстройств психической сферы как невротического уровня – неврозы (невротические и соматоформные расстройства), так и психотического уровня – реакции на стресс (реактивные психозы), а также в виде проявлений соматического страдания – психосоматические варианты соматических болезней [8].

Психогенные расстройства схематично включают в себя следующие виды:

- посттравматическое стрессовое расстройство (ПТСР) возникает в результате переживания военным травматических событий, таких как последствия проведения боевой операции, потеря товарищей и постоянная угроза жизни;

- депрессия, она часто сопровождает ПТСР и может проявляться в виде чувства безнадежности, утраты интереса к жизни, нарушений сна и аппетита, а также суицидальных мыслей;

- тревожные расстройства структурно включают генерализованное тревожное расстройство, панические атаки и социальную фобию; эти расстройства могут быть вызваны повышенным боевым стрессом и неопределенностью, связанными с характером служебно-боевой деятельности либо выполнением конкретной боевой задачи;

- расстройства боевой адаптации возникают у военнослужащих в ответ на значительные изменения в жизни, такие как разлука с семьей, изменение условий воинской службы и необходимость ускоренной адаптации к новым реалиям времени и полевым условиям быта;

- острая реакция на стресс, сопровождающаяся интенсивным чувством страха, ужаса или беспомощности; возможны нарушения восприятия (дезориентация, дереализация), сна и аппетита; психомоторное возбуждение или, наоборот, ступор;

- соматоформные расстройства проявляются, как правило, в виде физических симптомов, таких как физическая боль, усталость и головные боли, которые не имеют явной медицинской причины, но напрямую связаны со стрессом.

Психогенные расстройства у военнослужащих Национальной гвардии в ходе выполнения боевых задач в экстремальных ситуациях (в т. ч. и в условиях ведения активных боевых действий в военное время) могут возникать из-за ряда факторов, влияющих на их психическое здоровье и психологическую устойчивость (см. табл. 1.)

Таблица 1. – Факторы, оказывающие влияние на возникновение психогенных расстройств у военнослужащих в ходе выполнения боевых задач.

№ п/п	Факторы риска	Характерные причины
1	Экстремальный стресс и угроза жизни.	1) Постоянная угроза жизни и здоровью: боевая обстановка связана с высокой вероятностью получения ранений или гибели, что вызывает чувство страха и тревоги. 2) Свидетельство смерти и ранений: наблюдение за гибелью и страданиями товарищей, врагов и гражданских лиц может вызывать сильные эмоциональные переживания и чувство беспомощности.

2	Физическое и эмоциональное истощение	1) Продолжительные физические нагрузки: длительные марши, отсутствие достаточного отдыха и сна, плохие условия для сна и питания могут привести к физическому истощению. 2) Эмоциональное выгорание: постоянное напряжение и стрессы провоцируют наступление эмоционального истощения, снижают моральный дух и боевую мотивацию.
3	Социальные факторы	1) Разлука с семьей и близкими. 2) Потеря товарищей: гибель или ранение близких друзей и коллег может вызывать глубокие переживания, чувство вины и скорби.
4	Недостаток психологической подготовки	1) Недостаточная подготовка к стрессу: отсутствие адекватной подготовки к экстремальным условиям и стрессам может сделать военнослужащих уязвимыми перед психическими расстройствами. 2) Неумение справляться со стрессом: недостаток навыков саморегуляции и копинг-стратегий может приводить к неэффективным методам преодоления стресса.
5	Травматические события	1) Боевые ранения и травмы: получение серьезных ранений или увечий может стать причиной физической и психологической травмы. 2) Пленение или захват в заложники.
6	Неопределенность, непредсказуемость	1) Неопределенность ситуации: постоянное ожидание нападения или других опасностей без ясного представления о времени и месте их возникновения создает высокое напряжение. 2) Непредсказуемость боевых действий: быстро меняющаяся обстановка и невозможность планирования могут вызывать чувство беспомощности и отсутствие контроля.
7	Этико-моральные конфликты	1) Этические дилеммы: столкновение с ситуациями, требующими принятия сложных моральных решений, может вызывать чувство вины и моральные страдания. 2) Нарушение личных моральных и этических норм.
8	Организационные и командные факторы	1) Неадекватное руководство: недостаточная поддержка со стороны командиров, неумение управлять стрессом подчиненных могут усугублять психологическое состояние военнослужащих. 2) Проблемы с обеспечением: недостаток снабжения, боевого обеспечения, плохие бытовые условия, нехватка медикаментов и необходимого оборудования могут увеличивать стресс и снижать моральный дух.

Понимание указанных факторов и принятие соответствующих мер по их минимизации могут значительно снизить риск развития психогенных расстройств у военнослужащих в ходе выполнения боевых задач.

Отметим, что психогенные расстройства могут проявляться разнообразными *симптомами*, которые варьируются по интенсивности и

характеру, оказывая свое отрицательное влияние на служебно-боевую деятельность и боеспособность военнослужащих.

К характерным симптомам (индикаторам) психогенных расстройств авторы относят следующие:

- повторяющиеся, навязчивые воспоминания о травматическом событии, флешбэки, ночные кошмары, избегание мест, людей или ситуаций, связанных с травматическим событием;

- повышенная настороженность, раздражительность, трудности с концентрацией внимания, бессонница;

- снижение интереса к профессиональной деятельности (профессиональное выгорание), чувство отчужденности от других, эмоциональная пустота;

- нарушение ориентации во времени и пространстве, спутанность сознания, чувство нереальности происходящего или отстраненности от собственного тела;

- психомоторное возбуждение или ступор, интенсивный страх, панические атаки, постоянная тревога;

- соматические симптомы: боли в груди, головные боли, желудочно-кишечные расстройства;

- постоянная грусть и апатия, изменения аппетита и сна, усталость и потеря энергии, жалобы и избыточная озабоченность здоровьем;

- чувство вины и низкая самооценка, подавленность, трудности в адаптации к изменившимся условиям, нарушение повседневной активности, социальные конфликты и проблемы на службе;

- соматоформные расстройства: амнезия, внезапные путешествия или блуждания, сопровождающиеся амнезией, ощущения нереальности окружающего мира или отстраненности от своего тела;

- изменения в поведении: необъяснимая агрессия и вспышки гнева, изоляция от товарищей, отказ от общения, употребление алкоголя и наркотиков как способа справиться со стрессом.

Раннее выявление вышеуказанных симптомов и своевременное психологическое и медицинское вмешательство могут существенно улучшить морально-психическое состояние военнослужащих, сохранить здоровье и повысить их боеспособность.

По мнению авторов, особое внимание в контексте ранней профилактики психогенных расстройств, следует обращать на проведение визуальной психодиагностики военнослужащих, непосредственно принимающих участие в боевых операциях.

Визуальная психодиагностика, представляя собой комплекс методов, позволяет получить информацию о респонденте в условиях дефицита времени, или невозможности проведения полноценного психодиагностического исследования, т.е. она способствует объективно и быстро создать

психологический портрет изучаемого лица, наблюдая и анализируя его внешность, манеру говорить, жесты, мимику, походку, привычки и т.д. [6].

Визуальная диагностика включает в себя методы наблюдения и анализа поведения, мимики, жестов и других видимых признаков, которые могут указывать на наличие психологических проблем. Следует отметить, что данную методику могут использовать для оценки актуального психического состояния личного состава не только специалисты, но и командиры подразделений.

К основным методам визуальной диагностики, с точки зрения авторов, следует относить следующие:

1. Наблюдение за поведением: *анализ служебно-боевой активности*: изменения в уровнях активности могут указывать на депрессию (гипоактивность) или тревожные расстройства (гиперактивность); *социальное взаимодействие*: уход в себя, изоляция от товарищей, избегание общения могут свидетельствовать о депрессии или ПТСР; *реакция на стресс*: наблюдение за реакциями на стрессовые ситуации, включая агрессивные вспышки, слезы, замыкание в себе.

2. Анализ мимики и жестов: *эмоциональные выражения*: отсутствие мимических реакций (эмоциональная тупость) может указывать на ПТСР или депрессию. Избыточная мимическая активность может свидетельствовать о тревожных расстройствах; *глаза и взгляд*: пустой, отсутствующий взгляд, трудности с поддержанием зрительного контакта, учащенное моргание могут быть признаками эмоционального напряжения; *жесты и позы*: защитные позы, нервные жесты, постоянное потирание рук или лица могут указывать на тревожность и внутреннее напряжение.

3. Физическое состояние: *состояние кожи и волос*: бледность, потливость, потеря волос могут быть признаками хронического стресса; *потеря или набор веса*: значительные изменения в весе без очевидных причин могут свидетельствовать о депрессии или тревожных расстройствах.

4. Речевые характеристики: *темп и тон речи*: замедленная, монотонная речь может быть признаком депрессии, в то время как быстрый, прерывистый говор может указывать на тревогу; *содержание речи*: частое упоминание травматических событий, жалобы на здоровье, выражение чувства безнадежности или вины.

Данный подход должен дополняться (касается специалистов) результатами клинического интервью и психологических тестов, позволяя получить более полное представление о состоянии военнослужащего.

По мнению авторов, в условиях выполнения боевых задач, большую роль в профилактике последствий боевого стресса высокой интенсивности, как основного предиктора развития психогенных расстройств, имеет своевременное оказание первичной психологической помощи, которая, в первую очередь, направлена на стабилизацию психического состояния военнослужащего и предотвращение развития острых и хронических стрессовых реакций.

Кратко рассмотрим основные методы и подходы, которые используются для этой цели:

1. Метод PFA (Psychological First Aid, Психологическая первая помощь), который включает в себя несколько ключевых компонентов: контакт и взаимодействие: установление доверительного контакта с пострадавшим, выражение сочувствия и готовности помочь; оценка нужд и проблем: быстрая оценка физического и эмоционального состояния пострадавшего, определение основных нужд (вода, еда, отдых) и возможных рисков; обеспечение безопасности и комфорта: создание безопасной и спокойной обстановки, удаление пострадавшего из зоны стресса или угрозы; эмоциональная поддержка: активное слушание, предоставление возможности выговориться, выражение поддержки и понимания; практическая помощь: помощь в удовлетворении базовых потребностей (еда, вода, укрытие), содействие в организации дальнейших действий; связь и информация: предоставление точной информации о происходящем, информирование о доступной помощи и дальнейших шагах.

2. Дебрифинг: структурированный дебрифинг: проведение группового или индивидуального обсуждения сразу после стрессового события, что позволяет военнослужащим выразить свои эмоции, обсудить переживания и получить поддержку от коллег либо специалистов; критический инцидентный стресс-дебрифинг (CISD): структурированное обсуждение происшествия с целью снижения эмоционального напряжения и предотвращения развития ПТСР.

3. Обеспечение базовых потребностей: калорийное питание и гидратация: обеспечение пострадавших пищей и водой для поддержания физических и душевных сил; нормализованный отдых и сон: создание условий для отдыха и сна, что критически важно для восстановления.

4. Обучение военнослужащих техникам саморегуляции: дыхательные упражнения: обучение простым дыхательным техникам для снижения уровня стресса и тревоги; прогрессивная мышечная релаксация: обучение методам поочередного напряжения и расслабления мышц для снижения физического напряжения.

5. Поддержка со стороны командиров подразделений и боевых товарищей: открытое общение: поощрение открытого общения внутри боевой группы, чтобы военнослужащие могли делиться своими переживаниями и получать поддержку; моделирование положительного поведения: командиры должны показывать пример уверенности, спокойствия и поддержки.

6. Предоставление информации о дальнейших действиях: четкая информация: предоставление информации о том, что произошло, что делается и что предстоит сделать, чтобы снизить неопределенность и тревогу; направление к специалистам: организация встречи с психологами или медицинскими специалистами при необходимости для дальнейшей помощи.

Вышеуказанные методы позволяют оказывать эффективную первичную психологическую помощь при боевом стрессе, что способствует стабилизации состояния военнослужащих и предотвращению развития серьезных психологических проблем.

Выводы

Для предотвращения психогенных расстройств у военнослужащих необходимы комплексные меры, включающие социально-психологическую поддержку, медикаментозное лечение, и реабилитационные программы. Также необходимо обеспечивать психологическую подготовку перед выполнением боевых задач (отправкой в зону боевых действий), чтобы военнослужащие были готовы к возможным стрессовым ситуациям. Тренировки по преодолению стресса и управлению эмоциями могут помочь сохранить психическое равновесие в сложных условиях.

Важно применять индивидуальный подход к каждому военнослужащему, чтобы обеспечить эффективное его восстановление и поддержание необходимого уровня психического здоровья. Осуществлять регулярный мониторинг психического состояния и своевременно выявлять признаки возможных психогенных расстройств. При обнаружении таких симптомов необходимо незамедлительно предоставить помощь и поддержку военнослужащему, чтобы предотвратить развитие серьезных психических проблем.

Таким образом, комплексный подход к профилактике психогенных расстройств у военнослужащих является необходимым условием для сохранения здоровья и боеспособности военнослужащих и обеспечения успешного выполнения всех поставленных боевых задач.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1 Аналитический обзор по организации морально-психологического обеспечения действий личного состава Национальной гвардии Республики Казахстан при выполнении служебно-боевых задач КС в условиях ЧП // Главное командование НГ РК // Главное управление ВиСПР. – 2022. – С. 5.

2 Васильева А.В. Посттравматическое стрессовое расстройство – от травматического невроза к МКБ-11: особенности диагностики и подбора терапии / А.В. Васильева // Медицинский совет. – 2023. – № 17 (3) – С. 94-108.

3 Доровских И.В. Посттравматическое стрессовое расстройство при боевых травмах: патогенез, клиника и прогноз / И.В. Доровских, А.С. Заковряшин, Т.А. Павлова // Современная терапия психических расстройств. – 2022. – № 3. – С. 25–31.

4 Ковачев О.В. Посттравматические стрессовые расстройства потерпевших от преступлений и других экстремальных ситуаций / О.В. Ковачев // Прикладная юридическая психология. – 2009. – № 2. – С. 24–37.

5 Костарнова Н. Посттравматическое стрессовое устройство. Минздрав готов помогать ветеранам СВО // «Коммерсантъ». – 2023. – 20 марта / [Электронный ресурс]: URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5886745>

6 Никитина Л.Н. Роль визуальной диагностики в профессиональной деятельности сотрудников органов внутренних дел / Л.Н. Никитина // Проблемы современного педагогического образования. – 2021. – № 72 (2). – С. 191–194.

7 Сыропятов О.Г. О концепции «Боевых психических расстройств» / О.Г. Сыропятов, Н.А. Дзеружинская // Социальная и клиническая психиатрия. – 2020. – Т. 30. – № 3. – С. 68–72.

8 Психиатрия и наркология. Психогенные расстройства: Электр. учебник / Под ред. Н.Г. Незнанова, К.К. Телия / [Электронный ресурс]: URL: <https://www.s-psy.ru/obucenie/kurs-psihiatrii/5-kurs-lecebnyj-fakultet/elektronnyj-ucebnik-po-psihiatrii/psihogennye-rasstrojstva> (дата обращения: 19.07.2024).

REFERENCES:

1 Analiticheskij obzor po organizacii moral'no-psihologicheskogo obespecheniya dejstvij lichnogo sostava Nacional'noj gvardii Respubliki Kazahstan pri vypolnenii sluzhebno-boevykh zadach KS v usloviyah CHP // Glavnoe komandovanie NG RK // Glavnoe upravlenie ViSPR. – 2022. – S. 5.

2 Vasil'eva, A.V. Posttravmaticheskoe stressovoe rasstrojstvo – ot travmaticheskogo nevroza k MKB-11: osobennosti diagnostiki i podbora terapii // Medicinskij sovet. – 2023. – 17 (3) – S. 94-108.

3 Dorovskih, I.V., Zakovryashin, A.S., Pavlova, T.A. Posttravmaticheskoe stressovoe rasstrojstvo pri boevykh travmah: patogenez, klinika i prognoz // Sovremennaya terapiya psichicheskikh rasstrojstv. – 2022. – № 3. – S. 25-31.

4 Kovachev, O.V. Posttravmaticheskie stressovye rasstrojstva poterpevshih ot prestuplenij i drugih ekstremal'nyh situacij // Prikladnaya yuridicheskaya psihologiya. – 2009. – № 2. – С. 24-37.

5 Kostarnova, N. Posttravmaticheskoe stressovoe ustrojstvo. Minzdrav gotov pomogat' veteranam SVO. // Gazeta «Kommersant». – № 46/P ot 20.03.2023. – S. 5. / [Elektronnyj resurs]: URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5886745>

6 Nikitina, L.N. Rol' vizual'noj diagnostiki v professional'noj deyatel'nosti sotrudnikov organov vnutrennih del // Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya. – 2021. – № 72 (2). – S.191-194.

7 Syropyatov, O.G., Dzeruzhinskaya, N.A. O koncepcii «Boevykh psichicheskikh rasstrojstv». // Social'naya i klinicheskaya psihiatriya. – 2020. – Т. 30. – № 3. – S.68-72.

8 Elektronnyj uchebnik «Psihiatriya i narkologiya» pod red. Neznanova N.G. K.K. Teliya. Psihogennye rasstrojstva. / [Elektronnyj resurs]: URL: <https://www.s-psy.ru/obucenie/kurs-psihiatrii/5-kurs-lecebnyj-fakultet/elektronnyj-ucebnik-po-psihiatrii/psihogennye-rasstrojstva> (data obrashcheniya: 19.07.2024).

И.А. СЕРОВ, А.И. МИТЯЕВ

ПСИХОГЕНДІК БҰЗЫЛУЛАР, ЖАУЫНГЕРЛІК МІНДЕТТЕРДІ ОРЫНДАУ БАРЫСЫНДА ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТШІЛЕРДЕ ДАМИТЫН ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы

Мақалада жауынгерлік міндеттерді орындау барысында әскери қызметшілерде психогендік бұзылулардың дамуына байланысты проблемалық мәселелер қарастырылады. Психологиялық ғылым тұрғысынан психогендік бұзылулардың жетекші факторларына, себептері мен белгілеріне талдау жасалды. Авторлар әскери қызметшілерде алғашқы психологиялық көмек көрсету және психогендік бұзылулардың алдын алу аясында кейбір әдістерді ұсынды.

I. SEROV, A. MITYAYEV

PSYCHOGENIC DISORDERS DEVELOPING IN MILITARY PERSONNEL DURING COMBAT MISSIONS AND THEIR PREVENTION

National Guard Academy of the Republic of Kazakhstan.

The article discusses problematic issues related to the development of psychogenic disorders in military personnel during combat missions. The analysis of the leading factors, causes and symptoms of psychogenic disorders from the point of view of psychological science is carried out. The authors have proposed some methods within the framework of providing primary psychological care and prevention of psychogenic disorders in military personnel.

Уважаемые авторы!

Научно-образовательный журнал Академии Национальной гвардии Республики Казахстан предоставляет возможность анализа, обсуждения и поиска решений актуальных проблем в области военного дела и безопасности. Он рекомендован КОКСНиВО МНиВО РК для публикации основных результатов научной деятельности по военным наукам (Приказ № 188 от 28 апреля 2022 года). Приоритетными направлениями журнала являются: вопросы национальной безопасности, актуальные проблемы военной истории, военного искусства, техники и вооружения, тылового обеспечения, высшего военного образования.

Журнал зарегистрирован в Комитете информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан, свидетельство № KZ73VPY00058079 от 28 октября 2022 года. Периодичность выпуска – 4 раза в год (один раз в квартал).

Рубрики журнала:

1. Теория национальной безопасности.
2. История. Тактика и оперативное искусство.
3. Техника и вооружение. Войсковой тыл.
4. Теория и методика образования и воспитания.

Редакционная коллегия журнала просит Вас внимательно отнестись к соблюдению правил оформления научных статей, с целью обеспечения соответствия требованиям международных баз цитирования, вступление в которые является приоритетной задачей журнала.

ТРЕБОВАНИЯ К НАУЧНОЙ СТАТЬЕ

Журнал принимает авторские рукописи на казахском, русском и английском языках, ранее не публиковавшиеся и одновременно не рассматриваемые для публикации в других изданиях. Объем рукописи не должен превышать 7 страниц, включая библиографию, ссылки и примечания.

Аннотация (Абстракт) должна состоять не более чем из 150 слов.

Сведения об авторах, Ф.И.О. с указанием места работы с точным электронным адресом, должности, ученой степени и ученого звания, номера телефонов с кодами страны проживания или номера мобильного телефона представляются в отдельном файле.

Статьи высылаются по электронному адресу Vestnik@ang.edu.kz, рецензируются специалистами в соответствующих областях исследования, подвергаются проверке посредством системы «Антиплагиат», при этом оригинальность текста рукописи должна составить не менее 75%.

Ответственность за достоверность представленных материалов и соблюдение правил профессиональной этики, исключаящей плагиат, компиляцию, фальсификацию научных данных и т.п., возлагается на автора

публикации.

К научной статье прилагаются:

- выписка из протокола заседания кафедры о рекомендации научной статьи к публикации;

- рецензии двух ученых и специалистов по тематике статьи (кроме кандидатов и докторов наук, докторов PhD);

- экспертное заключение о публикации статьи в открытой печати.

Оформление статьи должно соответствовать следующим требованиям: формат текста – MSWord (*.doc; *.docx); формат страницы – А4 (210*297 мм); поля – 2 см со всех сторон; шрифт: размер (кегель) – 14; тип – TimesNewRoman; отступ первой строки абзаца – 1,25 см; выравнивание текста по ширине, межстрочный интервал – 1. На первой странице в левом верхнем углу располагается УДК. После индекса УДК – сведения об авторах: фамилия, имя, отчество всех авторов, полное название организации – места работы, ученая степень, ученое звание. Заголовок статьи располагается по центру прописными буквами. После заголовка – аннотация и ключевые слова. После аннотации и ключевых слов – текст статьи; после текста статьи – список литературы (его наличие обязательно), на которые в статье даются ссылки в квадратных скобках, оформленный в соответствии с ГОСТ 7.1-2003. После списка литературы резюме на английском и русском (или казахском) языках.

Структура публикации:

Введение

Методология исследования

Основная часть, в которой раскрывается содержание проблемы, обосновываются результаты и т.д.

Выводы

Ссылки, библиография

Транслитерация

Дополнительный материал

Список литературы должен состоять не более чем из 20 наименований и оформляется в соответствии с ГОСТ 7.1–2003.

Сведения об источниках следует располагать в алфавитном порядке, нумеровать арабскими цифрами без точки и печатать с абзацного отступа.

Ссылки на источники в тексте статьи даются в квадратных скобках (без цитирования [12], при цитировании или пересказе авторского текста [12, с. 29]). Нумерация ссылок в статье производится по порядковому номеру источника в приставном списке литературы. Архивные материалы в список не включаются, ссылки на них помещаются в тексте в круглых скобках. При использовании в статье источников из электронных ресурсов или удаленного доступа (Интернета) в списке литературы приводится библиографическая запись источника и ссылка на сетевой ресурс с полным сетевым адресом в Интернете.

Желательно указывать дату обращения к ресурсу.

Название и номера рисунков и таблиц оформляются в соответствии с

требованиями ГОСТ 7.1-2003.

ОБРАЗЕЦ СТАТЬИ

УДК 576.6

1) Статья одного автора

А.А. КОРНИЛОВ

кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент), заместитель начальника Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, г. Петропавловск.

2) Статья нескольких авторов

А.А. КОРНИЛОВ¹, А.А. АБИЛЬМАЖИНОВ²

¹кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент), заместитель начальника Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, полковник, г. Петропавловск;

²доктор философии (PhD), старший преподаватель кафедры тактики и общевойсковых дисциплин, Академии Национальной гвардии Республики Казахстан, подполковник, г. Петропавловск.

К ВОПРОСУ О ПОДГОТОВКЕ МИРОТВОРЧЕСКИХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ, ВХОДЯЩИХ В СОСТАВ КМС ОДКБ

В статье рассматриваются проблемы подготовки миротворческих сил в рамках деятельности Договора о коллективной безопасности. На основе проведенного анализа имеющегося опыта подготовки миротворческого контингента делается вывод о наличии общих проблем для стран-участниц договора.

Ключевые слова: *учебный процесс, Организация Объединенных Наций (ООН), миротворцы, миротворческие операции (миссии) ООН, учебное заведение МВД, миротворческие полицейские контингенты, коллективная безопасность, миротворческие силы.*

Проведенный анализ структуры и состава миротворческих контингентов, выделенных государствами-членами ОДКБ в состав Миротворческих сил ОДКБ, характер и специфика проведения миротворческих операций показывают необходимость дальнейшего развития и совершенствования деятельности полицейских (милиейских) компонентов в составе Миротворческих сил организации Договора о коллективной безопасности [1, с. 25].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

- 1 Анненков, В.И. Сетецентризм: геополитические и военно-политические аспекты современности: учеб. под общ. ред. В.И. Анненков [Текст] – М.: РУСАВИА, 2013. – 496 с.
- 2 Тишков, С. А. Организация обучения полицейского персонала в условиях миротворческих миссий ООН [Текст] // Наука и практика. – 2016. – № 3 (68). – С. 170–172.

REFERENCES:

- 1 Annenkov, V.I. Setecentrizm: geopoliticheskie i voenno-politicheskie aspekty sovremennosti: ucheb. pod obshh. red. V.I. Annenkov [Tekst] – M.: RUSAVIA, 2013. – 496 s.
- 2 Tishkov, S. A. Organizacija obuchenija policejskogo personala v uslovijah mirotvorcheskih missij OON [Tekst] // Nauka i praktika. – 2016. – № 3 (68). – S. 170–172.

А.А. КОРНИЛОВ, А.А. ӘБІЛМӘЖІНОВ

ҰЛТТЫҚ ҰЛАННЫҢ ҰҚШҰ ҰБК ҚҰРАМЫНА КІРЕТІН
БІТІМГЕРШІЛІК БӨЛІМШЕЛЕРІН ДАЯРЛАУ ТУРАЛЫ МӘСЕЛЕГЕ

Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының академиясы

Берілген мақалада ұжымдық қауіпсіздік туралы шарттың қызметі шеңберінде бітімгершілік күштерді даярлау мәселесі қарастырылады. Бітімгершілік контингентті даярлаудағы тәжірибеге жүргізілген талдаудың негізінде шартқа қатысушы елдер үшін ортақ мәселелер бар екендігі туралы қорытынды жасалады.

A. KORNILOV, A. ABILMAZHINOV

ON THE ISSUE OF TRAINING PEACEKEEPING UNITS OF THE
NATIONAL GUARD, MEMBERS OF THE CSTO CMC

Academy of the National Guard of the Republic of Kazakhstan

The problems of training peacemaking forces in the frame of Agreement on collective security are considered in the article. On the basis of conducted analysis of experience of training peacemaking contingent the conclusion about having the common problems for the countries – participants is made.

Басуға 05.12.2024 ж. қол қойылды. Форматы 60x84/8.
Офсет басылымы. Офсет қағазы. 15,8 есепті баспа табағы.
Таралымы 500 дана.

Баспахананың мекен-жайы: 150009, Петропавл қ., Ж. Кизатов к., 6,
Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланы академиясы
Әскери-ғылыми орталығы

Подписано в печать 05.12.2024 г. Формат 60x84/8
Печать офсетная. Бумага офсетная. Уч.-изд. л. 15,8 п.л.
Тираж 500 экз.

Адрес типографии: 150009, г. Петропавловск, ул. Ж. Кизатова, 6,
Академия Национальной гвардии Республики Казахстан
Военно-научный центр